

221 II 1/45

2000

634-42

804 աա
ԼՂ 684-Ն2

Ի Ր Ա Տ Ի Ր

ՅԱՂԱԳՄ

ԿՐՕՆԱՒՈՐԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ՏԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ

Եւ յաղագս պարտաւորութեանց ամէն քրիստոնեայ ազգաց առ ստանալ զայն։

Ազդարարել և բաժանել ի լոյս գիրս, ի պատճառանս հօրին ի ուխտէն Պիւնեղեանից, որ ի Դաբանաւանէ յիջեան։

Թարգմանեալ ի հայր Ա բեթանէս վզնէի աւակերեանց, յաշակերտէ Մխիթարայ մեծի Ընբայի։

Եւ պատգրեալ հրամանաւ Տէրապատիւ Սրբոյն Ազբայն, Նորին յաղորդի։

Ազդեամբ ուրուանց բարեպաշտի։

Ի հայրապետուէ Տ՚ն Ամենի Հայոց Կաթուղիկոսի.

Յամի Տ՚ն · 1779 · Յունիսի · 20։

Ի ՎԱՆՆԻՏԻՒ

Ի պարանի Վենետեայ Ամէրոսեանց։

Հրամանաւ մեծաւորաց։

Гос. Библиотека
ZUUП-Арм ССР
им. А. Мясникяна

Ա. Հրեշտակապետ, և աւետ Ծառայ Իւր։

Բարեպաշտ ընթերցասէր։ Եմ մի՛ է փոխս երկիւղ սէրս ընդ ձեզ՝ յօրինել գիրս ի նոր պարզ խօսից ձեզ հանճարոյն գիրոյն։ Պատճառս նմանօրինակ լինելոյ քո։ զոր յովհաննու գերազանցեալ աւրինակ։ բայց երջանկագոյ յանկաւոր։ Այս վեհ ոչինչ ինչ է ասա՝ բայց երկիւղ ընդանալ զրոյդ ի սա նոր ծնաւորն, ի զգեստագործանել զնա չիւրոյ ընթերցողի, և սա ուղղել ի նպատակելումին՝ որոմ պարտաւորն, և յոր կոչեցեալն է սա յայ։

Ապրէ՝ զգերոյն, զորոյ արդարութեամբ ինձ երկիւղ ոչ ունել չէ, յօժարեցայ ընծայաւորել ծառայիդ այ, հրամարեալ զնա յընթերցումն։ Այս ընկալեալ կնա բազում պատճառ գերդ հոգեբարձանդ, ասկայն ես զսա՝ որ հարկաւոր, գերն ոչ ամենևին աւելորդ ես ասելոյ վաթսանիմ։ Ապ զի զգեստս գոլով ճաշակիդ ձոյ, ի դէպ է լինել ես զգեստաւոր գրոյ։ զի ես՝ ընթերցողի զիւրոյ ձոյ զամենայնի։ Ապ ձեռքդ բարերարն աց ասել մեզ ոգի, ձաղելոյ զգեստաւոր ինչ՝ երբ՝ ի սանիկ, և երբ յայլ պատիկ գերոյ։ զի մի յանձանաւորէ պատիկ հոգեառ ընդասելոյ, որ ես (զոր ասա է) հանդերձեալն զգեստաւորեալ։

Վարձան։

Ո՞Հ թէ որքան էր սաստկագին կսկիծ կուսին .
Մինչ տեսանէր զիւր միածինն ի վիշտ խաչին :

ԳԻՐՔ ԱՌԱՋԻՆ
ՅԱՂԱԳՓԱՌ ՄՐՕՆԵԼՈՒԹԵԱՆՆ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒԹԵԱՆ։

Յոր ձառի զկոչմանէ, և զվախճանէ նէր, որ է կատարելութիւն։

ԳԼՈՒԽ Ա։

Յաղագս վախճանին՝ զոր պահանջէ ամէն յայնոյ, զոր կոչէ իւրմէ։

ՊԱՏՆԷԱԿ ԻՄ ԼԵԼՈՒ զնեալ զամ մարդ. և առանձինն խնամ ունիմ ի մէջ նոցա. վասն այսորիկ ազգեցուլ առաջի առնեմ միոյ միոյ ի նոցանէ՝ միջոցս և ուճակ կենաց, յոր սիրելով և պաշտելով զիս ոմն իւրեանց արարիչ և ձեր, փրկեսցին։ Բայց զամենայն ուրոյն քննութիւն իմ,

յորոց մի գնա՛ ես ։ զոր կոչեցի յՀե՛ ի կրօն ,
որ անհամեմատ բարձր է և կատարեա՛լ քե՛
գՅաիան վիճակ ։ ոչ զի կատարելագոյն կա՛
ծանիցես զնա , և սիրեացես , և պաշտեացես ։
և այնպէս գիւրագոյն և արդեամբք Հոգա՛
գոյն՝ փրկուի՛ հասանիցես ։ Ցայս տակս կար՛
գեցի զնմա՛ պաշտամունս և զկրթութի՛ն ,
զորս գտեր՛ ի կրօնի՛ յոր եդի զքեզ ։ զի օգ՛
նեսցեն քեզ առ հասանելոյ ՛ի կատարելու՛
թի՛ն , զոր ՛ի կոչմանդ քումմ յայսմ՛ ի քէն
պահանջեմ , և ըղձանամ ։ Այս արժան իսկ
է , թէ որոց շատ տուաւ , շատ խնդրեսցի
՛ի նոցանէ ։ Այսպա՛ քզի կրօնաւորք ընկալան
չինեն մեծագոյն նպաստ և չնորհ , մեծա՛
գոյն կատարելութի՛ն են պարտական ։

Այսպէս արարի ընդ սիրելի ժողովուրդն իմ
ինձ ։ զոր Հանի՛ ի խիստ ծառայութի՛ն
եգիպտացւոց , առաքինորդել նմա՛ ի զուար՛
ճալի երկիրն աւետեաց ։ զի անդ Հանդար՛
տագոյն և կատարելագոյն միտ դիցէ պատ՛
ուոյ իմում , և ծառայէ ։ և յայս տակս ե՛
տու նմա՛ օրէնս և ձեռս ՛ի պահպանուի՛ ։ Այս
նեքին զերծան ՛ի տառապանաց եգիպտոսի ։
այլ ո՛չ ամենեքին վայելեցին ՛ի վայելս երկ՛
րին աւետեաց ։ զի ոմք Հետեցինն , և ո՛չ կա
մեցան անսալ իմոց Հրամանաց , ոչ ապե՛
րախտք և ստամբակք պատուհասեան ե՛
իւրեանց արժանեաց ։ Այ՛ արժանի թուղու՛
թե՛ , որ ստունկանէ Հրամանի բարերարի
իւրոյ և տա՛ ։

Այ՛ , ո՞րպէս խաբեին այնք կրօնաւորք , որք
զգու՛

զգուշացեալ միայն ի ծանուցից մեղաց՝ որք
գործին յՅի, կարծեն վաչխարել զպարտ
կոչման իւրեանց։ Հեղգքն՝ զսակաւն զոր
առնեն, կարծեն բազում. և համարին շա-
տանալ ինձ նոցաւ. վ՚ոկ անփոյթ լեալ ըս-
տանալոյ զայլ կատարելոյնս, լինին ի ծա-
ռայուէ իմում պղերգ և առնկամաղ։ Ո՚չ
այդպէս, այլ զերծուցի ես զնոք յորոգայ-
թից Տի, և ի ծանուցից մեղաց, զի անխա-
փան ընթասցին ի կատարելութիւն, ի պատ-
ուել և ի պաշտել զիս ողբ և բարւոյ գոր-
ծովք։ Ա՚յլ որ անփոյթ և յապաղադէմ լի-
նիցի ի կատարելութիւն գոր պահանջեմ,
թուղ զի ի վերջ նահանջի, անհաճոյ է
յաչս իմ. զի ոչ ասացի ի ձեռն իմոյ մար-
գարէի՝ էի բաւական խոտորիլ ի չարէ, այլ
պիտի և առնել զբարին ըստ ձգանց կրօնին
յոր կոչեցի զնա։ Ա՚տելութիւն կորուսանէ, որ
կարօղ գոլով դիւրաւ շահիլ բազում՝ յա-
ւելութիւն չշահի։ Ո՚չ էին ինչ զարմանք, թէ
ումանք ի կրօնաւորաց ոչ հասանէին անգին
բարեաց, զոր պատրաստեալ է իմ վա նոյ
յերկրին կենդանեաց։ Ա՚յլ էին զարմանք,
թէ այլք թողեալ զիւրեանց,
դառնան ի վարել զտառապագին կեանս յե-
գիպտոս կենցաղոյս, զոր երանելիքն թողա-
յուցանեմ ի պատիժ հեղգութեանն, և ա-
պերախտութեան։ Ի՚րաւի վրիպի ի բարւոյ,
որ զբարին կամ չգանազէ, կամ ոչ ի կիր
արկանէ՝ յորժամ և ոյժ վայել է։ Ով
զերծուցեալ էր իմ զնա միայն ի տա-

ռապանաց և ի պատրանաց են, այլ իսկ ոչ փոքր երախտաւորութիւն էրնից. այլ ես ի կրօն ևս կոչեցի զնա, և ի համար գրեցի իմոց ծառայից. և զի կատարելագոյն լինիմ ծառայես ցեն, զիւրեցին նշոյ զամ: Այդ՝ ասա դու ցիս, որ անխոնջ ես ի սիրել և ի պաշտել զիս այս սիրոյ կատարելութիւն. և միայն զչեզ զանչէն մահուչան՝ շատ համարիս. զի հիզդական ծառայութիւն ումի՞նոյ իցէ. լինիմ, թէ քեզ: Յայտ է թէ զի ես վնասն. զի կորուսանես՝ առաւել զոր կարծես: Այլ ևս առա լինիմ. թէ էք քեզ չէի ամիճ անձին դիւր, և էիր անհոգ չամ վտանգէ կենաց, և հաւաստի ևս ի մէջ փրկութեն հոգւոյդ, ոչ մեծ չնորհ վարկանիցիր անձին զկարօղ լինելդ ծառայել լինիմ արարչի քումմ և ճեն. կարի իսկ քաջ: Այդ արդ՝ սրտիկ չնորհ ես քեզ այն՝ զի զերծ եղեր չայնչափ տառապանաց կենցաղոյս, չայնպիսի ձախող պատահարաց կենաց, և ի վտանգից հոգւոյ՝ ի ծառայել լինիմ վա-ռաց Թագաւորի: Այդ՝ քեզնէն գոհ արա, թէ արժան ինչ իցէ քեզ ծառայել լինիմ հեզ դութէ: Այլ ի պահանջելս ի քէն՝ զի սիրեացես և պաշտեացես զիս կատարելագոյն է զնականս, մի թէ առ իմ օգուտ և դիւրուն զայն պահանջեցեմ: Ոչ այդպէս. զի ամեն չորչի՝ ի քո օգուտ. ոչ գոյով լինիմ պիտոյ՝ ոչ դու, և ոչ քո ծառայութիւդ: Այլ պարտաւորութի վճռակիդ պահանջէ՝ կատարելագոյն ծառայել քեզ լինիմ. զի կրօնն է զպարոց կատարելութե. և կրօնաւորութինն է

և յանձնառուն յառաջադէմ լինելոյ ի կատարելութիւն սիրոյ և ծառայութիւն իմոյ ։ Այլ վայրապար ես կրօնաւորութիւն այնպիսւոյն , որ ոչ ժրանայ գնալ դարձովք բարեաց ել ձանապարհ կատարելութեան . որովհետև այդ ի՝ սրտէ ընդհատեալ . զայդ կամիմ . և զմին երբէք զկնի ի զբաղանայ ծի , և եղէ ի կրօն ։ Այլ ծառայ ի սպասաւիպն ծառն , որ ոչ բերէ զպտուղն՝ այլ մաքրեցաւ ։

Գլ. Ի. Բ.

Ով է՞ լինելի հատարեալ սէր և ծառայութիւն այ , որոմ պարտաւորի կրօնաւորն , և զոր պահանջէ ի նմանէ ած ։

Այլ զինչ և սպասցէ կրօնաւորն , թէ ոչ առնել զսիրոյ իմոյ , չէ՞ ինձ ընդունելի . և չէմ պարտաւոր վարձահատոյց լինել այնմ . և թէ առնէ զայն թերի և անկատար սիրով , ոչ վճարէ զպարտ կոչմանն իւրոյ ։ Ի կոչել իմմէ զնա յԱծ՝ գլխովին անձնատուր եղև ինձ , խոստացեալ առնել միծամեծս ի սիրոյ իմոյ . և ես ոչ միայն ընկալայ զնա , այլև ստացայ ինձ զնա , ժողովեալ ի տուն իմ , զգեցուցեալ նմա զիմոց պաշտօնէից զգեստ , հագուցեալ ուրախ զպէտս նմա . և փայփայեցի զնա ոգի զիմ սիրելի . Այդ՝ թէ կամք են նմա զայլ ոք ի սիրտ իւր ընդունել , կամ այլում մտերմանալ , և ոչ ինձ , ոչ ի հատարեալ սիրոյ . և ոչ իսկ

իսկ կարող է զայդ առնել. զի նախ ինձ ե-
ղև անձնատուր։ Որ օր յԱդա պարգևելոյն
անդրէն առնու զպարգևեան՝ վ՛ս իւր, կի՞մ
վ՛ս այլում աւանդելոյ, աւազակ է. և ոչ
աւազակ պատուհասի է արժանի։

Կամիս արդ գիտել օրդեակ՝ օր կրօնա-
ւոր սիրեցէ զիս լիով. այն՝ որ յամի եվեհ
՛ի մեծամեծս, և եվեհ ՛ի փոքունս՝ ջանայ
հաձել զկամս իմ. և ըստ իմմանէն զիմ հա-
ճոյս, անդէն անյապաղ կատարէ. և սրտի
մտօք ոչ միայն զիմ հրամանս պահէ, այլև
առ ամ ակնարկուածն իմ երագ բերի։ Կա-
տարեալ սիրողին՝ նոյն է կամք և սիրտ ըստ
սիրեցելոյն. վ՛ս ատեայ զամ՝ զոր ատէ սի-
րելին. և սիրէ զամ՝ զոր սիրէ սիրելին։
Կատարեալ սիրօդն ոչ խնայէ ՛ի վաստակս.
և ամ աշխատուեհի քաղցր է նմ, առ ատ-
նելոյ զհաճոյս սիրեցելոյն։ Կատարեալ սի-
րօդն ոչ միայն զգուշանայ՝ չլինել անհաճոյ
յաչս սիրելոյն՝ ևս և ՛ի դուշնաքեայս,
այլև հանապազ ջանայ ևս քան զևս հա-
ճոյանալ նմա։ Որ ոչ ժրանայ սիրել լինչ
լիով ոմն արժանն է սիրել, կամ ոչ ձանա-
չէ զնա, կամ նախատինս զնէ նմա։

Պէտ, քանզի մտօքն կրօնաւորն, որոյ եդեալ
զիւղձ իւր ՛ի ընչին երս, վարկպարագն հո-
գւոյ զաստղ զնոքօք. և ՛ի հրամայել ի-
մում բառնալ զայն ՛ի նմանէ, դանգատէ,
խռովի, և քրթմնջէ։ Ոչանն է այս անկա-
տար սիրողն. որ առաւել սիրէ քանիւք,
քան արդեամբք. զի ներքոյ սիրոյ իւր
գևռո-

գլխովին է պատաղեալ, այլ ոչ յիս. և քե-
ղանալով պարծի, թէ գլխովին անձնատուր
է յիս. նա՝ ի կամիլս թօթափել զնա ի
զբաղանաց անտի, խոժոռի ։ արդ՝ զիարդ
սատուքէք մարթ լինել ասել, թէ գլխովին
անձնատուր է նա յիս, որ խոժոռի ընդ ինչին
ինչ, զոր յօգուտ իւր բառնամ՝ ինանանէ ։
Ազատումք պարծին սիրել զնս ։ այլ իմա-
ռաջի նոքա միայն են յարդիւ, որք սիրեն զիս
արդեամբք և ճշմարտութեամբ ։ Ոչ լերզուն է՝ որ
ճշմարտութեամբ սիրոյ գործէ, այլ գործքն՝ որք
Ասացաք գան ի խանդակաթ սրտէ ։
Ասայ արդ ասել, թէ օր կրճնաւոր ծա-
ռայեցէ ինձ լիով ։ Այս՝ որ ծառայէ ինձ վա
սիրոյ. և թէ և դուշնաքեայ ինչ գործիցէ,
բայց զի առնէ զայն վա սիրոյ իմոյ, մեծ է
յաչս իմ. և քոյ վարձս փոխատրեցից նմ ։
առաւել յարդիւ է յաչս իմ փոքր ինչ գործ
արարեալ բազում սիրով, քան մեծ ինչ՝ ա-
րարեալ սակաւ սիրով ։ Ամենք բազում աշ
խատին, և սակաւ՝ կամ ոչինչ շահին. զի
գործք նոցա, որք ելանեն՝ չունելով կնիք սի-
րոյ, ասա իս ոչ ժամանեն. վա այնորիկ ան-
վարձ հարևանցին. և որք ելանեն փոքու
կնքաւ սիրոյ, փոքր հատուցումն ընդունին ։
Այն և ոմանք՝ որք ի ծառայելն ինձ խնդրեն
զանձանց դիւրութիւն ։ և ի պակասիլ այնր՝
ձեռնթափ լինին և նոքա յաշխատութէ որ վա
իմ. պատճառելով պատճառանս՝ թէ ոչ
կարեն, և չեն ձեռնհաս. այլ թէ արդար
խոսիցին, ոչ կամին. զի ոչ առատանեն ինչ
զիւր-

զիւրեանց ։ Զարհաչսը ծառայէ , որ ի ծա-
ռայելն զանձին օգուտ խնդրէ ։ Ա. յդպի-
սիք ոչ լինէ ծառայելն , այլ անձանց ։ Վնաս
զուր տարապարտուց սկիզբն առ յինէն
Հատուցմանն ։ Որ ոչ կամի աշխատ լինիլ վա-
սերոյ խնդ , ոչ է իմ ծառայ ։ Եւ ոչ ընդունիմ
զնա ոմն այդպիսի ։ Ստրոյ ծառայն չէ ինչ
փոյթ՝ նեղութեն յանձն առնուլ վա՛ն ին-
ըոյ ։ զի այդ իսկ է լինիլ ծառայ ։

Եմ գիրք ասեն , թէ պարտ է ծառայն լի-
նիլ ոչ միայն հաւատարիմ , այլ և իմաս-
տուն ։ զի պարտ է նմա խոնարհիլ ի կամս
ՀՀն , և ոչ ջանալ՝ զի ՀՀրն ի կամս իւր խո-
նարհեսցի ։ պարտ է նմա ծառայել ըստ
Հաճոյից ՀՀն իւրոյ , և ոչ ըստ Հաճոյս իւր ։
Ա՛ի ծառայեսցէ այլումբ , որ կամի առնել
ըստ ըղձից իւրոց ։ Ստզում կրօնաւորք
անգոհ կեան ի կրօնի ։ և ինքեանք են
այսմ պատճառ , և ոչ ես ։ զի կամին ծա-
ռայել լինել ի կրթուելիս , և ի տեղիս՝ յոր
և Հաճին ։ ապա չգտեալ ինոսա զոր կար
ծելին՝ դառնանան ։ և առ ղերծանելոյ ո-
րոնեն Հանապարհ թիւր , զայլայլք արկեալ
զպատճառ իւրեանց ամբոխմանն ։ Պատա-
կին ոչ Հասանի ընտրել զտեղին , կի՛ զպաշ-
ոօնն , այլ կառարել զՀրամայեալն յիւրմէ
մեծաւորէ ։ Ծառայի իմնատնոյ փոյթ է
միայն քաջ իմանալ զկամս ՀՀն իւրոյ ։ և ի
լինիլ Հրամանի՝ փութալով և սիրով կատա-
րել ։ Ասեն՝ թէ այս գործ է լինէ պատշաճա-
կան ։ այն լինչ տեղի է լինէ դեպան ։ այս
պաշ-

պաշտօն է Հաճոյական, և ոչ այն։ Այս է ինր լինել, և ոչ թէ ծառայ. թէշոճառու-թեի խնդրել, և ոչ թէ հանգիստ։ Օ՛ի դի-տես զինչ խոչ քեզ կայցէ յապրմ գործառնութէ. զի գիտես՝ զինչ փորձութէն քեզ դիպեսցի յայն ինչ տեղի։ Այլ ծառայ ի-մաստուն ապասէ զիւ հրամայեսցի, ուր և ինր պարտ իցէ նմի լինել ծառայել։ Այս թէ և կարծիս ի մտի ունիցի, թէ այս ինչ՝ կամ այն ինչ պաշտօն է նմի պատշաճող, սակայն ոչ խնդրէ զայն, և ոչ հետամուտ լինի. զի ոչ գիտէ, թէ ընդունակ և յաջողեալ իցէ առ այն պաշտօն. և այսմ ընտրութէն առնել ոչ հպատակին է, այլ մեծաւորին։ Ո՛չ բաւական՝ թէ գործն իցէ օգտակար և պիտանի մեր քոյ. այլ պիտի ևս, զի դու իցես պիտանի առ գործ այդպիսի։

ԳԼ. Գ.

Ամէն պարտ է երծանաւորի՝ ջեր համարել պէտ իւրում։

Տէր, յոյժ խոտան լինիցի, թէ ոչ մեծ համարիցի զիմ կոչումն. գիտելով՝ թէ պարգև է երկնաւոր՝ առաքեալ առ իմ՝ի բո-նիս մարդասէր խնամոյդ. և կարի ապաշնորհ էի, թէ ոչ հանապազ գոհանայի զմեծ վայելչութէն փառաց քոյ. որ առանց իմոյ արժանաւորութէ հաճեցար հայել յիս գթու-թէ, և՝ ի բիւրաւորաց կոչել զիս՝ի քո պա-ծառայութէդ։ Այո՛ ողորմած. մեծ գրեա-

Ջնր զկոչումնդ, ոչ միայն՝ զի է իմ պարգև, այլև զի արժանացար այնմ՝ յորժամ չէիր արժանի. ևս՝ յորժամ յանի չարաչար վարքդ լինէին օտարացեալ, պատժոց էիր արժանի, յայնժամ զքեզ կոչեցի՝ բնակեցուցանել՝ ի տան իմում՝ ի կրօնի ընտրելի բահրեկամս իմ։ Արդ՝ թէ արհամարհես զայսպիսի մեծ երախտիս սիրոյ, քան՝ ի պատժոց արժանեաց մեծի ապերախտութեդ՝ արժան է քեզ և յայժմ ընկալեալ պարգևաց և չնորհաց անմահն ելանել։ Չէ արժանի ընդունելութեն բարւոյ, որ զբարին ոչ ձանաչէ, կամ ապախտ առնէ։

Այլ ևս՝ որովհետև չիք ինչ քո պատուհանագոյն քան զհոգիդ, և ոչ իրողութի կարևոր քան զհոգւոյդ փրկուն, պարտ է քեզ մեծ համարել զկոչումնդ, որ կարդեալ է առ օգուտ և առ փրկութի հոգւոյդ։ Իսկ մեծ համարի զիւր կոչումն, որ փափուկ ունի զնա։ և գործական ըղձիւ ինամեմ զնա։ Այլ և այդ չէ բաւական. զի ապերախտ է և նա՝ որ ձանաչէ զյարդ պարգևին, և մոռանայ զպարգևատուն. ապա առ՝ի զերծ լինել յապերախտութէ պարտ է գործով փոխարինել պարգևին, և սրտիւ և լեզուաւ օրհնել և գոհանալ զպարգևատուէն։

Ապա թէ յուշ լինի քեզ, ուստի կոչեալ է իմ զքեզ, յանցաւորուն է քեզ՝ թէ ոչ ձանաչես զյարդ մեծի երախտեացս։ Զի կոչելս զքեզ յՀՀ, զերծուցի զքեզ՝ի վտա-

գա-

գաւառը և յանել լաւութիւնը ոսկի. յորմէ որչափ որ յածի, այնչափ անդերձ պաշարի։ Ընդ ի տառապեալ Տայնոց ոմանք երևին խուռն զիարատուիչն յածիլ, և զամբարտաւանութիւնն. մինչև դիւագին տագնապաւ վարեալ դիպիլ նոցին ծխոյ Տայնոյ. յետառաջ լինել նոյն ծխոյն՝ դիպմանն և փքանան. իսկ ի հեռանալն ի նոցանէ՝ տառապին և լքանին։ Որ գիտէ վարին ծխոյ, ոչ պակասի նմա արտօսր աչաց, և դառնութեան սրտի։

ՅԼՔ ըստ ձանապարհ զգայական հաճոյից կոյր զկուրայն այնպէս գահավիժ քարշին, մինչև մեռ հարևանցիկ ինչ հեշտութեանն մարմնոյ՝ ոչինչ փոյթ ե նոյ կորուսանել զկեանս, զհոգի, և զիս իսկ զծայրագոյն և զձշմարիտ բարին։ Այլ հեշտասէր ոչ ախորժէ, և ոչ իմանայ զնուաստինս. վասն ոչինչ փոյթ ե նմ փոխանակել զայնս ընդ դալի հեշտութիւս։ Ով ինչ մեծ, թէ կոյր որ խաբեսցի։ Այլք ոչ գիտեալ եւանել ի ձա նապարհէ պատուոյ և համարման ծի, կատաղութեամբ զայրագնեալ վայրենանան չար քան զգազանս. զի մի վերաժխողութեամբ նախատեսցեն ինչ՝ ի սպանումն ձեռնարկեն. և անխնայ կործանումն գործեն տանց և քաղաքաց գլխոցին։ Որ անգթանայ առ հոգի իւր, անգթանայ և առ այլս. զի ոչ որ վերնասէր ընկերին, թէ ոչ նախ ինասէր անձին։ Այլք յամենանական լծոյ այնպէս նեղեալ երևին՝ և վշտագին, որ ոչ միոյ միայնոյ

դեղոյ

դեղոյ՝ մահու ըղձանան. Համարեալ զԹա-
խանձանս կնոջ, զհոգս որդւոց, և զպետս
տան՝ չար ևս քան զմահ։ Որոյ չար է ընտ-
րութիւն, ի չար ահմանն կայ։ Այլք կան
ի լաբիւրինթոսի՝ կապեալք ոսկի շղթայիւք,
որ են մեծութիւք. յորոց զտիւճ և զդիշեր յան-
պետս տանջին ոչի անարդ դերի։ Չար է ի
կապանս լինել. այլ կապիլ առաւմբ, կամ
մետաքսեայ և ոսկի կապանօք՝ չէ ինչ խարե-
լի։ Նմիտ է՝ որ չարի չայն ինչ, որ ի կեն
դանուէ վիշտ բերել, և ի մահու ցաւ։ Ա՛ն-
ծութիք՝ որ սիրով ժողովին, ոչ անցաւ թո-
ղեալ լինին։

Ա՛ռ լաւ ևս ճանաչելոյ զՔ՝ ուստի հանի զք-
քեզ, ի միտ առ արդեակ. զի դպրոյ է
սա, յոր ուսանին մեծ համարիլ զօրինս ա-
րանց ախտաւորաց և յիմարաց՝ քան զօ-
րինս նոյ։ Ուսանին առաւել սիրել՝ զոր ինչ
հանդերձեալ է մարդ Թողուլ յանցաւոր ի
կեանս յայտնիկ, քան զոր հանդերձեալ
է տանիլ յանտի կեանս, որ կայ միայ յա-
հիեան։ Զայս դպրոց որչափ առաւել ոք
մլորի և մեղանչէ, այնչափ զիւր մեղս
չճանաչէ. և քաղցրանայ նմա մեղանչել։ Ընդ
առաքինիք ծանակին, և յանդգնութք և ա-
պիրատք հաչակաւ գովին. վասն չարիս է
քան զդժոխս, ուր ժանտագործք տանջին
և անարգին։

Արդ՝ Թէ զմտաւ ածես՝ յոր սահման ըզ-
քեզ փոխեցի, բազում գոցես սատ-
չառս մեծ համարելոյ զերախտիս հոչմանդ։

Եդէն զքեզ ի տան իմում ի կրօնի , որոյ խո-
նարհումն գոլով հինն , բնակիչք նր ձանաչ-
ումն նուաստուն անձանց՝ հանդիսին հնդա
միտ յարհամարհանս իւրեանց . ոչ կամին գա
վիլ , և անուանի լինել . ոչ հետամուտ լինին
վերեւիվերոյն . այլ յօժարամիտ ներեն նա-
խատանսդ : Ի նդ կեան ի մեծի խաղաղուն
և ի հանդստի . չիք անդ իմ և քո , որ են
սկիզբն հակառակումն . ամենեքեան զմիմեանս
սիրեն . և գործեն իւրաքանչիւր ըստ կարի . մին
միւոյն ծառայէ , և ամենեքեան ոչ : Ի նդ կ
բազմանալ առանց չիոնթուն . պէսպիսութիւն ա-
զանց և բարուց առանց տարբերութեան գըտ
տուն . գործքն ոչ այնպէս կարգեալ են , որ ոչ չիո
նթեն զմիմեանս . և ասէն է ուղղել ի միկուն
հոգւոյ , ի փառս ածպետութեն :

Պահապանք տանս են երեք հաւատարիմ
և սիրելի քոյր . որոց գործ է զերծու-
ցանել և պաշտպանել զորս առանձին ի տար
ժանաւոր աշխատութենէ կենցաղոյս , և ի
վտանգաւոր արշաւանաց թշնամեաց երևել
եալ և աներևութենէ : Ի գաւառին կամա-
ւոր զերծուցանեն զկրօնաւորս ի տարժանա-
ւոր հոգւոյ ստանալոյ , պահելոյ , և առաւել-
ոյ զինչս երկրաւորս . որք այնպէս խոյթեն
զսիրտ մեծատան , որ ոչ թողացուցանեն
նման հանդիսիլ և ոչ վայրկեան մի . զի միտք
չեն ետացեալ՝ տան անձկանաք տեսչալ ,
և աշխատութիւք խնդրել . իբրև ստացանին ,
ոչ յագեցուցանեն . այլև ահ կորստեան ի
սիրտ արկեալ , անհանգստեն զստացօղն :

2827
8341-57804
8341-57
ZUUA-Арм ССР

Ողջախոհութիւն զերծուցանէ զբնակիչս յան
համար թախանձանաց մարմնոյ · որոյ ըզ-
գայական հեշտութեանց բռնաւորութիւն այն-
չափ առաւելու , մինչև ձգեալ զբանն ի
հնազանդութիւն իւրոյ անզուսպ կամաց , առնե
զՀոգին՝ նմա գերի։ Այսպէս հնազանդութիւնն պահ
պանողութիւն զերծուցանէ զկրծնաւորս ի վա-
տանգից , յորս թափարթին այնոքիկ՝ որք
վարեալք յինքնասիրութենէ և ի հպարտու-
թենէ , ինքնագլուխ կամին առաջնորդել ան-
ձանց · որոց ապա ատանայ լինի ՚ուր և զօ-
րագլուխ։ Այս առաքինութիւն պատսպարէ ,
ոչ պակասի այնպիսւոյն ապահովութեան յերկ-
րի , և հատուցումն յերկինս։

Վախճան ասի ծանիր , ո՛րդեակ · զի կրօնն
է դպրոց ամենևին հակառակ ՚ձի · ասա
ուսանին պատուիրել զնա՝ պահպանութիւն նո-
այնի պատուիրանաց և խրատուց · ասա ցու-
ցանել ձանապարհ հաւատոյ և անքոյթ հա
ատնելոյ ՚ի վախճանն՝ որ վասն ստեղծար ·
ասա յայտնին պատրանք և թակարթք լա-
րեալք ՚ի հասարակաց թշնամւոյն՝ առ որ-
սալ զհոգիս , և խարդաւանել ՚ի վիհ դժո-
խոց։ Այդ՝ այսր դպրոցի ես ինքն եմ գերա-
գոյն վարժապետ , որ ամենեցուն նեղբիկն
աղդմամբ ուսուցանեմ զձանապարհ կատա
րելոյն։ Ուսուցանեմն չեմ ընդմիջող , և
ոչ աչառող աշակերտելոց · զի ոչ խորեմ
՚ի մէջ աղնուականի և անարգի , ՚ի մէջ
մեծատան և աղքատի · այլ առաւել սի-
րեմ զայն՝ որ քաջ ուսանի գործովք զդաս
խոս-

խոնարհումեմ, հեզանամ, և հնազանդումեմ. զոր ուսուցի օրինակաւ վարուցս՝ մինչ առ ձեզն էի. և ի մեկնիլս՝ իմոյ աւետարանի՝ այդ առանդեցի. յորոց ապա դրեցաւ հաւատարմութիւն։ Ընկ աշակերտս քարի, որ ոչ ջանայ նմանիլ վարդապետի։

Գլ. Զ.

Ամէն դանի՞ բարկացուցանէ զԱստուածն, որ ոչ ունի համարէ զնա, և պէրծանի։

Յոր կողմն և դառնամ ես, գտանեմ առիթ երկնչելոյ։ Ամէն հայիմ յերախս ախս կոչմանս ի կրօնս, այնպէս մեծ երևի ինձ, մինչև թօռնիմ ընդկոխս, և ոչ եթէ միայն պարտաւոր։ Ամէն հայիմ յանձն, դրտանեմ այնչափ անբաւականութիւն և յուսութիւն, մինչև երկնչիմ զկեղտ ապերախտութեանս զինև արկանել։ Ախ մեծուն վայելչութեդ փառացդ խոսվիլ զիս՝ անբաւ արժանաւորութեդ սիրոյ և ծառայուեն քոն վկար եմիմ զօրութեն։ Այս ոչ ոչ երկիւղ։

Այո՝ սրդեակ, անտարակոյս՝ երախտիքս զոր յինէն ընկալար, յորժամ Հանի ըզքեզ ի մերկալիր ծովէն ծի, և եդի զքեզ ի խաղաղ նաւահանգիստ կրօնի, մեծ երևի յոյժ։ Այս ստոյգ ևս է, եթէ յերախտեաց ծնանի պարտաւորութիւն. և ըստ մեծութեն երախտեաց՝ մեծ է և պարտաւորութիւնն ըստնոցին։ Ախայց վա այդը մի երկնչեցիս. զի ես եմ՝ որ տամ ընօրհնս և զօրութիւն ամենե-

ցան՝ զիւրեանց պարտս վճարելոյ . միայն
թէ և ինքեանք ժրաջանին առնել որչափ
ինչ կարօղ են ։ Իսկ վստահանալոյ սովորութիւն այս
է . լինել առատ յոյժ ի տուրս երախտեաց՝
քան ձգտիլ պահանջօղ պարտեաց ։ Այլ չէ
պարտ քեզ երկնչիլ , կիմանալովդ ի մեծ վայել
չութէ փառացս . միայն թէ ոչ յեռանեալ գտա
նիցիս ի սիրելոյ և պաշտելոյ զնա՝ թէ ոչ ըս
պասիանեաց իմոց , զկնի ըս քամ կալի . զի
ա՛չ երբեք խնդրեցի ինչ յոմանէ առաւել
քան զկար իւր ։ Այս միայն երկիւղ , որ կա
րօղ գտնիմ՝ չառնել զոր պարտի ։

Ինչ մի միայն կայ՝ որ վա՛ մեծատեսս պարտ
է քեզ երկնչիլ . չբարկացուցանել զնա
զքո բարերարդ . որ ձրի հաճոյք ամբար
ձի զքեզ յայդպիսի վսեմական վիճակ կե
նաց . և ի մոխ եղեալ է իմ եւս յառա
ջեցուցանել զքեզ , թէ ոչ դու անձամբ
զանձն քեզնպես ։ Երդ՝ այն կրծնաւոր
զնս բարկացուցանէ , որոյ եղեալ ի մոխ՝ թէ
կարօղ էր կեալ չծի լաւ եւս քան ի կրծնի ,
ոչ մեծ ինչ գրեթէ վերախտիս կոչման ։ Որ ի
տան իմում յեռանեալ գտանի ի պատուհելոյ
և ի պաշտելոյ զնս , յոյժ առաւել յեռանել
գտցի ի տան Քրիստոսեաց իմոց ։ Ա՛յս է
յայտնի խաբէութիւն , և պատճառ անան
դորրուե . զի թէ որ մեծ եւս կատարելու
թիւն սիրել և պաշտել ունէր զնս չծի , ա՛չ
արդեօք կոչէի զնա՝ ի կրծն . որովհետեւ չի
նէն ես ամ բարուքիւն . և ամենեցունն կամիմ
զչնմարիտ և զմեծագոյն կատարելութիւն . և

քաջ

քաջ գիտեմ որչափ ինչ իւրաքանչիւրում
ինչ պատշաճող ի փրկուի և յօգուտ հոգ-
ւոյ իւրոյ : Ալ և պարտ կրօնաւորի նախանձ-
ծար ընտրել զայն՝ որ Թոմինոս լաւագոյն,
այլ զայն՝ որ առաւել հաճոյ և ինձ :

Ա Եծապէս բարկացուցանեն զիս և նոքա,
որք յորժամ՝ ի կրօնի չունին ինչ զոր կա-
մին, կամ դէպ լինի նոցա կրել ինչ, անգլեն
տրտնջեն. և ոմն Թէ ստրկացեալք ըն հրա-
ժարումն իւրեանց յՅԵՍ, կեան՝ ի կրօնի դըժ-
դոհանօք : Ա յսպէս արարին ոմանք յորդ-
ւոցն Իէլի՝ յետ ելանելոյ իւրեանց յեգիպ-
տոսէ : Ալ աղվաղակի իբրև պակասեր ինչ
նոցա, կամ զձանձրացարհայն կրէին ինչ աշխա-
տութիւն, տրտնջէին. և յիշելով զսխտս և
զպտուղս եգիպտոսի, կամէին դառնալ
անդրէն : Ալ կոչեցի ես զդոսա՝ ի հանգիստ
այլ յաշխատութիւն. ոչ խոստացայ նոցա զբօ-
ւսաս և զդգաստ. այլ ի սկզբանէ հետէ յու-
ղի նոցա, Թէ տանիլ ունին վշտաց և չարակ-
րութեաց. զոր յանձն առին իսկ, և խոս-
տացան կատարել : Ա դ՝ զի՞ է զի տրտնջեն:
Ա յն զի Թէև չէր ի միջի այդ ամ, որով-
հետև ես ոչ նոցա այնչափ չարչարեցայ, և
վշտակիր եղէ վա՛ նոցա, զինչ մեծ է՝ Թէ և
նք որք ծառայքն են, կրեսցեն ինչ վա՛ սի-
րոյ իմոյ : Ալ կրօնաւոր՝ որ խորշի ի վշտակրու-
Թէ, կորուսանէ զվարձս. և աշխատութէ
նոր կրկնապատկի. իբր զի հարկ է նմա կը-
րել. և բեռնն որչափ յակամայ բառնի,
այնչափ առաւել ծանրի :

Այլք արհամարհեն զմայր իւրեանց զկրօնն, վարկուցեալ, Թէ կրօնն առաւել պարտաւորեալ է նոցա, քան ինքեանք կրօնիւն։ Այլոյ խաբէից ոմն՝ զի Թէ բազում քննեն, իմանան Թէ աւելի ետ նոցա կրօնն, քան էառ։ Այլ Թէ չէին առեալ լինէ՝ բայց զլինելն կրօնաւոր և իմ ծառայ, այս աւելի Թէ քան զայն՝ զոր գործեցինք վա՛ կրօնին։ զի լինելն կրօնաւորս է մեծագոյն աւագուէն քան զայն աւագուէն երկրաւոր և Տայինն։ Խորհիլ առաւել՝ զոր կրօնաւորն առնէ վա՛ կրօնին՝ քան զոր ինամն նէ ընտանի, գործ է զեղծ և ապաշնորհ սրտի։

Այլ ո՛չ սակաւ բարկացուցանէ զիս կրօնաւորն, որում չէ փոյթ յարգել ի կրօնի զքահանայն՝ զոր ետուն նմա։ Նշան է՝ Թէ ո՛չ մեծ ինչ հաշուէ զկրօնն։ զի ո՛չ օգնէ նմ որով իւիք կարող է։ Վանիք կան, որք կարող էին՝ (ոյժ և կամիւն) առնել ինչ եկեղեցւոյն յօգուտ բազմաց։ բայց տեսեալ, Թէ ո՛չ կարեն պանծալի հանդիսանալ ժամիւ իբրև զայլսն, հրաժեշտ տան։ Ոմք ո՛չ իցեն այս փառասէր։ Այլ իցեն այս Թադուցանել յերկրի զքանքարն, զոր ետուն նոյ ի շահեցուցանել։ Վասն գիտեմ ես զիւքանչիւրոյ զօգուտն։ վասն ո՛մանոց տամ հինգ քանքար։ ոմանց երկուս, և ոմանց մի։ և Թէպէտ միով քանքարով վաճառաշահ լինել՝ ո՛չ այնպէս պանծալի է առ մարդիկ, ոյոյ հնգեքերովքն։ սակայն առ Աստուած՝ ոչ այդպէս։ զի առաւել յարգի է յայտ լինել՝ որ բազուք շահաւաճառ լինի՝ քան որ

բազ-

բազմօք ։ Այլեւս՝ եթէ շահավաճառ լինելն բազում քանքարովք լինէր յօգուտ բազմաց ի փառս իմ, մնրթ էր տալ տեղի. բայց դու տես զչարուն ոմանց, որք ցանկան բազում քանքարաց՝ և մեծամեծ գոլ ծառնութեց, զի գոլելն և աքանչելի լինին յՀոգի. և ես՝ որ տուիչն եմ՝ամ բարեաց, կամ արտաքոյ մնամ, կիմ ոչ յեռնորդ մնամանեմ ։ Ա՛յդպիսս արարին իմ սիրելի նախնի ծառայք. որք զամ անկապարուեթի յիւրեանս արկին, և զպարուն ինձ ընծայեցին ։ և զի ամ գոլեսցա աշխատութեք իւրեանց իմ լինիցի, ոչ այլ ինչ անուանիլ կամեցան՝ բայց ծառայք անպիտան ։ Պարտեաս գործոյն ի՛ Հարտարապետ անդր Հայր, և ոչ ի գործին ։

Ա՛րդեակ. յարհամարհութեք կոչմանն կիմ կրօնի՝ ծագին ի կրճնաւորն միւս ևս ոչ փոքր մնաս. այն է հեղգութեի հպանելոյ ի վախճանն իւրոյ կոչման, և զանցառուի պահպանութեք կանոնաց և սահմանաց նր ։ Ա՛րդ՝ այս այնպ բարկացուցանէ զիս, մինչև հարկիմ յաստի կեանս իսկ երևեցուցանել զցասումն իմ ։ Ցոհեալ է իմ նց առողջութեի, զօրութեի, իմաստութեի, և զայլ ամ դիւրութեի՝ի վար արկանել զայն կիմ ծառայութեի, առ հպանելոյ նց ի վախճանն յոր դեմ եգեալ էն ։ Ա՛րդ՝ թէ ոչինչ փոյթ է նց զայսմանէ, և ոչ ջանան բերել պտուղ գործոց բարութեի, զինչ զարմանք էն՝ թէ երբեմն ըստ անիծեալ տերևալից և ան-

սուրբ Թղթեացն չորացոյն ։ Ասաքն՝ զորս տնկեաց ի կրօնի , յաւէտ ժամ բերե_ լոց են պատուղ գործոց բարուաց . ապա Թէ ոչ՝ ոչ անպիտան՝ անհծս ընդունին , գո_ սանան , և բաժին լինին հրոյ դժոխեցոյ ։ Որ ոչ ի գործ գնէ զբարին՝ յորժամ կարէ , ոչ ղերծանի ի պատժէն՝ յորժամ կամի ։

Գ Լ ։ Ե ։

Յաղագս փոքրոյ Ինչ , և Վտանգիչ Հոգւոյն Հպման ։

Ա՛յդեսիկ . պարգև կոչմանն ի կրօն՝ է գոհար ինչ , որ ոչ պատանի յերկրի . ոչ առացանի ի բարեկամաց , և ոչ գնի գնով արծաթով . այլ յերկնից գայ , ձրի առա_ քեալ ի Հօրէն լուսոյ . և այնպէս է մեծա_ գին , որ չիք ինչ յաստի կեանս հաւասար նմա ։ Յատկութեի ակառս պատուհասական՝ է սքանչելի . զի նշողիւք իւրովք ցուցանէ կրօնաւորի զկոչս և զորոգայթս՝ որ կան ի Ճանապարհի աստի կենաց . յորս Տեսանք չունելով զայս լոյս՝ չարաչար անկանին , և գահավիժ լինին ։ Յայտնէ և զնամ պատ_ րաստ , փութոյ Թէ , և զդատաստանի Թէ , զոր Թշնամիք փրկութեե մարդկանի Թեն առ որսալ զՀոգիս ։ Լաւ և՝ այնպէս մեծ է Ճառագայթս , որ ձգի ի սիրտ այլ , և յայտնի առնէ կրօնաւորայ զկամն Ա՛ած_ այնն ի վերայ վիճակի իւրեանց . յորոյ ի կատարման կայանայ կատարելութիւնն

կրօ_

կրօնաւորական։ Որ ոչ վարի լուսով, ոչ գնայ ապահով. վասն զի թէ ոչ անկանի, գէթ ստէպ սայթաքէ։

Եւ զի զօրուն ականս պատուհասականի չէ ինչ ընդհատ լինելոյ լուսաւորուչէ. զի մեծապէս օգնէ՝ ի դիմել յերկինս, ուսոքն ինքեան է. տայ ոյժ և համարձակութիւն դիմամարտելոց ընդ Թշնամիս, որք խափանեն զվերելս յերկինսային գաւառս. այլև զօրացուցանէ և քաջալերէ զկրօնաւորս յաղթել ամենայն դժուարութեանց դիպելոց՝ ի հոգևոր ճանապարհի։ Որպէս ակնս միւս ևս հանդամանս. զի օրշոյի առաւել յանձին բերի, և՝ ի կիր արկանի, այնչափ առաւել չքնաղ լինի և կատարեալ։ Որ փրթանի երբեք, և ոչ կորնչի, թէ ոչ կրօնաւորն՝ ոմ պարզևեցաւ, կամիցի զայն կորուսանել։ Որպ՝ ոչ սաստիկ պատժոց արժանի լոյծ կրօնաւորն, որ ոչ ճանաչէ զյարդ երկնաւոր ականս. և ոչ նախատինս ևս դնէ պարզևողին նր, թէ ոչ՝ ի գործ վարեցէ զզօրութիւն նորին։ Որոք զընծորն առարեալ ինքեան ոչ վարէ յօգուտ, չէ ինչ նուազ ապաշնորհ քան զայն՝ որ ոչ ճանաչէ զնա, կամ ապախտ առնէ։ Որպարքէն ոմն այսր գոհարիւ են երեք ուխտք, որք պահեն զնա, նոյնպէս են և երեք ամենի թշնամիք, որք անդադար մարտ դնեն՝ զողանալ զնա. աշխարհ՝ ազգմամբ ընչասիրութեամբ և ունայնասիրութեամբ. մարմինն՝ ցանկութեամբ զգայական հեշտութեանց. և դևն՝ թեւլադրու-

թեամբ

Թէ ամբարհաւաճ ինքնասիրութեամբ։

Որդեակ իմ. զի մի կորուսցես զգանձ զայսպիսի , երեք ինչ պիտոյ են քեզ ։ Մի՝ զի արթուն լինիցիս և զգաստ ։ զի յոգեբարկի ննջողին դիւրին է ՝ի վէր ցանել զոտն ։ և անզգաստն փութոսմամբ ՝ի ձեռս թշնամեաց ։ Երկիւղ՝ զի այս գոհար կոչման լեցի քեզ սիրելի առաւել քան զկեանս քո ։ վ՚ա զի սրչափ սիրի ինչ , այնչափ զգուշութիւն պահի ։ և սէրն ծնանի ՝ի ճանչմանէ բարութեան և զօրութեան ։ Այս վ՚ա զի այնմ գերահրաշ լինի է սա , որ առաքինորդէ քեզ առաջ , և առանխախտ երջանկութի , մի ինչ լիցի քեզ սիրելի առաւել քան զայս ։ ոչ և ոչինչ կայ յերկինս և յերկրի՝ մեծարգի քան զնա , և քան զերկնայինն երանութի ։ Երրորդ՝ զի այնպէս անքակ ազատացես զգոհարս ՝ի սիրտ քո , որ ոչ նեղութիք , և ոչ գրգանք , և ոչ այլ ինչ արարած մեկնեացեն զսա ՝ի սրտէդ ։ և թէ կամիցի ոք գողանալ զայս , հարկեացի միանգամայն և զսիրտդ գողանալ ։

Բայց յայսպիսեացս ասելի կայ և ինչ ինչ , որ ինքնասկալ է կրօնաւորի ։ և միտեցուցանել զնա ՝ի կորուստ կոչման ։ Այս առաջին պարտ է քեզ արմատաքի խլել զչար ունակութիւնս բերեալս յՀՀ , մինչև է նոյ խլեալ զքեզ ՝ի կրօնէ ։ զի ցորչափ կան նոքա ՝ի սրտի , իբրև զարմատս մոլախոտի ՝ի բուն երկրի՝ խուռն բողբոջեն ։ մինչև հեղձուցանել նոյ զքեզ սերմն կոչմանդ , և խափանել զփաղ-

զփաղփուն ականս երկնաւորի ։ Որ ոք ի
կրօնի սկզբ ունի զբար ունակութիւս ձեր ,
նշան է՝ թէ չէ բոլորովին Թողեալ զՅ ։
Զի՝ որ փախչի յախտոյ , ել քարշ ածեալ
զչուանն՝ որով կապեալ կայր , բազում
անգամ կառեալ ընկրկի ։ Հեշտեաւ ըմբռ-
նի , և անդրէն յախտոյ առաքի ։ Այնպէս
կրօնաւոր՝ որ ի փախչելն յախտոյ ձի , առ
իբր ունի զբար ունակութիւս , թէ ոչ ի բաց
Թողուցաւ զնա , յոլովակի կառեալ նահան
ջի ։ և ոտքօք իբր չուանօք քարշի անդրէն
ուստի փախեաւն ։ Ոչ բարւոք փախչի , որ
կապանօք փախչի ։

Ոհասակաւ է և , և փոքր փոքր ի վայր
արկանէ զկրօնաւորն ի վիճակին՝ յոր
եղի գնա , արհամարհութիւն մանուանց ինչ
պակասութեց ։ որք առ սակաւ սակաւ ար-
կանեն ի կրօնաւորն զցոփութիւն ։ ել որով
անհնար է կալ փութոյ կոչմանն , որ պա-
հանջէ զգուշաւորուն եթէ ի մեծամեծս ,
և եթէ ի փոքունս ։ Ոչ երբէք կայ յապա-
հովի , որ կարօղ գոլով՝ ոչ անձնապահ լի-
նի յիւրոյ թշնամեաց և և ի փոքունց ։
Տունն յառաջ քան զանկումն՝ ցուցանէ յոր
մասնս նշանս ինչ խարխալման ։ որում թէ
ոչ ձարակ հնարի տանուտէրն , միանգամայն
կործանի ։ Այնպէս կրօնաւորն՝ թէ ի սկզբան
ոչ պատշաճ դեղ մատուցանէ , ուղղելով
զանձն ի մանուանց պակասութեց յինքեան
երևելոց , կորուսանէ զկոչումն ։ և այնպէս
կործանի , մինչև լինել նմա ծառայ ձի ,

և

և թշուառ կեանս վարել արտաքոյ տանն Աստուծոյ ։ Որ ոչ հնարս հնարի յորժամ պետին է , ստրկասցի մեծաւ իւրով ինասու ։

Այլ և՝ վերստին ընդ կոչմանէ ոչ ի վեր հանելն զիւր իսկ իւրում մեծաւորի ։ և չյայտնելն նմա զիւր փորձութիւն ։ Զոմն երբեմն ի յայտ գայ պահչի ։ բայց մինչև է յայտնեալ , լարէ զգործիս իւր ի գաղտակծուն ։ Նմանպէս կրօնաւոր՝ որ ոչ յայտնէ զառաքինութիւն առատանալի՝ իւրում մեծաւորի , պարտական տայ գողոյն գժոխոյ նոյ՝ գողանալ յիւրմէ զըղձալի գոհար կոչմանն ։ Որ սէ յայտնէ զախտ իւր բժշկի , կամ առ ոչինչ համարի զայն , կամ ոչինչ փոյթ է նորա զմահուանէ ։ Վասն ո՞ղ խաբի կրօնաւորն , որ կարի լինի վստահացեալ յանձն՝ կարծէ անքոյթ կալ ի կոչմանն ։ Այս այս յատաջ գայ յանհնազանդութիւնէ իւրոյ տկարութենէ . և զի ոչ խորհի՝ թէ արդեօք որ է ։ Այլ զի արբեալ ազալուրջ է յիւր վերայնչափ առատել երկնչէ , և ոչ վստահանայ յանձն . և այս է քաջ միջոց արհամարհոյ ի փորձութիւն ։ Այլ որ կարի լինի վստահանայ յանձն , ի ժամ մարտի դիւրաւ դարձուցանէ զթիկունս՝ թողեալ զդրօշ իւրոյ կրօնի ։ Կրօնաւոր՝ որ յանդուգն վստահի , յեռնեալ գտանի . զի յանձնապատաստանութենէն դուստր է հպարտութենէ . իսկ որ երկնչի՝ բարիոք գործէ . զի արդարև երկիւղն դուստր է խոնարհութենէ , որ տայ բարութ գործել ։

Դար-

Ա. ատձեղ. սխալ կրօնաւորն, և մեռաւ ի կո
րուսանել զպարգև կոչմանն, որ խորհի
թեառաւել կարօղ էր առնել յաշխարհի զ
ղոր առնէ ի կրօնի ։ Որ ի բարեաց միջի ու
նելով բիշ օրինակ բարի, և ի նոր տեղւոջ
էն բարի, զիարդ բարի լինիցի ի զեղծ հի,
ուր այնչափ չար օրինակք էն, և առիթք
չարի ։ Այս խորամանկութիւն է բանսարկ
ուին ի ձգել զանզգայն կրօնաւորն յիւր
ցանց. զի հաւատացուցեալ նմա, թէ յոմ
առաւել բարեգործել, և բարիոք կեանս
վարել, հրապուրէ զառաջինն արհամարհել
զկրօնն, և ապա ամենևին իսկ թողուլ.
Յաթել պատրուհակաւ բարւոյ՝ սեպհական
է սատանայի, որ առ որսալ զկրօնաւորս՝ ոչ
երբէք արհամն կարէ անխայծ ։

Ա՛Է փոքր է և վտանգ այնց կրօնաւորաց,
որք անհոգութիւք և հեղգութիւք փոքր փոքր
հովանան յեռանդնէ ծառայութեն իմոյ. և
ի զգալ զհովութիւն իւրեանց՝ ոչինչ փոյթ է
նոցա ։ Յորժամ ձեռք և ոտք ախտացելոյն
ոտուցեալք՝ այլ ոչ ջերմանան, նշան է՝
թէ հիւանդն մերձ է ի մահ։ Այսպէս հո
վացեալ կրօնաւոր՝ որ ոչ խնդրէ նորոգել
և ջերմանալ, յայժ մեռ է նոր կորուստ կրօ
նաւորական վարուց, և հոգւոյ մահ ։ Ա՛ր
ոչ կամի նպաստաւորել յորժամ՝ ի ձեռս է,
այլ ապահովեսցէ զնա նպաստ ընդունել
այլ ժամանակս ։

Գ Լ Ո Ւ Խ Ը։

Ով է չէ բաւական կրծատութիւն նոքա յայ՛ և
կրծատ ասէ պատճառ է նմա յիւրումն կոչման
դիմել՝ և խոստովանիլ։

Պահանամ զքեզն ասէր բոլորով սրտիւք ի-
մով՝ մա՛ս անգին ականս, զոր յերկնից
յիս առաքեցեր, յորժամ զթացեալ հա-
ճեցար կոչել զիս՝ ի՛նձ կրօն։ Այ հաձեալ
եմ՛ ընդ կրծատութիւնս, զոր ճանաչեմ՛ ի քեզմ
մէ բարութի։ Այդեակ, թէ զայդ ևս էիր առ
նես՝ և ոչ ինչ այլ, բազում՛ իւիք յեռնեալ
դառնիս։ Այդու ևս էիր ոչ լինի ոք կրծնա-
ւոր։ այլ ծանիր, զի թէ ոչ՝ ըզ և բարի գոր-
ծովք ջանասցիս՝ ի կատարումն ածել զկո-
չումն քո, փոխանակ վարձուց՝ պատուհաս
ընկալցիս։ և այն՝ զի կոչեցի զքեզ՝ ի կրօն,
այն՝ զի սքեմ՛ունիս կրծնաւորի՝ առաւելուն
զտանջանսդ՝ թէ ոչ օգտեսցիս յայնչափ շը-
նորհաց և նպաստից զոր արարի ընդ քեզ։ Այր
ոք ընկալեալ պարգևօք ոչ ջանայ օգտիլ,
ոչ միայն անշնորհակալու զանձն ցուցանէ,
այլև զձեռս կապէ զպարգևատուին։

Արդիւկ յարտաքին զդեստուց ընտրուի
առնեն, ոմ կրծնաւոր լոյե, և ով ոչ։
այլ ես հայիմ՛ ի ներքինն։ Այանիք բնակին
՛ի մեծաստանս, և զգեցեալ են զսքեմ կրօ-
նաւորի։ բայց չեն կրծնաւորք։ զի ոչ՝ ամ
լոզ ընդ բերի՛ ի կրծնաւորութեն։ և վարուք
առաւել չիկ են՝ քան կրծնաւոր։ Այս զսո-
րին

բին հակառակն բազում կրօնաւորք կան ըստ աշխարհական հանգերձիւ։ Այլ զգեստն եւ ոչ քահանութինն, այլ սիրտն է, որ առնէ ձշմարիտ կրօնաւոր, եւ գործք իւրեանց եւ բնաւորութեանն զայն արտաքոյ։

Օ՜ ինչ օգուտ է զինուորի լինել քաջ ասպազէն, թէ ի ժամ մարտի ոչ վարէ զզէնսն ըստ կամս զօրավարին՝ ուստի զինուորեալն է։ Ընդունայն է եւ ծառայն լինել ի պարտիզի, թէ ոչ տայ զպտուղ յոյր սակս մնակեալ է։ Օ՜ զինուոր գրեցի ես զքեզ կրօնաւոր. եւտ նդ զինս, զի վարեսցես ի ծառայութիւն իմ ըստ կամաց իմոց։ Ա՛րդ՝ թէ պարծի ոք լինել կրօնաւոր, եւ ոչ ծառայէ մեր սիրոյ իմոյ, եւ ոչ պտղաբերէ ըստ պահանջելոյ կոչման իւրոյ, յայտ է թէ ոչ գործէ ըստ կրօնաւորի։

Ա՞ւ խաբեի, որ խորհի ի մտի՝ թէ մեծ ինչ գործեալ իցէ կրօնաւորելով, եւ ցայնվայր ի կրօնի հանապազորդելով, ատեպ հաշուեալ զամս, յորս եկեաց ինդմա. եւ ոչ խորհի թէ քանի՞ հեղգ գտաւ ի բարեգործել. քանի՞ ձիգ ի պտղաբերել։ Այսամբ են, որք պահակեն զկրօնաւորն, այլ գործք բարիք, եւ առաքինութիւք ստացեալք։ Պարծիլ թէ հինաւուրց է ի կրօնի, եւ գըտանիլ թափուր յառաքինութէ, եւ ի կատարելութէ, ոչ է գովեստ, այլ նախատինք. որպէս չէ արժանի գովութէ աշակերտն, որոյ բազում ամս կացեալ իցէ ի դպրատան, բայց ոչ ուսեալ զիտութիւնս։ Նմին

Եթէ խորհիլը, թէ վե՛ր ամենայն ժամանակի, զոր անպտուղ անցուցեր ի կրօնի, համար ունիս տալ յիմումատեանի, ոչ արդեօք պարծիլը, այլ առաւել աշխատիլը, փոխանակ զի ոմն ծառ անպտուղ խափանեցեր զտեղի այլոյ, որ տայր արդեօք պտուղ։

Պէտք է ընդհատ խոսքի և նա, որում Թուի թէ շատ խոչ ի կրօնի չյանցանել զնծայութեան հրամանաւք, և չդառնացուցանել զոք։ Այլ շատ է այդ, և չէմ ես հաձեալ ընդ այդ. նա՝ որ ոք յայդմ զկայ առնու, բազումն զիս բարկացուցանէ. վա՛ր ոմն կասի ի բարւոք կրօնաւորութենէ՝ չառեալ յանձն ի լաւ անդր նկրտիլ։ Կրօնաւոր բարի ո՛չ երբեք համարի զանձն հասեալ. և չասէ երբեք. շա՛տ է արդ. զի քաջ գիտէ, թէ ի հոգեւոր ճանապարհի չերթալն յառաջադեմ՝ և դառնալ ընդ կրունկն։ Այս կամք այս են. մահանալ կրօնաւորի ընդ պայմանի իւրոյ կարգի, և գործել յայնմ՝ զոր կրօն իւր օրինադրէ, և հրամայէ. այս է ի լրումն հասուցանել զիւր կոչումն. և յայս սակս ընկալեալ իմ զդա ի կրօն։ Այլ ոչ տեսանէ, թէ նուազ, կամ ոչինչ գործէ, որ ոչ ի ձեռս է աւելի ինչ առնել յօգուտ հոգւոյ իւրոյ, և կրօնի իւրոյ, քայց հեղգութիւն զանց առնէ։ Այլ ոչ տեսանէ, թէ յայսմիկ խաբի, որ համարի առնել մեծ ինչ՝ եթէ կայ ի կրօնի՝ հասատատել ի միտս չառնել ինչ չար։ Այս ինձ. որոյ հասատ-

մանն լինելը արժանի նաւավարն, որ ի վար-
ձու կալեալ առ օգնուի և ծառայուի նաւին՝
խորհէր միայն կալ Հանդարտիկ՝ առանց ինչ
աշխատուի հասուցանելոյ այլոց, առանց առ-
նելոյ ինչ չար. և ի ժամ վարելոյ զնաւն, կիմ
ամբառնալոյ և իջուցանելոյ զառագաստան,
և կիմ ի ժամ պատերազմելոյ ընդ հինս ծո-
վու, կայր անգործ ի զինեն այլոց. ոչ ար-
ժան էր զայնպիսին ոմն անպիտան ի նաւէ
անտի ի ծով ընկենուլ, Թուղ Թէ արտաք-
սել։ Այնպէս լինի կրօնաւորի՝ որ առաւն
ի նաւ կրօնի՝ ի պէտս գործառնութեացն,
եթէ կայցէ չայնմ անգործ. որ չիմ հա-
սարակութիւն միշտ է գայթակղական։ Այլ
անմարթ է ասել, Թէ այնպիսին չառնէ
ինչ չար. զի մեծ չար գործէ, որ ոչ առ-
նէ՝ զոր պարտի։ Այսպս այնպիսին Թէև ոչ
արտաքսեսցի ի կրօնէ, և ընկեսցի ի ծով
Թշուառ կենցաղոյս, ոմն արժանի իսկ է,
սակայն մի ակնկալցի ապրիլ չահեղ դա-
տաստանէ արդարութեն այլ։ Պատիժն չա-
պաղեալ՝ ոչ ների. և ոչ գամ քան զգամ
Թեթեւանայ։

Գլ. Ի։

Ասէ պարտ է երթալոյ գնել այնմ, որ անպիտան է էրոյ երթել, և ոչ այլոմ։

Ընդեակ, ես եմ, որ՝ իսկզբանէ հետէ ցանգ առաջնորդեցի եկեղեցւոյ իմոյ, և արդ իսկ առաջնորդեմ. որովհետև անդադար է նա՝ ի ձգունս մարտի՝ ի պատիւ, և՝ ի փառս իմ։ Այլ Թէպէտ քաշեալ է նա՝ ի գունդս գունդս, սակայն այնպէս միաբանեալ է իմ զնա՝ ի մի, որ կարելոն մի զօր կարդաւորեալ, որ ըստ դրօշակաւ իւրում անվհերի զինուորի։ Ա՛ի՝ ի գլխաւոր և՝ ի քաջազօր զնդապետ զօրուս եկեղեցականի՝ են կրօնք, որոց գործ է պատերազմիլ յերկրի՝ ձգամբ առաքինութե առնուլ զերկինս։ Այլոյ օրէն զնդի են այլ և այլ դրօշք, վասն այլ և այլ լինելոյ կրօնից. բայց ամենացուն նոցա ես եմ առաջնորդ, և իմում՝ անանց հրամանի՝ որ զօրագլուխս եմ բովանդակ զօրուն։ Ասէ՝ ի կրօնաւորաց իւրաքանչիւր ոք մինչ՝ ի մահ զհետ երթալ ունի իւրում դրօշոյ, ընդ որով գրեցաւ. և մարզիլ՝ ի մարզս՝ որ սեպհական է իւրում կրօնի, առ որ յոյժ օգտէ ըղձակաթ բերումն։ Օ՜՜ինոմար որ ըղձակաթ է իւրում դրօշոյ՝ ոչ փոխէ զնա, և ոչ՝ ի բաց թողու. և՝ ի լինել հարկի՝ զանձն ևս դնէ վասն նր։

Թէպէտ վախճան ամ կրօնից է, զիւր հնազանդեալս առնել կատարեալս ի մում

մուտ ծառայութե. քայց իւրքանչիւր կրօն
անվ ինչ իւր կրթութե՛ն առանձինն, յոր
մարդել և հրահանգել ունի զիւրան. և
այս է մտանաւոր վախճանն, զոր պարտ է
դիտել ամենեցուն նոցա, որք աշակերտին
այնմ կրծնի. Օ՜ որ օրինակ, որք ենն՝ ի
կրծնիչ, որոց յանձնառութե՛ն է՝ հրատարակութեան
՝ի կենակցութե՛ մարդկան, այնպես պար-
տին մարդիկ յանհպատատուր, և յառաջա-
նական կեանս, մինչև՝ ի խոշորութե՛ կե-
րակրոց, և հանդերձից՝ զրնդ ոչ ընտա-
նութե՛ս, և՝ ի մեծութե՛ նոր պատաքանու-
թե՛ս՝ լինիլ նոցա կատարեալ: Այլ որք մտա-
նենն՝ ի կրօն, որոյ պարագայութե՛ն է կեանք
գործնական՝ յօգուտ ընկերաց, օրինելոյ
նոցա՝ ի հոգևոր կամ՝ ի մարմնաւոր պէտս,
պարտ է նոցա կատարեալ լինիլ յայսմ կըր-
թութե՛, որ սեպհական է գործնական կե-
նաց, աշխատ լեալ յայնմ ջանիւք և սիրով
ոչ խնդրելով զիւրեանց օգուտ, և ոչ զան-
ձանց դիւր, այլ միայն զփառս նոյ. դիտե-
լով թէ զոր առնենն ընկերաց վո՛ սիրոյ ի-
նոյ՝ ինձ առնեն. որոյ փոխարէն ես ինքն ե-
ղէց նոցա վարձ: Օ՜ նոյն առնել ունին և ա-
շակերտեալքն՝ ի կրօն, որ միտ դնեն տեսա-
կան կենաց, որոյ կատարումն է մտաս-
ծուն երկնայնոց, և խոկումն ամենայն իր-
տալելութե՛ց. որով մեկնեալ որոշին յնոյ
աշխարհէ, և միանան սիրով ընդ նա ա-
րարչի իւրեանց:

Գլուխ՝ այս մտանաւոր կրթութե՛ք ոչ քար-

ւոք կատարին, և ոչ յերկար տեւողա-
նան, թէ ոչ գործադրիչք նոցա մորղին միան
գամայն և յայնմ կատարելոյն թէ որ անկ
է անձանց նոցա, և հատարակ է ամ կրօնա-
ւորաց. որպիսի է ուրանալ զսեպհական
կամս, մահացուցանել զզգայուիս, արհա-
մարհել զանձինս. զի զամանէ կախեալ կայ
քաջ կատարումն կրթուեցց, և մորղից ա-
ռանձնականաց իւրաքանչիւր կրօնի: Եւ զի
որ յինքեան բարւոք է և կատարեալ, դիւրին
է այնպիսւոյն օգնել այլոց. բայց զժուար-
բաւ այլոց լինի բարի՝ որ չէ անձին բարի.
Այս որ ոչ մեծ համարի զիւր կատարելու-
թիւն՝ զիարդ զայլոց կատարելութիւնն համա-
րիցի մեծ: Եւ անձին չէ ձեռնհաս, զիարդ
կարօղ լիցի օգնել ընկերին:

Թարդ յետսաւիտ է կրօնաւորն, որ ձեռ
նարկէ ի կրթուել այլոց կրօնի սեպհական,
և յիւրոյն օտարանայ: Ատ կրօնից կրօնից
տուեալ է իմ այլ և այլ պարգեւս և շնորհս.
զի իւրաքանչիւրն քաջ կատարեսցէ զիւր
սպասաւորութիւն: Եւ ո՞ւ այնորիկ որ չունի
զոգի և զշնորհ սեպհական այնմ կրօնի, ո՞չ
կարէ քաջ կատարել զսպասաւորութիւն նո-
ցա: Ապա կամք Էին ինձ՝ թէ կրօնաւ-
որ ոք պատահեսցի յայլ կրթուելի, կո-
չեալ էր իմ զնա յայլ կրօն. և առեալ
էր իմ նմա շնորհս սեպհական այնր կրօնի.
այլ զի կուչեցի զնա յայս, չէ արժան ձեռն
արկել նմա յայն՝ որ է օտարի: Եւ թո-
ղու զիւրն՝ և այնր՝ որ է օտարի, յերկո-

ցունց

ցունց իսկ վրէպ գտանի : Եւ պահաս ինչ գործէ ներանձնաւորն , եթէ միտ դնէ անձին միայնոյ . և խնամատարէ գործէ , եթէ ընդհանուր յայլս զհոգ օգնուէ ընկերաց : Եւ ես յոյժ հաձեալ եմ ընդ կրօնաւորն , որոյ հնարս տատեալ՝ ի սիրտ իւր զվախձան , և զկրթութիւն՝ զիւրում կրօնի սեպհական , յայն իբրև ի նպատակ՝ ուղղէ զնմա զիւր խորհուրդս , և ժողովէ զնմա զիւր զօրսն . և որպէս զի հասցէ՝ ջանայ յաղթել ամենայն դժուարութեանց , խոյս տուեալ յոտնատուչաց , և գրկախառն ողջունեալ զնպաս տամատոյցս յայն հասանելոյ : Եւ նոյնազ ինչ գործէ , որ ջանայ առնել բարւոք՝ զոր պարտի , և որ անկ է խրատս արուեստի :

Եւ այլ մնացորդքն յումանս՝ ի կրօնաւորաց , որք՝ ի սկզբանէ գարձի իւրեանց առաջադրեն անձանց վախճան մանաւանդ . զի՝ օրինակ , լինել քաջ փիլիսոփայ և ճարտասան , կամ անուանի քարոզիչ . և յայս յառնն զաչս , և խնդրեն՝ եթէ ընդ ուղիղ , և եթէ ընդ թիւր , հասանել այսմ իւրեանց վախճանի : Եվ , որպէս վտանգաւոր է այս խորհուրդ նց , որ մոռացուցանէ զվճռելն ընտիր կրօնաւոր . և հասուցանէ յարհամարհուի կանոնաց՝ և իւրեանց կարգի , և է սերմնատան անհամար անկարգութեց , և խոժռութեց . զի թէ հրամայի այսպիսեաց՝ ի ճշմարտին հակառակ ինչ , կամ օտար՝ ի խորհրդոյ անտի նց , անդ գառնուհք , անդ

արտունջք, անդ վիշտք անհնարինք։ Ով մեր ծառայն առ չխոժռեցուցանելոյ զնա Թագու- ընդհանալ՝ յո դեմ եդեալ էն, անդ անկար գտանէք, անդ խանգարուի՝ եթէ անձանցնէ, և եթէ կրծանին. զի չիք ինչ այնպէ միաառա- կար կրծանի, ոչ տալ համարձակուի հնա- զանդելոյ առնել զՀաճոյս իւրեանց։ Այս չիք հնազանդութի, և ըստ միմեամբ դա- տաւորութի, անդ հարկիւ լինի չիոթ, և քակտումն։ Ասացեալ անգամ առացեալ ի լիմ, թէ որ ոչ ուրանայ զանձն՝ հրաժարիլ յիւրոց կամաց, ոչ կարէ իմ աշակերտ լի- նել։ Այս եմ ճանապարհ և առաջնորդ. որ ոչ գայ զկնի իմ, օրչափ առաւել գնայ, այնչափ առաւել հեռանայ յիւրմէ ամա- մանէ։ Ընդ այս ճանապարհ չոգան կրօ- նաւորք, որք արդ վայելեն ի հանդիսան երկնային. որք յառաջ քան զնոսա տիրող կա- լան զաշխարհական իւրեանց կոչման, և յայ- լոսմ ամի զՀետ չոգան առաջնորդութ իւ- րեանց մեծաւորայ, որք են իմ տեղապահք.

և որ այլազգ ինչ առնէ, խաբէի։

Այսբէն և ամենեքինեանք, որք խնդրեն յիւր եանս ձգել, և անձնոյ պատշաճել զբնուն վախ ճան, և զգործ առաքելիս իւրեանց կրծանի, և ոչ խորհին պատշաճել զանձինսեանս. զի կամին գործել, որչափ արժան Թուի նոցա. և այնու օրինակաւ, զոր ի գեղ վարկանին անձանց, և ի ժամանակի՝ որ Հաճոյ են նոցա։ Այլ այս է ճա- նապարհ. վո զի անդամք գոլով կրծանի, որ ժան է՝ Թէ ինքեանք պատշաճեսցին զան-

ձինս

ձինս կրծքի, և ոչ Թէ կրծնի՝ ընդ։ Կրծնաւոր
որ ոչ պատշաճէ զանձն՝ ուր պարտի, հը-
պարտունն ձգեացէ զինա՝ ուր ոչ կարծէր։

Գլ. Բ.

Թէ չինչ էայանայ Ճշմարիտ, և էպարբեալ կրծնա-
ւորունեն։

Տէր՝ ի յիշել իմում զառաջադրուն՝ զոր
առէպ արարեալ է իմ, և զկամս իմ
յամ սրտէ զքեզ սիրելոյ՝ և ամ ըղձիլ քեզ
ծառայելոյ զամ ժամանակս կենաց իմոց,
Թոռիմ յայս իմ լինել կրծնաւոր, և Ճշմա-
րիտ կրծնաւոր. բայց երկնչիմ, գուցէ խա-
բիցիմ. զի Հայեցեալ յայն՝ զոր արարին
իմ նախնիք, և ծրչափ ինչ չարչարեցան վա
սիրոյ քո, և քանի՛ աշխատուԹի յանձն ա-
ռին առ առանալոյ զառաքինուԹիս. և տե-
սեալ զիմ փոքր վաստակ առ առանալոյ զնա,
և զդոյզն Համբերուն վա սիրոյ քո, Թոռի
ինձ Թէ ոչ կատարեալ, և ոչ Ճշմարիտ կրծ-
նաւոր եմ ես։

Ա՛ղբեակ, կամաք, և կարծեաք բազում են
կրծնաւորք, և կատարեալ կրծնաւորք.
բայց գործովք և արդեամբք են յոյժ սա-
կաւք. վա զի կատարելուԹին է Հաւաքուն
ամ առաքինուԹց, որ ի նոսիսա երևի։ Այն՝
որք միայն ըստ միայն սահմանեալ են անձանց
կատարելուն ինչ, ոմն առել սաղմոս ինչ,
կամ պահս. պահել աւուրս ինչ ի շաբա-
Թու. քանի մի օր քրձազգած կալ, և այլ

այսպիսի. իբրև ոչ կարեն ընդուել զայս գիտ-
եանց առաջադրութեի, տառապին. և թէ
ընդուն, կարծեն զկատարելութիւնն զբռամբ
ունել։ Ասարուք են այս առք. բայց ոչ յայնս
կայանան հոգեւոր կեանք, և կատարել կրօ-
նաւորութիւն. այլ ի ձշմարիտ, և ի հաս-
տատուն առաքինութիւս. որք հաստատմամ
տնկեալ են ի սիրտ։ Այս առք արտաքինք
յոմանս են դիպող միջոցք ստանալոյ զոգի,
և զեռանդն. միայն թէ ընտրողութիք լի-
նիցին, ոչ ի սկսանօղս։ Յոմանս են գործ
և պտուղ ոգւոյ, և կատարելութէ, ոչ ի
զարգացեալս. որք ձգամբք նուճաձեն ըզ-
մտումինս, և աղօթիւք բորբոքին ի սէրն
ոյ, զի կացցեն միայեալ ընդ ածութէ։ Ասկ
յայլս որք հաստատեն զկատարելութիւնն
յայնպիսի առս արտաքինս, հնար է թէ
լինիցին առիթ կործանման. ոչ յորժամ
այնպէս միտ դնեն այնոց, որ ոչ հոգան յար-
գարել զներքինն մարդն սանձարկուք ըզ-
ձից, և անկարգ կրից. և երեւի զի հասա-
րակօրէն այսպիսիք են ինքնագլուխք, և ա-
մենեցուն կամին վարդապետ լինել։ Արդ ոչ
է խոնարհութէ, անդ ոչ է հնար թէ լի-
նիցի, ոչ ոգի, և ոչ ձշմարիտ եռանդն. մե-
այնորիկ այսպիսիք ուր ուրեմն օգտին։ Օ՛ի
դժուարաւ բերի յոտղիղ ճանապարհ, այն՝
որ ի մոխ եդեալ է բարուք գնալ. և դիւ-
րագոյն դառնայ յայտնի մեղաւորն, քան
զգաղտնին՝ և զվերադարձեալն առերևոյթ ա-
ռաքինութէ։ Հաւաստեաւ գիտասջիր, որ-
դեակ,

դեակ, թէ առաւել հաճոյ է ինձ կրօնա-
ւորն, որ մեռուցանէ զնմա զիւր չար յո-
ժարութիւն, քան զայն, որոյ կամաւ առ
իւր կալեալ զմի միայն անկարդ խղճ, ան-
դադար պահս պահէ, խաթարգնագեաց լի-
նի, և արեամբ չափ կոծի։ Ա՛չ բժշկի, որ
ոչ գնահ զդեղն, ուր է ախտն։

Ա՛րդ՝ ի գերծուցանել զքեզ ի կասկածա-
նաց յիւրիդ յայդմիկ, առաջի արարից
քեզ ջինջ հայելի, յոր երևիս ճշմարիտ, և
կատարեալ կրօնաւորն. ըստ որում թէ հա-
մեմատես զքեզ՝ կարօղ լինիս կշռել, թէ
իցես այնպիսի ոք, և թէ ոչ. միանգամայն և
իմանալ՝ թէ զինչ պակաս է քեզ առ լինելոյ
այդպիսի։ Յանձնառուն կատարեալ կրօ-
նաւորի այս է, առնել և կրել. և յերկուս
յայսոսիկ բովանդակի ամ կատարելութիւն
կրօնաւորական։ Ա՛ռնէն նշանակի՝ թէ
այնպէս կարգէ կրօնաւորն զինքն, և զվարս
իւր, մինչև վճարել պարտաւորութեանն,
զոր ունի առ ած, առ մերձաւորս, առ
կրօնն, առ ընկերս, առ անձն իւր, և առ
այլ արարածս։ Ւսկ կրկնի՝ յայտ առնէ զա-
րարս կրօնաւորին, արդեօք ի փառս իմ
առնիցէ, թէ առ իւր օգուտ։ Ի ճշմարիտ
ոգւոյ յառաջ գայցեն, թէ ի մարդկայնի
հնչ խորհրդոյ։

Ա՛յ վճարումն առնէ կրօնաւորն, որ սի-
րելով զիւր արարիչն ի վեր քան զամ,
զգուշութիւն պահէ զկրամանս նր, և զա-
ւետարանական խրատս. որոյ մեռօք մեծա-
ցու-

ցուցանել զնա , և օրհնել՝ եթէ՝ ի յաջող-
ուճածս , և եթէ՝ ի վիշտս . ընկալեալ զնմ
՝ի ձեռաց ածպետութենէ ոգի պարտիւ երկնա-
ւոր ։ Առեալ ընարել բիւրամադամ մեռա-
նել , քան փոքու լինն զարարիչ իւր բարկա-
ցուցանել , կամ քնաւ խոտորիլ՝ ինչ կամայ ։
Օ՜ հուսկն ասացից , զնմ առնել՝ ի փառս և
՝ի պատիւ անուանն իմոյ ։

Արդ մեծաւորաց վճարութիւն առնել կա-
տարեալ կրօնաւորին . զի նմ ակնարկ-
մանն նոյ յօժարամիտ և խնդամիտ հնա-
զանդի , ոչ ձայնի իմոյ . ակնածելով նոյ ո՛չ
ոգի մարդոյ , այլ ոգի իմոյ փոխանորդայ ։
Յարդե զնա , և սիրե ոգի Տարա , և հովիւն
հոգւոց՝ կարդեալ լինին՝ ի վէր նր ։ Ի բա-
րի ընդունի զնմ հրամանս , և գառս նոյ .
և թէ քրթմնջէ ոք զնոցանէ , հեզիկ քե-
րէ զատուանս , և արդարացուցանէ ։

Ազատութիւն և պարտաւորութիւն՝ զոր ունի առ-
իւր կրօն , վարեալ ըստ նմա ոգի հարա-
զատ որդի ըստ մերո իւրում սիրելւոյ . որ ո՛չ
միայն սիրէ զնա , և պատուէ , այլև տեսանէ
թէ իւրոյ օգնականութենէ պէտս ունի՝ ո՛չ
դժկամակի , և ո՛չ դանդաղի , այլ յօժարա-
միտ անձնամատոյց լինի , և ոչ ի նմանէ հրա-
մայեալ պաշտօնատարութիւն յանձն առնու ։
Վասն լինի յոյժ՝ յոյժամ բարիս խօսին
զնմանէ . և թէ չարիս խօսին , հեզութիւ-
ջատագովէ ։ Ընձակայ յոյժ , և անդադար
խնդրէ՝ ի բարերար խնամոցն նոյ , զի յաւէտ
յառաջադէմ լինի նա հոգւով խոնարհու-
թեամբ ,

Թէ , և եռանդեան ։

Լաւ արեբարոյ է և առ եղբարս խօսք , և ընդ կրօնաւորս . դի սիրէ զնա ազգ սիրով . ըզ-նոցայն օգուտ՝ իւր համարի , և ըզ վնաս նոցա իբրև ընդ իւր՝ վշտանի ։ Օ ամենեցունց՝ բարիս խորհի , և խօսի . և ըզ պակասուիս նոցա ցաւակցի ։ Ջ անապ 'ի շինուԹիւն նոցա և և 'ի դուշնաբեայս . և ըզ կարի օգնէ նոցա՝ առաւել ևս 'ի հոգևորականս ։

Զդի և առ աշխարհականս՝ պարտաւորու-Թիւն կատարեալ կրօնաւորի , զորոց ոչ զիւրոց ընկերաց հաճէ զմիտս՝ կամելով նոցա ազատից երանուԹիւն , և սիրելով զնա իբրև զանձն ։ Այլ գիտելով Թէ քանի՛ ձեռնտակար է ծառանաց՝ չար օրինակ կրօնաւորաց , մա-նաւանդ զդուշանայ , չտալ նոցա գայԹակղու-Թիւն . նա՛ յամ զնացս իւր ջանայ տալ նոցա օրինակ բարի . և առ օգնել փրկուԹեան հոգ-ւոց , ոչ անխոյս անձին ։

Լաւ պարտաւորուԹիւն՝ զոր ունի առ ինքն կրօնաւոր բարի , առնել վճարումն , սան-ձահարուելք անկարգ ըղձից , ճնշմամբ մարմ-նոյ , և արհամարհուԹիւն՝ ամ՛ յոչինչ համա-րեալ զուռայհուԹիւնս նոցա ։ Յամի վնաս սիրոյ իմոյ մեռանելոյ յանձն առնուս , ոչ լմնդրե-լով զիւր դիւրսն . և չհամարեալ ինչ զան-ձին պատիւ իւր ինքեան յաղԹող հանդի-սանայ ։ Այլև նուաճուելք մարմնոյ , ի տալ միայն զկարեւորն , վերելս յարդարել հոգ-ւոյն յերկինս . և ամ մեռանել աշխարհի , և անձին , կենդանեալ միայն յիս յարարիչ իւր ։

Ո՛ Հուսկն ասացից. կատարէ՛ք կրօնաւորն քարոզոք կենցաղի և ըստ արարածս. զի առնու՛ ի նոցանէ զբաւականն և զպատշաճն, և ո՛չ աւելի։ Այլ գիտելով թէ հասատեցան յայ՝ զի օգնեսցեն մարդոյ՝ առ հասանել իւրում վախճանի, զայնս ևս թողեալ ընտրէ, որք դիմեցուցանեն զնա յայն վախճան. իսկ զնախանձարարսն մերժէ յիւրմէ՛ի բաց։ Այս այսպէս Աշմարիտ կրօնաւորն յարարածոց աստի գործէ իւր սանդուղք դիւրելանելի յերկինս։

Ա՛կդ յանձնառութեի կրօնաւորի՝ է կրէն։ Ի՛նդ մտանելն՛ի կրօն՝ առնեոքին խոստանան կրել. բայց սակաւք միտ դնեն այնմ. վայ և սակաւք են կատարեալք։ Ա՛րդ՝ այս բառ նշանակէ, թէ կրօնաւորն կրելով լուրով մաքրի, և կատարեալնայ. և թէ առանց կրելոյ՝ ո՛չ ումեք հնար է լինել կատարեալ կրօնաւոր. վ՛ա այսորիկ՛ի գիրս իմ կատարելութենն կոչի լեառն, յոր ո՛չ ոք ելանէ անաշխատ։ Կատարեալ կրօնաւորն՛ի կրել իւրում՝ ո՛չ գանդատի զայ, թէ առաքեն նմա հիւանդութի, հալածանս, կամ այլ նեղութի. այլ համարեալ զայն երկնաւոր պարգև, գոհութ ընդունի յերկնաւոր հօրէն։ Այս ո՛չ քրիստոնէ զարարածոց, թէ այն ոք յանցեաւ առ իս, այս ոք յանիրաւի ընդհարաւ ընդ իս, այն ոք չարիս խորհի զինեն. այլ իբր այն՝ որ անձուկ ունի՛ի կրել, ի դիպել առթին՝ խնդամիտ ընդունի զայն, ոչ չնորհ արարեալ նմա՛ի քա-

բերար խնամոյն ՚ի յայ ։ Այլ այս է եղանակ
Հանելոյ ՚ի չարէն բարի ։ Կրօնաւոր՝ որ ոչ
յօժարամիտ է ՚ի կրել վիշս սիրոյ Քրիստոսի, նշան
է, թէ զիս սակաւ սիրէ, և զանձն շատ ։

Գլ. Ը։

Յաղագս պակասութեանց ներքինոց, որք խոփանեն
զինարարելոսն Քրիստոսական ։

Ա՛ղբեակ, ՚ի վիրաց անտի, զոր ընկալաւ
նահատակացդ ձեր ադամ ՚ի Հատարակաց
Թշնամոյն յառաջնումն արշաւանի անդ՝
որ ՚ի դրախտին, զօրութիւք Հոգւոյ յորդիս
նոր այնպէս տկարացան, և խանգարեցան,
մինչև դիւրամիտ լինել ընդառաջել յանկա-
տարութեն, և ՚ի մոլութեն, քան յառաքի-
նութեն ։ Այսու սկիզբն կալան համ դժուա-
րութիւք, անկատարութիւք, և արգելք,
զորոց օրըստօրէ զգալի առնուն մարդիկ ՚ի
Հոգևոր կեանս ։ որք այնպէս խոտորնակ են
ընթացից կատարելութեն, որ կամ քոլո-
րովին խափանեն, և կիմ դժուարացուցեալ
յապաղեն յոյժ ։

Ապա զվերելս ՚ի լեառն առաքինութե, ուր
ՙՀ աթոռ կրօնաւորական կատարելութե,
խափանէ նախ առաջին չկամիլն խոհապէս
և արտ մտօք ՚ի վեր ելանել ։ որ յառաջ գայ
՚ի չունելոյն ուժգին փափաք կատարելութե ։
Որ ճշմարտապէս առողջանալ կամի, կամա-
կար ձեռնարկէ ՚ի դեղ ։ Այսպիսի է պա-
կասութիւն, որ բառնայ զսկիզբն և զոյն
ատա-

առանալոյ զկատարելութիւն։ Օ՛ի որչէ կամա-
կար՛ի գործ՝ ոչ սկսանի. և որոչ սկսանի, ծ-
ուն հատանել՛ի վախճանն, յո՛ դէմ եղեալ է։
Աղօնաւօր տարտամ՛ի կորուսանելն զա-
րիթ բարեգործելոյ, կի՛ ոչինչ առնի, կի՛
զյոռեգոյնն ընտրի։ Ա՛վ, ոո՞ր խաբի կրօ-
նաւորն, օր յապաղէ սկիզբն առնել ձա-
նապարհի կատարելութե։ Ա՛ժամմնհու՛ի
միտ առեալ զևր մնոլորութենն. զի յայնմ
յեսին քննութե խղճի մնոց՝ քանզ ծանի-
ցէ, թե ևկայր նէր իրաւացի պատճառ յա-
պաղելոյ զձեռնարկեալն՛ի ձիզն առաքինու-
թե. այլ եղև սուկ հեղգութե, և յոլո-
թե իւր։ Այս այնչափ առաւել եղելի ա-
մօթ, և սրացաւութե իւր, որչափ անպա-
կաս եղեն նմա ազդեցուկք իմ, զոլովք յո-
լովակի հրաւիրեցեն զնա, քանզ ևլերեցեն, և
փութացուցի՛ի կատարելութե։ Ա՛յնչափ
առաւել տուժի կրօնաւորն, որչափ առաւել
յապաղէ տալ զանձն՛ի կատարելութե։

Ա՛յլ ևնա, որ զահի հարեալ՛ի դժոխա-
ղութե յաղթելոյ անձին յընդդիմակս,
դանդաղի սկսանիլ զձանապարհ կատարե-
լութե։ Օ՛ի զոր օրինակ յապաղելն անպատ-
ճառ՝ սրտաբեկ առնէ, և ի՛ցաւս. նոյն-
պես յորդոր խրախոյս քաջալերե, և յոյժ
օգտե՛ի յաղթել դժոխարութեց։ Ա՛յր-
դեակ, թե առաջինն եիր՛ի յաղթել անձին,
և՛ի գնալ ընդ այս ճանապարհ, ունելիր ար-
դեօք տեղի արդարանալոյ. քայց զի բա-
զումք յաղթեցին անձանց, և քաջութեհա-
սին

մին՝ ի կատար լերին, վասն չունիս տեղի ար-
դարանալոյ, և ներումն: Ա. Ո՞ւնիլ զհա-
տուցումն և զպատիւ՝ չէ բաւական մարդոյն
չէ, այլ պիտոյ է և յաղթել:

Ա. Միւս և պահասուի, որ ոչ սակաւ խա-
փանէ քան զառաջինն. և այն է պրկել
կալ ի ստորոտ լերինն անդադար. և որ այսմ
արգելական գտանի, հնար է նմա խլտուիլ. այլ
ոչ ի վեր երանել: Ի. Վ, ասէ մարդոյ կրօնաւորն,
որոյ անկարգ ըղձիւ յարեալ ի մարդկայինս
ինչ, կարծէ՝ թէ հնար է նմա դիմել ի կատա
րելութի. վ՚ն զի կարեալ ունելով զսիրտ իւր
տոկամբ ըղձի ընդ տրաքածս, հարկ է նմա
կիմ անսիրտ երանել ի լեառն, որ ոչ է հնա-
րաւոր, և այ հակ չիներ Հաձոյ, (որ յա-
ռաջ քան զամ զսիրան խնդրէ.) կիմ երա-
նել միահաղոյն ընդ արարածս. որ և այսմ ոչ
համբերեր ածծ. որում ոչ են կամք թէ սի-
րեցի ընդ այլս. այլ միայն ինքնաբուն բարի
գոլով, կամի և՝ թէ միայն սիրեցի վասն
իւր: Ի. Ոչ սիրէ զարարիչն, որ ընդդեմ կա-
մաց նր յարի յարարածս:

Ա. Սափանէ և աւելորդ բեռնն՝ զոր բառնալ
մարդ չիւր վր. զի կամեցեալ նր գնալ
ընդ զառիվեր և դժուարին ճանապարհ, որ-
չափ առառել ծանրաբեռն իցէ, այնչափ
փոքր ձիգ հատանէ. նա՝ բազում անգամ
կասի իսկ ի ճանապարհէն: Ի. Սպա կրօնա-
ւոր, որ ՚ներհարկէ ի բազում հոգս, և պա-
տաղէ չիրոյսութիս օտարս չիւրմէ կոչմա-
նէ, կի յամր գնայ ի լեառն կատարելու-
թէ,

թե , և կիզակայ առնու զհանապարհայն . իբր զի բերումն ըղձի անգոր է . և ձանապարհն տարժանաւոր . և զօրութիքք հոգւոյ օտար են յայնմ ձիգէ , և առաւել դիւրամատ՝ ի հակառակն . մինչ զի գործ է կրօնաւորի յաղթել դժուարութեցս , և բառնալ զիւր բեռն . ապա թէ՝ ի վեր բարդեսցին և իրողութիքք , որ ոչ են անկ իւրում վիճակի , անտարակոյս կործանի ընդ բեռամբ ։ Հաւատա ինձ , որդեակ , թէ կրօնաւոր՝ որ՝ ի հաձել զմիտս մարդկան՝ կարի ինն պատուղ յերողութիս նոյ , օտարանայ յիւրոցն , և ոչ վճարէ՝ ուր պարտապան է ։ Ա՛յ փոքր խոչ է եւանելոյ՝ ի լեառնս՝ և կալ ի ինն խնայութիւն յանձն ։ Ար ունի ձի՝ ի բնէ յամն և ոտնակառոյց , թէ՝ ի խնայութէ չխթանէ զնա , ոչ ժամանէ , յո՛ դէմ եդեալ է ։ Ա՛նհաձոյ է ինձ կրօնաւոր կարի ինն գիրք , որ վա՛ն չնեղելոյ իւիք զիւր մարմինն , ոչ ոյզ արժանն է դիմել՝ ի կատարելութիւն ։ Ա՛յլ ինո՛ր՝ որ կարի ինն զգուշաւոր է կենաց , և կամակար խուսափ՝ ի չարակրութեց , այո՝ ընդ թիւր մտանէ , այլ ոչ ընդ քաջս հանդիպ սանայ . զի՝ ի դեպ լինել նմա առնել՝ քաջութիւն ցուցանելոյ , երկիւղն զնա յետս ընկրկել ։ Ա՛յ այսպէս արարչին կրօնաւորք սպա կեալք յերկինս . որք թէպետ և փափկամարմին էին , և յաշխարհի ուսեալ էին դիւրին մարմնոյ իւրեանց զգալանօք . սակայն իբրև եղեն կրօնաւոր , առ ստանալ զկատարեալութիւն՝ արիաբար մարտեան ընդ հեշտասի-

րութի՝ իւրեանց, և յաղթեալ նման խաստամբեր ձգնուք՝ ի պարծանս և յարդիւնս իւրեանց՝ ստացան որում անձկալին։ Կրօնաւոր՝ որ կարի լինն խնայէ՝ ի մարմին իւր, յոյժ սիրէ զնա. այլ ոչ դիտէ սիրել, իբր զի՝ ըստ մեղկաղէտ բժշկի՝ զայրացուցանէ զՔրիստոս։

Գլ. Ժ.

Յաղագս այլ անխոհեմութեանց, և արգելանաց արգելոյ, որ խոչընդոտին պիտոյից լաւութեան։

Ա՛րդեւակ, յոմանս՝ ի կրօնաւորաց երևին այլ անկատարութիք, և պակասութիք. որք ոչինչ նուազ խափանեն զկատարելութիւնն՝ քան զառաջեալքս, նոյնպէս ոչինչ արակաս անհաճոյ են ինձ։ Առաջինն է այն՝ զի ոչ կամին յառաջադէմ լինել՝ ի կատարելութիւն ըստ արահետ հաստատակաց. այլ կամին ըստ նոր ձանապարհ գնալ, և ըստ այն ելանել՝ ի լեառն առաքինութե. և ոչ քարտողք առնեն։ Ա՝ ան զի ելանելն՝ ինքնին է դժուարին. և ըստ նոր ձանապարհ գնալն է աշխատուել, վասն և ձանապարհորդութիւն լինի առաւել տարժանաւոր. և այս է զոր կամի ստատանայ, զի խոպան կասեցուցանէ յառաջադրութիւն։

Որ ըստ արահետ գնայ, ապահով գնայ. զի որք յառաջագոյն անցին, ապահովեցին զգնացս, և ցուցին թէ աջող է. զոր ապահովութիւն ոչ ունի, որ ընդ նոր ձանապարհ գնայ։ Ա՝ն, ոյք խաբին զայնք կրօնաւորք, որք

ոչ գնան հասարակաց հոգւով կրօնի իւրեանց . այլ կամին գնալ օտարօտի հոգւով, և ըստ մանուածոյ թելադրութեց . և այս է ըստ նոր ձանապարհ գնալ առաւել տարբանութեամբ յանօգուտս . զի՝ ի չյաջողել նոցա՝ ինան ամաչեցեալք , և առնթով գառնան յետս , կամ չարաչար կորնչին ։ Այլ՝ ի քարոզ հոգւոյ առաքնորդի կրօնաւորն , որ ոչ կամի անցանել՝ ընդ որ անցին իւր նախնիք ։ Այլ է արարեալ , և հորդեալ զձանապարհ կրօնից , տալով իւրաքանչիւրոյն զիւր որոշ սահմանս , և կանոնս . և յայ է ցուցեալ նոցա զհանդամանս գնացից ։ Այլ՝ ոք որ խոտորի՝ ի ձանապարհէ ասեմ , և ընդ այլ գնայ , ասել կամք են նմա , թէ ոչ գիտացե՛ս ուղիղ կարդել զկրօնն ։ Այս այս ոչ այլ ինչ է , բայց խաբեուի թերահաւատն , զի զառանցուացն զանզգաստ կրօնաւորս , ի չհամարել ինչ զկարգն , և յանգոնել զայլս , որք գնան զհասարակաց ձանապարհ . և այն է սկիզբն կործանման նոցա ։ Այլ՝ կրօնդ պակասութիւն է , քամահուն և անլսողութի առաքնորդին՝ զոր տուել է իմ նմա յայսմ ձանապարհորդութե ։ Այն դուրն է ձանապհորդն , որ ոչ բարւոք գիտէ լով զձանապհն , և լըսեալ թէ կան՝ ինչ որս գայթք և խոչք , կամի երթալ միայնակ՝ որ կարօղն էր երթալ առաքնորդաւ և ուղեկցօք ։ Այս ինքն եմ , որ առաքնորդեմ կրօնաւորաց՝ ի կատարելութի . բայց՝ ի ձեռն մեծաւորաց իւրեանց , և հոգևոր հարց ,

զրս

զարս առնեալ ի իմ՝նէ. որովք և ցուցանեմ
նոյն ձանձրոյ։ Ա՛ռ ոչինչ են զարմանք, եթէ
որք ոչն միտ դնեն իւրեանց մեծաւորաց և
խոստովանահարց, այլ կամին ինքնագլուխ
առաքինորդել անձանց, մոլորին՝ի ձանապար
հէ, յորշտահակին յաւազակաց, կամ մասնին
՝ի կորուստ։ Ա՛յսպէս պատահէ այնմ՝ որ
յառաջ քան զաշակերտիլն կամի լինել վար
դապետ։ Ա՛ն հպարտութիւնն, որ տայ նմա
քամահել զմեծաւորն տուեալ նմա յինէն
յառաջնորդ և՝ի վարդապետ, առնէ զնա
աշակերտ սատանայի, որ պարտագլուխն է և
առաքինորդ՝ամ ամբարտաւանից։

Ա՛՝ միւս ևս պակասութիւն՝ որ յառաջ գայ
յանձածուէ մարդկան. և այն է՝ փոյթ
ամենեցուն հաճոյ լինելոյ։ Ո՛րչ պէտք են
կրօնաւորի՝ի ինդիր լինել՝ հաճոյ լինելոյ
մարդկան. կամ չլինելոյ անհաճոյ յայս աշխար
հի։ Ո՛րչ փոյթ ե՛նա, թէ՝ յորմէ հրա
ժարեաց, չկոչե զնա, և չկոչե հա
ճեալ ըստ նա։ Ա՛ռ կոչեցի զնա յաշխարհէ՝ի
կրօն, զի փոյթ կալցի լինել միայոյ հաճոյ լի
նել, և ըստ այս ձանապարհ՝ի կատարելութիւն
դիմել։ Ա՛յլ ըստ՝ի ձեռն՝ հասանելոր մարդ
՝ի վիճակ կատարեալ, մարթ էր և կրօնա
ւորի վարել զայն. բայց չէ և չէ այդպէս.
զի այլազգի են շաւիղք և խորհուրդք՝ի՝ի
կրօնաւորական և՝ի հոգեւոր կատարելութի։
Ա՛ր մարդկն կամի հաճոյ լինել, չէ իմ աշա
կերտ. չէմ հաճեալ ըստ նա, և չընդունիմ զնա
ինձ ծառայ։ Ա՛յոյ միայոյ ոմն՝ հնար է ծա

ասել սիրով , և ոչ երկուց . և որ բաժանէ զսիրա իւր , մի խորհեսցի զմի բաժինն ինձ տալ . զի ոչ ընդունիմ ։ Եթէ այդչափ ցան կալի եր քեզ հաձոյ լինել մարդկան , զիարդ զաւտար ՚ի նոցանէ ։ Եւ թէ շնոհաւորէ կրօն նաւորացն , որք միոյ չէին , ոչ միայն չեր նոյ փոյթ հաձոյ լինել մարդկան , այլեւ զի կենաց նոյ չառնելին ինչ անվայել պատուոյ և աստիճանի իւրեանց ։ Իսկ ՚ի կրօնի այնպէս անձկան այնմ , որ զի հաձոյ լինել նոյ նոյ չառնելին առնել բազում ինչ անարժան աստիճանի և չափու իւրեանց . և որ չար և ոչ , ոչ համարին ինչ զանհաձոյանալն ինձ ։ Լոդ՝ զի պարծիս Եթէ անկու չեցեր զՅ , որովհետև այդչափ փոյթ և քեզ հաձոյ նալ նմա ։ Ոչ տեսանես , զի փոյթ հաձոյ նալոյ այլոց բառնայ ՚ի քէն զանդորրութիւն սրտի ։ Ոչ է այս ձանապարհ երանելոյ ՚ի լեառն կատարելոյն , այլ ինքանելոյ ՚ի դատաստարտութիւն անվախճան ։

Եւ խոչ ստայօղութիւն առաքինութեց , յորժամ կրօնաւորն ի հոգևորական գործս իւր գնայ անկարգ ։ Ոչափ և բազմամեծս եցէ զօրն , և պաշար պիտոյից նոր լիուլի , Եթէ ոչ բարւոք կարգեալ եցէ , եԹէ ՚ի չոր , և եԹէ յարշաւանի , ոչ լինի յաղթական ։ Որպէս կրօնաւորն հանդերձել ՚ի պատերազմել վա ստանալոյ զկատարելութիւն՝ որ ի գաղաԹ լերինն , և զորս ընտրեաւ զառաքեալսն իւր և ՚ի գործս ,

գործս, որոց մէն մի ոմն զնուռէոր հանդերձ-
եալ են մարմնովը, ոչ լինի յաղթական։
Այն ոմանք, որք մինչեւ են արկեալ զհին
խոնարհութեէ, կամին կանգնել զչինուածս
հոգևորական. և այլք մինչեւ են անցեալ
ի ձանապարհ մաքրական, զընդիս միանալոյ
կամին. ոչ է այս կարդ պատմանաւոր։ Պի-
տոյ է նախ զխոնարհութեէն ստանալ, և ապա
զպատուհասութեէն՝ քաջալիան մաքրութեէ։
Զի որ անկեալ է ի սիրմ, չէ բաւական
յառնել անտի, այլ հարկ է ապա ի բաց
արբել զբիծն՝ որ մնան։ Զայնպէս կրծնա-
տորի՝ յետ հրաժարելոյնէ յաշխարհէ և յառ-
նելոյ ի մեզանց, պիտոյ է քառնալ յիւրմէ
զբար իղձս և զթերս յօժարութեէն, որք են
արատք մնացեալք յոգւոյ. և եթէ զայդպի-
սի առաքինութեէք ստացեալովք լուսով և շնոր
հօք, զոր ետուս նմա, ապա մարթի միանալ
ընդ ի ձանապարհս սիրոյ։

Ո Հուսկն ասացից. յողդողդ լինելն ի
հոգևոր կեանս՝ խափանէ յոյժ ոչ միայն ըզ-
կատարելութեէն, այլև զնմա առաքինուն։
Զի՝ որք բազում անգամ սկսանին երանել
ի լեառն, և միշտ կան ի ստորոտ նէ. զի
առաւել դիւրաշարժ են ի թողուլ՝ քան ի
սկսանիլ զգնացս։ Վասն զի, քանի՞ տապնասես-
ցին այսպիսիքն ի մտնոյ վասն այսր չեղա-
մուելեէ իբրեւ զոյժամ ի դէմս ածի-
ցէ նոցա ատանայ, որպէս ժուռէ և եռան-
դեամբ հրամայն խնդրելին ի մեծաւորաց՝
յաձախելոյ յաղօթս, ի պահս, ի գիտս, և

մարդկեղ յայլ մարդս , զի ժրասցին ի փոյթ , և յառաջադէմ լիցին ի կատարելութեի . քայց իբրև առնուին հրաման , կամ տա- կաւ , և կիմ ոչինչ ի դործ դնեին , զի յայլ- թեալք ի յեղամուխ ի , լքանեին ի կա- տարելոյ գայն բարի առաջադրութիս ։ Լաւ էր ի կրօնաւորն տենչ կատարելութի՝ ոչ արժան էր , յամ ժամ յառաջադէմ լիներ յայն , և ոչ ձեռնթափ լիներ պատճառա- նօք դժուարութե ։ Քայց քանզի է ինամ պակասութե սիրոյ , յորմէ ծագէ յեղամբ տուէ , մի այսորիկ գիւրաւ ընկունին դատ- նայ ։ Կրօնաւոր յաղդալդ՝ ոչ տուժի միայն ժամալաձառ լինելով , այլ օրըստօրէ ևեա յառանայ ։

Գ Լ· ԺՒ ։

Յաղագս գիջողաց պանալոյ գնատարելութե ։

Տէր , որում հեաև այդպէս դժուարին է հա- տանել ի կատարելութի՝ մի այսպիսի և այսչափ արդելմանց և դժուարութեց , որք խափան արկանեն , չգիտեմ՝ զինարդ ես ա- մենապիկար կարօղ եղէց այնմ հատանել . չգիտեմ զինարդ կարողացայց խնամ գոյդն զօրութե վանել զայսչափ խոչ և խութ ձա- նապարհի ։ Այդեակ , որ ոք իսկապես հա- տատե ի միտս ստանալ զկատարելութի , ան- տարակոյս ստանայ ։ Քանզի կրօնաւորք , որք եղեն կատարեալք , և արդ վայելեն յերկինս՝ մարդ էին իբրև զքեզ , և նոյն դժուա-

դժուարութիւք կայցեն նոյ, ոյք քեզ. նա՝ բազմաց եւս մեծամեծք. բայց և այնպէս յաղթեցեալն. ապա և դու կարօղ ես յաղթել, թէ կամիս. և ոչ պակասեսցի քեզ օգնութիւն իմոյ չնորհացդ, ոյք և ոչ նոյ պակասեաց. միայն թէ իսկութիւք ձեռն ի գործ արասցես, ոյք նոքայն արարին։ Այս մի զանդիտեցուցցեն զքեզ բազում դժուարութիւնք. զի կան և բազում հնարք և միջոցք սատանայից զայն։ Արդ՝ նախ առաջին օգտե ներքին ըղձիւ անձկալն կատարելութենէ, և կամ ոգին լինելն առ այն. զի չիք ինչ այնպէս զօրաւոր, որ դիւրացուցանէ զնրպիսի և իցէ դժուարութի, ոյք սէրն. և չիք ինչ որ այնպէս խթէ զկրօնաւորն յընթացս կատարելութե, ոյք սրտի մտօք ցանկալն։ Ա. սիրոյ ծնանի փոյթ ի գործ դնելոյ զկարևոր և զպիտանի միջոցս յայն հասանելոյ։ Այս փոյթն մեծա պէս օգտե վաղվաղակի զբառնութե ածելոյ ըզ ցանկալին և զսիրելին։ Ա. նոյն սիրոյ ծնանի անփութութե և յապաւելութե. որոց առաջինն առնէ զկրօնաւորն հաստատուն և անյեղլի ի յառաջ վարել զայն՝ յոր ձեռն եարկ. իսկ երկրորդն յաղթական առնէ ըզնա և պսակէ։ Սիրոյն ոչ է դժուարին զերկինս յինքն գրաւել, թէ ոչ թէ ի լեառն կատարելութե ելանել։

Այս և՝ օգտե առ առաջուն կատարելութե, մեծ համարել և զփոքր անկատարութիս։ Այն ոյք ի գործել զպակասութիս դառնացուցանեն զիս, յասել իւր-

եանց · վ՛ո այդր չէ՛ ինչ փոյթ · այս դուշ-
նաքեայ իմն է · այն քնաւ չէ՛ ինչ ։ Ա·յսպէս
սիքս են ժանտախտ կրօնի · վասն զի լինին
յանդգնունք և խրոխտք , և իւրեանց չար օ-
րինակաւ ձգեն զայլս՛ ի մեռասկար ըն-
կուեալ և ցոփուեալ ։ Ա·չ է պարտ Թեթև
համարել զայն ինչ՝ որ անհաճոյ է ինձ · և
չէ պարտ սոպախտ առնել , զոր եան հրա-
մայեմ ևմ արգելուլ , Թեպէտ և չիցէ ինչ
մեծ ։ Գ·իտասջիր սրդեակ , զի և փոքր՛սա-
կաւ Թեթը անհաճոյ են ինձ · վ՛ոկ արգելի
զնա ։ Գ·իտասջիր ևևս , զի կրօնաւոր՝ որ
խոզէ , և երկնչի զանցանել զփոքրումքը ,
զերծ լինի՛ ի մեծաց անկատարումեց · որով-
հետև՝ ամ մեծամեծ աւերումքը և ցոփու-
Թիք՝ որք երևին՛ ի կրօնս՝ սկիզբն առին՛ ի
փոքր պակասումեց ։ Ա·ր անտես առնէ զփոքր
պակասել Թէ , անտես առնէ և զմեծն · զի
այն Հանապարհ հորդէ այսմ ։

Գ·արձեալ՝ է քաջ միջոց և մահացուցումն
՛ի մանուանս ։ Ա·ծ զի կատարեալ լինի կրօ-
նաւորական փակէ ընել զիւրն առաքինու-
Թիս , զորս չէ հնար ստանալ կրօնաւորի ,
Թէ ոչ կատարեալ սիրուն ունիցի ՛ի վէր իւ-
րոց կրից և զգայուեց ։ Ա·յդ՝ որ ձնշէ զկիսս
ընդ խղճել նոյ ընդդէմ քանին՝ կիսք ընդդէմ
հրամանաց կրօնին , և Թողացուցանէ զգ-
գայուեց իւրոց՝ որչափ ինչ պատշաճ է կրօ-
նաւորական վիճակի , և ոչ աւելի · և հա-
մարձակ զանայնոյ զոչ պատշաճն , Թեպէտ
և դուշնաքեայ իմն էցէ , այնպիսին ոչ լինի
իւրոց

իւրոց կրից և զգայութեանց, որք ի հնազան-
դել բանին, լինին գործի պատշաճող ի ստա-
նալ զառաքինութիւնս, յորս հաստատեալ է
կատարելութիւն կրօնաւորական։ Օ որքին
հակառակին որ կարի լինն համարձակութեի
տայ զգայութեանց, վաղվաղակի իսկ գտանէ
զնա ապստամբեալս։ Ար ի սկզբան անդ ո՛չ
սանձահարէ զնա անկարգ կիրս, լինի նշ
ծառայ։

Ա՛ միւս ևս միջոց կատարելոյն ո՛չ օգտա-
կար միայն, այլև հարկաւոր. այն է լինել
միացեալ ընդ իւրում մեծաւորի։ Ա՛ ոչ կ՚ինէն
գան համ նպաստք սիրելանք առ ստացումն
կատարելոյն. և զնա Տէրակօրէն հաղորդեմ
կրօնաւորաց ընդ ձեռն իւրեանց մեծաւորաց,
որովք զնա լուսաւորեմ, կառավարեմ, և ուղ-
ղեմ։ Ա՛ոչ կրօնաւոր՝ որ չէ միացեալ ընդ իւ-
րում մեծաւորի, թաւխուր մնայ յայնոց պար
գևաց և նպաստից, և լինէն իսկ մեկուսի։
Ասկս որոյ չէն լինչ զարմանք, թէ ստէպ
անկանի, կոխան լինի, և փոխ. զի է ան-
դամ զատուցեալ ի գլխոյ։ Ա՛չինչ օգտե ա-
շակերտին կալ ի դպրոցի, թէ չէ միացեալ
ընդ իւրում ուսուցչի, ուղերձիլ ի նմանէ առ
ստացումն գիտութեց։

Ա՛ վախճան ասի օգտե ի վար արկանել զմի-
ջոցս ո՛չ արտմութեբ, այլ ուրախութեբ.
որ յոյժ է օգտակար ի յաղթել ընդդիմու-
թեց զոր զգայ մարմինն ի ստանալ զառա-
քինութիս. յամենի առնէ զինչսախ ըզ-
դիմամարտս ի ձանապարհի կատարելոյն.

և

և Թեթևացուցանէ զաշխատութիւնս Ձանձրութեան։ Այլ որ Լան է, ուրախ ծառայութիւն կրօնաւորի առ իս, մեծապէս Հաձոյ է ինձ. զի և այն յատուկ գայ ի սիրոյ։ Ընդ՝ առ ի պահպանել զուրախութիւն Հոգևոր, և առ եղանել խնդամիտ ի լեառն առաքինութեց, պիտոյ է ի Ձանապարհի ունել բարի ուղեկիցս։ Ույ, քանի՞ օգուտ է կրօնաւորի քաղաքավարիլ ընդ այնպիսիս, որ օգնեն նմա, և քաջալերեն յեռանդն. որովհետև չիք ինչ ի կեանս մարդկան, որ այնպես վառէ ի սէր կատարելութե, որպէս բարի օրինակն։ Ամէն ուղեակիմ, լինել խմաստուն. լիր ընդ խմաստունս. կամիս լինել կատարեալ, գընա ընդ այսոսիկ, որք սիրեն և խնդրեն զկատարելութիւն։ Ույ՝ ոկ խնամ կալայ ես, զի հանապազ յեկեղեցւոջ լիմում ընդ իւրաքանչիւր կարգի լինելոցին արք բարեպաշտօնք, որք օրինակաւ իւրեանց օգն Ձրագունք ի վիր աշտանակի՝ լուսատու լինիցին այլոց։ Ընդ՝ ի բաղդատել կրօնաւորի զվարս այդ ընդ իւրոցն, խմանայ զանպատշուճն իւր ի Հոգևոր կեանս. և նախանձաւորութիւ քաջալերի և քան զևս յատաջադէմ լինել ի կրօնաւորա կան կատարելութե։ Ընդ՝ եԹէ բարի օրինակք առաւել ազդու են ի յորդորել ի բարին՝ քան զսուսկ բանս, որ որ ոչ օգտի նոքօք, նշան է Թէ կամք նր կարի յամառ է ի չարն. որովհետև այնչափ դիմադարձի։

Գ Լ. ՀՒՐ։

Յաղագս խնդալոյ լինելոյ բարւոյ կրծնաւորի , որ ջոյնեբանդն է ՝ի կատարելութենէ ։

Ասէ ս՛րդեակ , ուրախութիւն հոգևոր , զոր յառնէին զգայ կրծնաւոր քարի՝ յերն թացս ձանապարհի կատարելութեն . ոչ և մեծ են դառնութիւնք և տխրութիւնք զեղջ կրօնաւորի , որ անփոյթ լեալ զկատարելութէ , կեայ անհոգութիւ ։ Ա՞ր որոյ երկաբանչիւրքն յաստի կեանս սկսանին առնուլ զձաշակ ամի , որ պատրաստել է նդ՝ի հանդերձեալն . եթէ պատիժ իցեն , և եթէ վարձք ։ Զգուշ տեմ , ասէ , զի՛նչ ասացից առ այս . տեսա նեմ զկրծնաւորս , որք անփոյթ լեալ կատարելութէ , վարեն ընդարձակ կեանս , և առնեն զուրեանց հաճոյս . ստիպեն և այնպէս ուրախ են , և խնդամիտ ։ Յաբիս , ո՛ր դեակ , եթէ խորհիս , թէ կայցէ ձշմարիտ խնդութի յընդարձակ և յանխոցոտ կեանս ։ Ո՛չ այդպէս . զի ո՛չ է այն կրծնաւորական ուխտ , այլ ցոփութի , որ առաւել դառնութի արկանէ ՝ի սիրտ՝ քո քաղցրութէ ։ Կրծնաւոր՝ որ կեայ ըստ հաճոյս խոր , չէ հաճոյ յաչս այլոց . և բազում անգամ տխրի , զի ոչ միշտ ունի զոր կամի ։ Ձշմարիտ խնդութին հաստատի՝ի սրտի , և յառաջ գայ յանխոտով խաղաղութէ , յորն երբեմն վայելէ . և զի չկայ այս ՝ի ցոփակեացս , որոց սիրտ ոչ ծուլ ծփի ՝ի հողմոց կրից . վայ և չի՛ք անդ ձշմարիտ խնդութի ։

Այլ

Այլ կրօնաւորն , որ խնդամիտ է յանկա-
տարումն իւրում ։

Ան ի կրօնի և այլք՝ որք ինքնագլուխ կա-
մին ընթանալ ըստ ձանապարհ առաքինու-
թեան , և տարապայման չհնազանդին ։ Այս որ-
քա յոլովակի գիտեն՝ առողջունեն միասն հա-
ստուցեալ , և որքուն ոչ ժամանեալ ։ Այս
իբրև պակասի նց ներքինն և արտաքինն ու-
րախութի , մեղ ի վէր դնի կարի ինն եռան-
դանն , ոչ թէ այն իցէ պատճառ միասուն
և արտմուն ։ Այլ ասեն . զի ոչ եռանդն
է՝ որ խօթացուցանէ և արտմեցուցանէ , այլ
անընտրողութի , և ձեռներէց լինելն յա-
ւելին քան զպատշաձն , և յատաւելն քան
զոր կամիմ ։ Այլ ոք կարօղ է լինել քաջ դա-
տաւոր , և քաջ ուղեցոյց անձին ։

Ապա չհմարիտ խնդութի՞ն յայն կրօնա-
ւորս է , որք օրինաւոր պայմանաւ և չա-
փու ըստ խորհրդոյ իւրեանց մեծաւորաց և հո
գևոր հարց՝ միտ դնեն ձգանց կատարելու-
թե , և միջոցաց յայն հասանելոյ ։ Այլ զի
յոր կողմն և դառնան , զտանեն առիթ ու-
րախութե , և հոգևոր մխիթարուե ։ Այ-
սիս հային , խնդամիտ էն . զի քաջ գիտեն
թե ոչ հաձոյ է ինձ տեսանել զկրօնաւորն
կամակատ ուշ եդեալ կատարելոյն . և թէ
յատուկ չհայր ինչ այլ , այսմ աւելի պարտ
էր քաւական լինել՝ ամ կրօնաւորի՝ ի կեալ
ուրախ և խնդամիտ . որովհետև չիք ծա-
ռայի մխիթարութե մեծ քան զայն՝ յոր-
ժամ գիտիցէ , թէ գործք իւր հաձոյ և ըն-
դու-

դունելի են նոր իւրում :

Եւ Հային յիւրեանց մեծաւորս՝ նոյնպէս
խնդալիք են . զի մի անտալոյ նոցա կատարե-
լութիւն , հարկիւ հրահանգ են և հնա-
զանդ , և ի կրօնաւորական պահպանութիւն
զգուշաւորք . մեղ և յայլս մեծաւորաց մե-
ծապէս սիրելիք և արգոյք . զոր զգացեալ
նոցա , անհնար է թէ ոչ ուրախ լինիցին :

Եւ Հային ի կենակիցս իւրեանց՝ ընդ որս
կենցաղին , ոչինչ ունին առիթ տրտ-
մութեան : Այո զի միա եղեալ նոցա առաքի-
նութեան , ոչ գործեն ինչ անհաճոյ ումեք .
այլ ամենեցուն ըղձանան և կամին զբարին՝
ոչ անձանց . մեղ խաղաղութիւն ընդեր ընդ ա-
մենեսին . և ասի է խաղաղութիւն՝ անդ և
ձշմարիտ խնդութիւն . իսկ առաքինութենն սի-
րելի առնէ ոչ բարեկամաց միայն , այլ և
թշնամեաց . մեկ առաքինիք իբրև բոլոր
ամենեցուն են սիրելի և յարգելի . յորմէ
հարկիւ ծնանի ի կրօնաւորն ներքին միա-
բանութիւն :

Եւ Հային յանձինս , զարձեալ գոհանեն
խնդութիւն . զի յաւուրս է առաքինութեց , յորս
մարդին նը , գործել բերկրանօք և քաղց-
րութ . մեղ հարկ է ամ բարի կրօնաւորաց
յամ գործս իւրեանց ուրախ լինել . նա՝ ի
վիշտս իսկ՝ և ի հարածանս գոհանեն միա-
բանութեն , յօժարամտեալք մեղ սիրոյ համ
կրել զդէհենի իսկ ոտանջանս՝ առանց ինչ
յանցաճածոց , միայն թէ լինիցի վասն ծա-
ռայելոյ համ . Թող թէ կրել զասած կենաց
նե-

նեղութիւն և գաչխատութիւն ։

Ի վախճան ամի խոկումն իսկ մահու , որ յայլս արկանէ տակուն և տարտափ , քա՛ բեաց կրօնաւորաց բերէ ուրախութիւն , ո՛չ միայն վ՛ն վարձուցն հատուցման , որում տակն ունին ։ այլ և զի բաժանորդ լինին յաւիտ՛ն դերադոյն միխիթարութեն , զոր ի ժամ մահու զգան յանձինս կրօնաւորք՝ վ՛ն մտադիր լինելոյ նոք կատարելոյն ։ որով յիշման հոգ՛ւոյ , և անյապաղ զոհանան զարարչէն , յորմէ ընկալան զայն ։

Ոչ ոք միայն կարօղ է տրամեցուցանել զկրօնաւորս բարւոյ , եթէ սահեսցի յանկատարութիւն ինչ ։ այլ այս տակաւ կ՛ոչնչէ տեւէ ։ վ՛ն զի անդէն ի վէր գայ ապաշխարութեն առաքինութիւն , որ կանդնէ զնա ։ և զղջմամբ քաւեալ զյանցանան՝ ի վէր քան զ սկզբանն և միխիթարուի ։ Այս արդ՝ սա՛ ցիս , անկոյթդ ի կատարելութիւն , ո՛ր դժանդեցես այսպիսի խնդուն ։ ոչ ապահովեսցէ զքեզ , ոչ ապահովէ զոյն առ կատարելուն ։ Ո՛չ տեսանես զի անսահման կատարելութիւն , և սկիզբն առնել ձգաչակի երանուէ ։ Ընդհատ ես , թէ յեռանեալ դատնիս յայսպիսւոյ բարւոյ , վ՛ն չգաչխատելոյ վայրիկ մի ի մեռուցումն հեշտասիրութեդ ։ և զանմոռութիւն քո զայդ լաւ և ծանիցես , յորժամ՛ո՛չ և կարօղ իցես առնել , զոր արդ պարտն էր առնել ։ Այրանի՞ որ ի մահուն իւրում կարօղ լինի ասել ։ զբարին , զոր պարտ և մարթ էր ինձ առնել , ոչ օգնա-

կանու-

Գ Լ ։ ԺԴ ։

Յաչափս պատապանայ և զառնուլնէ երջանկութիւն, որ ոչ գիտայ ընդ ճանապարհ կոտորելնէ ։

Տը, եթէ այսչափ թէթեւաբեռն է կրօնաւոր քարի, քանի՞ ծանրաբեռն իցէ մարդն ։ Թուի, թէ մեծ է տխրութիւն նո՛ւ ի վերնամն ընդ ճանապարհ կատարելութեան ։ Այո՛ ուրեակ ։ և չար ևս այն է, զի անհոգ կրօնաւորն ոչ ճանաչէ զիւր հիւանդութիւնն ։ և այնչափ առաւել վտանգաւոր է սխալն, որչափ է անճանաչ ։ զի ի չգիտուցանելն ի սկզբան անդ զպատշաճ դարմանն, առաւելու և զօրանայ ։ մինչև տիրել նո՛ւ ի տան օտարի ։ Ո՞վ քանի՞ ճեաս է զեղծ կրօնաւորն, որոյ համակեաալ ի ցոփ վարս, ոչ մտաբերէ ճանաչել, թէ ուսո՞ւ իցեն նորա այնչափ զառնութիւք և վիշտք ի կրօնի ։

Լաւ ևս հայի, յամօթ լինի ։ զի քաջ գիտէ, թէ կոչեցի զնա յՅե ի վարել զվարս ներքնաձնական և կատարեալ ։ քաջ գիտէ ևս, քանի՞ երախտիս ցուցի առ նա, և քանի՞ դիւրեցի նմա՝ միտ դնել առաքինութեաց ։ Այդ՝ զընկենուլ նորա զթիկամբք զմտածութիւն կատարելութեան՝ որում ընձանամ, և անսալ ի ձեռն բերելոյ զդիւրութիւն ի կեալ յանդորրու և հեշտասիրութ, այնչափ զիս բարկացուցանէ, որչափ առելի և ապերախտութիւնն, յորմէ յառաջ գան այս-

այսպիսի վարք ։ Ալ է այս են առաքեդրու-
թիւնքն , զոր արար նա ընծայեցին ի կրօն . և
ոչ այս ճանապարհ զոր ուսուցի նմ , և ընդ որ
գոգայ ։ Ա՛յս ինքն քաջ իմանայ ի սրտի իւ-
րում , թէ վն ոչ ելեն այս կեանք վայելուչք
կրօնաւորի , յոյժ անհաճոյ են ինձ ։ Ալ նա
յոչ կամաց դառնանայ ի սրտի , և զամենեին
հարկանի , թէպետ և արտաքոյ ինչ ոչ յու-
ցանէ . այլ յիւրում ժամանակի զարժանին
ընկալցի զպատիժ ։ Ո՛տառայ որ գիտէ զհա
ճոյս նոն իւրոյ , և ձեռնհաս գտոլով չառնէ ,
թէ չէ անմիտ , սաստիկ պատժոց է ար-
ժանի ։

Ով ընդ մեծաւորս վարի , լի է տրտմութ-
զի ոչ գտոլով հնազանդ , և ոչ ի կրօնաւորա-
կան պահպանութիւնս զգուշաւոր , չունի ընդ
նա խաղաղութի . վայ և հանապազ գժդմիւռ
թիւ է ընդ նա ։ Ո՞գիտեն տառապեալ մեծա-
ւորք , թէ գիարդ վարեսցին ընդ նմ յօգուտ .
զի թէ վարին քաղցրութիւ , նա համարձա-
կեալ ոչ միշտ , զերծանի գորովանաքն , և
առաւել ևս լրբի . թէ սաստկութիւ գնան
ընդ նմա , ձնշեալ զնա յօգուտ իւր , նա ոչ
անընտել ճիշտ պահպանուի , աղմուկ յա-
րուցանէ , և գկրօնն խռովի ։ Թէ հրամայի
ինչ նմա , ընդդիմ դառնայ . և թէ ապաշ
խարանս ի վր դնեն , դժգոհայ , և տրանջի ։
Ո՞տղուշ գնա կեալ՝ ոչ և կամի , ոչ է անկ .
զի որչափ առաւել ունականայ ի չարն ,
այնչափ յառնայ , և իւրով չար օրինակաւ
զայլս ապականէ ։ Ա՞ատի կրօնաւոր՝ որ ան

փոյթ է կատարելումն, և ցուի կեանս վա-
րել, չունելով խաղաղութիւն ընդ մեծաւորս,
հարկ է զի կեցցէ ի հանապազորդ թախ-
ծութիւն, և դառնութեան սրտի։ Ի չարիս կայ,
և ևս չարանայ, որ ընդհարկանի ընդ մեծա-
ւորս և ընդ երիցագոյնս քան զինքն։

Լաւ է հայի յայլ կրօնաւորս՝ ընդ որս կեն-
ցաղն անխրատ կրօնաւորն, գտանել և
անդ տխրութիւն։ Օ՜ի զդացեալ, թէ խոհա-
կանքն և հոգևորքն ոչ արդյ համարին զնա,
և ըստ կարի խորշին ի նմանել, դառնանայ
ի՛ ոչին ի սրտի իւրում. ի՛ոչ և հարկի կեն
ցաղավարիլ ընդ նման ցուխակեացս. բայց
և ոչ ի՛ սոցանէ ընդունի ինչ մխիթարուի.
զի ուր չիք ոգի եռանդեան, ոչ է հնար թէ
լինիցի ընդ երկար խաղաղութիւն, և ոչ ձկնա-
բուծ խնդութիւն։ Յարհկամուէ վատաց ոչ
յերկար տևէ, և միշտ է կասկածուտ. և ուր
է կասկած սիրոյն ի վարանս է, և ի ծը-
փանս. ի՛ոկ չիք ի նմա ձկնարուծ ուրա-
խութիւն։

Լաւ է հայի յանձն, գտանել առիթ լա-
լոյ, և ոչ ուրախութեան. ի՛ո զի չունելով
զձկնարուծ առաքինութեան, չունի քաջալերս
և ուղևորիչ ի գործս իւր, և ոչ պաշտպա
նող ի փորձուիս. ի՛ո այնորիկ դիւրաւ ընկ
ճի, և փոքր փոքր յօժարամտի ի լծորդել
վկարդն։ Ի՛ոձ՝ զինչ ուրախութեան լցէ նմա,
որում հարկ ի վե կայ աշխատիլ զրաջան.
զի ցորչափ կայ ի կրծին, սիրտդ է նմա ա-
նել զհասարակաց կրծութիւնս. և զի առ-

նե զնա ոչ թէ յակամայ , զանդատանաւք , քրթմնջանաք , և այլ անկատարութիւք , կո-
րուսանէ զարդիւնս և զպտուղ նոյ ։ Այլ և այ-
նչ մխիթարութեն հնարեցեր նմ , որ ի մրկու-
հան գթոյն տանջի ։ Որոյ չկայ լուծ , և բե-
կամք են նր օգտիլ , թէ յաղօթս կայ՝ նե-
ղի ։ Թէ քարոզք լինին , կամ հոգեշահ բանք ,
տաղտկանայ ։ Թէ զոյգ ի միջի լինի զառա-
քինութիւն տանալոյ , նեղասրտի , և կարճ-
մտի ։ Այլ թշուառութեն կրծնաւորիս ։ որ
քաղե լեղի , ուստի այլք քաղեն քաղցրու-
թիւն մեղու ։ Այսան է մահու , յորժամ հե-
ռանդն դեղոյնք և ևս յոռանայ ։

Եւ ի վիշտս այնչափ տագնապի , որչափ առաւել կայ յանապատաստի , իբրև փոք րիկ և խարխուլ նաւակ ի տաստիկ մրրկի՝ անդեակ և անթև ։ Ինչ մի միայն երևի՝ թէ կարօղ է զերծուցանել զնա ի տառապանաց անտի , և տալ նմա հինչ հովուութէ , այն է մահն ։ Այլց սա առաւել ահ արկանէ ի նա և սոսկութիւն , (թէ չկցէ խոպատ խելառ եալ ։) զի որչափ վաղ հասանէ սա , այն-
չափ վաղագոյն կայ մնայ նմ յանդիման լի նել խմումն ատենի , տալ համարս վճռի պա-
հու , զոր անպատուղ անցոյց ի կրծնի ։ Ա-
ւաղ թարաց՝ սիրելք և մեծագոյն պատժոց
և տառապանաց ։

Գ. Լ. Ի. Գ.

Ցմէ պարտ է երջանկարէն մեզ վարդապետել ունել զ՚է աստուածային դիտութիւնն ։

Ցգիտեմ ձեր, յինչ վատահ լինիցիմ՝ առ եղանելոյ զ՚ի ծառն առաքինութեանն, ուր է քաղցը պտուղ կատարելութեան։ զի բարձր է ծառն, և զօրութիւնս տկար, լինութիւնս դժուարընտել։ մարմինն դիմակալէ, և զ՚ի խթանեանցն դժկամակի, և աքացէ։ վրկ ասիալիմ կալ զ՚ի խոնարհ, զի զ՚ի բարձունս եղանել անհնար է ինձ ։ Ո՛ իարդ արդեակ անհնարին էցէ։ որովհետև ամ կրօնաւորք, որք արդ յերկինս են, և քաղուածք և՝ որք դեռ յերկրի կան, քաջանուն յայն ամբարձան, և քաղեցին անտի զըղձալի պտուղ կատարելութեան։ Թեպետ ոմանց փութոյ կայզրեաց այն, և ոմանց անազան։ ունեմն մեծաւ արդեամբք, և ունեմն փոքու ։ Այսպա չի՛ ինչ անհնարին, և ոչ այնմ որ կամի՝ կարի դժուարին ։ Այլ չի՛ բաւական քո զօրութիւդ, զօրաւիդն լեցի քեզ իմ օգնութ։ մի՛ պակասեսցի քո դործակցութ, որ ոչ պակասին իմ հնարքը ։

Ելանելն յայս ծառ, և կորզելն զպտուղ կատարելութեան, է յաղթանակութիւն ինչ։ և ոտ յաղթանակել, պիտոյ է արիաբար մարտնչիլ ։ Այրձանաց և դրօշելոյ մարթ է տալ դառազան և զրահ, առանց ձեռնարկելոյ նոյ՛ի զէնս ։ այլ ոչ բանաւոր

և անձնիշխան արարածոյ , որում պատկին է Հատուցումն իւրոյ քաջութեանց . և չի՛ հնար լինդունել Հատուցումն վարձուց՝ առանց արդեանց , և ոչ արդիւնս ստանալ՝ առանց պատերազմելոյ ։ Արդ՝ կամիս ստանալ զպսակ կատարելութեան . Հարկ է քեզ աշխատուի յանձն առնուլ՝ ոմն յանձն առին այլք ։ Ոչ գիտեմ թէ զինչ է Հատուցումն վարձուց , որ անձկայ Հատուցման՝ առանց ինչ աշխատուելոյ ։

Ապա քանզի վատահուիս ստանալոց զկատարելութի՝ Հաստատեալ է ոչ միայն յօգնականուն իմոյ հնարհաց , այլև՝ ի քո դարձակութենդ , պարտ է՝ ի քո կողմանէ առնել քեզ , զոր ասեմն սրդ ։ Ասէ առաքինին Հարկ է քեզ ունել զձշմարիտ և զկամակար սէնչ կատարելութեան . զի ոչ միայն հիմն է սա վատահութեան , այլև մղէ զքեզ ի յառաջադիմութեան , և տայ յաղթել դժուարութեց , որ ընդ առաջ լինին յընթացս . և փոքր երևեցուցանէ քեզ զամ աշխատութի ։ Արդեակ , քաջայայտ ցուցանէ փորձն , զի որ չունին փափաք առ իմն , ոչ՝ ի խնդիր լինին նմ . և որ ոք մեծափափաք տենչայ , փոյթ եռանդն՝ ի խնդիր լինի սմամ ։ Ապա վըստահացեալ յիս՝ սկիզբն արա արիական սրտի առնել զգործս երբեմն այս ինչ՝ և երբեմն այն ինչ առաքինութե . զի այսու օրինակաւ յալեցին յոգւոյ քումմէ թիւր յօժարութիք . և միանգամայն անկեցին՝ ինամ առաքինութիք ։ Եւ թէպետ ոչ պակասիմ ես օգնել

նել քեզ. քայց և ծանիր, զի քեզմ անպիտա-
ւոր եմ փորձել զկրօնաւորն՝ ի բաց առեալ
ի նմանէ զիմ օգնականութիւն. և յայնժամ
երևիլ, որչափ հաստատուն էիցէ, և քանի՞
իցէ նոր առ իս սուրբմնութիւն։

Ա՞ղ ոմն խաբէ կրօնաւորն, որ եթէ յին-
թացս կատարելութիւն զԹէ անկատա-
րութիւն լինի. կամ՝ ոչ տեսանէ զիւր գար-
գանալն յառաքինութիւն՝ ոմն կամիր, և ոմն
լսէ Թէ զարգանան այլք, սրտաբեկի, և
անյոյս լեալ՝ իստանալ զկատարելոյն՝ լքա-
նէ՝ ի յառաջադէմն լինելոյ. և քաջութիւն
գամ առաւել և համարձակի՝ ի գործել
զպակասութիւնս։ Ա՞յս ձանապարհ է յա-
ռաջ վարելոյ զսկսեալն. և ոչ այս նշան է
արիական և ըղձակիսեր սրտի ստանալոյ զկա-
տարելութիւն, այլ նշան նկուն նեղսրտու։
Ա՞յսմ է ձանապարհորդն, որ՝ ի դԹեղն կիմ
յանկանիլն՝ ի գնացս, անդէն զտեղն առ-
նու, կիմ՝ ըզ կրունկն դառնայ. զի այս է՝ ի
ջարի վէր յաւելուլ այլ ջարագոյն։ Ա՞յսպէս
առնէ ձեռնհասդ իմաստուն և զգաստ. որովհետև
Թէ դեպ լինի անկանիլ, անդէն յոտն կաց-
նէ, և գնայ զձեռն իւր. և յանկմանէ ան-
տի զայս օգտի, զի գնացեալ ձեռնն ըզ-
գուշագոյն գնայ, զի մի միւսանգամ անկ-
ցի։ Ո՞նոյն է տեսանել՝ ի կրօնաւորս։ Ո՞րք
ժամ անզգաստ կրօնաւորն անկմանն յան-
կատարութիւնէ ինչ, անպիտի է՝ ի յառնել.
և ոչ զգուշանայ՝ ի միւսանգամ անկմանէ։
Ա՞յլզգօն և հոգեսէր կրօնաւորն իւրև ան-

կանի , անդէն յառնէ . և թէ հարիւր անգամ անկանի յատուկն , հարիւր անգամ և յառնէ , ապաշաւեալ յանկատարութենէ զոր արար . և ո՛չ միայն չէ բանի , այլև քաջալերի , և զգուշագոյն ևս կրթեալ յառաքինութիւն , դնոյ յառաջ ըզ ճնշիչ կատարելութիւն . և այս է ի չարէն հանել բարի ։

Առաքին և այնք կրօնաւորք , որք զկրթութիւն առաքինութեանց վարկանին դժուարին և տարժանաւոր . վասն կարծելոյ առնել , թէ միայն գործիցեն առողջութիւն մարմնոյ , լքանին , կարձմոլին , և ոչ ստուերախիտ երիվար զտեղւոյ առնուն , կիրճ կրունկն նահանջին ։ Այսպիսիք կամին անաշխատ և անձնդիւրութիւն ստանալ զառաքինութիւն ։ Ոչնուի մարդկային չէ այնպէս ստեղծանել երկիր , մինչև ինքնին պտղաբերել առանց մշակութեան այլոց ։ Այլ ո՛չ այդչափ անարգեն առաքինութիւնք , որ չկոչեն արժան կրօնաւորի վերնոյ հաճոյից , և ի զգալի հեշտութենէ՝ առ ստանալոյ զնա ։ Ընդ նախկութենին է՝ որ խաբէ , առաւել սիրեան երևեցուցեալ զմարմնոյ դիւրութիւն , քան զառաքինութենէն հոգւոյ օգտութիւն ։ Որ կարի լաւն փայփայէ զմարմինն , վանէ ի հոգւոյ զառաքինութիւն ։

Այն և այլ կրօնաւորք , որք լքանին ի յառաջադիմութիւն կատարելութեան , կարծեալ թէ պակասինիմ օգնականութիւն , որ պիտոյն է առ այդպիսի ձեռնարկ ։ Այս այս է չար յոյժ . զի զիս բարկացուցանէ , և զնա խա-

քէ ։

քէ. մի՛ զի չվատահանայն յիս, է նախատինս
դնել ինձ. ոմն թէ ոչ դիտեցեմ, կամ չիցեմ
կարող, կամ ոչ կամիցեմ օգնել նմա: Այլ այդ
պէս է. զի ոչ այլ խնդիր ըղձանամ ես. և ոչ
պահասիմ երբեք ներքին ազդեցութիւնք և
այլ միջոցօք յորդորել զնա ի կատարելութի.
նա՝ յայս սակս հանի զնա ցած. արդ՝ զիարդ
հնար է թէ պահասիցեմ: Ո՛չ ինչ պատճա-
ռանօք լքանիցին սիք յօդնականութէ ընդ-
հայ իմոց. որովհետև հանապազ առ դուրս
կամ բաղնեւոյ՝ ի ներքս մտանել և օգնել
իւրաքանչիւրումեք՝ ի կարիս իւր: Այնթէ
արտաքին խորհին սիք պատրաստակել զհեղգու-
թէ և զյուսալն իւրեանց, խաբին. զի ա-
ռասել ևս յայտնեն: Որ զիւր մեղս յայլոց
վէր արկանէ, կրկին մեղանչէ: Այո՛ ՝որ,
մեր է յանցաւորութէին էդիմելոյ ի կատա-
րելութէ, և ոչ քո. զի ամենիմաստ գոլով
քո, գիտես օգնել մեզ. և ամենազօր գո-
լով, կարող ես. և կամիդ առ պատրաստ
կայ. զի ինքնաբուխն բարի ես: ապա մեր է
մեղն գլխովին:

Գ Լ Ո Ւ Խ ։

Ցնծե՛ ջիայ ինչ ոչ ցնծե , յոյր սակս պարտ իցէ երջանկա-
բեր ի յաւուրս մարմնոյն կատարելոյն ։

Ո՛ղորմակ՝ վատասիրտ զինուորս ոչ կանգ-
նէ երբեք դրօշակ ի վէր պարապի Թշնա-
մեաց . զի աւելորդ երկիւղն կամ պահէ զնա
ի բացեայ , կամ եթէ ըզ առաջաւորս իցէ ,
յետս զնա ընկրկէ . և վնակ մեայ անվարձ .
և առաջի զօրագլխի իւրոյ վատանուն . և
յաչս այլոց զինուորաց ոչ երկչոտ և էնչին՝
է արհամարհ ։ Այլ ոչ են կամք , լինել ծա-
ռայի իմոյ ժպիրհ և յանդուգն . բայց և
ոչ կամիմ , թէ իցէ կարի լինն երկչոտ . այլ
զի իցէ քաջասիրտ և արի . զի մի երկիցէ ,
ուր վէրք պատճառ երկնչելոյ ։ Ո՛րդ՝ասացեր
ցիս կրճնաւորն , որ չէ յաւուրս ահեմ ի կա-
տարելութեն , յոր ձեռն էարկ . զինչ իցէ ,
որ կասեցուցանէ զնա , կիմ յետս ընկրկէ ։
Ո՛չ այն՝ թէ ձեռնարկեալն է անկարելի .
զի ասացաւ իսկ , թէ բազումք ստացան
զայն . և ես այնպէս յօժարամիտ և պատ-
րաստ եմ օգնել իմովս ջնարհիւ , որ թէ ի
կրճնաւորս լինէր այնչափ պատրաստուԹի
ընդունելոյ զնա , և կամք գործակցելոյ
նմա , որչափ մեծ է յիս իղձ և յօժարա-
մտուԹի ի տալ զայն , յոյժ առաւել լինէր
Թիւ կատարելոցն , քան զոր էն ։

Ո՛չ զօրուԹի Թշնամեացն է այնպիսի , որ
կարող իցէ յաղաղել կիմ յետս ընկրկել
զկրօ-

զկրօնաւորն ի Հանապարհն կատարելոյն ։
Այլ զի թերպետ բաւական են ա-
կամի, ոչ միայն չյաղթի, և չխափանի ի
նոցանէ. այլ և հեշտեաւ յաղթէ նմ. եթէ
զի փորձել միայն զօրէն, այլ ոչ յաղթել
կամ խափանել, բայց եթէ զօրս կամինն յաղ
թել, կամ խափանիլ ի նոցանէ ։ Ոյժ ան-
զօր է Թշնամին, որ ոչ յաղթէ, բայց եթէ
այնմ՝ որ կամիցի յաղթիլ. և յոյժ նկուն
է, որ այսպիսւոյ Թշնամւոյ ընդ ձեռամբ
նուճաձի ։ Ա՛ւա՛ որ փորձի ի նոցանէ, և ոչ
անկանի, օգտի յոյժ. զի այնպիսի մարդկութ
և ևս ժրանայ և արիանայ, և այնուհետև
քաջագօտի և մեծաբայլ ընթանայ ի կատա
րելութի. որ ոչ այլ ինչ է, բայց ստանալ զկա
տարելութի ։ Ո՞ր օրինակ և զինուո՞ր՝ որչափ
առաւել վարժի ի գործածութի զինուց, և
յամախ ի մրցմունս մարտի, այնչափ առա
ւել լինի կատարեալ ։

Եւ ոչ միայն բաջաղանաց անկատարից և հեղ
գացելոց պարտ է բարւոյ կրօնաւորին հր
բաժեշտ կալ ի Հանապարհն կատարելու
թեն. զի այս լիներ մեծ Համարել զշաղ
փաղփանս զառածելոց, քան զնմ ապրե
ցուիս, և քան զՀոգւոյ օգուտ ։ Այլ, որ
պէս անհաճոյ են ինձ, միանգամայն և բար
կացուցանեն զիս այնոքիկ, որք լեզուաբա
րութ բամբասեն զկրօնաւորս կրթականս
յառաքինութիս ի ստանալ զկատարելու
թե, ասելով, թէ կամին վաղվաղ արբա
նալ, և կարի լեմն վերաթևել ի բարձունս,
ուր

որը վտանգ է նոյ մեծին կործանման։ Եւ
այլք չամաչէին ասել, Թէ անձնատուր լի-
նել ջերմ հեանդեան, քայքայումն է առող-
ջութե, պատճառ սեամաղձուե, և ան-
ընդունակ առնէ զմարդ ոյ ծառայութե։
Օ իարդ ո՛չ՝ ի միտ առնուն այսպիսիք, քա-
նի՛ վտասակար են այս Թունաւոր զբոյգք,
Թէպետ և Թուխիցն ը խազ ասացեալ։ Ո՛չ
անձամբ գործել զբարին, և ոչ այլոց Թոյլ
ցուցանել, ո՞չ գործ իսկ սատանայի։ Այք են
ընտանի Թշնամիք. այք են սուտ եղբարք. այք
են դժնդակ գործիք դժոխակիսք, զորս վարէ
սատանայ՝ ի Հովացուցանել և՝ ի քեղել զվիս
վին զկրծատուրս՝ ի բարի և՝ ի չար մտաց։ Ա-
րդ Թունաւորել կամի զիւր Թշնամի, գոր-
ծի՝ ի ձեռն առնու զմի ոք նոր մեռրիմ և ըն
տանի։ Ո՛վ Թշուառական մոլորեցուցչաց.
որ ոչ ինքեանք առնեն զիւրեանց պարտս,
և ոչ այլոց Թոյլացուցանեն առնել։ Ո՛վ
քանի՛ ը մեջ է սոյ, և այնոցիկ՝ որք յատաջ
քան զառաս ծառայեցին ինձ՝ ի կրօնի. որք
յորդորեին զմիմեանս՝ ի Հիմն առաքինուե.
և օրհնակաւ վարուց, և ոգեշահ բանիւք
բորբոքեին զմիմեանս՝ ի սէր ած ային. քա-
ջալերեին զիրեարս՝ ի մեռուցումն ախտից,
և յարհամարհուեն անձանց. և այնպէս
լինէին կատարեալք։

Այլ դիցուք Թէ կրօնաւոր ոք խորհրդով
մեծաւորի իւրոյ կամ խոստովանահօրն
ընտրողութե տուեալ զանձն՝ ի վաստակս
առաքինուեն, Հիմանդանայցէ. զինչ

չար

չար իցէ այդ , և զինչ միտս այսմ ։ Այս որ
ուրս եմ , այսպէս կամիմ ։ դուքս զինգիտեն ,
Թէ այդուիկ հիմանդուԹիւ չասպրեցուցա-
նեմ զնա ի հիմանդուԹենէ ինչ հոգւոյ , որ չար
ևս իցէ ։ Կարծեն Թերևս՝ Թէ ջերմեռանդն
կրօնաւոր ի հիմանդանալ իւրում , այլ չէ
ինձ հաճոյ ։ Ընհաճոյ են անկատարքն , որք
որչափ քաջառողջ են , այնչափ առաւել զնս
բարկացուցանեն ։ Կնձ առաւել ծառայէ
ջերմեռանդն կրօնաւոր հիմանդացեալն , քան
զանջերմեռանդ առողջն ։ զի նա և ի հի-
մանդուԹիւն անդ տայ օրինակ բարի , և ա-
ռաքինուԹիւնս գործէ ։ զոր ոչ առնէ կրօնա-
ւոր յողջակեաց ։ Կրեվ կրօնաւոր՝ որ միա-
գնէ կատարելուԹէ , ի հիմանդանալ իւ-
րում ոչ կորուսանէ ինչ յաչս իմ ։ զի բա-
ցեաց ոչ պակասի իմ առաջիկ՝ եԹէ ի հիման-
դուԹէ , և եԹէ յառողջանէ ։ Հոգւոյ հի-
մանդուԹենն ծագեալ յանկատարուԹէ , է
այն՝ որ տայ կորուսանել , և միտս հասու-
ցանէ յոյժ ։ և ոչ հիմանդուԹէ մարմնոյ ,
յորմէ բարի կրօնաւորք առնուն մեծ նը-
պաստ հոգւոյ ։ ԿնԹէ ի հիմանդանալ մար-
մնոյ՝ հիմանդանայլին և կամք , որով ոչ կա-
րողանայր հիմանդն վարձատրել , լինէր ար
դեօք ինչ միտս , և յիրաւի էր համարձակ խոս
չիլ ի հիմանդուԹէ ։ Կայց չէ և չէ այդպէ ։
այլ զորին հակառակն ։ ոմն գեղեցիկ գրե
առաքեաւն իմ՝ զանձնէ , ԹԷ յորժամ ակա
նատես , յայնժամ զօրանամ ։ և ԹԷ զօրու
ԹիւնՆ ի տկարուԹէ և ի հիմանդուԹէ կատա-
րի ։

ըն ։ Արդեակ՝ կամի՞ս առնել ինչ՝ քեզ յո՛ղուտ և ինձ ի հաձոյս . փախիր ի չարաչար ուճեռս բամբասողացս , իբրև ի թունաւոր օձից . և ծանիր , զի թէ արհամարհեալ զնոցա ապականիչ բաղադանս , զհետ երթիցես ըզ ձգանդ կատարելոյն , մեծ եղիցին քո պարտք ծանո՛ք . զի ես ինքն , որ վ՛ս առնեմ զայդ ամ՛ , եղէց քո առատ վարձահատոյց ։

Ա՛յսմ ամենայնի , որք կասկն ի գնացիկ կատարելութե՛ , տեսեալ թէ յոյժ սակաւք գնան ընդ այն ձանապարհ . այլ այս չի՛ իրաւացի պատճառ ձեռնթափ լինելոյ յայսպիսի արդոյ և պանծալի գործառնութե՛ ։ Ո՛վ փոյթ է քեզ , թէ բազում կի՛ սակաւ իցեն ուղեկիցք . շատ է այն՝ զի բարի է ճանապարհդ , և անքոյթ . և յանպէս յելս երջանիկս ։ Առնելն բազում ուղեկից ի ճանապարհի կատարելութե՛ , առաւելու զպարծանդ , և ո՛չ թէ նուազել զարդիւնդ . նա՛ զդոյն պարտ է քեզ համարել զնորհ մասնաւոր , իբր զի սակաւուց է տուեալ ։ Սակաւք են և ընտրեալք , թէպէտ և բազումք են կոչեցեալք . և բազումք ընթանան յաս պարիսպն , բայց մի ոք առնու զյաղթութի՛ն ։ Ա՛րդ՝ թէ հնար է քեզ լինել մի ի սակաւուցս , և առնուլ զպերճ պսակս , զնաբրդ կասկիսս յընթանալոյ ։ Ար գործէ վ՛ս սիրոյ , ոչ ինչ փոյթ է նո՛ր թէ իցեն ընկերք . շատ է , թէ իցէ անդ նա , որ վ՛ս լինի աշխատութի՛ն ։ Այս եմ , յաղագս որոյ բարի կրճատողք դիմեն ի կատարելութի՛ . ես այնչափ եմ

նոյ

նոյ և ընկերեմ. ես սիրեմ զնա և պաշտպա
նեմ. և այսմհետէ սպառ եր բաւական լինել
նոյ, առ յօժարամիտ և արիական ընթացս։ Լս
մի զարմանար, թէ սակաւք գնան ընդ Քրիստ
սարկս։ վ՚ս զի սակաւք են, որք իսկապէս
մեռուցանեն զանձինս, և Քրիստոս զիւրեանց
զդայութիւնս. և ըստմբ ձգին ի զգալի առար
կայից ընդ Քրիստսարկ հարթ և ընդարձակ.
որ թէ ոչքան անվայել է կրօնաւորական
կարգի, ամ ոք քաջ Քրիստէ։

Լյք հրաժարեն միտ դնել կատարելու
թիւ վ՚ս մարդկային ակնածուէ, և վ՚ս
անցաւորացս օգտի. և այս ոչ այլ ինչ է,
բայց նախատինս դնել առաքինութեց. ո
րոց արժան է ի զլուխ լինել կրօնաւորի.
իսկ մարդկային ակնածուէն, և անցաւոր
օգտի՝ ընդ ոտիւք լինել նր։ Լրդ՝ որ ոք վ՚ս
նց հրաժարէ յայնց, զառաքինութիւնն ար
կանէ ընդ ոտիւք, և զՔի ակնածուէն դնէ ի
գլուխ։ Լս ևս՝ որ ոք մեծ համարի զօգուտ
և զվտանգ մարդկային, ընդ զկատարելութիւն՝
յորմէ յորդորեմ զկրօնաւորս, մեծ նախատինս
դնէ լինել. և իւրէ գլխովին զնան։ Լ՚ս զի գի
տէ ամ ոք, թէ որ ամենի համարի զիս առաջի
մարդկան, յամենի արարչէ զնա և ես ա
ռաջի հրեշտակաց։ Լսակ զինչ անմտութիւն
լոցէ այս. մինչ յՔի էին ոք, ի հնորհս կրօ
նաւորական կատարելութիւն լքին զՔ, զան
ձանց օգուտ, և զամ ինչ զմարդկային. արդ
՝ի լինելն կրօնաւոր՝ Թողուցո՞ն զկատարե
լութիւն՝ ի հնորհս Քի։ Լ՚ս յայտնի յիմարու

Թիւ

թէ իցէ այս : Որք զի ակնածութէն մարդ-
կան ոչ այլ ինչ է , բայց մտաւոր երկիւղ նա
խատ լինելոյ ի գործ ինչ : Արդ՝ զինքդ նա
խատ լինիցի կրօնաւորն , որ անտակ կատա-
րելութէն . որովհետև այն է նոր մեծ պար-
ծանք ի վեհանս իւրում : Այլ զինչ փոյթ է
կրօնաւորի , թէ արհամարհեալ իցէ յոմն :
Որ թէպէտ անկոնկիցի առ ինամանէ վարձուց
ինչ հատուցման , կամ խոհեմացեալ ընդունել
ինչ հինիք դատապարտութէն : Ի փոյթ լինիցի
կրօնաւորի լինել սիրելի , կամ անարգել յայլոց
ձեռ . այլ մեծ փոյթ լինիցի նմա , զի յաչս իմ
իցէ սիրելի :

Ասկ այլք նահանջին ի կատարելութէն՝
յոր ձեռնարկին , վասն դիմամարտութեն՝
զոր զգայ բնութիւն ի միջոցս , և վասն դժուա-
րութեն , որ ըստ առաջ լինի մարմնոյ՝ ի գը-
նալն ըստ ճանապարհ առաքինութեց : Այլ
այս է խաբէութի . վասն զի լինելն կրօնաւոր՝
և դիմելն ի կատարելութէն ոչ այլ ինչ է ,
բայց երթալ հակառակ կամաց հեշտասի-
րութեն . մեր թէ կասիս ի կրթութէն առա-
քինութեց ի չնեղել զմարմինդ , կարի դրդա
նօք սիրես զքեզ . թէ այդպէս է , զինչ ա-
ռաւելուի իցէ քո , քան զդիրդ ծականի :
Ցիշեա՛ որդեակ , զի ոչ այս են խոստմունքն ,
զոր խոստացար ինձ . յորժամ մտեր ի կրօն ,
յայնժամ հաստատեցեր ի միտս՝ համբե-
րել չարակրութեց , ճնշել զմարմինդ . և
վասն սիրոյ իմոյ՝ և կրօնաւորական կատա-
րելութէն ի քաց կալ յամ մխիթարութէն :

Կ .

Գ Լ . ԺՂ .

Ամէն չէ պարտ էակաց երջանկութիւն շատ կամաբել զոր պիտի ա էին ապրիճան կատարելութիւն . այլ պարտի ներդեալ ունել ի յաւետեանսն ։

Ա՛ղբեակ՝ չեմ եա հաձեալ ընդ որպիսի և իցէ կատարելութեան իմոց կրօնաւորաց ։ այլ կամիմ զի իցէ գերագոյն ։ Ա յսպէս ցու՛ ի իմոց աշակերտաց՝ խրատեալ զնա լինել կատարեալս , ո՛չ ոգի եղէն նահապետք և մնդպարիք , ո՛չ ոգի հրեշտակք , և սերովբէք ։ այլ ոգի և հայրն երկնաւոր ։ Ա՛մ ոգի հաձէ զիս կրօնաւորն , որ ապահ է առ աստուածութեիս և առ կատարելութի ։ ապահն չյապի երբեք , այլ ընդ յաձախելոյ ընչիցն՝ յաձախ ի՛նոա ցանկութեի և նա մեծանալոյ ։ Ա յսպէս կամիմ զի իցեն և իմ կրօնաւորք ի հոգևորս ։ Ա՛ր ոք շատանայ փոքու կատարելութ՝ կարօղ դոլով առանալ և նա , նշան է թէ վեհերատ ոմն է ։ իմ կամք են , զի ծառայք իմ վեհանձն իցեն և քաջասիրտ , ձեռնհասք լինել ի մեծամեծս ։ Ա՛յն արա՛ր ես զնո վ՛ս վախճանի՝ քան զոր չի՛ք գե՛ րադոյն չ՛ի , և ամբարձի զնո ի գերակայ վիճակ կրօնաւորութե , զիարդ նք ո՛չ ջան դնի ցեն ոմնզիսւոյ կատարելութե , որ հասե՛ մատ իցէ երկոցունց ։ Ա՛ր ո՛չ գործէ ընկա՛ լեալ ընդունակութեն , նախատինս գնէ տոհոդիւն զայն ։

Ա՛սացէ ցիս , որ անփոյթն է զմեծ կատարելութէ , և շատանայ փոքու , կամ հա՛

հարևանցի ձաշակաւ նոր , թէ այդպէս առ-
նիցէ ըստ մարմնոյն իւր ։ վատառողջ կամիցի
լինել , թէ քաջառողջ ։ վատառեաս , եթէ
սրատես ։ Լսէդ՝ թէ յամէրկրաւոր պիտոյս
մարմնոյ , որ աղախինն է հոգւոյ , կամ ու-
նել զլաւն , և գկնճռեալն՝ և զառաջն ։ զինչդ
ոչ ըզձանայ և ոչ ջան դնէ մեծի կամրելուե
առաքինութեանն վ՛ս հոգւոյ , որ տիկինն է ։ ԱՀ
բարւոք է առնն , յորո առաւել յարգի և
մեծարի աղախինն քան զտիկինն ։

ԱՂվ էասկ , թէ ամենի մեծ է կրճատաւորի
զտեղի առնուլ՝ի դոյզն աստիճան առա-
քինութե , տեսեալ զնիկս , զի ոչ գկայ առ-
նուն երբեք յաստիճան և՝ի վիճակ կենաց ,
յոր կան ։ այլ միշտ ջանան ելանել յա-
ւագագոյնն , մինչև հասանել նոյ՝ի կատար ։
Ա՝ն ժողովրդականն՝ի խնդիր է նախ լի-
նելոյ աղնուականն , ապա սարուն . ապա կոմս .
մինչև անձկալ Թագի , և գաւազանի ։ Լս
ոչ յայն հասեալ՝ հաճ և հաւան է որ և ի-
ջէ պռակի , այլ կամի զպերճագոյնն , և
զզօրագոյնն , և զգերաիւառն ։ Լս կրճատ-
աւորն ոչ գհետ լինիցի պերճագոյն պռակի .
այլ զտեղի առնուցու յաստաջնումն աստի-
ճանի կատարելոյե , կարող գոլով յօգուտ
և՝ի պարծանս իւր ամբառնալ՝ի գերա-
գոյնն ։ Ա՝ն էցեն լինէ նախատինք՝ այս նոյ
հեղգութե . ոչ արհամարհութե էցէ այս
խմոյ կամաց , և օգնականութենն չինէն
մատուցելոյ՝ բաւականի առ ամբառնալոյ
զնա ևս բարձրագոյն ։

Վ[ա]խասջիր սրդեակ , զի ըստ այն կրօնաւոր առաւել հաձեալ եմ , որ ձգնի լինել առանձեալ կատարեալ՝ առ առաւելից զփառս իմ . և այժմ եւեթ պարտ էր քաւական լինել , տալոյ նմա ընթանալ , մինչ եթէ զբնաւալի դադարէ կատարելութենէ : Այսպէս լինի , որ ծառայ իցէ այնպէս հնչեմն , և անարդ . որ կամիցի փոքր ի հաձոյ լինել իւրում տեն , կարօղ գոլով հաձոյ լինել Յիւ դու ամենապարտդ առ իս , որ անձկանօք մեծագոյն կատարելութեն կարօղ ես լինել հոգւով հաձոյ լինել Յիւ , հրաժարիցես առնել զայդ : Քանի՞ աշխատուիս , և քանի՞ նե զութի յանձն առնուս ողորմելի որ ծառայ՝ ի հաձել զմիոս ոեն իւրոյ . և քանի՞ վիշտ ես նմա , եթէ ոամ ձգամիտք խրովք ոչ հասանել հաձոյանալ նմա : Այս դու զեղի առնուցուս առ դուրս կատարելութենէ , կարօղ գոլով հեշտեաս ի նեղբս մնանել . և զինդ քո զմիոս առաւել և հաձել : Հաձելդ զիս՝ քեզ է շահ , և ոչ ինձ : Քանի՞ մեծարդի է աստիձան ինչ փառաց , և քանի՞ սիրելի է յերկինս՝ այնմ որ շահեցաւ զայն : Երջանկաւորք արդ յաղթականք յերկնային գաւառի՝ այնչափ մեծ հանդերձս զդեցան առաւելութենի փառաց , զոր ստացան յերկրի քանիւ մեծագոյն կատարելութեն , մինչև ոչ միայն օրհնեն զիս այլ զարարիչ իւրեանց . այլ և չտարջանայեն ի ստացութենէ անտի , թէպէտ և արեան հեղումն և բիւր մահ ի վերայ կայր : Այս դու որ կարօղ ես առանց

հեղման արեան՝ և առանց տալոյ դիմանալ պերճացուցանել զքո պատկեր Քրիստոս, և առաւելուլ զփառս, քանզի զնա կատարեալ լինել, զտեղի առնուցուս, և փոքրու չափանայես ։ Օ դիր լեր սրդեակ, զի մի դիպեսցի քեզ, զոր իմոյ աշակերտաց կանխաւ ասացի. Թէ որ ունիցի տացի նմ և յաւելցի. և որ ոչն ունիցի, և զոր ունիցն՝ բարձցի ինմանէ. որ է արդար պատիժ ապերախտութեանն, և հեղգութեան. և հասարակաւորն պատահէ ամի՝ յորս է նուազութեան ինչ, և հարևանցուն ։ Որինակ իմն. փայտ ջերմեռակ՝ դիւրաւ և վաղվաղակի կորուսանէ զփոքր ջերմութեին. քանզի թէ է քաջ ջեռուցեալ, ոչ այնպէս փութով և հեշտեաւ կորուսանէ ։ Այսոյն պատահէ կրօնասիրի՝ որոյ փոքր է կատարելութի, զի դիւրաւ կորուսանէ զայն. քանզի առաւելեալն ի կիրեր լուէ պինդ կայ, և ոչ ծառ հաստարմատ՝ ուժգին ընդդէմ դառնայ հողմոց և մրրկաց ։

Կան ոմանք, որոց վճռ զի քաղցր են ընդարձակ կեանք, կարծեն՝ Թէ յառաջադէմն լինել յառաքինութե, և յիմումն ծառայութե, միայն նորընծայիցն իսկ ։ և խաբին. զի ամենեքին են պարտական. նա՝ հին աւուրցն՝ ի կրօնի առաւել պարտաւորի փոյթեռանդն լինել՝ ի տառապ զառաքինութիս. իբր այն, որում պարտ է առաւել կիրթ լինել ձաշակի քաղցրութե նոյ, և առաւել ձանձրանալ զիւրն պարտաւորութե Թէ ։ Որ չէ քաղցեալ, փութով յագի. և

չար

չար նշան է կրօնաւորի, որովհետ ոչ քաղցրանան առաքինութիւք :

Այլք զորին հակառակն կարի փութալով հասանել կամին 'ի ծագ կատարելութե. և յանկանիլ իւրեանց 'ի սակաւութիւն ինչ, նեզասրտին և կարճամտին : Այլ ոչ այս են իմ կամք. և ոչ այս պայման ժամանելոյ 'ի դերադոյն կիրելութի : Այլ զի դերադոյն կատարելութենէ յաղթութի ամ մնլուէց, և առաջնութի ամ առաքինութեց. որ ոչ այդպէս վաղվաղակի լինի, այլ ժամանակ պիտի : Այս 'ի սկզբան լինել կատարելութե և քան զևս, զորմէ արդ խօսիմ, ոչ այլ ինչ է, բայց հետ գհետե յաղթել կրկից, և մեռուցանել զանկարգ իղձս : Սակ լիով կանխեաքն լինել, ոչ այլ ինչ է, բայց յետ յաղթելոյ անձին, լինել մեռեալ 'ծի, և կեալ միայն յիւծ : Այր որ թշնամիս ունիցի և ապստամբս, այս' չ' յապահալի, մինչև ջնջեսցէ խոպատ, և սատակեսցէ զապստամբեալսն յիւրմէ. բայց ոչ է հարկ, թէ ջնջեսցէ զնո նոյնհետտան և զամն միանգամայն : Նոյնպէս պարտ է կրօնաւորի մեռուցանել զիւր կիրս, որ են իւր թշնամիք և ապստամբք, ոչ զամենայնն 'ի միտէապ, այլ ընդ ժամս զայս և ընդ ժամս զայն. և այս է 'ի խնդիր լինել կատարելութեան և քան զևս : Այս դմին օրինակի թագաւորութիւնն ոչ բռնդակ միանգամայն ստացեալ լինի. այլ այսօր բերդ մի առնուն. և վաղիւ քաղաք մի, և այլ օր այլ քաղաք. մինչև տիրել

խաղաղութիւն բովանդակ թագաւորութեանն ։ Այնպէս կրօնաւոր՝ որ ցանկայ առանձնանալ զթագաւորական կատարելութենէ, պարտ է նմա օր մի զայս առաքինութիւն առանձնանալ, և օր մի զայն. և այս է օրըստօրէ լինել առաւել կատարեալ ։ Վայ է պարտ նիւթ օրըստ բեկիլ, թէ ո՛չ միանգամայն լինի գլխովին կատարեալ ։ Նա զումն յառաջէ՛ ի գնացս, որ ո՛չ զկայ առնու՛ ի ձանձրացարհէ ։

Գ Լ՚. Ժ Լ՚ ։

Ոչ պարտ է կրօնաւորի պահել զպարագիսն հարբելոնին, և յաղագս եղանակի պահպանելոյ նորա ։

Ա՛յրեակ, ոչինչ օգտի առանձնանալ զառողջութենէ, եթէ յետ այնորիկ անկարգութենէ կիրանհոգութեան պահպանութեան՝ կորնչիցի ։ Նա՝ զարձ հիւանդութենն վտանգաւորագոյն է քան զբուն հիւանդութենն ։ Օրինոյն է տեսանել՛ի կատարելութենէ. զոր եթէ առանձնայ ոք, ոչինչ օգտի, եթէ չսպասիցէ ոմն զի արժանի է, կորնչի ։ Այլ եթէ զարձ հիւանդութենէ մարմնոյ այնպէս մեծ է՝ վտանգի մարմնաւոր կենաց, մեծ ևս է զարձ առնել յանկատարութիւն՝ վտանգի հոգևոր կենաց ։ Այլ՝ կամիս զերծանել՛ի վտանգէ հոգևոր մահուան, ի քաց լեր յայնմանէ, որ պատրաստէ՛ ի մահ ։ Զոր ձիւ յայտ է, թէ որք կորուսանեն կիրթողութեան զջանս կատարելութենէ, բիւրուք վա-

րա-

ըակին ապիրատուքք . և լինին այնպէս ցուի և լերք , որ ոչ միայն չամաչեն առնել զպատկառելին , այլ և խնդան ընչարիսն , զոր գործեն : Որով չեն ինչ ընհատ յայնց հրեշ տակաց , որոց ի Թովմափիլիս յերկնից՝ մեծ եղև կործանումն . մի զի կորուսին զանգին բարիս , և անկան ի մեծամեծ չարիս . զի որչափ գերազանցեալ էին ի բարուքեն և ի պատուէն , այնչափ յանկմանն եղեն չարաշուք , և խոտան : Որաքեամն իսկ՝ որ զհին մատնեաց , յառաքելական պատուոյ անկաւ ի վիհ յուսահատութեն : Այլն պատահին և կրծնաւորաց , որք որչափ ի բարձր աս տիճանակ կատարելութեն անկանին , այնչափ մեծ է նոցա կործանումն , և ևս յուսանան : Չէ ոք երանելի է նա , որ խոտորի ի չարքէն , և առնէ զբարին , նոյնպէս Թշուառական է նա՝ որ Թողու զճանապարհ կատարելութեն , և ցուի կեանս վարել :

Պատ ի պահել զաստուձան կատարելութեն՝ զոր ստացար , երկու ինչ օգտեն քեզ յոյժ . սէր , և խոնարհութեն : Սէրն սեաթիեցուցանէ զքեզ , զի մի զողք գողասցին զայն ի քէն . իսկ խոնարհութեին ծածկէ զքեզ , զի մի երևեսցիս : Ով քանի՞ օգուտ է սէրն , չէ՛ ինչ դժուարին ցուցանել : Որ ծատումն՝ որ ոչ սիրէ զիւր ինչս , փուքով կորուսանէ : Ա՛ զի որ ոչ սիրէ զինն , ոչ կամարի ինչ զնա . և որ ոչ հաւանուի ինչ , ոչ զգուշանայ պահպանութեն նր . և գիտէ ամ ոք , զի որ չէ ընպահպանուք՝ դիւրաւ կորն

չէ ։ Այսպա հարկ է կրօնաւորի սիրել և ՚ի
համարել զկատարելութիւն զատացել . զի ՚ի սի
րոյ անսի ծնանի երկիւղ կորուսանելոյ զնա,
և յերկիւղէ փոյթ և խնամ պահպանութեան ,
և փոյթն տայ գտանել միջոցս հարկաւորս և
պիտանիս առ հասանել ՚ի վախճան ։

Որ զոք խնամ ունի պահելոյ զառողջութի
մարմնոյ , նախ առաջին ջանայ խորհուրդ
հարցանել փորձ և հմուտ բժշկաց . ուստ
զառողջարարս , այլ ոչ տարաժամու . պա
տապի ՚ի վարժս պատշաճաւոր . ընտրէ զնա
կանաւ յառողջ տեղւոջ , կեցեալ ըստ բժշկաց
կանոնի . անձնասպահ լինի ըստ կարի յանձ
րևաց , ՚ի հողմոյ , և յայլ պատահարաց որ
տանքոյ . և ամենի հնարի չառնել ինչ աւե
լաղանցութեի ՚ի մխաս ։ Այսոյն գործէ հո
գատարութիւն ՚ի կրօնաւորի՝ որ ցանկայ պահ
պանութեի կատարելոյն , և հոգւոյ սրբու
թեի ։ Այսպէս զգուշանայ չերթալ ըստ առաջ
նորդութեն անձին , կամ ըստ խորհրդոյ թուլամբ
տայ . այլ խորհուրդ հարցանէ իւրոց հոգ
ևոր հարց . ապա հայթհայթէ առողջ կե
րակուր , զոր ետն ուտելի , մինչ չէ ի
այն ի՝ առնել զկամն հօր իմոյ երկնաւորի ։
Ամէն հօրն երկնաւորի՝ և սրբութ հոգւոյ .
վասն որ ինչ օգտէ սրբութեի հոգւոյ՝ և ընտիր
կերակուր . ոչ և մեզք են դժնդակ թոյնք ։
Օգտէ կրթութենն . վասն զի կատարելու
թենն հիմնեալ ՚ի սէր՝ յոյժ նմանէ հրոյ . յոր
թէ արկանեն փայտ , առաւելու . և թէ ՚ի
քաց առնուն , նուազի հուրն ։ Այսպէս որ

չափ

չափ յաձախել զ՚ի գործս առաքինութեանն, այնչափ առաւելու կատարելութիւն. իսկ՝ ի նուազել առաքինական գործոց, նուազին առաքինութիւնքն, յորմէ և կատարելութիւն։ Վաղատուղէ տեղի բնակութեանն է կրօնիւ, յոր երթի զնա. քայց՝ ի բնականալ յայս ինչ կամ յայն ինչ տեղի, պարտ է անսալ նմա իբր բաւական հոգևոր բժշկի։ Ստուգելով յամառութեանէ, որք տանին յանկատարութիւն ինչ, անձնատաճ լինի՝ ի հակառակացն արտաքնոց։ Իսկ չառնեն ինչ աւելազանցուն. զի յամ տարակոյս խորհրդակցի ընդ հոգևոր հօրն բուամ. և համեմէ զիւր ապաշխարութիւնս ա-

զիւ սէր ընդսոյզ ունելոյ։

Երկրորդ պահապան կատարելութեանն է խոնարհութիւն։ Իր որ ունի սակն պատուական, ՚ի պահպանութիւն նր՝ յերից ըզգուշանայ ջնասակարաց։ Նախ՝ ոչ զնե ըզնա ՚ի տեղի ակներև ամենեցուն. այլ պահէ ՚ի ծլարի, և ընդ ամուր փականաւք։ Երկրորդ՝ ոչ ցուցանե ումն և իցէ, և ոչ պանծայ, թէ ունի զնա։ Երրորդ՝ ոչ զատանէ զնա անտի՝ ուստի ՚ի կախ կայ. այլ վասն զի ջերմութիւն ջրոյ է ՚ի հրոյ, ՚ի զատանիլ ջրոյն ՚ի հրոյ, կորնչի ջերմութիւն նր։ Երդ՝ խոնարհութիւն՝ այս ամ ՚ի ստուգ եղև գտանել։ Նախ՝ տայ ծածկել կրօնաւորի զիւր առաքինութիւն, և զկատարելութիւն, քողարկեալ զնա վերարկուաւ ցածուէ։ Երկրորդ՝ տայ կրօնաւորի ոչ միայն չսարծիլ ընդ հոգևոր բարին, զոր ունի. այլև համարել

զանձն անտրժան այնմ. և ճշմարտութիւնք խոստովանիլ, թէ աղքատ ես և մուրացող, և ծառայ անպիտան։ Երրորդ՝ ակնն կատարելոյն կախեալ կայ ղիմոց Տուրհադ, յորմէ թէ զատանի՝ կորնչի։ Նա ոչ հակառակ կամ ամբարտաւանից, նոյնպէս տամ Տուրհս խոնարհադ։ Նա արդ՝ եթէ կամիս, թէ կատարելութիւնք քո ոչ միայն պահպանեսցի, այլ և առաւելութիւն, լեր խոնարհ։

Վախճան առաջին գրոց։

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ
ԿՐՕՆԱՒՈՐԱԿԱՆ ԿԱՏԱՐԱԼՈՒԹԵԱՆ։

Յորում ձառի զերից ուխտից, և զկատարեալ պահպանութէ նից։

Յաղագս երից ուխտից առ հասարակ։

Գ Լ Ո Ւ Խ։

Յաղագս գերազանցութէն և պիտանութէն երից ուխտից, զոր առնեն կրօնաւորք։

ՊԱՐԱՒԱԿ, ՅՈՐՁԱՓ ՍՂ
բարւոք ձանապարհ իմն, թէպէտ և մեծագին իցէ, ոչ համարի ինչ. զի թա
ւարն անգիտանէ նաեւմացուցեալ և ծածկէլ զգերազանցուն նը, վերսկեցուցա
նէ զնա յարժանի յարգանաց և մեծարա
նաց՝ որ վայելէ նմ։ Ո՛ւոկ ոմանք՝ եւս և՛ի կրօնաւորաց՝ ոչ մեծ ինչ համարին զերիս ուխտն՝ զոր առնեն՝ ի կրօնի. զի ոչ քաջ խելամուտ լինին, և ոչ ձանաչեն զպիտանա
նութէն նը։ Զի անպարտ չձանաչելն, զոր
ինչ

ինչ մարթ էր և պարտ էր քեզ ձանաչել։ Ա
ղբ՝ ծանիր սրդեակ, զի գերազանցումեն
ուխտիցս՝ ես մեծ յոյժ և պիտանի՝ քան զոր
կարծեն բազումք։ Ա պա ուխտս ես պարտա
ւորուն ինչ, որով խոստանայ կրօնաւորն այ
իւրում արարչի, առնել ինչ լաւագոյն քարի
Օ այս պարտաւորուն վե լինելոյ իւրոյ աշ
նուհական, և հոգևոր և աբ, և ամենայն, որ
ժան ես ամ կրօնաւորի զգաստութե մնասուել,
ջերմ յարդել, և փոյթ եռանդուն կատարել։
Ե. ես պարտաւորուհս ես յոյժ աղնուհական,
քաջայայտ երևի. իբր զի սովաւ պարտա
ւորի կամքն, որ աղնուհականագոյնն ես ի զո
րուհս կրօնաւորի, և ոչ տիկնի հրամայէ այլ
ամ զօրուեց։ Ա. Լա ես ես յոյժ աղնուհական.
զի լինի ե այ, որոյ մեծուհն չիք սահման.
և ես հեղինակ ամ ձեռնարկ աղնուհուե։ Ա յլ
և առնի վե աղնուհագոյն վախճանի, քի ի
փառս ամենայնի մեծ վայելչուհն, որ այնչափ
առաւելու, որչափ անվթար պահի պարտա
ւորուհն։ Ա. Լա ես վե զի քան զամ բարոյա
կան առաքինուհեհս աղնուհագոյն և գերա
գոյն ես առաքինուհն կրօնի, կամ ամենայն
առուն. և զի ուխտն ես գործ գվնասաւորագոյն
առաքինուհս, որոյ գերազանցուե և չնուա
գայի՝ լուսաւոր առնի զգործս այլոց ամի քա
րոյական առաքինուհ յայտ ի՝ թէ և ուխտն
ես աղնուհական. զի ծնուհդ ես այսպիսի աղն
ուհական սկզբան։ Ա պիսի ես ծառն, այնպի
սի են և պտուղքն։

Ա սի թէ պարտաւորուհս ես հոգևոր և
աբ,

այսպիսի ազնուական և՝ բե կապանօք ։ Ո՛վ է, Համի արդ լսել՝ ինոցանէ, որք չէն ինչ հաճ և հաւան ըլ պարաւանդիլ իւրեանց ոճմ իրաւացի է պահել զսա, և ոմանք ։ Ո՛վ է, որ ըլ մնանէ՝ ի խորս սրտի ։ և քաջ գիտէ, սը յաճմն ըլ կարի, որովհետև առ այնպիսի ոք է, որ ըլ մնանէ՝ ի խորս սրտի ։ և քաջ գիտէ, քանի երկիւղածութիւն ի պահպանուն քանի յարգանօք զգուշանալ ունի. ըել զսա, քանի՝ արժան է սի՝ ի միա առցէ կրօնաւորն

է , զի այսչափ արգոյ են ինքն յաչս Յականաց ,
և պատուհաս ։ Ասին Թերևս . մի զի են
կրօնաւորք , և իմ ծառայք ։ Ասացը ևս իսկ
նոյ կրօնաւորել , և լինել իմ ծառայ . ո՛չ ա-
պաքէն երիւք ուխտիւքս՝ զոր արարին ։ Վա-
նի Յականք կան այսօր յԵի , որք դիտնա-
դոյն կատարելագոյն և արքայագոյն են քան
զմանս ի կրօնաւորաց . բայց չէն արգոյք
իբրև զկրօնաւորս ։ Այսպէս է Թէ , մի զի չէն
միացեալ և կապեալ ընդ իս սէր կապանօք ուխ
տից ։ Ցեսեր Յականաց զկրօնաւորս՝ Հայրն
ինն իբրև յիմն , և իբրև յանձինս ինձ նուի
րակաս ի ձեռն երեցոյնց ուխտից . վայ և
ի պատուհաս զնո՝ խորհին պատուհաս զիս ։
Այլ զի չունին զայս Յիսկ , ո՛չ այնպէս պատ
ուհասիրին , Թէպէտ և առաւելել իցեն յա-
ռաքինութենէ ։ Այս պարտաւանդիլն այսպէ-
սի կապանօք՝ չէ ինչ անարգ , այլ պատուհա
կան և աղնուական՝ևս և յաչս Յի . որով-
հետև վասն այսր ամ կրօնաւորք են մե-
ծարեալ յաչս ամ իշխանաւորաց ։

Այն երեքին ուխտքս և պիտևան յոյժ , զի
տան կրօնաւորաց պանծալի յաղթութի
ի վէր երեցոյնց իւրեանց գնաւոր թշնա-
մեաց . զի զնոսիկ ընդդէմ մեծաւք աշ-
խարհի՝ աղքատութիք , ընդդէմ արշաւա-
նաց մարմնոյ՝ ողջախոհութիք , և ընդդէմ
դատաւորաց խորամանկ բանսարկուին՝ հնա
զանդութիք , դիւրաւ յաղթեն նմ ։ Այսպէս
կրօնաւորք՝ որք ո՛չ զինին սրբօք , վատթա-
րեալ ի պարտութիւն մատնին ։ Այլ զինե-

հորեսցի, որ ոչն կամի ձեռնարկել՝ ի գինս. և մի երթիցէ՝ ի պատերազմ, որոյմ ոչ են կամք հանդիսանալ՝ ի մարտս։

Արդ՝ ասա՛ ինձ արդեակ, որոյ հատուցման իցեն արժանի այնք կրծաւորքն, որք ոչ մեծ համարին զ՚ արժանեաց զայսպիսի՝ եթ և պիտեան պարտաւորուն։ Որոյ հատուցման իցեն արժանի, որք ձեռնհաս և պարտաւոր գոլով՝ ոչ զգուշանան պահպանուե՛ն։ Որպիսի վերին լուծցեն, որք ոչ միայն զանց առնեն զսովաւ, այլ և արհամարհեն։ Որ՝ զպիսի սաստիկ համար պահանջեսցի յայսպիսեաց, ոչ միայն վ՚ա իւրեանց զանցառուեց, այլ և վ՚ա զանցառութեց այլոց, որք չար օրինակաւ նոցա անհոգացան՝ ի պահպանութիս ուխտից իւրեանց։ Այլ առ մարդ է խոստումն, այլ առ Աստ. ոչ բնաւ եղև, այլ կամաւ. և պարտաւորութի՛ն չէ վ՚ա դուշնաքեայ լինչ իրաց անցաւորաց, այլ վ՚ա հոգևորաց, և առ վերուստ հոգւոյ պիտեա նոցա։ Որ ապահաս առնէ՝ զոր խոստացաւն այ, զնա և Աստ ապահաս արասցէ։

Վ Լ Ր։

Յաղագս օգտի կրծաւորական ուխտին։

Տէ՛, այնպէս ծանրացեալ է բնութի մեր բեռամբ իւրոց թշուառութեց, մինչև չերևի լինչ լինձ օգուտ յուխտադրութի՛ն. ալ այս ոչ այլ ինչ է, բայց յատելութ բեռն՝ ի բեռան վե՛ր. վ՚ա որոյ յիրաւի է խիթալ, թէ դուցէ

դուցէ խոնջ բնութիւն ճմլեսցի ընդ բեռամբ։
Այլ ևս այնչափ են պարտաւորութիւնք վերա-
դիրք՝ կես ի քէն, և կես յեկեղեցւոյ քում-
մէ, որ չէ ինչ դիւրին զնոսին կատարել։ Վայ
ոչ ի դէպ երևի յաւելուլ ի վէր այնոց նորա-
նոր պարտաւորութիւնս ուխտից։ Այն զի օ-
գուտն յառաջ եկեալ քեզ ինոցանէ՝ չէ ինչ
մեծ քան զվտանգ զանցառութենէ նոցա։ Ասէ
գայն՝ զի ազատ և կամայական նուիրեալք հա-
ճոյ են քեզ։ այլ որ դնէ ուխտ, բռնադա-
տի տալ՝ զոր խոստացաւն։ Վասն չգիտեմ զինչ
օգուտ լոյծ յուխտադրութենէ անտի։

Ասէ ՚ի պատասխանի։ զի ուխտքն են բեռինք՝
որք ոչ ծանրացուցանեն, այլ թեթևա-
ցուցանեն, և օգնեն ՚ի գործել լաւ
ևս։ Զի բեռինք թռչնոց ևս ծանր են, բայց օգ-
նեն ՚ի թեթևացուցանել զնա։ և առանց
թևոց ոչ կարողանային թռչունքն վերա-
նալ ՚ի բարձունս։ Այլ ևս փորձն ցուցանէ,
թէ կրօնաւորքն են առաջինք և առաւել
զգուշաւորք ՚ի պահպանութենէ իմոց պատ-
ուիրանաց։ ապա յայտ է, թէ ուխտքն օգ-
նեն ՚ի լինել զպարտաւորութենէս իմոց օրի-
նաց, և զիմոյ եկեղեցւոյ։

Այլ և խաբէս, կարծեալ թէ յուխտից
անտի օգուտ լինի լինելոյն։ ոչ այդպէս՝ չէն
այնք լինձ պիտոյ։ խոստումնքն արարեալք
՚ի մէջ մարդկան՝ են յօգուտ այնմ, առ որ
լինին։ այլ պատուիրք և արդիւնք ուխտից՝
են յօգուտ ուխտադրին։ Այս՝ պատուէն խակ
և փառքն՝ որ յուխտին գան լինձ և իմումն

պաշ-

պաշտաման՝ գնան յօգուտ ուխտադրաց. զի
ամէն լուսով լինէն վարձատրի. որպէս և յայ
գործք, զոր լինին՝ ի նախատինս ածպաշ-
տութեանն, պատուհաս սաստիկ լինէն ընդու-
նելոյն։

Ասէ զոր ասեմն՝ վ՚ս ազատութեանն թէ պա-
կասի, և վ՚ս Հարկին՝ որ զհետ գայ ուխ-
տին, չ՚ն ոյզ կարծեաց։ Այլ՝ Հարկին յառաջ
եկեալ՝ ի բնութենէ բառնայ զազատութիւն,
զգալ, միանգամայն և զարդիւնս. ոյզ վայ-
բաբերիլ վիմին ո՛չ գովութենէ է արժանի, և
ո՛չ վարձուց. բայց Հարկին յառաջ եկեալ
՝ի կամացդ, կա՛մ՝ի կամաւոր խոստմանէ, ո՛չ
միայն չբառնայ զարդիւնս գործոյն, այլ և
առաւելու. որովհետև ոյզ խոստումն՝ նոյն
պէս գործն է կամաւոր և ազատ։ Այս
է Հարկն, զոր օրհնեն և գովեն երանեալքն
յերկինս. զի Հարկեաց զնա առ առաւել
ևս, և խստարեվազոյն բարեգործել։ Այ-
րանի՛ Հարկին, որ մեզ՝ ի լաւ ևս։

Այլ և ծանի՛ր սրդեակ, զի տխրութի՛ն ինչ
կա՛մ գժուարութի՛ն յանձին զգալ՝ ընդ առ-
նելն վխոստացեալն ուխտիւ, ո՛չ բառնայ,
և ո՛չ նուազեղ զարդիւնս, այլ և ևս առաւե-
լու. զի՝ ի՛նուռ զուխան ո՛չ միայն կատարի
գործն բարի, այլ և յաղթի գժուարութենին
և տխրութենին. որոյ ո՛չ փոքր են արդիւնք։
Վ՚եպէտ առնելն զգործ ինչ բարի՝ ուխտիւ
խոստացեալ, թէև ո՛չ զգայցի ինչ գժուա-
րութի՛ն կա՛մ դիմամարտուի, և առաւել ար-
դիւնաւոր. քան թէ առնիցի այն գործ ա-

ռանց

ռանց ուխտի . զի (ոչ՝ ի ստորև ասասցի) նոյն իսկ խոստումն բերէ ինչ արդիւնս . զոր չունի՝ որ գործէն զայն գործ առանց յառաջադոյն խոստանալոյ ուխտիւ ։

Կան և այլ օգտութիւնք կրօնաւորացդ , որ յառաջ գան յուխտից ։ Նա նախ առաջին չիք տարակոյս , թէ ծառ քաջարմատ՝ քաջ պտղաբերէ . սոյնպէս կամք մարդոյ՝ հաստատեալ՝ի բարին , լաւագոյն գործէ ։ Ի յօգտակարութենէ ուխտից է այն , զի առաւել հաստատեն զկամս՝ի գործել բարիսն ։ Ո՞ր դիտէ , թէ կամք մարդոյ է յողդողդ և փոփոխական . առ ժամս կամի , և նոյնհետայն սորջանայ . և որ այժմ հաճի , յետ սակաւ միոյ չհաճի . այսօր ընտրէ ինչ , և վաղիւ մերժէ յիւրմէ ։ Այսպէս է , թէ լաւ և ևս լինէր , եթէ հաստատուն և անխախտ էր կամքն՝ի բարին ։ Այդ՝ ուխտք առնեն զնա անյեղլի . զի՝ի դնել նը ուխտ , հարկ է թէ կատարեսցէ . վա՛ զի ան կար է նմա՛ յետս նահանջիլ առանց մեղաց . և չկարէին նը նահանջիլ՝ի բարւոյ՝ է օգտակար ինչ և փրկական . որ յառաջ գայ յետուն ուխտին ։ Նա յայսմանէ գործն բարի , որ գայ՝ի կամաց հաստատելոց՝ի բարին՝ է լաւագոյն , և մեծ և ևս վարձուց արժանի . ոչ և գործն չար , որ գայ՝ի թիւր կամաց յամառելոց՝ի չարն , է յոռեգոյն , և մեծ և ևս պատժոց արժանի ։ Կամ՞ս թէ մնալն մի՛ արասցէ ինչ չար , կապեա՛ զնա վա

Երկրորդ օգուտն չէ ինչ փոքր քան զայս։ Ամօթ գիւրաւ խոստովանիլ, թէ օգուտ մեծ է ունել զիս զոմն ձեռն միացեալ և կապեալ ընդ իւր։ Վասն զի կապել զմարդիկ ընդ իս, միանգամայն կապէն և զիս ընդ մարդկան։ Արդ՝ թէ կրօնաւորք այսօրիկ սէր կապանօք այնպէս կապին ընդ իս, ինչպէս լինել նոցա իմ, զիարդ հնար է՝ թէ ոչ լինիցիմ և ես նոցա։ զիարդ հնար է ինձ չօգնել նոցա, չպաշտպանել և չպահել զնոս, ոչ ինձն ինձ ըղձալի։ Է լինելի որ ինչ եմն, թէ առաւելեալք արարածոց յառաջադէնս թէ մանկունք քան զիս։ Այսպէս վճռ զի զիս զաղբիւր ամ ընդհաց միացեալ ասէին ընդ իւրեանս, պարտ և պատշաճ է և ինձ հաղորդել նոցին դադար զընդհաց և զպարգեւս երկնաւորս. և այնպէս խնամարկել զնոս, ինչպէս ոչ առանցին, և ոչ այլ արարածոց հասուցանել նոցին ինձ ինսա լինչ, կիմ ինչ։ Այնչափ առաւել անհոգ է կրօնաւորն, որչափ մեծագոյն է տէրն, ընդ որում միացեալ է նա։

Այլ և այս օգուտ, զի ամ գործք արարելք ուխտիւ են առաւել արդիւնաւորք՝ քան զորս լինին առանց ուխտի։ Որ պահէ զողջախոհուն վճռ սիրոյ իմոյ՝ բարւոք առնէ, և վարձուց է արժանի. բայց որ վճռ սիրոյ իմոյ առնէ ուխտ ողջախոհութեան, և պահէ զայն, լաւ ևս առնէ. և առաւել վարձուց է արժանի։ Օ, ի առաքինին օձեմ մի միայն առաքինութիւն, ուստի յառաջ գայ. այն է ժուժկալութիւն. քայց երկրորդն օձեմ եր-

կոա. զառաքինութեն ժուժկալութե՛, և զառաքինութեն կրօնի, որ վերադառնայ ի քան զնմա բարոյական առաքինութիս։ Այլ ևս խոստանալն բարի առնել՝ ի բարի լինի. իսկ կատարել զխոստացեալ բարին, և այն ևս ի բարի լինի։ Ասաի մ՚ն երկաքանչիւրոյն զոմի մարդ, և չնորհակալուի ընդունի։ Լրա՛ թե առնի զործ ինչ ուխտիւ, գան երկաբարիք. իսկ թե առնի առանց ուխտի, գայ մի միայն։ Այս ահա յայտ ե՛, թե լաւագոյն՝ օգտակարագոյն և արդիւնաւորագոյն ե՛ խոստանալ զբարին, և առնել, քան միայն առնել։ Այն եղիցի քեզ առաւել սիրելի, որ քեր քեզ մեծագոյն հոգևոր բարի։

Ամէն ա՛րդ լմնանալ. որովհետև յուխտից ընկալել լինին այսչափ բարիք, ոչ հասատատութե՛ կամաց, միուն ընդ արարչին, և արդիւնք գործոց. զի՛ ե՛, զի ոմանք փոխանակ ուրախ լինելոյ դառնանան, մ՚ն լինելոյ խրեանց կապեալ ընդ նմա։ Օ՛ ինչ իրա տանս ունիցին դժդմնելոյ։ Այլ՝ թէ այս սքանչացեալ վրիպեցուցանէին զնո՛ի բարեաց ինչ, յիրաւի երնջ խոժոռիլ։ Այլ չէ այդպէս. այլ զորօրինակ որթ կապեալ ի խեչակ՝ կի՛ ի ծառ, անքաղես ի հողմոյ լեալ՝ և պատսպար, քաղ և առատ պտղաբերէ, քան եթէ լինէր արձակ. սոյնպէս կրօնաւորք այսոքիւք կապանօք սիրեալք՝ ապահովեալք՝ և պատսպարեալք՝ քաղ պտղաբերեն զբարիս. այլ՝ վիճարդ խոժոռին և քրթ-

քրեմ ՚ի նմանէ : Ա՛յլ ան է լեռ հաւան է յարի , որ ըստ բարին տիրի կամ տրանջի : Յորժամ ՚ի բարւոյ կերակրոյ ջղայ , նշան է թէ ժանտ հիւանդ կան ՚ի տատամսոց նոր . մոյ պետս ունի մաքրութեան . ապա թէ ոչ ՚ի վտանգի են կեանք նոր : Որոյնպ տեսցես կանասն յոյխատարուն , որ սկզբ է և բարի , նշան է նեղբելոյ ինչ խանգարուն . մոյ սա խորշելոյ ՚ի վտանգէ հոգևոր մահու , պետք են հրամանի մնքրուն ՚ի հոգևոր բժշկէ :

Գ Լ : Գ :

Թէ ինչ հաճոյ ևս ընդունելի են այ ուխտն երեք-տիս , զոր առնեն կրօնաւորք :

Ո՛ իմրդ սրդեակ , ոչ հաձելոյ ընդ ուխտս կրօնաւորաց , որովհետև լինեն ՚ի պատիճ և ՚ի փառս իմ : Ո՛ իմրդ չիցեն ինձ սիրելի , որք զօրաւոր միջոցքն են կատարելութեն նոց , որոմ անչափ փափաքեմ և անձկամ : Վանիք պարծանք էին երկրաւոր իշխանի , եթէ ծառայք իւր առնէին նմ խոստումն ինչ այսպիսի : Նոտարա կոյս՝ զոճարձանայր յանձն , թէպետ և չլի ներ առոյգ . արդեօք ՚ի սրտե և ՚ի սիրոյ պարտաւորեին նոմա ծառայք զանձինս , թէ մի անձանց ծգտի : Այս ես՝ որ հաւաստեաւ գիտեմ , թէ կրօնաւորք յիմ սրտե և մի սիրոյ իմոյ պարտաւորեն զանձինս ՚ի բարեգործել , ոչ ուրախ լինիմիմ . և ոչ յուցանի ցեմ , թէ հաձել եմ ըստ նմ :

Երեք ինչ յայս գործ հաճոյ էն ինձ։ Ասա
ջին՝ եռանդն որով առնին ուխտք։ Երկ
րորդ՝ փոյթն, որով պահին։ Երրորդ՝ ու
րախութին՝ զոր ունին կրօնաւորք ի ուխտս
դրուելի իւրեանց։ Եռանդն ծագէ ի մտա
ծումէ հարկաւորութենէ նուիրանացն՝ որ լի
նին. զի կրօնաւորն երիւք ուխտիւքս ինձ
նուիրէ զինքն բոլոր յոյժ ակնդէտ, ոչ պահել
անձին մնան ինչ։ Եւ թէ պատարագք հինն
օրինաց՝ որ ի լերանց և ի գոմաթակաց՝ հա
ճոյ էղեն ինձ յոյժ, որչափ եւս հաճոյ իցեն
այսպիսի պատարագք, յորում կրօնաւորք
ինքնակամ զանձինս ինձ մատուցանեն։ Եւ
թէ մեծ համարեցայ զլոկ կամս աբրահա
մու՝ պատարագելոյ զորդի իւր զնսահակ,
որչափ եւս մեծ իցէ յաչս իմ պատարագ կրօ
նաւորաց. որոց իւրաքանչիւր մատուցանէ
ինձ զանձն, նուիրեալ զկամս՝ զկոդի և
զմարմին միանգամայն։ Փոյթն ծագէ ի
սիրոյն՝ որ առ իս։ որ սիրէ, ոչ կարէ դան
դաղիլ, և ոչ հեղգութիւք յապաղել զոյն ինչ՝
զոր գիտէ թէ հաճոյ է սիրելոյն. և զինչ
կայ ի կրօնի ինձ հաճոյական, իբրև զպահ
պանութիւն ուխտից։ Ուրախութինն ել ուխ
տադրուի՝ ծնանի յիմանալոյ զինադրի իմ
ել այդպիսի նուիրանաց։ Վասնի՞ զիա է կրօ
նաւորի, եթէ ել արարեալ զարհին՝ ինձ հա
ճոյական և ընդունելի, նա տրտում և տրը
խուր իցէ։ Այլ փոքր յանցանք է տխրիլ ել
զարհին՝ քան զինադրին ել չար։

Ան և իրք ինչ, որք հաճելի առնեն ինձ
զայս

զայս նոմէր կրօնաւորական. զորս և մեծ հա
մարիմ, զի յառաջ գան 'ի սերտ սիրոյ՝ որ
առ իս։ Առաջինն այն է. զի կրօնաւորք երե
քումքըս ուխտիւս իրրև երիւք բևեռաց՝ կա
նուխ բևեռեն զանձինս 'ի խաչ վս սիրոյ իմոյ,
ո՛չ ըստ ժամու, կամ ըստ աւուրս միայն,
այլ ընդմիշտ ժամանակս կենաց։ Եւ ո՛չ շատ
համարին բևեռել 'ի խաչ զմարմինն բևե
ռաւ աղքատութեամբ, և զդգայուն բևեռաւ
ողջախոհութեամբ. այլ բևեռեն և զիւրեանց
միտս և զխելս բևեռաւ հնազանդութեամբ. հնա
զանդեալ յաւմի, թեպէտ և այլ ազգ ինչ նոյ
նոմանէ։ Զ աւազակին՝ որ դաւանեաց զիս
'ի խաչին՝ ուր աւուղ ինչ եկաց, և մի միայն
բան ասաց ընկերի իւրում առ իմ ջատագո
վութիւն, այնչափ սիրեցի, մինչև առ օրին զար
քայութիւն նմա ժառանգեցուցի։ Երդ՝ զիարդ
ո՛չ սիրիցեմ զկրօնաւորս, որք ուխտիւք զար
ատաւորեցին զանձինս կալ 'ի խաչի վս սիրոյ
իմոյ զընդմիշտ ժամանակս կենաց։ Զպակս չի
ցի ինձ սիրելի նոմէրն նոյ, 'ի գիմապրաւիլ
նոյ ամ չարակրութեանց 'ի փառս իմ, և 'ի քա
րոզել զիս ցնի բանիւ, և առաւել ևս օրի
նակաւ վարուց։

Երկրորդ՝ սիրելի է ինձ նոմէր կրօնաւո
րական. վս զի կրօնաւորք երիւք այս
ուխտիւք կամաւ ինձ ընծայեն, որչափ ինչ
ձեռնհաս են ընծայել։ Զախ առաջին՝ ի
բաքանչիւրն 'ի նոցանէ ընծայեցուցանել
զանձն գլխովին իմումն ծառայութեամբ, ինձ
տալ զգործն, համայն և զգործադրիչն։

Ա՛յ այսպիսի ինչ տայ ինձ Տիկին , որ ի գոր-
ծել զբարին , պարզևէ այո՝ զպատուհասն , այլ
առ ինքն ունի զծառն ։ Սահեալ եմ և ընդ-
այն , զի յոխտադրութէ անդ վկայութի
դնեն ջնիրել այլ ինչ , և չծառայել այլում ,
բայց միայն ինձ , և վ՛ն իմ ։ և կամին՝ զի
ծառայութի իւրեանց անհեացե խոպառ ։ Այլ
և կորբան մատուցանեն ինձ զիշխանութէն
զՀսկատառին գործելոյ ուխտին , որ յոյժ է
ինձ հաճոյ ։ Ո՛ւ Տեսանէն , որ առանց առ-
նելոյ զուխտ պղքատութէ՝ հրաժարի յիւ-
րոյ ընչից վ՛ն սիրոյ իմոյ , բարւոք առնէ ։
բայց և այնպէս պահէ առ իւր զիշխանու-
թէն ստանալոյ ինչս՝ յորժամ հաճոյ Թուի
ցի նմա ։ Այլ կրօնաւորն յոխտեն զաղ-
քատութէն՝ ոչ միայն Թողու զժամանակա-
ւոր ինչս , այլ և հրաժարի յիշխանութէ մը-
Թերելոյ ինչս , և սեպհականելոյ ։

Աղերսոյզ հաձելին իմ՝ ի կրօնաւորակն պար-
տաւորութե՝ է այն ։ զի կրօնաւորք ուխ-
տիւք իւրեանց ոչ միայն տան ինձ զիմ , այլ
և տան լաւագոյն և կերպեալագոյն օրինակ ։
ըստ է , ունելով իմ այնպիսիսն տրուն և իշխանու-
Թի , որ կարող եմ ծառայեցուցանել զինն ,
ուր , և ոչ , և որչափ կամիմ ։ Այլ ոչ չէ պարտ
կրօնաւորի ՝ի վար արկանել զանձն , ոչ իմն
իւր ։ այլ ոչ իմ , և նուիրագործեալ յա-
նուն իմ ։ Այլ չէ նմա արժան ՝ի կիր արկա-
նել զիւր զգայութիս՝ ուր և ոչ հաճոյ է
նմա , այլ ըստ կամն իմ ։ զի ես եմ տէր , և ոչ
ինքն ։ Այդ ծանիցէ պրդեակ ։ զի սեղանա-
կաս-

կապտութեի մեծ գործէ կրօնաւոր՝ որ զուխ տիւք նուիրեալն ինձ՝ բառնայ յինէն, կի՛ մարե զնա հակառակ կամաց իմոց: Որչափ հրաժեշտ ես՝ի Հաձոյից՝ և չառնես զկամս անձին, այնչափ անմոլար գնաս. և սակաւ համար՝ի քէն պահանջեսցի:

Որդեակդ՝ մեծապէս հաձելի են ինձ ուխտք կրօնաւորաց: Ո՛ի որովհետև թշնամի իմ ես դ, և դաւաձան հոգւոց, յոյժ հաձոյ ես ինձ թէ յայտնեսցին ներպատրանք, և ծածկեսցին իւր ունայնութիք: Այլ վասն զի ուխտք կրօնաւորաց՝ հակառակ են աշխարհի. և նոքօք արհամարհին ինչք, և զգալի հեշտութիք, աշխարհային պատիւք, և այլ նմանութիք. մի այսորիկ հաձոյ են ինձ յոյժ, և ընդունելի: Այլ զգոյշ լեր, որդեակ, զի արհամարհութիդ ոչ մի ինչ վիայն առ երեսս, կի՛ քանիւ լուսով, այլ որ դեամբք և գործովք: Վասն չի՛ բաւական առնել ուխտս. այլ հարկ է և կատարել զնա: Նմանիսանալ հակառակ թշնամւոյն՝ բարւոք է. քայց յաղթել նմա՝ լաւ և ս է: Յորժամ կրօնաւորն առնէ ուխտ, հանդիսանայ հակառակ ՚ի. այլ յորժամ զուխտն կատարէ՝ յաղթէ ՚ի:

Գ. Լ. Գ.

Ինչ որպես վայել է կրօնաւորաց՝ առնել զերեսս ինչ առաքեալ ։

Ա՛րդեակ, յոյժ վայել է կրօնաւորի՝ վառիլ զինուք երից առաքինութեանց, զորս ուսանիմք ինձ խոստանալ ։ այն աղքատութիւն, ողջախոհութիւն, և հնազանդութիւն ։ Զորս ջան զօրականն ջանայ նմանող լինել իւրում զօրավարի, և զինիլ նովին զինուք, ՚ի պատերազմիլ քաջութիւն ՚ի զօրավարին կամաց, արժանի է գովութեան և վարձուց ։ Այս եմ զօրագլուխ բովանդակ կրօնաւորական զինուորութեան ։ որ զինեալ երիւք առաքինութիւքս յառաջ նահանգեցայ ։ և ցուցի իմոց հետևորդաց, թէ զիարդ պարտ իցէ պատերազմիլ ։ այսօրիւք զինուք վանեցի զԹշնամիս, և եղէ նոցա յաղթական ։ Այժմ պարտ և պատշաճ է կրօնաւորիցդ զինուորելոց ՚ի իմոյս դրօշակաւ, որք հանդերձեալ են մարտնչիլ ՚ի նոյն Թշնամիս, ՚ի նոյն զէնս ձեռնսարկել ։ զորս Թէ վարեն ոչ արժանն է, անտարակոյս և նոքա յաղթող գտանին ։ Օ՜ օրաւանի՝ որ ճշմի նմանող լինել իւրում զօրագլխի, Թէպետ և ո՛չ ժամանեսցէ նմանող նմա լինել, արժանի է վարձուց ։

Այս ևս՝ անկ է կրօնաւորի բառնալ չիւրմէ զնա, որ խոչ և խութ է նմա ՚ի հոգևոր յառաջադիմութեան ։ Այրեք լինչ պիտի համբակին՝ առ զարգանալոյ ՚ի մարդկայինն գի-

գխտութիւն ։ Առաջին՝ պարտ է նմա
ի բաց առնել յիւրմէ, որ ինչ ի բաց առ-
նէ զնա յուսանել. և այս են զգայական
հեշտութիւնք մարմնոյ ։ Երկրորդ՝ պարտ է
նմա հերքել յանձնէ զխափանարարն իւրոյ
յառաջադիմութեան. որպիսի են զբաղանք և
հոգք ժամանակաւորաց ։ Երրորդ՝ պարտ
է նմա ընտրել միջոց զօրաւոր առ հասու լի
նելոյ խնամատից վարժապետին. և այս է խը
նամով զգուշանալ կանոնաց դպրատանն,
և հնազանդ լինել ուսուցչին ։ Չորդ՝ կրօ-
նաւորք երեքեամբք ուխտիւք իւրեանց ի
բաց առնեն յանձանց զայսոսիկ խոչս. ուս
տիւ ողջախոհութեամբ տարագիր առնեն յան
ձանց զամ հեշտութիւս մարմնոյ. ուխտիւ աղ
քատութեամբ մերժեն յանձանց զհոգս ժամա
նակաւորաց. և ուխտիւ հնազանդութեամբ զգու
շանան կանոնաց կրօնին, և ամի՝ որ հրա-
մայի նոցա ի մեծաւորէն և ի վարժապետէն ։
Ի հոգևոր ճանապարհի քառնալ զխոչս՝ և
երթալ յառաջադէմ ։

Արդեակ, վա՜յ զի հաստատեցեր ի միտս
Թողուլ զնո՞ , և զամ ունայնութիւս նո՛ր ,
արժան է քեզ թողուլ կատարեալգոյն օրի
նակաւ , ոյզ զիարդ հնար իցէ ։ Ամենք թո
ղուն ըղձիւ. և են այնոքիկ , որք ո՛չ ցանկան
ունայնութենէ լինչնո՛ր. և քարեաւք առնեն ։ Ա-
լիք թողուն և գործով. որպիսի են՝ որք մտանեն
ի կրօն. և սոքա լաւ ևս առնեն ։ Ասի այլք
պարտաւորեն զանձինս թողուլ երկաքան-
չիւր օրինակաւ. և ա՛յք թողուն ամենակա-
տար

տար եղանակաւ ։ Այլ զայս առնեն իմ կրօնա-
աւորք ։ յորժամ առնեն ուխտ աղքատու-
թեան , ոչ
ջախոհութեան , և հնազանդութեան ։ Ընչաւէտ հեռի
իբեն Թէնաման , այնչափ սակաւ ինաւ ։
Արեք ցանցք են Ձի , յոր ըմբռնեցան բա-
զումք ։ Առաքինն է հիւսեալ յարծա-
թոյ և յոսկւոյ , որք են երկրաւոր մեծու-
թիւնք ։ և զի զոճարձակի է սա աչաց , ո՛չ
միայն չխորշին ինանահ , այլ ըմբռնեալքն
ինոյն՝ սիրեն զնա ։ և արտաքոյ եղեալքն՝
անձկան նմա ։ Այսմ ցանցէ ի դուրս վա-
զեն կրօնաւորք ուխտիւ աղքատութեան ։ որոյ
ի բաց առեալ յաչաց զքօղ ցանկութեան՝ ցու-
ցանէ կրօնաւորին , Թէ ուռկան է նա , և
խնամ սրգելոյ , Թէպէտ և արարիչ է յոսկ
ւոյ և յարծաթոյ ։ Ցանցն երկրորդ ար-
կեալ է ոստոյ հեշտութեան մարմնոյ , յոր ըմ
բռնին այլք ։ և որչափ յայն Թաւալին ,
այնչափ անզերծ կուռին ։ Այսմ ցանցէ
զերծանին կրօնաւորք ուխտիւ ողջախոհու-
Թեան ։ որոյ սէր և մաքուր Թևօք վերանան՝ ի
բարձունս ։ և անշարժաբար յոստոյն զգայական
հեշտութեացդ , լինին նման հրեշտակաց ։ Այլ
ցանցն է առաւել ուրուականն ցնորք , քան
իսկութի ։ յոր ըմբռնին այնոքիկ՝ որք մեծամ
տին յանձինս , և դեպերին զունայն պատուոյ
և գՀամարմամբ Ձի ։ Այսմ ցանցէ անձնա-
պահ լինին կրօնաւորք ուխտիւ հնազանդու-
Թեան , որ առնէ զնոսա պատրաստս ։ մի՛ որոյ
և տայ լինել խանարհս և ցածունս ։ Ի՞նչ
է՞ , և կալ ի ցանց նոցա , չէ՞ լինչ
մեծ ։

մեծ : բայց լինել ի կրօնի , և ըմբռնել ի
ցանց ՚ին , յոյժ է օղբալի :

Ա՛ւ և վայել է կրօնաւորաց առնել զե-
բեհին ուխտս . վո՞ւ զի ընարել է իմ զնա ,
և կոչեալ ՚իցէ վո՞ւ արիական և վեհ գործ
առնուն . վո՞ւ որոյ վայել է նոյ լինել քա-
ջասիրտս և արիս . և այնպիսի հանդիսա-
նալ ՚ի գործս իւրեանց , որ և պահանջէ զայս
գերակայ վիճակ կրօնի , յոր եդեալ զնա
զսակաւիւ զՀետ երկրաւոր ընչից , անարգ
իմն է , և գործ նկուն սրտի . նոյնպէս յա-
րիւ ՚ի ցանկուն մարմնոյ , անասնային իմն է ,
և ոչ գործ վեհանձին : Ա՛պա վայել է կրօ-
նաւորաց Հեռի լինել յայսպիսի անարգու-
թեց , յորմէ ուխտիւք լինին բացական . և
միանգամայն քաջ հանդիսանալ , որովհե-
տև յօժարամիտ յանձն առնուն վո՞ւ առա-
քինութե՛ Հրաժեշտ կալ յայնմանէ , յոր
միտ բնութի՛ն , և Հեշտասիրութի՛ն :

Ա՛ւ-
ե՛ս , ո՞ր , չգիտեմ՝ զի՞նչ քաջասրտութի՛
իցէ այն՝ զի կրօնաւորք ուխտիւ Հնազան-
դութե՛ Հպատակ լինին այլոց . և չիմա-
նամ՝ զիա՞րդ անասալ մեծութե՛ և Հաճոյից
կենցաղոյս անարգ իմն իցէ . իսկ Հպատակ
լինել այլոց , և ծառայել նոցա՝ ես և ՚ի ցա-
ծունս , չիցէ ինչ անարգ :

Ա՛րդեաւք , քաջ ցուցանես , թէ չիմանաս
և ոչ արդար կշռես զերդ : Ա՛թէ խոր
Հիս՝ թէ կրօնաւորք ուխտիւ Հնազանդու-
թե՛ այլում լինին Հպատակ՝ և ոչ ինձ , խա
բիս . և թէ խորհիս՝ թէ ծառայելն ՚ի ցա-
ծունս

ծունս վ՚ս սիրոյ իմոյ , կամ լինելն հպատակ այլոց ՚ի հրամանէ իմմէ , անարգ լինն իսկ , առաւել ևս խաբխս ։ Զինն իմ արքունիք իբրև զաշխարհայնոց արքունիս ։ յորս մեծարեին առեալ լինի ՚ի պաշտօնեին՝ զոր վարէ ոք , և ոչ ՚ի վախճանին՝ յո դիմէ ։ վ՚ասկ ասեմ ոք խնդրէ այլոց հրամայել , պատիւ և դերակայուն ունել ։ Այս ևս այս ասեմ եմեծարգի , վ՚ս այսորիկ և այսպիսի պաշտօնա կալք համարին մեծարու ։ Այլոց չ՚ պդեպ ։ զի թէ վախճանն՝ վ՚ս որոյ լինի ինչ՝ է ցածուն , գործն ևս լինի ցածուն ։ Այսպս՝ քզի աշխարհասէրք գործեն վ՚ս ցածուն վախճանի ։ որպիսի են վաճառաշահութի , պատուհասիրուի , անափառուի , վրէժխնդրուի , և որ սոցին նման են ։ յայսմանէ և գործք նոյ լինին ցածուն ։ Այլոց չիմ արքունիս առաւելեալ դէտ ակն ունին ՚ի վախճանն , որ եմ ես ։ և յինէն գործք՝ որք գործին , առնուն գյարդ և զպատիւ ։ Այս որովհետև զիմ փոքրիկ գործ , զոր ՚ի սէր իմ առնեն կրօնաւորք՝ որդեակք իմ և բարեկամք , վարձատրեմ անվախճան փառօք , չ՚ մտրեն զայն գործս հաստել ցածուն , այլ վեհս ։ Այս որ վ՚ս սիրոյ իմոյ ը ձեռամբ լինի այլոց , նշան է՝ թէ քաջասիրտ է , և վեհանձն ։ զի ինձ ամն իւրում հաճոյանալ կամեցեալ , ոչ թողու ինչ՝ յոր ոչ ձեռնարկէ ։ Այսպս մի անարգ համարիցիս որդեակ , որ ինչ լինի վ՚ս սիրոյ իմոյ , և ՚ի փառս իմ ։ վ՚ս զի ոչ այնպ պարտ է հայել յերն , ոպ յիղձն , և ՚ի վախճանն՝ այլ վ՚ս գոր-

գործել։ Այլ ինչ անարգ՝ որ վերանայ մնա նէ յերկինս, և ընդունի զհատուցումն երկնաւոր. այլ անարգ է, որ յերկրի մնայ. և երկրաւոր հատուցումն ընդունի։

Գլ. Ե.

Թէ որովք օրինակաւ կարողէր Տէրն կրօնաւորական կայանաց յայտնել երեսս ուխտի։

Տէր՝ եթէ կատարելութեանն կրօնաւորական է՝ ի կատարեալ սէրն, և ի միաւորութեանն ըստ գերագոյն բարւոյդ, զինչ պիտոյ է մեզ զբաղնուլ յայլ առաքինութիւս, և զարտուղիլ յայնմանէ, որ է մեր վախձան։ Վասն զի գիտես ընդ, զի սէրն է դշխոյ առաքինութեանց, և զնմանէ կախեալ կան օրէնք հնօրհաց բովանդակ. մի որով՝ ի ստացումն սէր յիրաւի է պարապեցուցանել մեզ զամ զմեր աշխատութեանն և փոյթ. ապա ոչ պիտի ձեռնարկել յայլ ինչ. որով հետև շատ է մեզ զսա ևեթ ունել։ Այո՝ սրդեակ, կատարելութեանն կրօնաւորական ունի իւր վախճան զկատարել սէրն, և զմիաւորութեանն ըստ իս ըստ արարիչ քո. բայց զիարդ ստանայցես զվախճանն առանց պատշաճ միջոցաց. կամ զիարդ հնար լցէ քեզ միանալ ըստ իս, եթէ ոչ նախ՝ ի քաց արասցես՝ ի քէն զամ, որ կեաս ընկրկէ, կիսկ ապա փանէ զքեզ։

Ապա ծանիր, զի առ՝ ի միանալ քեզ ըստ իս ըստ արարիչ քոյ, յորում է կատարեալ սէրն,

սէրն՝ պիտի իզձ ողջիկ ըլ եռանդան կրօ-
նքին , յոր կուգեցար լինիլն ։ Նրեք ինչ կարօղ
են խափանել զնդձ մարդոյ՝ ի չարիւ չիս
քովանդակ ։ Ռաջինն է ցանկութի՛ն և իզձ
արտաքին ընչից ։ որոյ չինքն կորզեաւ ըզ-
մտան ինչ սրտի , չԹողու նմ չարիւ չիս քո-
վանդակ ։ Ա՛ն պատանին՝ ցոր առացի , է-
Թէ կամիս կատարեալ լինել՝ վաճառեա նախ
զինչս քո , և տո՛ւր աղքատաց , և ապա է՛կ
զկնի իմ , գնաց տրտմեալ ։ զի ըզձակալԹ
էր առ առացուածս բազումս , որ կային նը ։
Ն՛րդ՝ այս իզձ բառնի ուխտի՛ աղքատու-
Թէ , որով Թողու կրօնաւորն զամ՛ զոր ու-
նի չ՛ի , ի միանալ չամ սրտե ըլ ամն իւրեամ ։
Նրկրորդ խափանարարն է ցանկութի՛ն ըզ-
գայական հեշտուԹեց ։ որք կուբացուցանեն
զմարդ , Թո՛ղ Թէ քեզեն ի միանալոյ ըլ իս ։
Ա՛ն հրաւիրեաւն ի հարսանիս՝ չառաքն ա-
ւետարանին , ետ պատասխանի ։ կին ածի ,
և վ՛ռ այնորիկ ո՛չ կարեմ գալ ։ Ն՛չս ցան-
կութի՛ն իսպառ արտաքսի ուխտի՛ ողջախո-
հուԹէ ։ Նրրորդն՝ որ առաւել խափանէ ,
բայց նո՛ւազ ձանաչի՛ է անկարգուՀի մարդ-
կային կամաց ։ որոյ չօժարամտեալ ի տի-
րել , դժուա՛րին է նմ ըլ տրուԹ լինել ։ Ա՛ւ
այնպիսի է անկարգուՀիս ։ որ որոշէ զմարդ
չինէն ։ Ա՛ն ասացի չաւետարանի ։ որաք
կամի զկնի իմ գալ , ուրացի զինքն կամն ,
և հրաժարեսցէ չանձնէ ։ Ա՛ւ այս է միա-
նալն ըլ իս ։ Ա՛ն է , Թողուլ զինեն իւր , և
լինել բոլորովին իմ ։ Օ՛ւր ջանայ միանալ

ըլ

ըն ՝ այլ , որ ոչ նախ որոշի և յանձնէ : Երրորդ՝ այս խափանարար բառնի ուխտիւ հնազանդութեանն . որով կրօնաւորն հպատակեալ այլոց , յանձն առնու զառաջնորդութիւն իմոց կամաց : Այս քանզի կատարելութեան կրօնաւորական է՝ ի կատարել սէրն և՝ ի միաւորութեանն ընդ իս . և զի ուխտքն են միջոց առնելոց զնա . և միաբդամայն բառնան վխափանարարս ստացուածն նոր . յիրաւի է ասել , թէ յերիս ուխտս է կատարելութեան կրօնաւորական :

Այլ և՝ քանզի ուխտքն երեքին հիմն են կրօնին , յիրաւի է ասել , թէ կատարելութիւն նոր կախեալ կայ զսոցանէ , զորօրինակ կատարելութեանն նիւթական շինուածոց կախեալ կայ զհիմանց : Երեք ինչ պիտին հիմանց . մի՝ զի՝ ի բովանդակ շինուածն փոյթ մեծ էջէ զնոցանէ . զի որչափ անխախտ են հիմունք , այնչափ հաստատուն լինի շինուածն : Երկրորդ՝ զի պահեցին ողջ անաղարտ . վասն զի փոքր մի խախտումն նոյ մեծ երևի յորմունս : Երրորդ՝ զի՝ ի բառնալ հիմանց , բառնի շինուածն . և վասն ոչ ևս ապի պալատ , այլ աւերակ , կիսատուն աւերել . յոր արկանեն զաղբս : Ընդ այն է տեսանել յուխտս , որ են հիմունք կրօնաւորական շինուածոյ : Առաջին և մեծ փոյթ կրօնաւորի՝ լինելոց է զուխտիդ , զի զսոցանէ կախեալ կայ կրօնաւորութիւն : Եւ հաստատուն են ուխտք , և հոգևոր շինուածն կրօնաւորի լեցի հաստատուն : Այս ևս պարտ է պահպա-

պանուէ նոյ լինել ողջ անապատ . վ՚ը զի փոքր
մի պակասուի ուխտից , երևելի մնաս դոր-
ծէ կրօնաւորական բարեկարգութեց ։ Իսկ
՚ի բառնալ ուխտից՝ ո՛չ ևս ասի ոք կրօնա-
ւոր , այլ կարգուրացս . որոյ անկեալ յիւր-
մէ վիճակէ՝ լի լինի այնուհետև գարշանօք ։
Գործառ արմատք , որ հիմն են ծառոյն՝ վը
նասին , ծառն թէ ո՛չ գօսանայ , դէթ ան-
պիտանանայ ։

Այս ևս՝ կրօնն է կայան և աեղի հանգա-
տուէ սրտի . յոր զերծեալ մարդոյ յա-
լեաց և ՚ի վտանգաւոր մրրկաց ծի , հանգ-
չի սրտիւ ՚ի կրօնի , ոչ յատպհով և ՚ի խա-
ղաղ նաւահանգստի . և անդ վարէ կեանս
հոգևաւոր և խաղաղական . բայց ո՛չ առանց
օգնականուէ ուխտից . ոչք պատսպարեն ,
և պահպանեն զհանգիստ կրօնաւորաց ,
զերծուցեալ զնոսա ՚ի զբաղանաց և ՚ի տարժա
նաւոր հոգոց ծի ։ Այս յայս սակս ևս ասի ,
թէ կատարելութիւն կրօնաւորական հաս-
տատի յերիս ուխտս ։ Այսպա նախ առաջինն
ուխտն աղքատութէ տայ կրօնաւորի անզ-
բաղ կալ ՚ի հոգածութէ արտաքին իրաց ,
եթէ ՚ի պահել , եթէ յատաւելուլ և եթէ
՚ի անտեսել ։ Ուխտն ողջախոհուէ զերծու-
ցանէ զկրօնաւորն ՚ի հոգոց տանն . այլ կնոջ ,
զաւակաց , և ընտանեաց . որ այնպէս մեծ
է և տարժանաւոր , մինչև բազում անգամ
արկանել զմարդ ՚ի յուսահատութէ ։ Իսկ
ուխտն հնազանդութէ բառնայ ՚ի մարդոյ
զկարանս ամի՝ զոր առնելոց է . իբր զի բա-

զամ անգամ գանանի մարդ՝ ի վարանս և՝ ի տարակուսի, չգիտելով ընտրել թէ զորն արասցէ, զայս թէ զայն. կամ՝ լաւ եղեւ, զայս թողուլ՝ և յայն ձեռնարկել, թէ յայս ձեռնարկել՝ և զայն թողուլ։ Այլ կրօնաւորն՝ որ ուխտիւ հնազանդութեամբ զաւամիւ և յաւմի վերս պատրաստուի անձին՝ ի կամս այլոց, վերծ մնայ յայսպիսի վարանմանց, և տարակուսանաց։ Այրեակ՝ հանգարտուի հոգւոյ լինի քեզ յոյժ անձկալի. զի զամանէ կախեալ կայ քո օգուտ։ Այր ե խառնութեամբ և անհանգարտուի, չիք անդ ոպի և եռանդն։ Այս ծանիր, զի ցոյն չափ ժամանակս պահեա զու զուխտագ՝ ի կրօնի, պահեն և նոքք զքեզ՝ ի կրօնաւորական խաղաղութեամբ և՝ ի հանգստի։

Վախճան ասի կատարելութեանն կրօնաւորական ընծայի ուխտից. զի սոքք կատարեն զինքնանուէրն ողջակէզ կրօնաւորին։ Զհին օրէնս ողջակէզն ողջ ծախիւր հրով՝ ի հոտ անուշից, և փութով վախճան առնոյր. բայց ողջակէզ կրօնաւորութեանեւ զամաւուրս կենաց. և որչափ յելս մերձի, այն չափ անոյշ հոտ բուրէ. վասն այսորիկ առնի ինձ ուխտ միանձնաւոր աղքատութեան, միանձնաւոր ողջախոհութեան, և միանձնաւոր հնազանդութեան։ Զայսմ ողջակիզին՝ աղքատութեանն մատուցանել ինձ զամ զարտաքին բարիս. ողջախոհութեանն՝ զմարմնոյ բարիս. և հնազանդութեանն՝ զհոգւոյ բարիս. զի ի մատուցանել ինձ զերկհականս կամս, ըստ հնմին

մատուցանին և ասեմ զօրութիւնք , որք ին ընդ
տէրութիւնբ նոր ։ Այլ ղի չկամայ ինչ այլ ի մա
տուցանել , յիրաւի ուխտեն առնեն ինձ ամ
բողջ և կատարեալ ողջակէզ ։ Ոչ ընձայէն կու
տամ ես ինչ եաեան կատարեալ , և ինձ սի
րելի ։ բայց վիճակին կրօնաւորական առա
ւել ևս ես կատարէլ , և առաւել ևս ինձ սի
րելի ։ զի կուսանք վճ սիրոյ իմոյ Հրաժարեն
միայն ի հեշտութեց մարմնոյ ։ այլ կրօնա
ւորք Հրաժարեն և յիւրեանց կամաց , և ինձ
տան զամ՝ զոր ունին ։ Այլ տայ սակաւ , որ
տայ զոր ինչ ունի ։ և ոչ ընդունի սակաւ ,
որ ընդունի յերկինս զիս ի արիտուր ։

Արդ՝ քննեսցի , թէ քանի մեծարգի պարտ
ին համարել զուխտս ։ որովհետև հինին են
կրօնք , և պահպանիչ հանգատեան սրտի ,
որում ըղձանան մարդիկ ։ և զօրաւոր մի
ջոց ք դիմելոց ի կատարելութի , և մատուցա
նելոց արարչին նուէրք քոլորապտուղ ։ Պա
տերազմականին փոյթ մեծ է վճ երիվարի ։
և մեծարգի են յաչս նր զինք , որք պահեն
զկեանս նր զանցաւոր , և տան նմա յաղ
թել իւրոց թշնամեաց ։ և կրօնաւորն ոչ
արգոյ համարեսցի զուխտն , որք պահեն զկ
եանս նր զհոգևոր ։ ոչ մեծարգի իցէ յաչս
նր այն՝ որ տայ յաղթել ոչ թշնամեաց
միայն , այլ և անձին ։ Այլ , քանի փոզմո
ղեացեն յերկինս ուխտքս երեքքին , ոչ ա
կանս պատուհասականս յեռեալ ի պսակ փա
ռաց ։ որք սկզբ ծածկեալ և թագուցեալ
այնպէս շողշողեն յերկրի , մինչև զարմա
ցու

ցուցանել զնախալը։ Ընտարակոյս մեծ է՝ ղևցի խնդութի՛ և ուրախութի՛ առաջոդաց, ոյր և մեծ եղևցի կսկիծ և ամօթ այնց, ո՞րոց առաջի չեղեն ի համարի, ոյր արժանն էր։ Այն ոչ մեծարգի համարիս զբարձրացուցիչ և զփառաւորիչ քո, զինչ այլ մեծ համարիցիս։

Գլ. Ը։

Յաղագս խոստովանել պահպանութե՛ ուխտիդ։

Ա՛րդեակ, մեծ համարեալ է յՅի պատի՛ անձին, և յարդ տանն. և վտակ տիրեն առելութի՛ք, և թշնամութի՛ք, գործի արիւնհեղութի՛, չքաւորին առհմք, և որ չար ևս է, կորնչին բազում ոգիք։ Այս ամ չարիք յառաջ գան յայնմանէ, զի կամին անվրէպ պահել զօրէնս յիմար Յի, որոց քրիստոնեայք չեն պարտական, և չեն արարեալ ուխտ զհետ երթալոյ այնց. նա՝ արգելեալ է նոցա պահպանութի՛ այնպիսի օրինաց։ Արդ՝ եթէ Յակոբ այսչափ միա սու ընչից՝ կենաց՝ և հոգւոյ՝ ձգիւ պահէն զայսպիսի միաստակար օրէնս. քանի՞ փութով և ճգիւ պահել ունի կրօնաւորն զօրէնս ուխտից, որոց ինքնակամ պարտաւորն արար զանձն, և են օրէնք հոգւոյն սքէմ, և են օրէնք փրկուե՛ հոգւոց, և՝ ի փառս իմ։ Որ ոք զօրէնս Յի թշնամոյ իւրոյ՝ վերադասէ՞ զօրէնս այլ արարչի իւրոյ, ինքնամարտ է։ Այ՝ արդեակ, յայս Յի նկուն և վհ-

հերոտ Համարին ապաշաւարարը իւրոյ վը-
լեժխնդրութեանէ օրինաց . քայց թէ ոք զայս
առնէ վա՛ սիրոյ իմոյ , Համարի յայտ իմ , և
յայտ ամ առաքինեաց , այլ քայ՛ վէհանձն՝
և խնամատուն . զի յայնժամ անձինն , և առա-
քեալ Համարի զօրինս իմ քան զնչեին օրինաց
ծի ։ Այլ որ ոք ի կրօնի ոչ Համարի ինչ զը-
դժրել իւրոյ ուխտից , և զայնպիսին անարգ
Համարի , և կրօնն անուանարկ . և մար-
դին ոչ զեղծ ումն . և ամ որ դատաստար-
ան գնա ոչ ապաշնորհ։ Օ ի ուխտք ամբար
ձին գնա ի դերակայ վիճակ կրօնի . և ու-խ
տիւք եգիա բազում շնորհս և նպաստս ։ Այ-
սու ոչ տեսանէ , թէ դժրել ուխտից՝ և պա-
կասիլ ի խոստմանէ և ի պարտաւորութէ
իւրմէ , և արհամարհել զմեծագոյնէ իւր ։
Վա՛ղ մի խիստ Թուշեայի քեզ վհանն տալ
յաւելուածն ըզդեմ այսպիսեաց . յասել իմում,
թէ չի յաջողել արքայութէն ոչ այն՝ որ արկա-
նէ ձեռն զմաճով , և հայի յետս ։ Ընդկնա
պատկառորի՝ ոչ որ ակամայ , այլ որ Համա-
պատրաստ ի բարին մինչ ի մահ ։

Ա՛ս յիմում գրի և այն՝ թէ յոյժ անհա-
մոյ է այ խոստումն անհաւատարիմ . և
յիրաւի , զի ի դժրելոյ կատարեալ պահ-
պանումէ խոստմանցն եղելոց ուխտիւ ծառանի
արհամարհումն կրօնի . որոյ կորնչի հաւատար
մութիւն վա՛ ումեքէն առ իւր զայնպիսիս , որ ոչ
վհարեն զպարտս ։ Զայգ և զայ թակղուի
յաշխարհականս , ի տեսանել զնոս պակա-
սեալ ի գլխաւոր առարկայէ իւրեանց , յորոյ

սակս

անկս են ածանուէրք : Չիս իսկ հասանել աք
համարհութիւն . վասն չետ ընդունելոյ ի-
մոյ զոհաստիկ խոստումն նշաւախ , թէ ոչ
պահեցեն՝ ոչ արժանն է , նախատինս ըն
դունիմ՝ ի նուցանել՝ որոց չնորհ արարի , և
զորս սիրեցի : Ցուժին և նոքին իսկ դրժ-
ղոյքն . զի՝ ի ձանապարհ անկանիմ կարգա
թող լինելոյ , և խոպան չբաւորելոյ : Այլ
զինչ գործեմք են , թէ չոչապիսեաց վը չոս
տի կեանս իսկ չորիմ զաղերն բարկութե
նոյ : Այր ոք կարօղ է զոյարտան վճարել ,
և վ՚որ չվճարելոյ՝ անանկութի կեղծաւորի ,
չի արժանի թողութե և ախտակցութե :
Վոքր չար է չոխտել , քան չետ ոխտին
դժրել :

Բաչ դիտե սատանայ՝ մեհուչափ թշնա
մին կրօնաւորական կատարելոյն , քա
նի օգուտ է կրօնաւորի անթերի պահպա
նութին ոխտից . որովհետև ոչինչ այնպէս
վաղվաղակի և անբոյժ չոտուցանէ զկրօ
նաւորն ի կատարելութի , ոչ մեռուցումն
զոյութե , և անկարգ քաղձանոյ : Այլ
զինչ այլ ինչ է լիով պահել զոխտս , բայց
եթէ մնչոյացուցանել զանձն : Ոխտն աղ
քատութի մեռուցանէ զցանկութի ընչից .
ոխտն ողջախոհութե չայի՝ ի մեռուցանել
զիղձս մարմնոյ . ոխտն չնազանդութե մե
ռուցանէ զգօրութիս չոգւոյ : Ոչ կ սատա
նայ ջանայ ամիւ չաւանեցուցանել կրօնա
ւորի՝ չկոչել զ ոխտազանցութիս , ո՛չ միայն
զի խափանեսցէ ի կատարելութէ , այլ և զի

փոքր փոքր խախտեալ զհիմունս, դիւրին լեցի նմա իսպառ կործանել զնմա զառնն։ Ո՛չ բարւոյ նշան՝ յորժամ ինքեան սկսանի՛ ի գլխաւոր մասանէ։

Քանի՞ ուրախ առնեն զնս կրօնաւորք, որք պէսպէս միջոցօք և հնարիւք ջանան հասանել՛ ի կատարեալ պահպանութեն ուխտից, առ առաւել և ամրացուցանել զհիմունս շինուածոյ իւրեանց. և՛ ի դերև հանել զնենգուն սատանայի։ Կան ոմանք, որք օրըստօրէ նորոգեն զուխտս իւրեանց միտս, և խնդրեն յինէն զնորս կատարեալ պահպանութեն ենց. որ մեծապէս հաճոյ է ինձ, պէտ տուղ գոլով նեքինն ըղձման կատարել ըղձուշաւորուն իւրեանց՝ ի վէր նց։ Այս ըղձումն անթերի պահպանութեն ուխտից, և այս հայցուած չնորհաց յայն հասանելոց, են երկու առաջին ոտնախոյզք հոգւոյ՝ ի հասանել՝ որում անձկայ։ Կորոգել ստէպ զա րաբեալ ուխտն սէ այլ ինչ է, քայց հարկանել ստէպ վերիս բևեռան, որով կրօնաւորք բևեռեալ կան ընդ իս՝ ի խաչն. զի թէ խախտեալ ինչ իցեն, անդրէն ամրեսցին. և այսմ՛իկ կրօնաւորք առաւել և զօրասցին, և հաստատեսցին՝ ի պահպանութեն։ Կան և այլք՝ նոյնպէս ինձ հաճոյք, որք՝ ի դալ փորձուն ինչ ընդդէմ ուխտից, սէ վիճեն ընդ միտս, արդեօք մեծ պակասութի՞ իցէ այն, թէ փոքր. թէ հնար իցէ առնել զայն առանց ծանր մեղաց՝ թէ սէ։ Այլ ընդ միմեանս՝ թէ է ինչ ընդդէմ ուխտի, ան

դէն

դէն վաղվաղակի մերժեն յանձնից. զոր օրինակ յորժամ կայծ հրոյ ցայտէ ի գոգ սուրբ, ոչ խորհի նա, եթէ շատ այրիցէ, թէ սակաւ. այլ վաղվաղակի յանձնէ թօթափէ, կամ շնջուցանէ։ Այր ոք ոչ համարի ինչ զիարդ անկատարութիւն, որ կարօղն էր խորշել ի նմանէ. փոքր փոքր և առ մեծս մեծս ինչու զայս։ Վասն որդեակ, ոչ արարեր դու ուխտս ի սիրոյ Աստուծոյ իմոյ. և ոչ պահես զնա, զի առաւել ևս հաճոյ լիցիս ինձ։ Արդ՝ զիարդ խաբէիմ, թէ անհաճոյ են ինձ և փոքր պակասութիւնք ընդդէմ ուխտիդ, յորոյ հեշտասիրութեան խորշիլ. զիարդ իշխես գործել զնա։ Արդ, թէ ի մարմնոյն ոչ են քեզ կամք, թէ իցէ ինչ պակասութիւն՝ ոչ մեծ, և ոչ փոքր. զիարդ ի պահպանութիւն ուխտիդ, որ պատուականագոյն է քան զամենայն զոր ունիս ի կրօնի, և է ի շահ հոգւոյդ, տեղի տուս պակասութեան։ Արդ, ընդէ՞ր ինձ անհաճոյ, թէպէտ և փոքր իցէ, ոչ ենթադրեալ սիրոյ. զոյսիսկ կամ միտ, թէ լինիցի ամենայն կրօնաւոր։

Այլ միւս ևս միջոց յոյժ պիտանի ի ժամանել առ կատարեալ պահպանութիւն ուխտից. և զայս վարեն փոյթեռանդն կրօնաւորք, նմանեալք քաղցելոյ, որք ամենայն փութով ի խնդիր են կերակրոյ. զոր ինչ և գտանեն՝ ուտեն, թէպէտ և սակաւ իցէ, կիտ ցուրտ և անհամ։ Նոյնպէս փոյթեռանդն կրօնաւորք անձկան առնել զդործս առաքինութեան, զոր խոստացան ուխտիւք. և ոչ

զանց առնեն ի գործ արկանել, թէպէտև դուշնաքեայ լինի իւրեանց ։ Այսպէս մարզել յուխտս, և յաձախել ի գործս աղքատութեան, ողջախոհութեան, և հնազանդութեան, յոյժ դիւրին զպահպանութեան նոցա ։ Ըստ որում պատրաստեն զկրօնաւորս ի ստանալ զուսնակուն, որով յայնմհետէ հեշտեաւ և արագ գործեն ըստ պահանջելոյ կատարեալ պահպանութեան ուխտից ։ Այլ որ յերաժշտս կան նուիրագործ յաձախեն, դիւրագատարար և անսխալ երգեն ։

Յորմէ մարթի իմանալ, թէ քանի՛ ծանր և վտանգաւոր մոլորուն իցէ՝ լինել հեղգ և զանցառու ի պահպանութեան ուխտից ։ Որովհետև եկեալն ի այն կրօնաւորի, և հայի ի փրկուի հոգւոյ, զորմէ կախեալ կայ օգուտ և վնաս կրօնին ։ կախեալ կայ գայթակղութի և շինութի ընկերաց ։ կախեալ կայ պատիւ իմ, զի առ իս են խոստմունքս ։ կախեալ կայ և յարդ երից գլխաւոր առաքինութեց, որք բովանդակին յուխտս ։ Այդ թէ ոչ փոյթ յանձին կալցի մի՛ այր, չգիտեմ մի՛ որոյ իրաց արժան իցէ փոյթ ունել ։ Այլ թէ ոչ իցէ այս ի սիրտ կրօնաւորի, զինչ այլ արժան է թէ լինիցի ։

Գ. Կ. Ի.

Զաղաքս երից ուխտից կրօնաւորաց առնուն
ձինն։ Անախա յաղագս ուխտի աղքատութե։

Ոչ պրպէտ վայել է կրօնաւորաց սիրօղ լինել
աղքատութե։

Պրդեակ, ոչ վայել է ծառայի մերժել
զայն ինչ, զոր տէր իւր ընտրեաց վ'ի իւր,
և ընդրկեաց. և ոչ վայել է աշակերտի ու-
սանիլ իմաստ հակառակ այնմ, զոր վճռ-
իւր ուսուցանէ։ Այս միով չ'ելի էի, ընտրե-
ցի վ'ի իմ, և սիրով ընդգրկեցի զաղքատու-
թի. և զայս ուսուցի և առաջի արարի ա-
մենեցուն՝ որք եկին զկնի իմ. և արդ իսկ
ուսուցանեմ՝ որոց ըղձանաս կատարելութե։
Ի ծննդեան իմում եղե այնոյ աղքատ, որ ոչ
գտաւ ի տան ուրեք խորշ մի, ծնանիլ ինձ
անդ։ Ոչ ունկ հարկ եղև մերձ իմոյ աղքատի դա-
դարել յայրի ուրեք. անդ ծնայ և եդայ ի
մսուր անբանից։ Ոչնայ յաղքատ մերկ, և
աղքատութե մնայ. միշտ ընդ աղքատս չքնեցայ,
և աղքատութե կեցի մինչ ի մահ։ Ոսկ ի
մահու առաւել ևս եղե աղքատ. զի չու-
նեի տեղի հանգստի՝ իմոյ վշտակիր գլխոյ.
և մերկ ի խաչի խաչափայտի գկեանս իմ
կատարեցի։ Արդ՝ ոչ արժան իցէ կրօնա-
ւորաց սիրել զաղքատութի, զոր ուխտիւք
խոստացան, և զոր ես այնպէս սիրեցի. ար-
ժան ինչ իցէ թէ ընդ այսպիսի աղքատին
գլխով լինիցին անդամք պ[illegible]նազարդք։ Ոչ ար-

արժան ՚ի տան լինել ծառայի՝ որ ոչ յանձն առնու կեալ իբրև զիր իւր։

Ոչ եթէ ես միայն, այլ և առաքեալք իմ եղեն սիրօղք աղքատուէ. որք ոչ միայն եղեն աղքատ ձկնորսք, այլ ՚ի կոչել լինած զնոս Տէր, Թողին և զսահման զոր ունէին. և վա՛ սիրոյ իմոյ առաւել և աղքատացան՝ ընկեր առեալ զաղքատուէն յամ ՚ի գործս իւրեանց։ Վասնի՞ հաճոյ եղեն լինած, յորժամ ՚ի կոչելս գնոն՝ Թողին նոյնժամայն զՀայրն իւր եանց, զնաւակն, զուռկանան, և զամ զինչ և ունէին, կամ հնար էր նոյ՛ ունել յաստի կեանս։ Այլ Թէպէտ մեծ եղև այս նո՛ գործ աղքատուէ. որովհետև Թողին զնոսմ. սակայն և այնպէս ոչ շատ համարեցայ զայս. այլ կամեցայ զի մարգեսցին յաղքատուէ, և կերակրեսցին ըստ իս յողորմութէ. և առաքեցի զնա քարոզել ըզ բեօղ՝ անքսակ, անարծաթ, և անպաշար, յոտացեղս միայն ՚ի տեսչութէն իմ։ Արդ ասեմ ոչ կրօնաւոր և առեցօղ աւելաստացուէ, այնչափ առաւել ի ընդունակ օգնելոյ հոգւոց։ Վասն յորժամ առաքեցի զնա քարոզել զօրինս իմ ըստ ՚ս՚ամ, մի՛թէ չօքան նը կահիւք կապուսեօք, կիմ ծառայից սպասահարկութէ, կիմ թէ յղկին յատաջագոյն պատուիրակս ՚ի քաղաքս՝ զի պատրաստեսցեն պաշար պատոյից վո՛ գալստեան նո՛։ Ոչ բնաւ. այլ լը ցեալք հոգւով սրբով, աղեխիք իմոյ վարդապետութէ, և եռանդագին տենչմամբ զարձուցանելոյ զհեթանոսս ՚ի հաւատս, աղ-

աղ քաւեին զնայելին ի քաղաքս . ուր քարոզել
զիս աղ քաւ և մերկ մեռանել ի խաչին , զեղջ
արկանելին ի սիրտս լսողաց . որով տեսանել ,
Թէ ոչ առնուին ինչ առաքեալքն , ոչ ոսկի և
ոչ արծաթ , աբանչանային . և ըստ այն զի շուր
ջեին պանդխտութ ըստ և անհնարին աշխա-
տութ և տառապանօք առ օգուտ այլոց ,
միանգամայն և կամակար չքաւորուի յանձն
առեալ , յապուշ հարկանելին . որ ոչ տակաւ
օգտեր զարձին նոյ : Ա՛յ է հնար շահել զոգիս ,
և միանգամայն ի ձեռն բերել դիւրութիւն
և զբօսանս :

Ա՛պաթէ հայիցիս՝ ուրդեակ , ի հիմնադիրս
կրօնից՝ զտցես , զի այնպէս սիրոյ եղեն
աղ քաւուած , մինչև ոչ Թողացուցանելին Թէ
լինիցի ի մենաստանի՝ իմ և քո . պիտելով
Թէ երկու սուբ են ոք՝ խոցոտիչք և հալա-
ծիչք աղ քաւուած . և Թէ դէպ լիներ գտանիլ
ուժք՝ լուացուցիչ , հանելին մերժելին զնա
յանձանց ոչ ժանտահար : Ա՛սացեն արդ ,
զրքնոդկալն ինն համարին զաղ քաւուն , Թէ
ուր լցեն հետևօդք և նմանողք : Ա՛ր կանոն
հրամայիցեն նոյ՝ ունել ինչ սեպհական : Ա՛սա
ցեն , զի արդ ի խնդիր են մերկերել զինչս ,
ի հաձել զանձինս , և ի դիւրել մարմնոյ ,
Թէ ի Թողուլ զայն այլոց : Ա՛ն այսպէս ի-
ցէ , և Թէ այնպէս՝ աշխարհականաք ևս վա
դոցին իրաց չեղջակուտեն զդրամն . արդ՝
զի՞նչ առաւելուԹիւն իցէ սոյն քան զՅակոնս :
Ա՛յ է այս բռնանալ ի յափշտակել զերկինս .
այլ տարժանիլ ի կուտել զՏող : Ա՛յ այդպէս
ուսու-

ուսուցանել իմ վարդապետութիւն. և չեն սք
հետևողք հիմնադրաց կրօնիս։ Ալ այլ ձև
նապարհ կալեալ սք, ոչ հասցեն ի սահման
կատարելութեան, յո՛ դէմ եդեալ եր հիմ-
նադրաց։

Տ՛ր, թէ ո՛չ կայցէ ինչ խնդրանք՝ խնդրել ըզ-
մեզ նոսա՝ ի սէր աղքատութեան, վաղ-
վաղակի խակ մերժեալ լինիցի՝ ի բաց։ Ա՛ռ
զի առ աչս անարդ և գծուծ գոլով, և մեր-
ձակաց թշնամութեան, ե յոյժ արհամարհ։
Ա՛րդեակ, խաբխ, ոչ բանբուռ որոշելով։
Ա՛յո՝ ակամայ աղքատութենն որ՝ ի հարկէ,
անարդ լինի է, և առելի աշխարհի. քայց
կամաւոր աղքատութիւն՝ դերագանց և ա-
րիական առաքինութեան գոլով, զնա ըդ խոչ
անարդ և արհամարհ։ Ա՛յնք ըստ ուխտ են
նր՝ ամ ականք պատուհականք, և գանձք ծն՝
զհարդ հանդերձեցի թշնամուն։ Ա՛րդ՝ ի սէր
բել զոս՝ զինչ լաւագոյն խնդան կայցէ. քայց
՝ի միտ առնուլ, թէ ես որդի՛ եմ և որ փառաց
ը ինքանելս յերկինս՝ հարկանացուցի ինձ զաղ-
քատութիւն, առ իս կալայ, և գորովանօք սիրե
ցի զնա մինչև՝ ի մահ։ Ա՛յսմ և եթ չէր ար
ժան մղել զնմ կրճնաւորս՝ ի սէր սր և՝ ի
յարգ. որովհետև յամ արքունիս՝ նա է ա-
ռաւել արգոյ, զոր առաւել սիրել արքայ։

Ա՛րդ՝ կամիցի՞ս գիտել ո՛րդեակ, թէ ո՞ ի-
ցի՞ ձշմարիտ սիրող աղքատութ։ Ա՛յո՝ որ
բերկրի և հաճեալ ե ը այն. որ հանապազ
գովի զնա, և կամի թէ այլք ևս գովեացեն,
և վառեսցին՝ ի սէր նր. որ զգուշանայ չվը-
թաս-

Թարեւ ինա՝ և ո՛չ փոքու իմն նշանաւ, Թո՛ղ
Թե գործովք. և որ Համարի զաղքատուն
ոչ պոհար երկնային, որ գեղեցկացուցա-
նե զՀոգի յաչս իւրոյ արարչի։ ՈՒվ, քա-
նի՛ ուրախ առնէին զիս կրօնաւորք. որք այն
պէս կաթոգին սիրէին զաղքատուն, մինչև
զիա՛ր վերկրաւոր մեծութի՛ն Համարէին առ-
նոյնաւ գարշանս և կղկղանս. և՛ի յայտ առ-
նել փորձ՛ի շատե զայս իւրեանց ըղձակաթ
սեր՝ կոչէին զաղքատուն տիկին և դշխոյ
իւրեանց. և իբր տիկնոջ պատիւ առնէին։
Եւ չարարին զայս միայն յառաջնոսն եւ-
ռանգան գարձի իւրեանց. այլ որչափ ճե-
րանային յիմա՛ծառայութե՛ն, այնչափ
սիրադարձն դիրկս զնոսիա արկանէին, և մե-
ծարէին։ Ո՛վ մին իրի յաղագս սիրոյ Ն՛ր անձ
կանոք խնդրէին՛ի վե՛ր մերկ գեանի աւան-
դել արարչին զիւրեանց Հոգի։

( ) սորին Հակառակն՝ անՀաճոյ է ինձ տեսա
նել զոմանս՛ի կրօնաւորաց այնոյ դժկա
մակս առ աղքատուն, մինչև անարդել զնա.
և իբրև յանվայել ինչ իրաց խորշիլ, և զոր
ծովք մերժել յանձանց։ Ո՛վ մին իրի՛ի կերա
կուրս՛ի զգեստս և՛ի սենեկի կամին ունել ա-
ռանձինն վայելս՝ լաւ ևս՝ք զոր ունէին յՀի.
և թէ չունէին զոր կամին, խռովին և շիոթինն։
ՈՒվ թշուառութե՛ս. Թողուն զՆ՛ի ծառայել
ինձ. Հրաժարեն յընչից. բարեաւ ինալ ա-
սեն դիւրուն. առնեն ուխտ միանձնաւոր
աղքատուն, զի վարեսցեն միշտ խաղաղա
կան կեանս. և ապա՛ի կրօնի շիոթին վա-

չու-

չունելոյն՝ զոր թողուն յՀայր ։ Այլ այս զինչ ի-
ցէ , բայց նահանջել և նանրացուցանել
զուխտն աղքատուէ ։ Այ՛ զինչ է՝ ի խնդիր
լինել մեծութեան , և՝ ի խնդիր լինել աւելորդ
զբօսանացն և դիւրութ . որովհետև երկաքան
չիւրն են ընդեմ կրօնաւորական աղքատուէ ։
Այլ որ առաւել անհաճոյ է ինձ . չունելով
՝ի կրօնէ զդղիւնն զոր կամին , դիմեն յՀ . և
ընդ մեծար շաւիղս խնդրեն զայն աստի անտի
յՀայկանացդ , լեալ նոցա ծառայ ։ Այլ եթէ չար
է առնել զայս վ՛ս Հաճոյից , և դիւրութ ան-
ձին , որչափ ևս չար էցէ խնդրել յՀայկա-
նացդ ինչ՛ի պարգևել այլոց ։ Այլ եթէ արժան
ինչ էցէ կրօնաւորի , երախտապարտ առնել
զանձն Հայկանացդ , առ՝ի տալ պարգևս այ-
լոց ։ Այ՛ վ յետին անմտուէ այսպիսւոյ կրօ-
նաւորի , որ բազմաց զանձն վաճառէ ա-
նարգ գնով ։ Այ՛ստի սկիզբն առնուն յոլովակի
անկարգութիւնք և ցոփութիք՝ ՛ի բջմ կրօնս ՛ի
վեր երևեալք ։ Այ՛ կրօնի , որոց կրօնաւ-
որք ոչ սիրեն զաղքատուէ . քան զի կարի
ցոփութիւն լինին նոք ՛ի կոշծանումն ։

Կ Ի Ր ։

Յաղագս գովեստի և ՚ի ծանուիլ կրօնաւորական
աղաւաւորէ ։

Ա՛րդեակ , ոչ վայրապար յիմում աւե-
տարանի՝ զաղքատութիւն ՛ի գլուխ դա
սեցի ամ երանութեանց , և աղքատայ եառ
զարքայութիւն երկնից ։ Ո՛չ առանց ա-
ւե-

լեռտարանական կատարելութեանն հնարք է հասանել երանութեան։ Այլ զի աղքատութիւնն է առաջին հիմն լեռտարանական կատարելութեան, վասն նմա անկ է գլխաւորութիւնն։ Այլ ոմն իբր զամենեսեան զնա զորս կոչեի գալ զկնի իմ, կամ որք կամիցին լինել կատարեալք, եթէ ոչ անձամբ հրաժարիցին յիւրեանց երկրաւոր ընչից, և լինիցին կամաւոր աղքատ, առաքելի զնա արկանել զառաջինն հինն, որ էր թօթափել յանձնէ նախ զհոգս մեծութեան։ և ապա գալ հետեւող լինել ինձ։ Այս տարերութիւնն ոչ սիրէ զկապեալ մարդիկ։

այլ զաղատս և զնրձակս։

Ոչ, եթէ արքայութիւնն երկնից է վասն աղքատաց, բազում յոյժ եղիցի թիւ երանելոց։ որովհետեւ յոմանց բազում են յոյժ աղքատք քան զմեծատունս։ Այո՝ ոմանք, արքայութիւնն երկնից է վասն աղքատաց։ բայց ոչ ամ աղքատք են վասն արքայութեան երկնից։ այլ այնք միայն, որք ընտրեն լինել աղքատ։ և ի սոցանէ գտանին սակաւք։ Այն՝ որք ոչ ինչ ստացուածս ունին յաստի կեանս։ բայց սիրտ նոցա անձկալ և փափաքէ ստանալ։ Այլ այդպիսի աղքատութիւն ոչ միայն չէ առաքինութիւն, և չէ արժանի գովութեան։ այլ և բազմից տայ կորուստանել զերկինս։ զի ոչ միայն չբառնայ զանկարգ ընչասիրութիւն զոր մտան ամ չարեաց, այլ և առաւելու և յոր դէ։ մինչև ընդ զսիրտ մարդոյ նեղացուցիչ հոգւովք և անգթութիւք։ վասն բազումք յայսպիսեացն ձեռնարկեն ի գողութիւն և յա-

ւա-

ազգակութեի , և զերկինից ինչ ոչ հոգան ։ Այլք ստացեալ ունին ինչս բազումս . այլ ոչ յարին ինոսա սրտիւ . նա՝ այնպէս օ- տար են ի սիրոյ նոյ , մինչև պատրաստ են հրաժարել յայնց , յորժամ կամք իցեն ինձ. և այսպիսի աղքատք սրտիւ չեն ինչ բա- զում կոչի ։ Իսկ այլք առ ամենևին ձեռն- արձակ լինելոց յիւմում ծառայութեե , ար- համարհեն և թողուն զնա ազգ երկրաւոր ընչից՝ ոչ միայն ըղձիւ սրտի , այլ և ար- դեամբք ։ Այսպես արարին իմ առաքեալք , և բազում այլ կրօնաւորք . որք արդ են ի վայելս երկնաւոր Հոխութեց ։ Այս այս է աղ քատութիւն կրօնաւորական , որում խոստա- ցեալ զերկնից արքայութիւնն . յոր պսակես- ցին կրօնաւորք փառօք ։ և սոցա ևս թիւ է սակաւ ։

Այլ թէ հնար ինչ էր գնել զերկինս արծա- թով , կամ փոխանակել ընդ հոխութիս , յոյժ մեծարգի լիներ պատիւ և բարձրուի երկրաւոր Հոխութեց . և յիրաւի էր ծանիլ յարգել զնա ոգւով չափ ։ Այդ՝ զայս բարձ րութեե եաւս ես կրօնաւորական աղ քատու թեե , որ յերկրաւոր ընչից սանդուղք կանգ նէ յերկինս ելանելոց ։ Օ սորին հակառակին փարթամ Ճանանն առ ի դատանել ոսկի և արծաթ , փոս փորէ յերկրի , և անդ թա- ղէ զսիրտ իւր . հրաժեշտ առեալ երկնից , և երկնաւոր բարեաց ։ Այոյց աղքատ կրօ- նաւորն , որ ուղղէ զսիրտ իւր յերկինս , ար ժանի է թէ անդր ժողովեսցի և վարձատ-

բեացի ։ Աստիճան ճանապարհ որ վարէ , այնպիսի եղը գտանէ ։

Եւ եւս՝ կրօնաւորն ուխտիւ աղքատութիւն վերագոյն է քան զԵսայի . զի չունելոյ , և ոչ խնդրելով ինչ յաստի կեանս՝ իւր սեպհական՝ ոչ կախեալ կայ զՅհ , և ոչ զընչից նը . այլ ոմն վերագոյն , արհամարհէ զայս որ ինչ կայ , և մեծ համարի Յհ ։ Ա՛յս այսոյ են Յականք , որք ըստ ձեռամբ են ըղձալեաց իւրեանց իբրև տեարց . նա՝ Հյու և ստորադասից , որ յանկուցանեն զնս ի խորհուրդս իւրեանց ։ Այս եւս աղքատութիւնն կրօնաւորական յաղթական հանդիսանայ և առ քնուն մարդկային , որ յօժարեալն է առ ճոխութիւն , և անձին դիւրութիւն , ոմն ի վայելս կերակրոց , ի վայել ջուրց զգեստուց , ի խաղս , և յայլ զբօսանս ։ Ա՛ն կրօնաւորն ուխտիւ աղքատութիւն հրաժարեալ յայսպիսեաց աստի , և յայլ հաճոյից՝ վ՚ս սիրոյ Յմոյ , յաղթէ և քնուն ։ Ա՛յդ՝ զիա՞րդ ոչ գործականք սիրեցեմ ես զնս. որք կամաւորապէս վ՚ս Իմ հրաժարեն եւս և ի դիւրութեց և ի հաճոյից , յորս օրինաւք մարթէր նը վայելել , և յորս քնութիւնն իսկ զնս հրաւիրէ ։ Ա՛յ անտես առնէ ասծ զայն՝ որ վ՚ս սիրոյ նը զԹիկամբք արկանէ զՅոգ Ձի , և քնութիւն ։

Ա՛ւր որդեակ , միւս եւս մեծուն կրօնաւորական աղքատութ ։ Ա՛յն Յայրապետացն որ մեծատուն լինիցի հանճարով , կամ այլ դիպուածով , աշխարհ ինչ ոչ զարմացեալ , ոչ հայ ,

նայ. բայց բաջ զարմանայ, եթէ ի մեծա
ասանց որ կամաւ աղքատացի. ոչ միայն
Թողել զատացուածածն զոր ունէր, այլ և հրա
ժարեալ յիշխանութէ ստանալոյ երբեք ինչս
երկրաւորս։ Ինդ որ այնչափ առաւել զար
մանայ ես, որչափ մեծարդի համարի զձո
խութիւն քան զայլ ամ. և չէ ինչ իրաց այնոյ
խորհի, ոյ յաղքատութէ։ Այլ այս պատա
հէ. վ՛ ոի չիմանայ ողորմելին զմեծութի և
զպերազանցութի կրօնաւորական աղքատու
թեան։ Ո՞ւր ասացէք ես. թէ կարող ինչ ի
ցէ ամ ձոխութիւն իւրով, և հաճոյիւք յադե
ցուցանել և հաձել զսիրտ մարդոյ։ Ա՛յ եր
բեք. վ՛ հետևողք իւր՝ որչափ առաւել ու
նին, այնչափ առաւել ունել ըղձանան. և ան
յագուրք անհանգստեն զանձինս։ Ա՛յ այս
պէս է կրօնաւորն, որ չունի ինչ իւր սեպ
հական, և ոչ ունել ըղձանայ. այլ սակա
ւուք չատանայ։ Ասէ ոչ եղէ այս Հաղորդու
թեն ինչ երկնային երջանկութե. որովհետև
երանութիւնքն հաձ և հաւան է մարդ յերկ
նի. և կրօնաւորական աղքատութիւնքն գոհ
է յերկրի։

Այս ևս ոչ փոքր գովեստ է աղքատութեն
այն՝ զի ոչ միայն պահէ և պահպանէ ըղ
կրօնս. այլ և մարթի է ասել, թէ նա եղև
առաջին հիմնադիր ամ կրօնից եղելոց յե
կեղեցւոջ Քրիստ։ Ա՛ն զի թէպէտ ընչիւք
և արծաթով կառուցան վանորայք և մե
նաստանք, այլ ոչ նոքօք հիմնեցան կրօնք։
Ա՛ն զի հիմնադիրք նոյ՝ թէ մեծատուն էին,
թո-

թողել նախ զմեծուն, ոչ յայտնի խոչ՝ետուն զանձինս իմում ծառայուն. և հաստատուն հիմն լեալ նոյ հոգւոյ աղքատութե՛ն, և ախ տից մեռուցմանն, ապա առն զնա՛ ի ձեռն՝ առաքինորդել այլոց. և այնու օրինակաւ հիմնեցան կրօնք։ Ինչիւ՛ք կատուցան քա՛ րինք. այլ աղքատութե՛ն հոգւոյ կատուցա՛ նին առաքինութի՛ք։

Այայց եդեալ թէ աղքատութի՛ն ոչ դոյ՛ ի՛ն իմն իցէ, և ոչ մեծ ինչ. իսկ ոչ մեծ պատիւ է նա՛, զի ես զնա պատուէցի, և սի՛ րեցի, և յամ կեանս իմ զնա ընկերեցի, և առ դարձ ե՛ն՝ առն զնա՛ ի ձեռն. առաքել ոչ զմեծատունս՝ այլ զաղքատս՝ ի հնազան՛ դել զիմատունս և զիշխանս ե՛ն. և այնչափ հրաշագործեցի՛ ի փրկուի՛ հոգւոց արարքք չքաւորք և արհամարհելիք։ Ոչ թուի՛ ցի՛ քեզ այս մեծ պատիւ աղքատութ՛։ Այդ՝ զինքդ որդեակ, ոչ գանգատիցիս զնոցա՛ նէ, որք ոչ միայն չսիրեն զաղքատութի՛ն. այլ և անգամանեն զնա տարապարտուց. թէ յաշխարհի արհամարհեացի, չեն ինչ զար՛ միանք, զի արդ է յաչս նո՛ր պերձութի՛ն, և պատիւ, և ձոխութի՛. քայց թէ կայցեն կրօ՛ նաւորք գործիքք անգամանիչք աղքատութ՛, և ի՛ծածուկ քամահօղք՝ ընդ այդ մեծա՛ պէս դժամանակիս, տեսեալ թէ զայն որում պարտ էր թագաւորել ի՛ նմ ոչ խոստա՛ ցանն ախտիւ, մերժեն յանձանց, և առ ոտն հարկանեն։ Ուանց հոգւոյ անհնար է սիրել զհոգևորս։

Գ. Լ. Ար։

Հայածել օգուտ երջանասրական ազգասիրութիւն։

Տէր, զինչ օգուտ գործիցէ աղքատութիւն, չունելով ինչ նպաստամատոյց պիտոյից մարդկան։ Այլ՝ վա՛տ տարժանութեց զոր ընդ իւր բերէ, միաստակաց է ոչ միայն մարմնոյ՝ այլ և հոգւոյ. վա՛ղ տանջեալ մարմնոյ յաղքատութենէ, լքանի և տկարանայ ծառայել հոգւոյ՝ ի գործս հոգևորականս. և վա՛տ այնր տկարանայ հոգին պատրաստել ըստ արժանաւոյ յաղօթս և՝ ի խոհս մուեռս։ Այսոքանէ և զկրօնասէրսն, որք սիրեն աղքին՝ ի գործնական կեանս՝ ինպատա ընկերաց. որք նեղեալք՝ ի չարաչարութենէ աղքատութենէ, ոչ կարողանան ոչ արժանն ի աշխատ լինել յօգուտ ընկերաց. միանգամ թէ ոչ ինձ, թէ աղքատութենն է խափանիչ բազում բարեաց, պատճառ հիմանդութեց, և փութացուցիչ մահու։

Այդեաւկ, վերկս ես յոյժ՝ ի չշմարտութէ, զի կարծես թէ աղքատութենն կրօնաւորական խիստ է և անգութ. որ չտայ ըստ պետս կրօնաւորաց՝ առ ապրելոյ ըստ կանոնի և կոչման իւրեանց։ Ոչ և չէ այդպէս։ Քանզի աղքատութենն իւրով ձիշդ ոտիկաւ օգտակար է հոգւոյ և մարմնոյ. և առաւել

նիմ դուլ և դադար. անդիմացուցանէ զնա ի ծծել զարիւն աղքատաց. և այնպէս կու_ րացուցանէ, մինչև չկարողու երկինչել յոյզ. պատկառիլ ի մարդկանէ. և միտ դնել ան ձին փրկուե։ Եւ ոչ յայս վայր զկայ առ_ նուն չարիք առն ընչաքաղցի. զի թէ մե_ ծանայ՝ լինի ամբարտաւան, յանդուգն, խնամակալու չարատարծաց, և ձեռնե_ րեց յամ ազգ անօրինութեց։ Այսպի_ սեաց ասաի չարեաց աղքատութիւն կամա_ ւոր ազատ առնէ զՔրիստոս բարձեալ ինձա_ նէ ոչ զինչս միայն՝ զոր ունի, այլ և զիրգն առանալոյ՝ որ սկիզբն է կործանման հոգւոյ և մարմնոյ. և միանգամայն ընձեռէ նմա այնպիսի խաղաղութիւն և հանգիստ, մինչև լինել նմ ընդունակ խոկման, և ամ հոգևո րական վարժից, ի տացուին առաքինու_ թիւն։ Այն կրօնաւոր աղքատ՝ լինի խոնարհ, ցածուն, հեզ, սիրօղ բարեաց, և առեցօղ չարեաց։

Այն աղքատութիւն օգտակար է և մարմ նոյ՝ զի՛ք լինչ տարակոյս. որովհետև զի՛ք լինչ այնպէս ցանկալի մարմնոյ իբրև զառողջուի. և զի՛ք լինչ նմ այնպէս խորշելի իբրև զհիւանդու թիւն. վասն ամ օք մտադիւր ընտրէ լինել աղ քատ առողջ, քան մեծատուն հիւանդ։ Երդ՝ փորձն յայտնի ցուցանէ թէ աղքատու թիւնն իւրով սակաւապէտ չափաւորութեամբ առա ւել առողջ պահէ զմարմին մարդոյ, և եր կայատեաց առնէ զմարդ, զոր ոչ առնէ մե ծութիւնն յոլփութեամբ լինելոյ։ Այլ ոչ տեսանէք,

Թէ աղքատք անհրաժեշտ առողջ են, և առաւել տոկան աշխատուէ՛ք զմեծատունս։ Աղջիկ է՛ի քիմն աղքատի մի միայն կերակուր աղքատին հանդերձանաւք, քան՝ ի քիմն մեծատան իւր մեծապատրաստ համադամբ։ Ցա գնայ միշտ՝ ի սեղան՝ քաղցեալ. ուտէ զսակաւն զոր առաջի ունի՝ ախորժանաւք. ծառայն և աշխատուէ՛ քաղցրացուցանէն նմա զքուն. ոչ խնդրէ փափկուէ յանկողնի. այլ ննջէ և հանգչի, յոր վայր և իցէ. յառնէ ըստ առաւօտն՝ մարսեալ զկերածն, և առանց ինչ յապրումէ։ Իսկ մեծատունն բարեկեցիկ յոլովակի մատչի՝ ի սեղանն կիսայապ, և անմարս. չառնու ինչ զկերակրոյ ձաշակ. ոչ՝ ի քուն լինի. այլ զգիշերն համ թաւալի յանկողնի. վէմ և հարկ է նմա միշտ զբաժիշկն առ իւր ունել, և զդեղարանն՝ ի սենեկի։ Տես ոմն չարչարի, որ զգրպանաւք յածի. չարաչար կեայ, և վաղ մեռանի։ Ո՛չ այսպէս են իմ ծառայք յանապատի. որոց կերակուր է այնպէս աղքատին, մինչև փոքր ի աղ կիմ ձեթ արկանել՝ ի քանջարն՝ սպաս համարի. և անբժիշկ և անդարմանն կեան առողջ ըստ երկայն աւուրս։ Այսպա ոչ է աղքատութիւն կրօնաւորական, (ոմն կարծես) պատճառ հիմանդութեան, և փութացուցիչ մահու։ Զինչ որ այնպէս խանգարէ զնաւնուածն, ոմն յղփութեի և պերպիսութեի կերակրոյ։

Այլ միւս ևս օգտուէ կրօնաւորական աղքատութեե. այն է անկասկած և անհոգ ապա-

ապահովուին՝ զոր տայ : Վարձատու ոչ միայն երկնչի յառաջակից արտաքնոց, այլ և յընտա նեաց. և յերեսաւ. զի ըստմբ անձեռնհաս լեալ քառնալ զմեծուն մեծատանց, ի խնդիր լի նեինն զնոյ կեանս քառնալ, և ապա զինչս : Ոչանի աղգականքը և որդիքը ի ծածուկ սը բով և դեղով մեռուցին զՀարս, զի վաղա գոյն հասցեն ժառանգուե : Ոչանի դատաղ բուելք եղեն ի սիրելի քարեկամաց. զի ստաս ցին զինչս նոյ : Այլ աղքատք ի քուն լինին յանհոգս, գնան ի տուէ և ի գիշերի աներ կիւղ. ոչ երկնչին յառաջակից, և ոչ զանգի տեն յայլոց : Որ ոք չունի ինչ ի կորուսանել, չիք ուստեք նմ երկիւղ : Ա՛ղ զայն՝ զի աղ քատուելն ոչ կասեցուցանէ զձանձրոյթս. և ոչ մեռացուցանէ զդիմելն յարքայսն. ոչ առնէ մեծուելն. այլ առաւել փութացու ցանէ և ճեպէ. յիշեցուցեալ ստեպ, քա նի դեղեցիկ և պերճ է գառատն երկնային՝

յո դիմեալ երթայ :

Ա՛ռ ասէ, յառուրն գատաստանի տաս զար քայուքին երկնից՝ որոց վ՛ո սիրոյ քո կե րակրեցին և արբուցին զկարօտեալս, և օթ նեցին աղքատաց ի կարիս նոյ. Համարեալ Թէ զնոսն քեզ արարին : Ա՛ռ արդ՝ զի՛նչ հա տուցումն բարի ընկալցին աղքատ կրօնա ւորք, որք հրաժարեալ յամէ զոր ունէին յաստի կեանս, ոչ կարողացան օգնել աղ քատաց : Ա՛յս ոչ լաւ ևս էր ստանալ նոցա ինչ, ա՛ւ առնելոյ ողորմութիւն : Ա՛յդեսիկ, բարի է առնել ողորմութիւն. քայց լաւ ևս

և հրաժարել յընչից և յՀէ ի տալ զնաձն
բողոքալին ինձ։ Պակ պատանւոյն մեծա-
տան, որ եհարց ցնա, թէ զինչ արարից,
զի եղէց կատարեալ. ած ետուր խրատ կալ
յՀէ, և միտ դնել ողորմութի առնելոց աղ-
քատաց. այլ զի ինքն լիցի աղքատ, քաշ-
խելով զինչս իւր կարօտելոց. և աղքատու
թիւ եկեսցէ զկնի իմ։ Նա չուշնին երկնչել
կրճատուղք յաւուրն դատաստանի. զի ի
տալ նոցա վասն սիրոյ Յիսուսի միայն զոր ունէինն,
և զոր կարօղ էին ունել յՀէ, այլ զանձինս
իսկ զկնաւին, լաւ ևս ասրարին. յոյր սակս
յայնմ աւուր չինին առատապէս վարձա-
տրեսցին, և պատուհասցին։ Ոչ պատա-
ւոր ողորմութի առնելոց, որ տուհեալ զոր
ինչ ունէրն՝ ոչ ևս ունի ինչ տալոց։

Ապ՝ եթէ վասն այսչափ բարեաց՝ զոր բե-
րէ աղքատութինն, յոյսն երևի թէ
խոտրին Տակաւք ի հետանուտ լինելն ըղ-
ձիւ երկրաւոր մեծութե, քանի՞ եղիցի մե
լորութի կրճատուրի, եթէ և նա ի ինդէր
լինիցի մեծ երելոց ինչս. յորմէ ուխտիւ աղ
քատութե հրաժարեաց խոստաս։ Վասն չի-
մորութե է նա, եթէ չեղանելն յՀէ՝ կամ
ցաւ ելանել մերկ. զի չըմբռնամորոս մի ի-
ցէ սատանայի կռուհան ձեռին՝ ընկենուլ ըզ
նա ի գետին. և արդ՝ ի կրծնի զգենուլ կա
միցի, և ի մրցին ըզ թշնամւոյն դիւրաս
զարկանիլ զգեստի։ Սատանայ յորժամ ոչ
ունի կռուհան ձեռին, կի՞ չաղթի, կամ՝ ի
քաց հրաժարել։

Գլ. ժ.

Ալ ֆեհաբինէ, զոր պայ ՅԾ կրօնաւորացդ յասպիկ կեանս վճ ուխտի աղչկաւորինէ։

Ա՛րդեակ, ես եմ որ մատակարարեմ ամ
ենի զիւրաքանչիւր պէտս. Ծագեմ զա
րեգակն ի վեր բարեաց և չարաց. ածեմ
անձրեւ ի ժամու, բողբոջեցուցանեմ զեր
կիր, և բղխեցուցանեմ զանասունս և զծո
վու ձկունս. զի ամի պատրաստեսցին սի
տոյք ըստ պատշաճի իւրում գնուեն. և ան
մարթ է ինձ, որ ոչ եմ ամ ենի, նիւթ դը
տանիլ քան զմարդ, յառաւելուլ տրոց նը
առ իս, քան իմոցս առ նա։ Ապա քանզի
կրօնաւորք ուխտիւ աղքատուն տան ինձ ըս
անձանց զամն զոր ունին յիս. և առ ձեռնար
ձակ լինելոց յիմում ծառայութիւն, թողուն
զմեծութիւն, զպատիւ, զդիւրութիւն, և զըզօ
անս, յորս օրինաւք կարող էին վայելել. և
ի կատարել զայս ամ, յանձն առնուն մշտն
ջենաւոր պարտաւորուի. պարտ և պատշաճ
է և ինձ պարտաւորել զանձն ի հոգալ զոր
չափ ինչ պիտոյ էնոյ ի դարման կենաց։

Այդ ի տրիտուր այսչափ պիտոյ և առատա
ձեռնուն նոյ առ իս, նախ առաջին զիս
ինքն տամ նոյ, ոյզ կանխաւ խոստացայ ի
դէմս ահարոնի. զոր ասացի, Թէ ես եղէց
քո բաժին և ժառանգութի. ահարոնիւ ի
մացեալ զամ կրօնաւորս. մինչև լինել ինձ
նոյ հոգաբարձու և մատակարար։ Ա՛ւ չատ
հա

համարիմ խնամարկելընդ ոմն՝ որ բաժին իւրոց ծնեալց , այլ և ոմն հայր զօրուականն իւրոց սիրելի որդւոց ։ Այս թէ թուեցոց երկնից այն պես վայել է պատրաստել կերակուր իւրեանց ձագուց , և այնչափ աշխատուի յանձն առնուն , զի մի պակասեացէ նոցա զարման . ես ոչ յիշեցեմ և ոչ խնամարկեցեմ զորդեակս իմ զկերծնաւորս , որք դադարել կան 'ի վաստ իւրեանց իբրև զճնճղուկս 'ի բոյս , ակն կալեալք հօր իւրեանց կերակրոյ . ոչ զգեցուցանեցեմ զնոսա , որք վտ սիրոյ իմոյ մերկացան , ոչ ինչ պահել անձանց սեպհական ։ Ոչ ինչ պակասէ այնմ , զոր խնամարկէ նա ։ Այսպա ծանիր , թէ զամենեսեան խնամարկեալ է իմ նա բաւականին , և սիրդ նս խոր նամարկեմ . այլ ոչ միօրինակ , զի ոչ ամէնքն մի է գործ , և ոչ ամենեքեան միօրինակ ինձ ծառայեն ։ Որք մեկնակ և առանձին հրաժարեցին յիմ՝ որս թէ , 'ի ծառայել ինձ յայսմ աստիճանի աղքատութէ , զայնպիսիսն հոգացեալ է իմ , զի հասարակաց ունկնիցեն դարման կենաց ։ Իսկ որք խառնադէն աղքատութէ ընանձնեալ՝ յանձն լինեն բոլորովին իմոյ խնամոյ , ոչ առանձինն , և ոչ առ հասարակ կամելով ունել ինչ կայուն յուսեսա , զնց պէտս հոգամ , մերթ զմիսն , և մերթ զմիւսոյն շարժել զսիրտ , զի նպաստեսցեն իմոյ որդեկաց ։ Այս այս է խնամարկել զիւրաքանչիւր՝ ըստ իւրում կանոնի և կոչման . Այն է յետնիւր գործ յոյ սր ոչ յետնին խնամք նր 'ի քէն ։

Բայց

Այլ արդ՝ եկեսցուք ի մանանաւոր փոխա-
րինութիւնս՝ զոր առնեմ կրօնաւորացս և
յաստի կեանս մեր ուխտի աղքատութեան։ Այս
ինձ, որդեակ, զի է, զի ի գալ միոյ ուրուք
ի կրօնակցացդ ի տաղ ձեր՝ ի քո մենաստան,
ընդ ամանան ամենեքեան ի հոգալ զպէտս նր։
Ո՛ւրդ լինի այդ. բայց եթէ մեր ուխտի
աղքատութեան. և է ըստ մանանայ փոխարինու-
ինչ, որ վայել է կրօնաւորական աղքատութեան։
Այնթէ այս իմաստ որ գայ, ունիցի, կիմ կա-
րող էր ունել ինչ իւր. ըստ գալնդ ամ ոք զիւրն
ամփոփիցէ, և քրիստոնեայն ևս զնամանի լի-
նիցի. թէ ինչս ունի, և չբերի ըստ իւր. գայ
զմերս վաստակել, յիւրան խնայեալ։ Այլ այդ ոչ
այսպէս լինի. զի գիտէ ամ ոք, թէ ոտ չու
նի ինչ. և ոչ ունել կարող է մեր ուխտի աղ
քատութեան. մեզ հոգան՝ որչափ ինչ պիտոյ
է նմա՝ խնամով և պիտով։

Այլև քանի տարժանի ձեռնտու՝ ի հոգալ
զպէտս իւրոց ընտանեաց. քանի՞ցս ան-
գամ՝ ի գիշերի անքուն մնայ մուտոյզ լեալ,
թէ ուր, և որով օրինակաւ հայթհայթի-
ցէ զպէտս. քանի արտասուս հեղու՝ տեսեալ
թէ ոչ կարէ հոգալ զպիտոյն՝ ոչ զանձինն,
և ոչ զայլոց։ Սակ արդ՝ ոչ մեծ երջանկու-
թեն թոռիցի քեզ զերծ լինել՝ ի հոգոց աս-
տի։ Ունել հոգաբարձու քոց պիտոյից, և
խնամակալ քումդ դարմանոյ, ոչ թոռիցի
քեզ մեծ ազատութեն։ Այս ուստի ելցէ այս
ազատութիւն կրօնաւորաց, բայց եթէ լինիցի՝
ի հնարս ուխտի աղքատութեն։

Ո մնաւ ած արդեակ և զայն , զի Թէ ձա
ռնապարհորդ կրօնաւոր յերկիր օտար ,
եւ հասանելն ի վանս իւրոյ կրօնի , մարդա
սիրութիւն գնա ժողովեն , և ամ սիրով լինա
մեն ։ Այլ որ փութայ նմ ծառայել , Թե
պէտ և չիցեն երբեք տեսեալ զնա . շատ է նոյ
գիտել , Թէ եղբայր է նոյ համամայր . որդի
գոլով միոյ կրօնի ։ Արդ այսպէս լինի կայ ի վանս
յոր երթաս , ամեն է հասարակաց , այնպէ լինք
եան , ոչ որոց ընկիկ են ի նմ ։ Արդ եւ միոյն
զոր եթող յօթի վ սիրոյ իմոյ . բիւրս գտա
նէք լաւ և քան զիւրն ։ Այլ այս է ոչ լինչ ու
նել , և գամ լինչ ունել ։ Այլ այսպէ առնեն իշ
խանքն , որ ձգէն առնել արտաքոյ իւրոյ ձորուն ։
Այլ ամանս ժողովեն գնա վանատուրք մեծաւ
շքով վ շահին՝ որում ակնունեն . բայց Թէ
ջանայի եւ իւր զանձին պէտս՝ յորով ծախս առ
նէ , և բնդմն կրէ . զի ոչ գնայ յիւր տուն՝ ոչ
կրօնաւորն . և զոր լինչ առնեն նմ , վ ար
ծաթոյ առնեն . և ոչ վ սիրոյ . ոչ լի
նի կրօնաւորի ։ Տես արդ , քանի՞ բարեվար
ձակ է յայսմ աղքատ կրօնաւորն , քան զ
ձոխ իշխանաւորն . վ ուխտի աղքատութեն ,
որ տայ գտանել կրօնաւորի դիւրութիւն . և
ոչ եթող լինչ , և ոչ պարգևս արար ։
Այլ և ձկմարիտ է , Թէ կերակուր կրօ
նաւորի է աղքատին . բայց Թէ քաջ խոր
հիր գհանգամանս կերակրոյ նր աղքատ
նոյ , խոստովանիցիս արդեօք , Թէ առաւել
զ զեղտիկս իշխանաց մեծաց ։ Այս առա
ջինն՝ ամ կերակուր կրօնաւորի պարզևեալ

է

է նայ մեզ սիրոյ իմոյ, և՝ ի սեր իմ հանդերձ-
ձի նայ։ Այսպէս նովին սիրով ծիլեն
նման իմ ծառայք. զոր լինչ առաջի դնեն,
ուտեն և ըմպեն անկասկած։ Զորս որոմ ինչ
կանոն ևս ապաստատեն միշտ մեզ սիրոյ. յոր
արքունիս ծառայեն այնոյ անխռով, ոչ՝ ի
կրճեն։ Զհնչափ ճաշակառուիք կերակրոց
իշխանաց՝ ուստի սկսցեն կալան, բայց եթէ
ի կատարածանալ Թուղոյ։ Այս ոչ տեսա-
նեմ, թէ մեծ է աներկևանութիւն և սէրն,
որով պահեն զսիրտս աղքատ կրճնաւորն,
քան զնմա մեծութի իշխանաց։

Կրճնաւորն ընդունի զիմոխարինուն և չիւ
բուկ ծերուն։ Այս երկրաւոր տեսլից սպա
սաւորն, իբրև ծերանայ, և այլ ոչ կարէ
ծառայել. թէ ոչ արտաքսի՝ ի տանէն, տա
կայն ոչ ամենեքեան Հայեն՝ ինոյ դիմով, և
ոչ վարին ընդ նա ոնգ ընդ այլ բարեացապարտ,
որ ծախեաց զկեանս՝ ի ծառայուն ոմն իւրոյ.
այլ Համարին ոնգ անսիտան ոք, որ այնու-
հետև չէ ընտանի՝ ի գործ։ Այ՛ս այսոնգ առնեն
աղքատ կրճնաւորն. որ որչափ ծերանայ, այն
չափ ահաբեկու յարգ նոր և պատիւ. և՝ ինոյ
ոչ Հայեն յայն՝ զոր արդ առնէ, այլ յայն՝ զոր
արարն. և ամենեքեան ակնկատոյց են՝ ինոյ
իբրև յիմ ծառայ, և գխռովին յիս նոսի-
ցական։ Այ՛ս ծերուն, այլ չար կամք վրի-
պեցուցանեն զկրճնաւորն յիմոյ ջնորհայ։
Կրճնաւոր եռանդնոտ և ծեր՝ որ անձեռն-
հաս է յաշխատութիս, առաւել ծառայէ
լինձ քան զբազում առոյգս, յորս չիցէ ե-
ռանդն։

ռանդն ։ Այս յիմ ծառայս ոչ հայիմ այն-
չափ ի մարմնաւոր ոյժ , որչափ ի կամս և
յեռանդն , որ ոչ ծերանայ ըստ տիոց , այլ ծե-
բանայ և նորանայ չար սովորութ ։

Ո Հուսին առաջիկ . աղքատ կրօնաւորի
յիւրում հիւանդութեն առաւել փու-
թով , մեղմութե , և սիրով ծառայութի
մատուցանի , քան ճի մեծատանց . վ՚ ոչ
պատուհերք բժշկաց անվրէպ կատարին .
միտ կայ որ նիւ ընդերաձայ . եթե ՚ի տը-
ուէն , և եթե ՚ի պիշերի . ՚ի հասանել ժա-
մու՝ յայտնի աղդ առնեն նիւ զմեղանել մա
հու , զի պատրաստեացի ։ ՚Ի մահուն պահու
պատեն զնուռել իմ ծառայք . որք աղօ-
թիւք և նոր յիշատակօք օգնեն նիւ առ եր-
ջանիկ փոխուին ։ Ընդ՝ եթե և չկայր կրօ
նաւորի այլ փոխարինուե յաստի կեանս .
այս և եթե այնպես մեծ է , որ բաղում իշ
խանք և մեծատունք ճի ցանկացան , այլ ոչ
եղեն հատու ։ ՚Ի անիք յայսպիսեաց մեռան
անպատրաստ . զի ոչ ղգացուցին նոյ իւրքն
զվտանգն յոր կային . և բաղումք վնաս ընդ
անցաւոր կենաց՝ կորուսին և զանանցն ։

Ա Եթե այսպիսի է փոխարէնն , զոր առնեմ
իմոց կրօնաւորաց յաստի կեանս . զինչ
լինիցի Հատուցումն , զոր պատրաստեալ է
իմ նոյ յերկինս . որպիսի լինիցի պատիւն ,
զոր ընկալցին յարքունիս իմ վ՚ ոչ խափ աղ
քատութե ։ ՚Ի անի մեծատունք աբանչացա
եալք ըստ փառս նոյ , ասիցեն . մեք զղջացա աղ
քատութի համարիաք անմտութի . և ա-

Հա

Հա մեք գտաք անմիտք, և նիւ խմնատունք :

Գլ. ԺԲ.

Յաղագս հարկի պահպանութեանն ուխտի աղչապատճ :

Ո՛ղբեակ, յիմում աւետարանի նմանեցուցի զմեծուԹիւնն՝ փշոց, և յերս ւսի. զի փուշք կոՀիւն՝ ի ձանձռապարհսլոց. որ ոչ Թողացուցանեն նշդնալ Հասմարգակ. և սոսկ երկիւղ խայԹի ընկերկե զնս : Այս ևս փուշք՝ ԹԷ՝ ի բուսն ածին՝ խայԹեն. ԹԷ ձնչին՝ արիւն քղխեցուցանեն, և ցաւեցուցանեն. վշդ լաւ է՝ ի Թիկանց ունել զնս. և ոչ յառաջդ ըլ որ են գնացք. վ՛ս զի դեգերիլ զիշոլք՝ և ոչ խայԹիլ, ԹԷ չէ անհնարին, սակայն է յոյժ դժուարին : Այս չէ ինչ փոյԹ, ԹԷ մանր իցեն փուշք կամ խոշոր, սակաւ կամ բազում. զի առ Հնարակ խայԹեն, և միշտ խայԹեն. առնպես ձոխուԹիք արգել լինեն յոյժ ուղևորելոց յերկինս. վ՛ս լինել քեռին նշդ տաժանակիր : Ունել ինչ սեպհական, և չյարիլ յայն, ոչ ասդն է տուճեալ, և ոչ բազմաց : Յարուսն է՝ որ բուսուցանէ փուշս խՀդց, կամ ածանոց, և Հոգոց ընՀից. յորս որչափ յարի ոք ըղձիւ, այնչափ առաւել խայԹի. և արեամբ Թաթաւի. այնպէս՝ զի չԹարԹափիլն յինչս՝ ԹԷ պէտ և սակաւ իցեն, և պատճառորիլն չատ նալ զնս՝ են մեծ երախտիք. և յայս կայս նայ ուխտն կրօնաւորական աղբատուԷ :

Բայց որդեակ իմ, չէ բաւական առնել զուխտ,

զանխտ , թէ ոչ պահի . զի վախճան ուխտին՝ է պահպանութիւն գործոցդ ։ Զդ՝ յի շեամ՝ զի կինաւորութ պարտաւորեցեր զանձն միանձնանալոյ աղքատութեան . որ երևելին է յառաքինութիւն բարոյականս , և կրօնաւորականս . և պարտաւորութեն յանձնառութի եղև առաջի իմ . արդ՝ ցրել զայդպիսի ուխտ գործովք հակառակք՝ ոչ այլ ինչ է , քայց սարանալ ի մեծ առաքինութեէ , զոր ընտրեցեր քեզ տիկին . զանձամբ արկանել զպարտաւորութեն տոյժ՝ զմահն անվախճան . և բարկացուցանել զնս՝ զքո արարիչ և բարերիսր , որ գուխադ ընկալայ ։ Զ՝ի՞նչ՝ զմտաւ անծ . քանի՞ հարկ ի վր կայ քեզ՝ հաստատուն կալ ի վր խոստմանդ առնս եղելոյ . որ թէ անարատ պահի առաջնորդէ ի փրկուէ . և թէ ցրէ՝ տանի ի կորուստ ։

Տէր , որովհետև ինչք այսպէս աշխատութի հասուցանեն և վտանգեն . քայց պիտի և դասը մանկենց . շատ եր արդեօք լինել մեզ յայնպէս աղքատաց տակի , զոր քո իսկ գիրքդ դովեն ասելով . երանի՞ առն՝ որ ոչ գնայ ըստ հետ ոսկւոյ , և ոչ յուսայ ի գանձս արծաթոյ . ուստի մարթ եր մեզ ստանալ ինչ առանց յայնյարելոյ ըղձիւ , և առանց անցանելոյ զաղքատութեէն ուխտիւ ։ Այո՝ սրդեակ , երանի՞ է այնմ որ ոչ գնայ ըստ հետ ոսկւոյ . քայց (ոչ նոյն գիրքդ յարեն ,) ով իցէ այն՝ որ ոս կի ունիցի , և ոչ զնր ըստ հետ երթիցէ . որ ոչ հոգայսցի պահել զնա , կիսր առաւելուլ . և

թ ոչ

ոչ յայն յարեսցի ըղձիւ ։ Այլ թէ դու չես
Թաս գՀետ ոսկւոյ , ոսկին այնդի գՀետ քոյ ,
և ոյզ փուշ կուռն ի Հանդերձս քո . և թէ
ոչ խայթե , գնթե ի գնացից խափանէ ։ Այդ
ոչ տանի ուխտս աղքատութիւն , թէ ստաց-
ցի ինչ սեպհական . ոչ շատ , և ոչ սակաւ ։
Այլ մի ինչ Հոգար զքո կեանսդ . այլ Թող
զայն ի Հնտան իմ . և դու միտ դիր՝ առնել
պատձան առեալդ ուխտիւ աղքատութ . զի
ես փոյթ կալայց Հնտամարկել զքեզ , և կե-
րակրել ։ Այր դնե զոյս իւր յայլ ինչ՝ և ոչ
յոյծ , նախատինս դնէ ոյ . և զոտանի ի
խաբս ։

Յիշեա , զի աղքատութիւն պարիսպ կոչի
կրօնի , և մայր կրօնաւորաց ։ Պարիսպն
ցորչափ կանգուն կայ , և անփուլ՝ պահէ
զքաղաքն յատպատակէ , և ի Թշնամեաց .
քայց Թէ յերկիր կործանի , կիսուրիք ուրիք
խրամատի՝ մնանեն ընդ այն Թշնամիք առ-
նուլ զքաղաքն , և աւար Հարկանել ։ Այն
պէս ձչմն է , Թէ աղքատութիւն ոյզ պարիսպ՝
պահէ զարեկարգութիւն կրօնաւորական ։
քայց Թէ յերկիր գնա կործանես , անփոյթ
լեալ գնմանէ , կիսխրամատես գնա , մինչև
ապրիլ մնանել ի նա սեպհականաւէ՝ ո-
դիք քո ոչ ևս եղիցի ապահով յաւարառու-
Թէ Թշնամեաց . ապա Հարկ է քեզ զգու-
շանալ պարսպին , Թէ կամիս , զի պարիսպն
պաշտպանեսցէ , և զգուշասցի քեզ ։ Այր ի
ժամ պատերազմի կայ ի պահպանուի պարս
պաց , երկու ինչ պիտին նմ . մի զի արձակն

կայցե. երկրորդ՝ զի մի՛ կաշառաբեկ լինի՛ ի
Թշնամեաց ։ Այս երկու պայմանք գտա-
նին՛ ի կրօնաւորն սիրոյ աղքատութեանն , որ
սահմանակերութեա՛ն՝ ոչ նեղէ՛ ի քնոյ , և անքա-
տացութեա՛ն՝ չէ՛ յորոգայթի կաշառաբեկ լի-
նելոյ՛ ի Թշնամեաց . մինչև չի՛ զգաստ
դէտ , և ոչ քաջ պարապատրաստ կրօնի՛ քան
զկրօնաւոր Հմայրտիւ աղքատ ։ Պարտ է և
ամէնքեան զպարիսպն , և ըստ պիտոյին
վաղքաջ ամրացուցանել . զի Թէ ուրեք ու-
րեք սկսանիցի խրամատ՛ ի վեր երևեցուցա-
նել կամ ծեքիլ , դժուարին է այնուհետև
հնար առնել ։ Այնպէս պարտ է ամէնքեան
զաղքատութիւնն կրօնի , զի մի՛ թուլա-
ցի քնաւ . և ուր պիտոյ է վաղվաղակի պըն-
դել . և այն է զկրօնն ամրացուցանել , և ա-
պահովել ։ Օ՜ի զօրօրինակ առաջին Հիգն
Թշնամեաց՝ ի յերկիր կործանել զպարիսպ
ամրոցին . այնպէս գլխաւոր փոյթ ամրա-
կանաց է պահպանութեի պարսպին ։

Լսակ ասի մայր կրօնաւորաց . զի աղքատու-
թի՛ն է , որ նախ առաջին տայ զլինելն
կրօնաւոր . և նա պահէ և մնուցանէ զկրօ-
նաւորս ամ ։ Այ՛ ի դաստիարակել օրդ-
ւոց փոքր մի խիստ է , ի՛ չտալ նոցա ինչ ինչ
դիւրութի՛ւն , որ չէ՛ հարկաւոր , այլ աւելորդ
և անպիտան . քայց զայս առնէ առ օգուտ ,
զի որդիքն իւր լսեն քաջամարտիկ ի մըրց-
մունդս պատից . քանզ գիտելով , Թէ այլ փափ
կասուն՝ որ անբնտել է չարաչրութեա՛ց , ոչ
լինի քաջ զօրական ։ Այ՛ ի բնաւորութեա՛ց
այսր

այսր մօր՝ է , զի թէ սիրի զգուէն և հաճէ զնոսա որդիս . բայց թէ ոչ սիրի , ծանր է նոցա և տաղտկալի : Այս որ յանձն առնու կալ ընդ ինամովք այսպիսւոյ մօր , թէ ոչ գնայ ընդ կամայ նոր , յամ կեանս իւր տառապանօք տոչնայոի :

Ժամարիա Թերևս որդեակ՝ վ՚ս ունել մայր այսպիսի . բայց յիշեա զի ոչ աղքատուհին ընտրեաց զքեզ իւր որդի , այլ դու ընտրեցեր զնա քեզ մայր . և նա ընկալ զքեզ յորդի . և դու պարտաւորեցեր զքեզ ինձ ուխտիւ , կեալ հանապազ ընդ այս պիսւոյ մօր . ապա ոչ ևս է ի ձեռս քո հրաժեշտ առ , այլ պարտական ես սիրել զնա , և պատուել , և պաշտպանել : Այդ՝ առ ինձ , ոչ մեծ մեղք իցեն որդւոյ , չար չարել զմայր իւր . կի՛ տարապարտուց արտաքսել զնա ի տանէ . ոչ արժան իցէ այն պիսւոյն չարաչար պատուհաս ի վէր ածել : Լակ զի՛նչ այլ ինչ իցէ ջան դնել սեպհական նուէրն ի հաճել զքո իղձս , բայց եթէ չար չարել զմայր քոյ զաղքատուհի . և զի՛նչ այլ ինչ իցէ քամահել զնա , բայց եթէ վռատրել ի սրտէդ՝ որ տուն է նոր : Ո՛վ դիւրլեր որդեակ , զի չարիքն ամ՚ի քեզ չրջին . որովհետև ոչ նա կարօտ է քեզ , այլ դու կարօտ ես նմ՚. և ոչ կարես կրծանաւորաբար կեալ առանց նորա . ոչ նա չնորհակարտ է քեզ , այլ դու չնորհակարտ ես նմ՚: Աղքայուհին երկնից է աղքատաց . բայց որ ոչն կամի ունել զաղքատուհին ի մայր , ոչ

մտանէ յիւր ժառանգութի՛ն , որ է արքայու-
թի՛ն երկնից ։

Տէր , քանզ խնդրեմ , թէ առնել զուխտ աղ
քատուդ է խոստանալ մեծի քոմ վայել
չէ թէ՛ ոչ առնել , և ոչ ըղձանալ առնել ինչ
սեպհական , և կեալ աղքատութի՛ն ։ Այլ
կամիմ խնդրել , եթէ պահիցի՛ ուխտն աղ
քատութի՛ն չառնելով ինչ սեպհական . քայց
առնելով զայմ ըստ իւրոց հաճոյից ։ Արդեակ ,
ասէ հաճոյ է ինձ , թէ այմ որ առնիցի զհար-
կաւորն . նոյնպէս անհաճոյ է ինձ . յորժա՛մ
կրճատաւոր որ ունի , կամ՛ զանապ առնել զաւե-
լորդս ։ Այլ ընտրել , թէ ո՛ր ինչ քեզ հար
կաւոր , կամ՛ օգտաւո՛ր , ո՛չ քեզ է առնէ , և զ՛ե
խորժակիդ՝ որ պատրե զքեզ . այլ առնէ
քաւ առնդտդին ։ Վասն հասանել միայն առա
ջարկել զքո պէտս . և առնջորդին հասանել
ընտրել , և զպէտսդ հոգալ ըստ աղքատու՛ն ։
Ո՛վ աղքատ , պատմ ո՛ւ պիտի ինչ . և ո՛չ աղ քա
տութի՛ն կեաց , որ զայմ առնի ըստ իւրոց հաճոյից ։

Գ Լ՛ . Ա՛Ր ։

Յաղագս պահատուն , որ փոխին ընդդէմ
աղքատութի՛ն ։

Արդեակ , որոյ աղքատին է եկամուտ ,
և կամի ծախս առնել ըստ մեծատան , ո՛չ
յաղողէ նմա . վն վատվաղակի այնպէ ըստ
տեօք անկանի . որ հարկի մտանել՛ի բանտ .
և անդ տանջուկ կրել , մինչև հատուսցի զայմ
պատառն ։ Օրինէ ոմն ի՛ կրօնի , ինձ
տուէ

տուեալ է, և ես սիրոյ իմոյ. և ես զայն քեզ եառ՝ ի պահս կարճիդ քոյ՝ և կրօնի քոյ։ Ա՛ռ՝ վասնզի քեզ զինչս կրօնի եղեւ զմեծասուն, և վարել զնա ըստ հաճոյից քոց ոչ ինքնիշխան ես. ոչ է արժան, և ոչ ի դէպ. զի՞ ասի հասոյց ես ինձ։ Ասողեր զնմանէ ունիցի չէ. և՝ ի չանօրինել զինչսդ ըստ հաճոյից քոց՝ հրաժարեցեր՝ ի յորում ոչ, զոր օրինաւ մարթ էր քեզ՝ և գործ արկանել. և այդ՝ ի կրօնի կամս յորում ունել չինչս օտարի, և անօրինել զնա՝ ոչ զիարդ հաճոյ լինիս քեզ։ Ա՛յ՝ ի դէպ է այդ, և ոչ ինձ հաճոյ. մեզ հարկ է քեզ վարել զինչս կրօնի՝ իբրև զինս, և ինձ նուիրակաս։ Այլ զոր վարես՝ ի պէտս քո, վարել ունիս ոչ ոք քո, այլ ոք իմն փոխ տուեալ քեզ չինիցն՝ ձեռամբ առաքնորդի քո, զոր Թողում առ քեզ զգաչափ կամաւք ես ինձ. և երբ կամիցիմ՝ ի բաց առնուլ, իմ է։

Յոյժ անհաճոյ է ինձ, յորժամ կրօնաւորն այնպէս սիրով կապի ըստ տուեալն՝ ի պէտս նը, մինչև զժամարար Թողուլ զնա։ Ո՛ իմոյդ Թոռնիցի. եԹէ դրամս հասուտեալ՝ ի ձեռն՝ ի բեռնաբարձուն, ոչ Թողացուցանէք ա պա բառնալ՝ ի Թիւկանց գնորդինն՝ որ՝ ի պէտս բեռնակրութեն։ Ո՛ որինչ կրօնն տայ իւրաքանչիւրոց, յանօԹ տայ՝ ի ծառայու Թի իմ. և Թէ բառնալ կամիցիմ զայն կիմ Թողուլ. ոչ նը է հոգալ, և ոչ արժան է նը խոտորիլ, յորժամ բառնի՝ ինոցանէ։ Կա՛ սի իմն բերուեն ըղձի առ այն ինչ, որ յա

նօթի տուեալ լինի՝ մուռացուցանել զլինելն օտարի ։

Պանիւ բարկացուցանեն զիս և այն կրօնաւորք , որք ամօթի համարին լինել աղքատ , զգենուլ և կեալ աղքատօրէն ։ Օ խորդ հնարիցէ ինձ ամօթի համարել զայն ինչ՝ որ պարծանք է ինձ , որ եհան զնա ի վէմ չակ գերակայ , և նմանոզս արար նմա իւրեանց և վարդապետի ։ Օ խորդ հնարիցէ չարչրել ինձ զխոստումն աղքատութեան . և թէ չարչրեն՝ զիարդ ապահաս առնեն ։ Ոչ կայ չարի , որ զիւր արուեստ ամօթի համարեցի . և կրօնաւորն՝ որոյ արուեստ է աղքատութիւն՝ ամօթի համարեսցի երեւիլ աղքատ ։ Այլ այդպէս արարին իմ ծառայք , որք արդ պայծառ փայլեն յերկինս . այլ՝ զամօթի հար կանեին թէ տեսանէին զոք աղքատ քան զին քեանս . մեծ այսր զամօթի կրեին , և՝ ինձախնամ վառէին ։ Որ ոք ամօթի համարի զառաքինութիւն , յուսանէ՝ թէ ոչ սիրէ զնա . և անբաւ նշան է չսիրել զաղքատութիւն , որ է առաքինութեան երեւելի , և սեպհական կրօնի ։

Այն և այլք , որ ամօթի համարին ունել աղքատ աղդակիս . և այլք պարծին՝ ի մեծատուն տոհմիկիս . և երկոքին են կիրք անմեռ կրօնաւորի ։ Ունելն մեծատուն աղդականս՝ չէ առաքինութի . և զիարդ կրօնաւորք պարծին ընդ այն . նա՝ որչափ աւելի մեծատուն իցեն , այնչափ առաւել կան՝ ի վտանգի . ապա առաւել երկնչել պարտ է , քան ուրախ լինել ։ Ոչ քո աղդակիք աղքատ իցեն , զինչ մեղ

մեղ է քո. և զնարդ տառապիս, և ամօթ կրես։ Լթէ աղքատ լինելն չէի՝ էր մեղք, հիրաւի էր ամօթ կրել վմ նմ. բայց չէ մեղք։ Եամ եթէ աղքատութիւն դժուա-րացուցանէր զձանապարհ արքայու-թե, հիրաւի էր քեզ վհտանիլ վմ նմ. բայց արդ՝ աղքատութիւն դիւրացուցանէ, և ձախո-ղութիւն են՝ որ դժուարացուցանեն։ Եամիս թէ ազգականք քո իցեն մեծատուն, փոյթ կալ՝ զի առաքինի իցեն, և գոհ ըլ վիճակ իւրեանց. զի այսպէս լինիցին՝ ի ընդրկս նոյ, որ է մեծ ձախողութիւն, և շքեղ պատիւ, զոր հնար իցէ ստանալ յաստի կեանս։ Արդեաս որ՝ որ ըզձանայ զի իւր ազգականք իցեն մեծագործք, և ոչ փոյթ է նմ՝ զի իցեն հոգևոր, փոքր է այնպիսւոյն սէր և եռանդն։

Եւ ծանր յանցաւորութիւն յուխտի աղ-քատութեան՝ շատ համարել չատանալ ինչ ոմն սեպհական, բայց միանգամայն և կա-միլ զի մի պակասեսցէ ինչ. չիմանամ, զի-արդ հնար իցէ երկոցունց միաբանիլ. տա-նել ուխտ աղքատութեան. և ոչ կամիլ փորձ առնել լինելոյ աղքատ, և ոչ մարզիլ ի վարժս աղքատութեան. սիրել զաղքատուի, և կամիլ զի ի բաց կացցէ յիւրմէ։ Արդ ես աղքատ. զի յիմ կեանս իմ զչափ առի ըզ գործոյ աղքատութեան, յանձն առեալ ըզ-քաղց և զծարաւ, զտօթ, զվաստակս, ըզ դժերկութիւն, և զայլ ինչս։ Սիրեցի զաղ-քատութիւն, մինչ կամեցայ ես ընկերեսցի ինձ մինչև ի խաչ, յոր մերկ բեռեալ

Ա՛յլև առաքեալք իմ, և այլ աշակերտք և հետևողք կրեցին զվիշտս չքաւորուն մինչև ՚ի մահ. և դու ոչ միայն չկնդրես առնել կրելոյ՝ զոր ինչ կրեն աղքատք ՚ի կերակուրս և ՚ի հանդերձս, այլև հնարիւք և ժառանգէ կնդրես առանալ զընտիր ընտիրս. և թէ ոչ ՚ի ձեռն բերես, խռովիս, և տրտնջես. և որ չար և ես, յոլովակի պատրաակես զքո փափկասիրութի՝ պատրուճակաւ հարկի և և առողջութե ։ Ո՛չ է աղքատ, որ խորշի ՚ի վշտակրութեց աղքատաց ։ Վասն ի՞նչ հաձեալ եր իմ ըլ կրօնաւորս, որք յոլովակի պակասեր ունի հասարակաց ինչ՝ ևս և հարկաւոր, ոչ տրտնջելին, և ոչ տխրեին. այլ՝ կնդրեն ասելին. այս է լինել աղքատ քոյ. միշտ եղիցի անուն իւր օրհնեալ ։

Ա՛ւ ևս որք ոչն շատանան հասարակաց ե՛ր բօք կրօնին, այլ՝ առանց երաւացի պատճառի կնդրեն զատանձնականս, և զաւելին քան զպէտս, ինասեն ուխտի աղքատութե. զի ՚ի մինն լինին անհարկի ծախք. և ՚ի միւսն է աւելաղանցութե, և երկոքին են ընդդէմ աղքատութե, որ քարոզէ. Ուշ չեպ ինչ բաւական է, և ոչ աւելի ։ Յոմ խոստնայեն լինչս կրօնին և չվատնեն յանպէտս՝ չի գծծուն, ոչ առեն չսիրողքն աղքատութե. այլ՝ է գործ առաքինութե. զի զայդ պահանջէ աղքատութենն ։

Ա՛ւ պակասութե կրօնաւորական աղքատութե՝ եթէ ընծայ առնուն անձամբ՝ առանց հրամանի այնորիկ որ կարող է տալ, և

և եթէ բաշխեն զայն այլոց . որովհետև այն ամ՝ որ առնեալ լինի կրօնաւորին , կրօնին է , և ոչ կրօնաւորին . որումհետև մարթ ասա նալ ինչ սեպհական . ուստի յընդունելն զնա ծայա՝ յուցանեն սեպհականութիւն . և՝ իբաշ խել պայն այլոց , յուցանեն ՝որութիւն . և եր կոքին են Թէոնաժի աղքատութ : Այս ոչ վն վանաքարթիւ երկին ամենևին չքմեղ է կրօ նաւորն , որ զայս առնէ . զի յոմխոի աղ քատութեն՝ զոր ասաք՝ ոչ Թողաւ կարողու թիւ ունելոյ ինչ սեպհական , կամ կարողու թիւ՝ դուշնաքեայ ինչ այլոց ընորհելոյ . այլ՝ խոստացաւ չունել ինչ սեպհական՝ ոչ շատ , և ոչ սակաւ . և հրաժարեաց ի՝ ՝որութենէ մեծամեծ իրաց և եթէ մանունց : Յան յումն ի փոքր իրս , էլ զերծ ի լինելոյ յանց ուած :

Այս և այնպէս աղքատութիւն՝ յոմնելն զծախս՝ ուր չէ պիտոյ , և՝ ի գնել զիրս ըղձա կելոտս և զեղեցիկս , քան հարկաւորս և պի տանիս . որ ՀՀմարտիւ աղքատ է , և զաղ քատութեի սիրէ , ջանայ առնել՝ զոր ինչ նա կամի , և ոչ առելի : Օ ինչ փոյթ է կրօնա ւորի , Թէ գիրք իւր ոսկեզարդ լինին , և Հանդերձ իւր մետաքսակար . արդ՝ զիարդ ոչ՝ ի կիր արկանէ զդիրս անզարդս՝ քան զոս կեզարդս , կամ՝ ՀՀանդերձ ասղանակար՝ քան զմետաքսակար . և միոյն յանկագոյն գոլով աղքատութեե քան զմիւսն . զիարդ ոչ վարէ զվայելչականն աղքատութեե : Այնպէս և զիարդ արժան իցէ կրօնաւորի՝ ունել՝ ի սե

հե-

նեակի լինէ՝ որ ոչ է իւր, և ոչ պիտի նմա. և հնար էր այլոյ պիտենալ։ Ա՛ն եթէ այս աւե լորդութիւն լինէ, և խափանարար օգտի այլոց ։ Ա՛րդեակ. յերկրի կամիս խաւնիլ զաղքատս, թէ յերկինս. եթէ յերկրի, շատ է քեզ այն՝ զի արարիչն ուխտ աղքատուէ, և՛ մարդկանէ կոչիս աղքատ. բայց թէ յերկինս՝ այդ չէ բաւական, այլ հարկ է քեզ լինել աղքատ արդեամբք. ա՛յ է՝ բաւնալ՝ի քէն զամ աւելորդութիւն, և ցանկ մինչ՝ի մահ մարզիլ՝ի գործս աղքատութիւն. և այս է լինել աղքատ կրօնաւոր ։ Ո՛չ յիմնոց աղքատաց, որ յաշխարհ գաւելորդս. և ոչ ըն կալցի գհատուցումն աղքատաց՝ որ ոչ մար զի՛ի վարձս աղքատութիւն ։

Գ. Լ. ԺԳ.

Յաղագս ուխտի ողջախոհութիւն ։

Ով է ընդ ողջախոհութեն կրօնաւորեան. և որ էգեն գործ նը ։

Ա՛րդեակ. թէ ոչ էր առաքինութիւնն ողջախոհութիւն, յոյժ տատապակը մարդ ։ Ո՛ւ այս բնաւորութիւն է ցանկութե մարմնոյ, որ թէ ոչ սանձի, ի սուղ ժամանակի անսա նաշրութեանն զմարդ եւս և վսեմաքարոյ և վե հիմնատ. զի զպայական հեշտութե այնպէս մ՚ածանդ և կուրացուցանէ զմիտ մարդոյ, մինչև ձգել զնա յամ գարշ պղծութիւն. և բարձեալ՝ի նմանէ (ոյ տվոր է զուշ և ըզ խորհուրդ, չարաչար խաւրդաւանէ զնա՛ի վնաս ։

վին • վասկ այր մոլեալ՝ ի հեշտուխս մարմ-
նոյ , կորուսանէ զնմա արիուն քարիոք գոր
ծելոյ • ոչ խորհի ինչ , և ոչ խոսի՝ բայց ըզ
պարշտուեց և զհաճոյից մարմնոյ , որովք
արբեալ կամի միանձնաւորել յաստի կեանս՝
ի վայելել՝ ի զգայական հեշտուքիս • վայ
և խորշի ի հանդերձեալ կենաց ։ Այլ ոչ
յայս վայր զտեղի առնու անմտուի առն հեշ
տասիրն , այլ և թշնամանայ իւրում արար
չի • փոխանակ զի դատապարտե և արդելու
նա յօրհնս իւր զանարժան հեշտուի մարմ
նոյ ։ Ի հեշտասէրն պակասին միտք , և ա-
ռաւելուն յանցանք ։

Երկրորդ բնաւորութի՛ն է , զի
տայ արհամարհել հեշտասիրին զնմա քա
րիս , և ձեռնարկել յիմ՝ քարիս՝ առ՝ ի հա
մանել այնմ , որում ապաժոյժ ցանկանայ •
ոչ լինայե յիրս ինչ , այլ՝ ի կատարել զկամն՝
վասնզնմա զոր ունի • մասնել զանձն բիւ
րուց վտանգաց • ոչինչ փոյթ է նմ զառողջութի՛ն • ոչ համարի ինչ՝ ոչ զխիղճ մտաց
և ոչ զհոգի , միայն թէ կատարեսցէ զհա-
ճոյս անձին • զհուսկն ասացից • քան զնմ
ինչ զերկրաւոր և զերկնաւոր վերադասե ըզ
կամն մարմնոյ ։ Ոչ անասնանայ՝ որ ոչ կա-
մի առնել զգործս անասնոյ ։

Երրորդ բնաւորութի՛ն է , զի ոչ
յապի երբեք • նա՝ զգայական հեշտուքիք
և ևս առաւելու • և այնպէս բորբոքի , որ
ոչինչ տապախարշ տեսնէ տանջէ զմարդ իբ
րև զնա • և ոչինչ մրրիկ զժոխային այնպէս փո
թոր-

Թօրկէ, ոմն փոխ Թօրկի քաղաքացն։ որոյ վա-
ռումն է այսպիսի և այնցափ, մինչև ոչ Թուի
շինմնելի, բայց եթէ մահուամբ։ Արդիւնս
նախ կապէ, ապա կուրացուցանէ, ապա փո
Թօրկէ։ Որք ոչ կամի՝ Թէ այս անցք անց
ցեն ընդ նա, մի ծառայեսցէ նմա։

Զինդ այս մնահաբեր և ամենի գաղան մա-
քառել ունի աղքատութեին։ զոր Թէ
կոչէ մարդ յիւր օգնութիւն, զայ յօժարա-
միտ, և կորովութիւնն առնէ զյարձակումն
ցանկուէ։ Այսպա հանդրտական գործ աղքատ
հուն է՝ չափաւորել և կանոնաւորել զնմ
զղգայական բաղձանս ըստ ուղիղ բանի։ շը-
նորհեալ ամենեցուն աստիճան ժուժկալու-
Թէ՝ որչափ վայել է, և ոչ աւելի։ Այս զի
աստիճանք ժուժկալուէ պէսպէս են, պէս
պիսանան և Թոյլտուիւնք և արգելմունք,
զորս առնէ նա յիւր օրէնս։ Առաջին և
սորին աստիճան է ժուժկալուէին ամուսնա
ցելոց։ որոց արգելու միայն զանարժան հե
տուիւնս։ Երկրորդումն է ժուժկալուէն
այրիական։ Երրորդումն է ժուժկալուէն
ամուրեաց։ որք ոչ միայն հրաժարին յա-
նարժան հետուիւնց մարմնոյ, այլ ինքնակիր լի
բաց կան և յօրինաւորաց, զոր մարթ էր նո
ունել՝ Թէ ամուսնացել էին։ Երրորդ աստի
ճանի է ժուժկալուէին կուսական։ որ իրրև
կատարելագոյն քան զառաջադրեալսդ ունի մե-
ծագոյն Հատուցումն վարձուց։ Կատարե-
լուէ սէր է հաստատուն յառաջադրուէին՝ ոչ
միայն հրաժարելոյ յամ վաճառ տուիմանց,
այլ

այլ և ցան կ պահելոյ զամբողջութիւնն կու-
սական ։ Ի հինգերորդ և ի վերակայ աս-
տիճանսն՝ է ժուժկալութիւն կրօնաւորական .
որ թէպէտ և չիցէ յոմանս կուսական , սա
կայն և այնպէս կատարելագոյն է քան զայլս
ամէ՛ն՛ վէ՛ր լինելոյ նէ յիս նոճիրական ի ձեռն
սեխաի . որ վ՛ն գ՛ն գործ գերազանց սիրոյ ,
և վերակայ առաքինութեն բարոյականի ,
որ կոչի կրօն , սոյ ժուժկալութեն կրօնա-
ւորականի գերագոյն կատարելութե , և գեր
ի վերոյ առաւելութե ։

Ըստ՝ օրինաց ողջախոհութե հրամայեն՝ ժուժ-
կալութեն կրօնաւորականի երիս վա-
րել գործս ։ Առաջինն է աբ պահել զմար-
մինն . և առ այս սիրոյ արիութե . զի ո-
րովհետև մարմինն է դիւրամշտ յանժու-
ժութե և յանմաքրութե , ի սանձահարել
զնա պէտք են արիութե սրտի . զի մի որ երբ
նաւորապես չառնէ զիւր մարմինն , այլ կա-
րեկցէ նմ , և սիրէ զնա , Թուլացուսցէ զե-
րասանակն , և շաղախեսցի ի տիղմ զգայա
կան հեշտութե ։ Երկրորդ գործն է սա-
հել զզգայարանս . և առ այս՝ զգուշաւո-
րութե պէտք են . զի որովհետև զգայա-
րանքն են յողդողդք և դիւրամշտք , ի դի
պել պէսպէս առարկից մնալոյ՝ եթէ կրօ-
նաւորն չէ զգուշաւոր ի պահել զնս , դիւ
րաւ խոտորին ։ Երրորդ գործն է զգուշա
նալ մաքրութե մտաց . և վ՛ս այսր՝ պէտք
են զգաստանե ի տեսանել և ի քննել , Թէ
զի՛նչ ինչ մտանի ի նա . և Թէ կայցէ ինչ
բծկան ,

բծկան, զդուռն ընդդէմ փակել, և չթո-
ղուլ նմա մուտ. զի դիւրագոյն է զմուտան
խափանել, քէթ մտիցն արտաքսել։

11 Որդեակ. այս օրէնն է կրօնաւորական ոդ
չախտհուլեն, և այս գործք նր։ Աղեթ
կամիս՝ զի օգնեսցէ քեզ, որովհետև յայս
սակս կոչես զնա, հարկ է՝ թէ և դու նը-
պաստամատոյց լինիս նմա. զի մի խափա-
նեսցէ ի կատարելոյ զգործ իւր։ Ապա թէ
ոչ՝ այնպէս է, ոդ թէ կոչեր ոք զբժիշկ ի
տուն, և ոչ տայր մերձենալ ի վէրս ախ-
տացելոյն, երկուցեալ թէ գուցէ նեղուլեն
և վիշտ հասուսցէ նմ. ոչ այս չանապարհ է
բժշկելոյ, այլև և զայրացուցանելոյ զախտ
հիւանդին։ Արմինն սովորէ՛ի հեշտուխս,
բողոք ունի զողջախոհութէ, թէ կարի լինի
ասատիկ է՛ի կատարել զպատուհէր իւրոց օրի
նաց. թէ բդեմն արգելու, և սակաւս չնոր
հի. այլ այս են բողոքք գիրգ և հեշտասէր
հիւանդաց, որք յոլովակի բաղձան ճշմա
կարաց իւրեանց. որ թէ չնորհի՝ ճշմասն նց.
վնյ լաւ և ասէ չտալ, թէպետ և խոժոռեացին
ընդ այն։ Ոմն որդեակ իմ՝ ձեռնարկել
բժշկին յերկաթ. զի վէրք մարմնական ցան
կուն թէ ոչ վաղվաղակի հասանի, խրդ
խայթս ներգործէ շարաւէալս և մահա-
բերս։ Եւ որ աստ փոքր մի աշխատութէ ոչ
բուժի՝ ոդ վայել է, յանտի կեանս անանց
ցաւօք տանջեսցի ոդ արժանն է։

Կ·Լ· Ց·Գ·

Յաղագս հերաւանդութեանն կրօնաւորական ողջախոհութեանն ։

Պրդեակ ։ մարդ ՚ի կրկին մասանց է բաղկացեալ , մին կոչի ստորին , որ է ըզգայութեին , և հայի ՚ի մարմնին ։ միւսն կոչի վերին , որ է բանին , և հայի ՚ի հոգին ։ Եթէ ստեղծաւնա ՚ի դրախտին , ցորչափ վայելէր ՚ի վճռակ անմեղութեէ , վայելէր և ՚ի մեծի խաղաղութեէ ։ ստորին մասն հլու էր և հնազանդ վերնոյն , մինչև չէիսել ընդեմ դառնալ բանին ։ Այլ երբեք ապստամբեաց մարդ յիւրմէ արարչէ մեղօք , և եղ ՚ի բարեբաստ և ՚ի խաղաղական վիճակէ անտի անմեղուէ , մասն ևս ստորին ապստամբեաց ՚ի վերնոյն՝ որ տիկին էր նր ։ և ոչ չատացեալ ընդվզութեք՝ ինքն կամելով տիկնանալ , սարսեաւ ևս ՚ի նմանէ ։ զի ապաստ արարեալ զպատուէր բանին , սկսաւ տալ զանձն հնազոյց ։ Այսոր սկիզբն եղև մարտին՝ որ ՚ի մէջ զգայութեէ և բանին ։ և խառնվեցաւ հանդիսատ մարդոյ ։ վայ հարկ եղև նմ՚ կռուել զառաքինութիւնս՝ երբ ՚ի թիկունս , ՚ինամաձել զզգայականութիւնն ըստ ձեռամբ բանին , որ է նր օրինաւոր տիկին ։ Այդ՝ յառաքինութեց միջն՝ մի ՚ի գլխաւորաց է ողջախոհութին ։ որոյ մտեալ ՚ի վերին մասն հոգւոյ ոչ խոհական ուսուցիչ , պատուիրէ ստորին մասին կալ յիւրում կոպարի , և հնա-

հնազանդ լինել բանին ։ Այլ առաջին ա-
ռաւելութիւն ողջախոհութեանն է դարձուցա-
նել զմարդ (յիւրն կողմանէ) ի վիճակն
առաջին՝ յոր ստեղծաւ, և ի մաքրութիւն՝
զոր ունէր ի դրախտին ։

Այլ ևս ողջախոհութիւնն ասի առաքինու-
թիւն հրեշտակային ։ զի առնէ զմարդ նը-
մանի հրեշտակի հրեշտականմանն վարուք ։ և
թէպէտ մարդ յիւրում բնութենէ միջառա-
նի է ի մէջ անասնոց և հրեշտակաց՝ հա-
զորդութեամբ երկոցունց վիճակի, վերադոյն գո-
լով քան զնոսա, և ստորադոյն քան զառա-
սակայն ի յաղթել զգայականութեն ի մար-
մին՝ որ ըստ վերին մասին, հնազանդեցուցա
նէ զբանն ։ և ոչ խորհուրդ յաղթականն կինքն
հռչակաւոր զմանկն վերին, ասէ մարդոյ լի
նել բոլորովին անասուն ։ և այնպէս շաղկի
ըստ երկրաւորս և ըստ զգայական հաճոյս ։ մին
չև չիմանալ զերկնաւորս, և ըստ անբանից
չառնուլ զճաշակ հոգևորին ։ Այլ ի մնա-
նել ողջախոհութեն յոգի, այլազգ շքեղին իրք ։
մ՚ զի ողջախոհութիւն նախ առնէ զզգայա-
կանութիւն, տուհեալ զերասանութիւն ի ձեռս
բանին ։ զի նա առաջնորդեսցէ, և ուղղես
ցէ ։ ապա տայ հոգւոյն տիրել մարդոյ ։ և
այս է լինել հրեշտակային ։ Այլ թէպէտ հարկ
է մարդոյ ըստ պայմանի իւրոյ բնութենէ կա-
պեալ կալ ըստ մարմին, և ցորչափ է չաքաս-
րանացս վայրի՝ ըստ նիճ լինել, սակայն մ՚ զի
զօրութեամբ ողջախոհութեան՝ ոչ կեայ ըստ մարմնոյ,
վարս սահմանեալ հրեշտակայինս ։ և որ յերկրի

կեանս վարէ ըստ հրեշտակի, յերկինս փոխա-
նորեցեալ ըստ հրեշտակս :

Զի՝ ոչ ոք ազգախոհութենին վերածէ զմարդ
՝ի մեծամեծս և ՝ի սքանչելիս . այլ զոր-
ընին հակառակին՝ սխալ մարմնոյ ինքեանք ՝ի
ցածուցանս : Այսպէս է մարթ՝իւ . զի որ գնայ ըստ
հաճոյից զգայութեանց , ոչ ձկտի առնել ինչ
գործ քաջութեան , և ոչ արարս մեծամեծս .
նա՝ ոչ գիտելով եղանել ՝ի հաղթից մարմնոյ ,
զիաւակէն ախտիւժէ ՝ի տիզմն հեշտասու-
թեանց . և մն այսր սխալ միտ մարդոյ լինի
այնպէս քուէթ և գուլ , մինչև ոչ միայն չլի-
նել յառաջագիտ յիմաստս պիտանիս , այլ
և զանեայն յամենայնի հեշտեաւ մոռանալ :
Իսկ ազգախոհութենն իբրև զի է առաքինու-
թեան հրեշտակային և երկնաւոր , ամբառ-
նայ զմարդ՝ առնել մեծամեծ արարս , և
քաջութեանց գործս :

Զիմնադիրք կրօնիցն՝ թէ ոչ վարեալ էին
զարս ազգախոհս , չէր արդեօք յաջող-
եալ նոցին յայնպիսի մեծ և գժուարին ձեռ-
նարկս , որպիսի է հիմնել կրօնս . և ոչ
իսկ առաքելոյ յաջողեալ էր առնել զոր ա-
րարքինն՝ ՝ի դարձուցանել զՅՀրէայսն ՝ի հաւ-
թին աւետարանին , եթէ կապել էին ըստ կին
և ըստ որդիս : Այս որոց միտ մաքուր և ազ-
ջախոհ , նոքա առաւել են ընդունակ ընդու-
նելոյ զլուսաւորութիւն և զգնութիւն իմոյ շնոր-
հաց , և յանկապոյն ՝ի նկատումն երկնայ-
նոց , ածական կատարելութեանց , երանելի հոգ
ւոց , անոնց բարձրութեանց , և քարեացն պատ-

բաստեղոց առաքինեաց : Ո՞ որոյ եթէ կայ մարդ ի մահկանացու յաստի կեանս՝ որ և ողջախոհ մնաք , վայելէ մասամբ իմն ի վայելս այնպիսի արքայութեան :

Զարձեալ . ոչ փոքր առաւելութիւն է ողջախոհութեան , զի այնպիսի զարդ է հոգւոյ , որ յոյժ հաճոյ առնէ զնա յաչս իմ : Արդ թէպէտ եւ մարդկային աչօք զեղազարդեն զկին զգեստ , ի տալ իւրաքանչիւրոց մանաւանդ ինչ զարդ . սակայն ողջախոհութիւն պահպանողացն յամ մարմնական արատոյ՝ առնէ զնա սուրբ նաեւ անտխեղծ և զեղեցիկ . ոչ և զսորին հակառակն ախտ մարմնոյ առնէ այնպէս տգեղ և ժահահոտ , որ չկ հնար տանել , թէ և լինիցին ինձ (որ անհնար է) այլ եւս բարեյաղթական առաքինութիւնք : Արտաքին գեղեցկութիւն յոլովակի տայ կորուսանել զհոգի . բայց ողջախոհութիւն՝ որ է գեղեցկութիւն հոգւոյ , թէպէտ ի յոյժ հաճոյ է ոյ , կեցուցանէ և զհոգի և զմարմին :

Հաւանին աստուածդ . ողջախոհութիւնն կրօնական թէպէտ և յիւրմէ է արժանապատիւ և գերազանց , բայց և ի բազում այլ իրաց ընդունի առաւելագոյն շքեղութիւն և կատարելութիւն : Այս առաջինն պանծալի հանդիսանայ ուխտիւն , որով հրաժարեալ կրճնաւորն յամ աղէկ մարմնական հաճոյից , եթէ մնայցեայ և զգայուն , և եթէ մտայ և ներքին զօրութեանց : Ինդունի և շուք ի սիզբնէ անտի՝ ուսոյ բընխ . այս է՝ ի կատարեալ և ի ջինջ սիրոյ

որ

որ առ[illegible] · իբր զի կրօնաւորն ոչ առ հարկի ,
կիւ առ շահասիրութ անձին , և ոչ յայլ միտգ
կալին խորհրդոց դրդեալ՝ հրաժարեաց ի
հեշտութեց մարձնոյ · այլ միայն վա հաձոյ լինել
ըս ինձ ։ Ա՛ռ ողջախոհութեին կրօնաւորա
կան այնչափ է մեծաշուք , որչափ սիրն կա
տարեալ , որ մայրն է նր , քան զնմ առաքի
նութ է պանծագոյն ։ Ա՛յլ և ի վախճանին՝
յոր բերի ողջախոհութին կրօնաւորականս , ըս
նի ոչ փոքր չքեղուի և կատարելուի ։ Ա՛ռ
ձան նր ոչ այլ ինչ է , քայց պատիւ իմ և
փառք · յոր սակս կրօնաւորք պարտաւորեն
զանձինս միանձնեաւոր ողջախոհութ · որով
մեծապէս առաւելու ուծպաշտութին ։ Ա՛պա
չէն ինչ զարմանք , թէ ողջախոհութին կրօ
հաւորական քան զայլ ամ ողջախոհս է
նախապատիւ ։ Ա՛րչափ առաւել չքեղուի
ընդունի ողջախոհութին , այնչափ առա
ւել հաղորդէ իւրոց ողջախոհ սիրողաց ։
Ա՛ռաջ՝ որդեակ , որովհետև այսպէս ար
ժանապատիւ և գերազանց է ողջախո
հութին , չեմ հաձեալ , թէ սիրեացես դու
զնա որով օրինակաւ և իցէ · և ոչ շատ համա
րիմ՝ լինել քեզ նախանձաւոր ներ , հայեցեալ
ի նա իբրև ի մեծարգի ինչ՝ և քեզ սիրելի ·
այլ կամիմ եռանդուն լինել քեզ առնս իբ
րև ի նմոյ հրակէս լինչ , և ինձ ամենահաձոյ ։
Ա՛յս գիտասջիր , զի կարի լաւն սիրելի է ինձ
սիրտ սբ և ողջախոհ · և այնչափ սիրեմ զդ
հա , մինչև ոչ միայն խնդամիտ հանդիպել ինձ
ի նմա , ձախացուցեալ զնա պէսպէս սար

գիւղք , այլև զնմա խնդրուճածս նէր մատրա-
սիրասիրս հատարել ։ Եւ այսմ ևեթ ար-
ժան էր բաւական լինել նմա կրօնաւորի , ի
յափշտակել զնա ի սէր այսպիսի երկնաւոր
գոհարի . որ ոչ միայն փողփողէ յերկրի յա
ռաքինութեց միջի , այլ և առանձինն իմն փայ
լէ յերկինս ի սրտակս երանելեաց ։ Արդարև
առաւել սիրես զողջախոհուն , այնչափ ա-
ռաւել սիրելի լինիս ոմ . ուստի թէ չես ձեռն
հաս սիրել զնա ըստ արժանեաց , սիրեա զնա
ըստ քումդ կարի ։

Գ Լ Ո Ւ Խ Ի Զ ։

Թէ ինչ՞ ճանաչուի իցէ երջանկութեան լինել
ողջախոհ ։

Տ՛էր , քանզ գիտեմ թէ յոյժ վայել է քումդ
ծառայի լինել ողջախոհ . իբր զի ուխ-
տիւ բոլորովին լեալ է քո , և նուիրեալ քեզ՝
որ ամենեցուն էս ամենայնի արքայ ։ Այլ վայել է ,
թէ ըստ սէր և մաքուր գլխով իցեմ անդամ աղ
տեղի ։ Այլ զի՞տեմ զինչ իմ կարողացայց
պաշտպանել ողջախոհութիւն . զի թշնամի նէր
ոտ անկեն կայ . որոյ օգնականութիւն գտեալ
նենգոյ և արտաքոյ , այնպէս խրոխտ է և զօ-
րեղ , մինչև չգտանել ինձ հնար ի փախել
գոս՝ ի ձեռաց նէր ։ Գիտես ա՛ր , թէ այս լերդ
մարմին քանզի հալածէ զուգայս մաքրութիւն .
ոչ՝ ի՛վ յարձակի նէր զաւիւ և զդիշեր ։ Եւ
ո՛չ այս է՝ որ արտաքինկն զինս . այլ երկեցու
ցանէ զիս այն՝ զի այս գժնդակ թշնամի զօ-
րա-

բավիցն ունի իւր՝ արտաքոյ զատանայ, և
ներքոյ զգայութեամբ ։ Ընդմարիտ է զոր ա-
սեաք՝ որդեակ . այլ մի՛ լքանիր, զի այն-
չափ մեծ եղիցի յաղթութիւդ՝ և պանծա-
լի պահիդ, որչափ մեծ խիղախել և բռնա
նալ թշնամւոյն . և ո՛չ պահասեսցէ քեզ օդ
նութի իմ ։ Ա՛յս դու՝ ի քո կողմանէ որչափ
ինչ ձեռնհաս ես՝ ի պաշտպանութիւն ողջա-
խոհութե . զի կայ քո արտաքոյ՝ թշնամւոյդ
սանձարկու, զի մի՛ յաղթահարեսցէ զքեզ ։
Ա՛յդ՝ որովհետև դու իսկ ձանաչես, և խոս
տովան լինիս՝ որդեակ, թէ յոյժ վայել
է կրօնաւորի՝ իմում ծառայի, լինել ողջա
խոհ . ոյզ եմ ես առն նը . ծանիր զի պար-
կեշտութե այնոյ եղէ ես միշտ նախասնձայզ
սիրօդ, մինչև հակառակորդդ իմ՝ ոչը բա-
զում խնիր զիս զրպարտեցին, չիշխեցին եր
բեք առդիւտ գինև արկանել յողջախոհու-
թե մասին ։ Ա՛ւ այդպիսի լինել կրօնաւո-
րաց՝ պահանջէ վիճակ նը, վ՛ո յանձնաւոր
թե նը լինել իմ հետևօղ, և վարուց իմոց
նմանօղ ։ Ա՛պա քանզի բազում ըղձմամբ
փիրկս արկի ես ողջախոհութե, և համա-
րեցայ զնա առաքինութիւդ հոգևոր կենաց, վայ
ել է՝ զի և նը զիրկս գնովաւ արկցես, և հա
մարեսցես զնա իւրեանց սիկնին . և որով-
հետև ինձ այսպէս անձկալի է պարկեշտու-
թի, և գարշելի՝ ախտ ցանկութե, զինդր
կարիցեմ հաշտ ակամբ տեսանել՝ ի տան ի-
մում զծառայ ոք անպարկեշտ ։ Ո՛չ իմբր
հանդուրժիցեմ պաշտօն ընդունել յայնպիս-

ասէ՝ որոյ պիտեմ Թէ անմաքուր է սիրտ։ Եւ ա-
ւաղ՝ որ անմտան է ձեռն իւրում, և ոչ վտա-
Թայ հաձոյ լինել նմա, կամ ոչ ինայ ի ծա-
ռայսն, և կամ Թէ ինայ՝ ոչ շահի ինչ. և կայ
ի վտանգի՝ Թէ առաժեսցի, և նախատանաց
արժանաբս ընկեսցի. միԹէ խնդրեցեմ ես ի
ծնողէ իմմէ անվայելուչ ինչ, կամ անհնարս
ասր. խնդրեմ պարկեշտուԹի՝ որ է երեւելի ա-
ռաքինուԹի. խնդրեմ՝ զի մի յաղԹեսցի ի հեշ
պատիրուԹէ, որ է պանծալի ինչ. խնդրեմ
զայն՝ զոր ինքնակամ խոստացաւ նա ինձ, որ
է արգասաւոր. այս է՝ զի կեցցէ ողջախոհ։

Վարձեալ կամիմ դիտել, Թէ զինչ ինչ
Թողուլ ջն. յայտ է Թէ ոչ է չէնել ի
ներքոյ երկնից, կամ չէնաւիել ի վեր երկրի, կամ
ջնջել յօդս. զի այս ամէն հարկաւոր և հաստա
տակ է Թէ կրծնաւորաց, և Թէ ծախանաց.
այլ է այն՝ զի այլ ազգ կեցցէ քան զՀին։ Ի
ի ջարձեալ ծի այսե. չՀոգալ զՀոգևորս, այլ
տալ ժամն ի զբօսանս և ի զբայական սիս
փանս։ Այս կրծնաւորին՝ որ ձգնաժամիւ Թո
ղու զն, վայել է վարել կեանս Հակառակ.
մեռուցեալ զցանկուԹի, մերժեալ յանձնէ
զ զգայական ՀեշտուԹիս, և արՀամարՀեալ
զոր ինչ կայր ջ սիրէ և ընդգրկէ։ Այս
գամանն ասացից. քաղաքավարուԹիւ կրօ-
նաւորի պարտ է լինել յերկինս. արդ՝ ոչ
լինչ այնպէ խափանէ զկնի երկնաւոր իրաց,
և տայ կորուսանել զՀնաշակ քաղցրուԹե Հո-
գևորայ, ոչ այնժամ կալուԹ ինն. և զա-
րին Հակառակն՝ ոչինչ այնպէս օգնէ կրօ-
նա-

նաւորի առ հոգևոր կեանս , ոմն ողջախոհութիւնն . որոյ ՚ծք պահեալ զսիրտ , վերացուցանէ զկրծանատոյն յածայինս ։ Որչափ հեռանան վարք քո յՀՀ , այնչափ ապահովի ողջախոհութիւնն , և տայ քեզ յերկրի վարել կեանս երկնաւորս ։

Արդեակ , պիտոյիցն ուստի էցէ , զի ոչոք անժոյժ և ա՛ի հեթանոսաց՝ այնու լինի և լրբի , մինչև խշխել առնել ինչ շամբշամբել առաջի այլոց . այլ ամենեին հասարակաց տայ նմանս խնդրել տեղւոյ ծածուկ և առանձինս ։ Ա՛ի բնական լուսոյ բանին . որ ցուցանէ նոցՀ , թէ ամ գործ ք անառակք անարժան են մարդոյ . և վՀակ խոյս տայ , պատկառեալ երևիլ ի գործ՝ որ ոչ վայել է իւրում պատուոյ , և դժպատեհ է քնարէ բանական ։ Վակ ասդ՝ թէ առնել ինչ ընդդեմ ողջախոհութեան դժպատեհ է մարդոյ , և առաւել դժպատեհ է քրիստոնէի , որոյ օրինք արգելուն զախտ ցանկութեանց . և անհամեմատ առաւելութ դժպատեհ կրծանատոյն , որ յանձն առեալ է ողջախոհ լինել . և ուխտիւ խոստացեալ է ինձ կեալ ողջախոհութ ։ Որ յանառակութիւս խորչի և երևիլ մարդկան՝ ոչ կարէ խոստովել յայ . որ ամ ուրեք գտանի , և զամ տեսանի ։

Արդոյ՝ վն սիրոյ իմոյ ընթադրիլ այլոմ քան զինքն սատրնագունի , կսխեալ կալ զնմանէ , և հնազանդիլ նմ , պանծալի իմն է ՚ի արդեւնաւոր յոյժ . որովհետև ամ որ ինչ լինի վ՚ս սիրոյ իմոյ՝ առ իս լինի . և ինձ

Տասանեկ վարձահատոյց լինել. քայց դերա
կայի ուրուք ՚ի միասս և ՚ինամատինս իւր՝
հնազանդիլ չնչին ինչ իրի առաքակայի ընդ-
դեմ կամաց իմոց՝ որ ոչս եմ, գործ է մեր
դոյ՝ թէ ոչ յիմարի, դեթ կարի իմն ախ-
տաւորի։ Ա՛րդ՝ որ միձակ ծառայն իցէ դե-
րակայ քան զմիձակ կրօնաւորի. և զինչ ի-
ցէ զգայականութիւնն, քայց չնչին ծառայ
մարդոյ։ Ա՛ղէ առա՛ ծրդեակ՝ որ առաւել
պատշաճող իցէ կրօնաւորի. զգայականու-
թիւնն ընդ բառամբ ունել, որ է իւր ծառայ,
թէ ինքեան ընդ ծով մտանել՝ ոչ՝ ասէ նա իւ-
րոյ։ Ով այս չէ՛ անկասուր, ապա անկ է կրօ-
նաւորի սիրել զողջախոհութիւն, որ հնազան-
դեցուցանէ զցանկութիւնն՝ քանզի։ Ա՛ր նը-
կուն լինի այնմ՝ որում ոչ պարտի, զոյն
ոչ ոն կամիլ։

Ա՛րդեակ, որ թշնամի ունիս՝ պահպանու-
թե պէտք են նմա. և որ ունի թշնամի ներ
քոյ և ատտաքոյ ամենայն իւրոյ, քանզի կայ
՚ի մեծի վտանգի, մեծի օգնականաւե պէտք
են նմա. և առաւել եթէ թշնամիքն արտա
քինք համախորհուրդ լինեն ընդ ներքին թըշ-
նամիս։ Ա՛րդ՝ թէ կասկած ոք զներքին թըշ-
նամիս, և ատտաքոյ զամենայն ՚ի վտանգի,
զինչ արժան էր նմա։ Այսպէս է թէ որ ամ-
բողին մեծասէս չնորհակալ լինէք. և չէր
հայցուած զոր ոչ չնորհէր նմա։ Ա՛րդեակ,
կան քո թշնամիք. միւն ներքոյ, որ է մար-
միին, և երիսուն ատտաքոյ, որ են ՚ի և սա
տանայ. ոլք միաբանեալ են կալանաւորել
զքեզ,

զքեզ, և առնուլ զամենայն սրտի քոյ։ Այլ՝ զինչ հնարհակալութեն մատուսցես ողջախոհութեանդ, որ կապեալ զմարմինն և զզգայականսն բաղձանս՝ զընտանի թշնամիս, սպրդեցուցանեն զքեզ՝ ի վտանգիս մեծ։ Խորհեա արդ, թէ որպիսի լինելոց է յաչս քո յարգողջախոհութեանդ, որ է քո մներիմ բարեկամ, և թշնամեաց քոց անհաշտ թշնամի. տե՛ս՝ չկայ արժան քեզ նպաստել նմա, որ այնչափ նպաստակ, և օգնել քեզ։ Այլ պերճախօս ես, թէ չառնես զնա ոստիկան սրտի քո, զի պահեսցէ զնա՝ զբ, և սրաշտպանեսցէ՝ ի պատրանաց խորամանկ ցանկութեանդ։ Այլ ո՛չ ձանձրանալ զկարիս իւր և զլիշտ վտանգիդ, ո՛չ հաճարի ինչ զայն՝ որ կարօղ է օգնել նմա։

Գլ. ԺԵ.

Յաղագս ըն հարկ է կրօնաւորի լինել կապարեալ ողջախոհ։

Ա՛ղբեակ, ՚ի սպիտակ և ՚ի մաքուր ինչ ամ փոքր արատ է երևելի. և որչափ առաւել ջինջ է ինչ՝ և մաքրափայլ, այնչափ առաւել երևի արատն, և խրթնացուցանէ։ Եւ զի կեանք կրօնաւորի է մաքրափայլ և ջինջ, ամ փոքրիկ արատ համառօտ երևի մեծ, և հարկանէ զաչս տեսողաց։ Այլ ահաւոր հակառակ համարին զկրօնաւորս՝ հայելի առաքինութեան, և հայելին՝ որ չէ քոլորովին ջինջ և պայծառ, հարկանէ զաչս։ Այլ առաքինութիւնս փոքր պակասութենն ոչ ընդհատ կանի յաչս, և ոչ այնպէս շիտակ հատուցա-

նէ կրօնաւորի, ոչ պակասութենն յողջախոհութենէ. թէ կրօնաւոր ոք պակաս գտանիցի ի հեզութենէ մասին՝ փոքր ի բարկասիրտ գոլով, կամ չիցէ այնչափ առատաձեռն. կիմ թէ ուրեք երբեք մնապարծեսցի, և չիցէ կատարեալ խնարհ. և սոյնն ոմանք պակասութիւք, յայնս այլոց ոչ տան կրօնաւորի վարուց բարուց կրօնաւորի։ Այլ ապատ համեստութենէ թէպէտ և փոքր իցէ, տայ կորուսանել խոպատ զբարի համարումն այնր կրօնաւորի։ Օ՛ի ամ խոհական հասարի՝ թէ կրօնաւոր փոքր ի դէպ, մարթէ և թէ միանգամայն իցէ՝ ոչ. և կրօնաւոր նեղասիրտ և փոքր ի հեռաքրքիր, հնար է թէ իցէ և բարեպաշտ և ջերմեռանդն։ Այլ յողջախոհութենէ մասին՝ յամի հակառակն մի տածի, այ թէ չի՛ հնար կալ սրբութեան, ուր է անժուժկալութենէ. և ոչ անկեղծ ջերմեռանդութենէ, ուր է ախտ հեշտասիրութենէ. և ոչ հոգևորութենէ, ուր թագաւորէ մարմինն։ Այլ և զպակասութենս այլ առաքինութեացդ բազումք անբաւսիր առնեն. տալով երբեմն քնական խառնուածոյ, որպէս է մարգն. երբեմն բարուց վախճանի և դիտմանն, որպիսի է խոտութիւն. քայց զախտ մաքնական ցանկութենէ ամենեքեան գատապարտեն, և չիք ոք՝ որ անբաւսիր առնէ։

Ամենեքեան ի մոխ եղեալ են, թէ կրօնաւորք են աղ և լոյս ծի, ոչ իմ գիրք վճռ կայեն. վայ հարկ է թէ դժուարութի լինի յամէ՝ որ խաւխտանք զայն լինէ՝ որ յատուկ է աղի

աղն և լուսոյ։ Այլն իւրով կծողութիւ ցա-
մաքեցուցեալ զհիւթս, պահէ ի նեխու-
թէ։ Այլ թէ չկոյր յատակ՝ այլ հողա-
խառն՝ ոչ միայն չպահէ, այլ և փուճուլ
նեխեցուցանէ։ Այնոյնպէս կրօնաւորն թէ մա-
քուր իցէ, բանիւք և խրատու իւրով պահէ
զայլս. քայց թէ իցէ ապականեալ հեշտա-
տուք՝ վաղ և ա՛ս ապականէ իւրով չար օրինա-
կաւ։ Այլև լայն է ի լուսաւորել, և ի ցու-
ցանել այլոց զճաշս և զխմանդս, քայց թէ
պատրոյգ ճրագին իցէ կեղտոտ և թացեալ,
առաւել ծխէ, քան լոյս տայ։ Այնպէս կրօնա-
ւորն, թէ չէ մաքուր սրտիւ, ոչ միայն չլու-
սաւորէ՝ այլ և խաւարեցուցանէ զձեռնէն,
զթեցուցել զինքն, և զորս ընդ երեսս
նմա. և առաւել հոտ գարշուէ քան
լոյս տայ։ Ուժգնարար պահէ և լուսաւորէ
զայլս, որ ոչ պահէ և լուսաւորէ զանձն։

Եւ ա՛ս կրօնաւորական վարք այնպէս ձա-
նապարհ են և գիրք, որ ոչ միայն արատ
մաքրուիթէ, այլև փորձ մի կասկած ան-
ժուժկալութիւնէ բառնալ կրօնա
ւորին։ Այ զինքն զգաստ տեսկին իւրեք՝ որ երկիւ
ղիւ խրատու և օգնութիւն առնուլ ի կրօնաւո-
րէ, որոյ երկեան և հաւատուիթէ։ Ապ ոչ
իցէ այս յատկին թշուառութիւն, կրօնաւո-
րի ինձնահիւրելոյ վատանուն լինել առաջի
Տեառնայց։ Կրօնաւորք՝ որոյմ չէ փոյթ բա
րի անուն ունել առ ընկերս, ոչինչ պատա-
րեր՝ ինձ։ Վասն խաբէին կրօնաւորք, որք
ոչ զգուշանան տալ առիթ վատանուանու-

յախտ այդպիսի . և շատ հատարիմն ասել . հերիք է ինձ չառնել զչարն . չէ՞ ինչ փոյթ՝ թէ ասիցի ։ Ա՛ւծ փոյթ պիտի նոյ՝ չասելոյ առնէ՝ թէ ասիցի . զի պարտաւորեցեալն զան ձինս՝ ոչ միայն խոյշիլ յախտէն . այլ և ըզ գուշանալ՝ ի կատածէ նոր ։ Ահա՛ մեծ անհաճոյ է տատանայ , այնպիսւոյն գարշելի է և պատկեր նոր ։

Ա՛ռաքեաք զոք ՚ի տանէ իւրմէ ընդդէմ Երուսաղէմ՝ չէ՞ արժան , և չէ՞ մարթ առնել զայդ բարեմիտ խղճիւ ։ Յիշեա՛ որդեակ զի սիրտ քո է տուն և տաճար իմ . ես հինն արկէր դմա , ես կանգնեցի և նորոգեցի . և որ ինչ բարուձք և զարդք են ՚ի նմա՛ , իմ է տուճեալ . և ո՛չ զի տունս իմ այս մնքուր պահեսցի , և ես հանապազ ՚ի նմա քնակեցայց , յանձն եղև պահպանութեամբ ողջախոհութեամբ , ո՛չ հաւատարիմ և զգաստ պահապանի ։ Ա՛րդ՝ թէ արտաքսել կամիցիս զիս ՚ի սմանէ ընդդէմ՝ ամ Երուսաղէմ , չէս կարող զայդ առնել՝ առանց ծանր սեղանակատուութեան . և թէ բառնալ կամիցիս զողջախոհութիւնն ՚ի սրտէ քումմէ , զի տացես տիրել ցանկութեան , և ո՛չ զայդ կարող ես առնել՝ առանց ծանր մեղացդ ։ Ա՛ր հայածէ յիւր մէ զիւր օգնականն , և զմեծարիչն , վաղվաղակի իսկ մնասեսցի ՚ի ձեռս այնպիսւոյ՝ ոմ՝ ոչ անմիտ՝ լիցի խաղաղիկ ըստ իւրոյ արժանեաց ։ Ա՛յս ինձ , երբ արտաքեր զուսխտ մշանջենաւոր ողջախոհութեամբ , զի՞նչ խոստացար ։ Ա՛չ յանձն առեր մերժել զամ

ազգ

ազգ մարմնական հեշտուեց՝ եթէ՛ ի մարմնոյ, և եթէ՛ ի սրտէ. ո՞չ խոստացար կալ ողջախոհ միանչ ի մահ։ Այլ արդ ո՞չ հարկ թուիս ցի քեզ պահել զխոստումնդ, զոր ո՛չ ևս կայ բօղ ես նահանջել։ Վասջ դիտես, զոր առաքեալն իմ ասէ. Թէ որ զառաջնոր այ ապականի, ապականեսցի զնա ած. և Թէ դու մի զբայական ինչ հաճոյից՝ վարես զնս ի քէն, զիաջդ ես ընդունիցիմ զքեզ յար քայուքինն երկնից։ Այլ Թէ մի անցաւոր ինչ հեշտուքէ՝ ապականեալ զքո սիրտդ, նախատինս դնես ողջախոհուէ, զիաջդ նա ժամանեցուսցէ զքեզ տեսուչն այ, որ խոստացեալն է միայն՝ որոց ոչ են սրտիւք։ Այ՚ապա ի միտ առ, Թէ ո՛չ ինչ օգնէ քեզ ձեռնարկ ինչ ընդդէմ համեստուքէ, որչափ և փոքր ինչ. զի ուխտն ողջախոհուէ զոր արարեր՝ է չհատուցանել ինչ միասս մանրուս Թէ, ո՛չ մեծ, և ո՛չ փոքր։

ԱՅլ և հարկաւոր է կրօնաւորի լինել կատարեալ ողջախոհ, մի յանձն առնլոյ նր զհոգևոր կեանս. որոյ չիք Թշնամի մեծ ջ զյանկուխ մարմնոյ. մեյ անհնար է կրօնաւորի կել Հոգևոր կենօք, Թէ չիցէ մարմինն բոլորովին հպատակեալ հոգւոյ։ Այ՚ զի կրօնաւոր՝ որ առուգապէս է հոգևոր, ո՛չ միայն պարտի զզուիլ՚ի մարմնական ախտէ. այլ և խորշիլ յիմէ՝ որ ծագէ՚ի մարմնոյ. և հաղորդութէն ունի ջ նմա։ Ասաի՚ի վանել յիւրմէ զվատթար խորհուրդս, և զպիղծ հրապոյրս, պարտ է նաջ լինել զգու-

շա-

շաւոր և փոյթ ։ Ի խոսիլն՝ զգաստ , զի մի ասասցէ ինչ զոյց անպարկեշտ . և մի հայհոյեսցի յամօթահարեան առս , թէպէտ և առանց մեղայ եցեն . և այս օգտէ ի մահացուցանել զմարմինն ։ Լայց ի միտ առ , որդեակ . զի երբեմն մարմինն կեղծաւորի խոպատառ մեռեալ , թո՛ղ թէ անմեռ . և երևի կալ հպատակ Հոգւոյ . բայց յայնժամ խմաստուն և Հոգևոր կրօնաւորն պարտ է զգաստ լինել ի վէր իւր . զի սուրբ է կեղծաւորիլ՝ առ ըն դունել գգօնանս և ազատութիւն . և փոքր փոքր ջանայ հաւանեցուցանել կրօնաւորի , զի մի եցէ կարի խիստ առ ինքն , որովհետև յանձն էառ յօժարամիտ ծառայել Հոգւոյն ։ Լայց որոք յայսմ ոչ կամի մոլորիլ և խաբիլ յիւրմէ հեշտասիրութենէ , զհետ եր թեցէ խրատու Հօր իւրոյ Հոգևորի ։ Ար՛ի հաւատար զանձն թէնամւոյ կեղծաւորի . զի կեղծաւորելոյ դաւադիր լինի քեզ ։

Գ Լ՝ ԺԵ՝ ։

Յաղագս օգտի կրօնաւորական ողջախոհութենէ ։

Ո՛րդեակ , յաւետարանի ես անուշ պատ ներ քինւոյ՝ գոլեցի ես ղայհոսիկ , որք վ՛ա սի ըզ իմոյ կամաւորապէս առնեն ուխտ միանձն ջենաւոր ողջախոհութենէ . զի այս է լինելն ներքինի վ՛ա արքայութենէն երկնից . և ես ըղ դոյն դիտեմ . որովհետև այդպիսի ուխտիւ ամ սուր կտրուցաւ միանգամայն հատանի մարդ յիւրմէ զկարողսն և զաւելութ ան-

ան-

սալոյ ցանկութեէ ի գործս զգայական հեշտութեեց. իբր զի որինչ ոչ ևս օրինաւոր, չհմարտութէ ասի, թէ չի կարելի Աստ՝ ի գովել զիմ այսպիսի ողջախոհ ներքինիս, ի վէր բերի, թէ որ կարօղն է տանել՝ տարցի. քանզի գիտեի թէ ոչ ամենեքին իմանան զմեծամեծ օգուտս, զոր միտնջենաւոր ժուժկալութենն բերէ կրօնաւորաց։ Աստղուամ զայն՝ զի զերծանիկն յանհամար վշտաց, և յանարժան ատահակութեեց մարմնոյ. որ թէ փոքր մի տերութեի առնուն՝ գայ հավիժ առնէ և գիմասատունս։ Այս թէ հոգեծուէ է վշտացուցիչ, մի զբաղանաց զոր ընդ իւր բերէ, և առաւել նեղացուցիչ է ցանկութենն, որ մի լինելոյն ի տան, խոցէ ի մտոյ. մեյ և հարուածք իւր են առաւել մահաբեր։ Աստղուամ և զայն՝ զի ազատին ի նեղութեեց, և ի տաղտկալի հոգոց տանն. որք այնպէս նեղացուցանեն, մինչև վարել զբաղումն ի յուսահատութեի։ Պարտ է տանուտեան ունել զհոգ կնոջ, զհոգ բարւոյ մնդեանս զաւակաց, զհոգ ամուսնութեե դստերաց, զհոգ ընչից՝ թէ կան, և թէ չկան. զհոգ պաշարանաց պիտոյից, զհոգ ծառայից, և աղախնայց։ Այս թէև բազմադարակ տուընն բարի և պարկեշտ էջէ, սակայն և այնպէս նեղութեի հասուցանէ. արդ զինչ լինիցի, թէ իցեն ինման բազում խեղաբարոյք և ատահակք։ Աստղուամ և զայն, զի զերծանին ի կասկածանաց հնոջ և դստերաց. որք այնպէս տանջին զմարդ, մինչև

մինչև քառասուն անգամ անկանիլ նման ի վա-
րանս։ Զայդպիսի և զայլ անհամար յանկար-
ծադէպ դժբաղդութիւնս և ձախորդութիւնս
տանց. որոց բնաւք յանպիտն ի տատապա-
յուցանել զսիրտ տանուտէրն։ Այլ այդ կրօնասէր
սրտի, որ վերծ է ի զբաղանաց աստի, և ոչ
յառաջագէմ լինի չիւրում վիճակի։

Ազգասիրութիւնն կրօնասիրականն նախ ա-
ռաջին տարագիր առնէ զայս ամ աշխա-
տութիւնս և զգբաղական հոգս. և տայ ոգ-
ջախոհ կրօնասէրն ոչ երկնաքաղաքացոյ
խնդամիտ հոգալ միայն զերկնասէրս, և
զփրկութիւն անձին։ Այլ թէ քանի օգուտ
եկեղ այս, զիտեն այնք կրօնասէրք, որք մե-
կուսի ի հոգոյ աստի՝ կեանս վարեն ողջա-
խոհս և երջանիկս. զիտեն և վշտապին ծա-
կանք, որք մեծաւ մեղաւոր և տաժանիւ գտա-
նեն յայնպիսի տատապանս։ Այլ թէ չկայր
ինչ այլ բայց եթէ հոգալ թէ ոչ հաճոյ լի
նելոց են կանանց իւրեանց, ոչ հանդիսանա-
լոց են յաշխարհի, և ոչ հաճելոց են զիւրեանց
ազգայինս. այս ևեթ չատ էր տանջել զնոսա
ի մահ։ Այլ ոգջախոհ կրօնասէրք հոգալ
ունին միայն, թէ ոչ հաճոյ լինիցին Աստ-
ուծոյ, քանի՞ դիւրին է հաճոյ լինել Աստ-
ուծոյ, քան հաճոյ լինել ծով. և քանի՞ վաղագոյն հնար
է հաճել զարարիչն, քան զարարածս։ Ալ
յաստի կեանս առաւել հաճոյ լինի ոյ, որ
քայուքեն նր լինի մեծագոյն։

Այլ և այնմանեայն չունի իշխա-
նութիւն ի վր մարմնոյ իւրոյ. այլ կինն է

որ. ոչ ասէ առաքեալն իմ. և է ձեմարիտ յոյժ. զի զայս պահանջէն օրէնք ամուսնուէ։ Ոչ ունէր այս ծառայութիւն. և ծառայելն հնոյ չիցէ ծառայութիւն խիստ. և զի տեսէ այն ոչ ամմի կիմ տան, այլ միշտ ի մահ, չիցէ ծառայութիւն միանգամայն։ Այո՛ չէ յոյժ տարժանաւոր՝ յորժամ այրն դիպի կը նոյ բարեպաշտի, թէպետ և այնպես է ծառայուի. բայց թէ դիպի այրն հնոյ նման րաւորի՝ լկտուց՝ և նեղացուցչի, օրպիսի դժուիք էցեն. օրպիսի վիշտ էցէ առնն առաւաղոց. որ շղթայակապ դերի այնոյ չար չարիցն։ Այլ ողջախոհ կրօնաւորի երբ՝ են ը ողջախոհութիւն՝ որ է քաղցր առաքինութիւն, և ը խ՝ որ թէպետ և ծեր էմ նորա, բայց և հայր գործակից. և ծառայելն ինձ ուխտիւ ողջախոհուէ՝ է սերձացուցանել զսպակ իւր ձոխ արգեամբը։ Այ՛ որ ծառայէ և ինչ ո՛չ շահի. և կրկին վայ, որ ի ծառայելն և տուժի։

Ասձեալ՝ որում հարկ ի վէր կայ զսիւ և զգիշեր ջնականալ ը առ հի և թուն տուր գազանի, այնպիսին կայ ի կայանի վտան գի՝ թէ թուռնաւորեացի, և խածուած ընկալցի ի մահ. բայց թէ ոք կապեացէ զբերան գազանին՝ մինչ ոչ ևս կարօղ լինել նմ խածանել կիմ թուռնաւորել. յայտ է թէ օգուտ մեծ գործի այսպիսւոյն, և շնորհ։ Արդեակ, չիք գազան ամենի և թուռնաւոր իբրև ըզ մարմինն. որոյ խածուած և թոյն մեռուցանէ զհոգի. և զի սմա հարկ ի վէր կայ զա-

դարել ըստ նմա՝ ի մի վանս զամի՛ և զդիշեր ։ յայտ է թէ կայ՝ ի մեծի վտանգի ։ Այդ՝ ոչ ջախոհութիւն է, որ զերծուցանէ զհոգի՝ ի վտանգէ անտի ։ մի՛ զի կապեալ սէր քաղցր կապանօք ուխտի զցանկութիւն, որ ի բերան գազանին, չթողու նմա խածանել կամ թունաւորել ։ Ոչ արժանի ցաւակցութիւն, որ զդրդռէ զկապեալ գազան ։ և չէ արժան նի՛ ներման, որ ոչ օգտի ընկալեալ օգնականութիւն ։

Արժա՛ն ի հաստատակուռ ուրեք կայ առնուկ լինել, ՚ի ցածուցանել զայն՝ պիտոյ է զբռամբ ածել զսպառամբեցուցիչն այլոց ։ զի՛ ի մնալ ոսոխին և խածանումն առ բռիսն անդրեալ՝ խրտչի՛ ի բաց փախչի, և զդրդռումն դադարէ ։ Ի կրօնաւորն, որ է ոչ կարգաւորեալ ինչ հաստատակուռ, յատեան աղմուկ, յորժամ առօրեայ մանն ոչ միայն բանի ըստ վերնն մանին ։ Այդ՝ ի ցածուցանել զաղմուկն և ի խաղաղել զհաստատակուռ թիւն, պիտոյ է կալանաւորել զմարմինն՝ որ գլուխն է ամբոխին, որ ապստամբեցուցանէ զկիրս ընդդէմ հոգւոյն, և զդգայական քաղձանս ընդդէմ բանին ։ Այս ողջախոհութիւն է, որ կալանաւորէ զմարմինն ուխտի՛ ։ և դիտողութ սրտի՝ որ ամրոյն է կրօնաւորի՝ պահէ զհաստատակուռթիւն՝ ի խաղաղութիւն ։ Այս օգուտ, զոր առնէ կրօնաւորական ողջախոհութիւն, այնպէս է պիտանի, որ առանց սէր՝ ի կրօնաւորն լինի խաստնակուռթի՛ բաբեղնի ։

Յայսմանէ յառաջ գայ միւս ևս օգուտ՝ ուչ ինչ փոքր քան զասացեալսս. զի է, զի կրօնաւորն ողջախոհութիւն յանձին ունելով զևաղաղուն և զհանդիստ, յաղթական լի նի այլոց իւրոց թշնամեաց՝ որ կան արտաքոյ։ Օ օրաւար՝ որոյ զօրակոյք են ըստ միմեանս միաբան, և իւրոց հրամանաց հնազանդ, թեպետ և սակաւ զօրս ունիցի, առնէ քաջութիւն։ Այնպէս կրօնաւոր, որոյ հոգւոյն զօրութիւք՝ և զգայական կարողութիւք են ըստ միմեամբ միացեալ, կարօղ լինի անվհեր պատերազմիլ ըստ իւր թշնամիս՝ անեղկևան յաղթութիւք։ Ա ա է թէ՝ ի զօր ուխին իցէ միութի, քան եթէպատահ քաջ մութի։ Ա՝ ոչ պարտ է զօրավարին խնամ ունել այնմ՝ որ ի զօրուն իւրում պահէ ըզ խաղաղուն։ Այլ զի ի հոգևոր զինուորութե կրօնաւորն է ոչ զօրագլուխ, պարտ է նմա խնամ ունել ողջախոհութե, որ պահ զզօրականս ի խաղաղութե։ Ա աղվաղակի ի պարտուն մանի, որ յառաջ քան զպատերազմն ուչ խաղաղէ զիւր զինուօրս։

Գ. Լ. ԺԲ.

Յաղագս վանից եւ կոթաւեան աղջախոհուածոյ։

Ա՛ղբեակ՝ քաջ գիտես, զի ողջախոհութիւն է գոհար մեծագին, լինձ սիրելի և քեզ պիտանի։ Այլ հարկ է և գիտել, թէ բազում գաղք կան, միանգամայն և Քրիստոսի՝ որք ինդրեն զողանալ զայն՝ի քէն, կամ յապականութեի դնել, առ աստուածէ զայր ունին առ քեզ։ Այլ պարտ է քեզ արթուն և զգուշաւոր լինել՝ի պահպանութեի նր։ Եւ մի՝ ապաւինիր յայն՝ թէ մարմինն զլսաւոր Քրիստոսի նր՝ կապեալ կաշկանդեալ կայ ուխտիւ. զի այնու ապաւէն է նա, որ թէ ոչ կարողանայ խղել զկապանս և արձակիլ՝ ոչ միշտ զանայ, անտարակոյս և՝ի կապանս անդ յարուցանէ խռովուի, ոչ ե նր սովորուի. զի ակնունէն յաղմկի անդ կիմացաւուի գտանել, կամ զողջախոհութիւն առ՝ի մահ խոցել։ Եւ մի վստահիր, թէ մեծ բնակելոյ ողջախոհութեն առ ժամ մի յամրոյն կրծնասէր սրտի, այլ նուէհեաւ յապահովի իցէ. զի և մեծամեծ ամրոյք՝ի յափշտակուի մատնին. և կայն ապահով՝ զնասակաւ ե յոլովակի, զմ լինել լոյ ապահովութեն՝ մայր անհոգութե։

Ա՛յս առաջին վտանգ՝ ե մատնութեին. զի վտան ունելոյ ողջախոհութեանն Քրիստոսիս ներքոյ, և Քրիստոսիս արտաքոյ, դիւրաւ մատնի։ Ա՛ռն որոյ պարտ ե կրծնասորի զգոյշ լինել՝ զի մի մոլորիցեն՝ որ ե ընտանի Քրիստոս

Թշնամի, արտաքուստ զօրավիգն ունիցի։ Արդեակ, Թէ կամիս կշտապինդ ուտել, քաջ ըմպել, բազումս ի քուն լինել. և կարծես այնպէս ողջախոհ լինել, և չզդալ ինչ զբո զիս զգայական ցանկուէ, խաբիս. զի այդ ոչ այլ ինչ է, բայց զկեն և կազմած մատուս ցանել մարմնոյ։ Իսկ զինչ զարմանք են, Թէ այնուհետև ապաստամբեսցի նա ի հոգւոյ. զինչ զարմանք են, Թէ ձեռներից լեցի ցրել զուխան, և վարել յիւրմէ զողջախոհուէն, Թէպէտ և վաղնջուց բնակեալ լիցէ ի տան։ Կամիս, զի մի խիղախեսցէ մարմինն. Ձըն չեա զնա Ճիշդ կերակրով. կամիս զի մի մատ նեսցի ողջախոհուէին, և մի արտաքսեսցի ի տանէ. սակ զնովաւ քաջ պահպանուէի. պահք և հսկմունք են նը քաջ պահապանք, ոչ միայն զգուշանան նմա, այլ և զկենս կապտեն զՔրիստոսաց, ոչ այլ ոչ իշխեն ի վը յառնել։ Որչափ գգուէս զմարմինդ, այնչափ բունանայ նա ի վը ողջախոհուէ։

Տը, առ ապրիլ և ծառայել քում մեծուէի, պիտոյ է ուտել, ըմպել, և ի քուն լինել. ապա եԹէ վ'ս այդը մարմինն լըթի, և ձեռներից լինի ընդդէմ դառնալ հոգւոյ, և ողջախոհուէի, ոչ մեր են յան ցանք. զի ոչ յայս սակս լինի։ Արդեակ ոչ անգոնեմ ես զպէտոյն առ կենդանուէի, և առ աշխատուէի վ'ս սիրոյ իմոյ և ծառայուէի, որովհետև այս ամ օրհնուէի ոտնեալ է իմոց ծառայից. այլ կշտամբեմ զաւելորդն։ Ոչ հարկաւոր կերակուրն, այլ

աւելակերութիւնն է, որ խրոխտ առնէ զցան
կութիւնն, և վտանգէ զողջախոհութիւն։ Որ
շատ ուտէ, ոչ ինձ ծառայէ, այլ հեշտախո-
տութիւն։ Ինձ հաճոյ են այնք՝ որք ուտեն, զի
կեցցեն և ինձ ծառայեսցեն. ոչ և յոյժ
անհաճոյ են այնք, որք կեանն զի կերիցեն։
Այսպէս արարին իմ սիրելի ծառայք.
որոց ուտելն էր պատիժ, և՛ի քուն լինելն
սակաւոյ ինն. և՛ի սուտ ողջախոհութիւնն էր
յաղթական։ Չափաւոր կերակուր օգտա-
կար է հոգւոյ և մարմնոյ. ոչ և չափազանցն
վնասակար հոգւոյ, և խոչընդոտիչ մարմնոյ։

Երկրորդ վտանգն է՛ի զգայութիւնս, որով
չծորդ գոլով սրտի, ուր բնականայ ող
ջախոհութիւն, քանզ պահպանութիւնք պէտք են.
որովհետև ըստ այնմ մտանն եթէ բարւոյ, և
եթէ չարն։ Որ ոչ զգուշանայ դրան տան խո
րոյ, յոլովակի գտանէ ինչ պակաս. կիրգաս
նէ՛ի նմա ինչ՝ զոր ոչ կամիր։ Ընդ կանգ-
նի պատուն, որ բանի և փակի. փակի անծա
նօթից, և որոց կարօղ են վնաս առնել. բա
նի ընտանեաց՝ և որոց գան յօգուտ։ Կրօ-
նաւորի չէ արժան մուծանել ինչ, ուր է
ողջախոհութիւն. թէ ոչ նախ քննեսցէ զգու
շութ։ Յայսմ առնեն՛ի քաղաքս՝ որ յերես
առմնանայ, մանաւանդ յորժամ կայցէ ինչ
կասկած թշնամեաց. զի ոչ միայն քննեն
զնիւթսդրոն. այլ և խոյզ և խնդիր առնեն,
թէ ունիցի ինչ գիր կամ զինս՝ ի վնաս քա-
ղաքին. և այս զգուշաւորութիւն չէ ինչ պար-
տաւելի, այլ դժգիւրի. և քաղաքմանպատ չէ

քա-

բաւական. զի և այնպէս պահապանք խա-
բէին երբեմն։ Իսկ զիարդ կրծնաւորն ան-
փոյթ էիցէ՛ի պահպանութեի՛ դրան սրտի իւ-
րոյ, ուր են իւր ամ բարիք. և զորմէ կախ
եաւ կայ իւր յաւիտենական փրկութի կամ
դատապարտութե՛ն։ Ալ ասիցէ, թէ չափա
զանց իմն էցէ իւր զգուշաւորութե՛ն. որ պա
շարեալն և յայնչափ թշնամեաց։ Ալ ո՛չ պա
հէ զպատուհանս իւրոց զգայութե՛ց, զոցե
զմնոյ առ անկն։

Ա՛ւ ևս կենակցել ընդ վաւաշոտս և ընդ խե-
նեչս, և դնել զողջախոհութե՛ն՝ի յայտ
նել վտանգ. զի (ոմն եղոյց փորձն) զբա-
զում ողջախոհս ձգեցին վաւաշոտք յանա-
ւակութե՛ն, քան զվաւաշոտս ողջախոհք՝ի
ժուժկալութե՛ն. որ իբրև կորոյս զնուր անեղծ
անապատութե՛ն՝ դիւրաւիւտ և աչուհետև
՝ի չարն քան՝ի բարին, և ոչ հիւանդ ա-
ռաւել լիսորէ զիւրոց քմոյ զամաքն, քան
զնուր կենաց օգուտն։ Ա՛ւ թէ կենակցին
ընդ այնպիսիս յառաջ գայ յանկարգ սխալ-
ժակէ, մեծ ևս և վտանգն. վ՛ա զի թէ լոկ
կենակցութե՛ն ընդ անպարկեշտս՝ և վտանգա
ւոր, որչափ ևս կենակցին զգայական սխալ
ժանօք։ Ալ արտաքուստ քարշն յառաջ
հայէ, և ներքուստ մղի յախտժակէ, վաղ
անկանի, թէպէտ և հոգեսէր ոք էցէ։ Ալ ո՞
այսորիկ ծառայք իմ նախանձաւոր սիրոյ՛ք
ողջախոհութե՛ն իբրև զգայեն յանձինս զան
կարգ սխալժակ, անդրէն՝ի քաց հրաժա-
րեին՝ի կենակցութե՛ն իբրև՝ի մեռաւսիկ

Թշնամւոյ մաքրուէ ։ Որ իւրաքանչիւր կաղայ , որ
ըլ կաղայ թարթափի ։

Նոյն վանդ՝ ի մէջ բերէ ընթերնուղ
գիրս խոհերականաց՝ և անառակս . զի
և աչք են թշնամի ողջախոհուէ ։ Զգիտեմ
զինչ ինչ արդարացուցանել զկրօնաւորս , որ
պահէ զայնպիսի ժահր չիւրումն սեռեկի ։
Նոյնն թէ խառնի ևս ըլ օգտակար կերա-
կուր , տակայն և այնպէս է թոյն , և առ-
թէ մահ ճաշակողին . սոյնպէ անառակուին
խառնեալ՝ինկարս , կի՛ի գիրս ըլ այլ սկի-
տանի խմաստս , և այնպէս իսկ՝ է անառակ .
և միաս առնի հայեցողին՝ ընթերցողին՝
և լսողին ։ Այլ թէ աշխարհականք չէն կա
րօղ բարեմիտ խղճիւ կարդալ զայնպիսի
գիրս , զիարդ կարօղ իցեն կարդալ կրօնա
ւորք , որոց յանձն առեալ է ողջախոհուի ։
Որ ինչ ընթերցանի՝ ի գիրս , զայն որոձէ
սիրտն . և զոր որոձէ սիրտն՝ տպաւորի յա-
խորժակն ։

Այս միւս ևս թշնամի ողջախոհուէ , այնչափ
առաւել վտանգաւոր քան զայլ թշնա-
միս , որչափ է անծանօթ . և այն է կարի
խիճ ապահովին և վստահանալն կրօնաւորի
՝ի ժուժկալութէն իւր ։ Կարի ապահովուինն
ընկերց զբաղումն . և չէն ինչ զարմանք , զի
դուստր է հպարտութէ ։ Որ կարծէ լինել
ողջախոհ , և ոչ խորշի՝ ի վտանգէից , կարի
խիճ յանձնապաստան է ։ Այլ այսպէս չորան
իմ խոնարհ և ողջախոհ ծառայք . այլ եր
կուցեալ յիւրեանց տկարուէ՝ խոյս եառն

յամէ

յիմէ , որոց հնար էր գրգռել զմարմնա-
կան ցանկութիւն : Այրի իմն ապահովա-
թեամբ՝ եթէ ոչ առնէ զկրծնաւորն յանդուգն , գէթ
առնէ անվհատ . և երկոքեան իսկ վտանգին
զողջախոհութեամբն : Այր կարի իմն վտահի
յանձն , դիւրաւ դիմագրաւէ վտանգից .
վէպ խաբէ , և կորուսանէ՝ զոր ոչն կարծեր :

Կ։ Լ։ ԺԱՄ։

Յաղափս ինձ ոգոյց , որ օգնէին պանպանուիլ
կրծնաւորական ողջախոհութենէ :

Ա՛յրեակ , ի պատերազմունս որ ի մէջ
մարդկան՝ օգտի ձակատիլ լայդդէմ
թշնամւոյն , և երբեմն ընդ առաջ ևս ելանել
սակաւաւոր զօրաց . զի խրախոյան այն արտա
քեզ առնէ զթշնամին , և տայ ի ձեռս դիւղ
թուի : Նոյպէս յայսմ հոգևոր մարտի , յորում
առաջի կայ մեզ պատերազմել ընդ մարմնական սխրի
և ընդ ցանկութ , որ ոք վաղագոյն խոյս տայ՝ վա
զագոյն յաղթէ . և որ դիմակալել կամի , վտան
կէ գյաղթութէն , և յորքանակի պարտի՝ քան
պարտի : Այս մի՛ զարմանալ ընդ այս . զի ի
պատերազմունս ծի՝ արշաւանաւն և դիմա
կալութէն առ թշնամին առաւելուն զօրու
թիք զինուորաց , և վատթարին թշնամիք .
բայց յայսմ մարտի հակառակն գործի . վ
զի դիմակալութէ՝ ցանկութէին զօրանայ ,
և խրոխտ լինի , և բորբոքեալ՝ միշտ խոցէ
կիճ կծանէ . և վէպ որ խոյս տայ՝ յաղթա-
նակէ : Ըմ դու խմաստուն քան զսողոմոն ,

որոյ

որոյ ոչ խուսափեալ յառնէին, անկաւ ցա
րաչաք։ Արարածան իմ յոյնհանգիստ մկրտիչ
Թէպետ և սրբեալ էր յորովայնէ մօր իւ
րոյ, սակայն և այնպէս՝ առ խորշելոյ յամ
առնէր, անդադարն ի մանկունէն մեկուա
ցաւ յանապատ. և դուս որ չէս սրբեալ, և
ոչ յուժիւ հատասար ես նմ, կամիս կալ յա
ռէյն, և դիմակալել։ Յայտ է Թէ կամ ոչ
Ջանաչես զանձն, և կիր անփոյթ ես զողջ
խոհուն։

Երկրորդ միջոցն է, փուլ Թանակի Թօ Թա
փել յանձնէ զսիրտ հրապոյրս՝ զոր Թըշ
նամին առաջի առնէ մտաց։ Այս առնիք
են, որք Թէ ոչ վաղվաղակի խլեն ի սիրտ
սիրէ հոգւոյ, նոյն օրէն արմատս արձակեն,
խակ և խակ աճեն, և միանդամայն փուշ
բառաւցանեն խայԹիւս հոգւոյ, և հեղձու
ցիչս ողջախոհուԹէ։ Արծաւոր՝ որոյ յան
ձին զգացեալ զիեռնէշ խորհուրդս, ոչ վա
րե զնա յիւրմէ, ցուցանէ Թէ հաճոյ են նմ.
և Թէ հաճոյ են նմա, զիարդ հաճոյ լինի
ցի միանգամայն և մարդուԹիւն մտաց, որ
Թշնամի գոլով նոյ ոչ կարէ կալ ընդ նմա։ Ամէն
ի սկզբան անդ են միաւսակար, սրբչափ յա
միենան, այնչափ առաւել միասին։ Այծ
Թէպետ և մանուկ՝ Թէ վայր մի ինան ի
վէր կապերտի՝ խանձի հոտ հանէն, և ծակ
դործեն։ ԱրԹէ գիտեին կրծաւորք ի սկզ
բան անդ, Թէ ի քանի՞ չարեաց զերծա
նին՝ արագ ԹօԹափիտմէք յանձանց զգ
պիզծ ցնորս, զոր օրինակ իմանան զինք, ոչ

որ

ոք սրդեօք թողցէր առնել մանկանց բարե-
լենի. այլ ամ ոք առաժամայն հարկանէր զգ
նա գ քարի։ Ընդհոգուելոյն ի մերժել յանձ
նէ զնեռնէշ խորհուրդս՝ ժրացուցանէ զսա-
տանայ, և առաւել համարձակեցուցանէ փոր
ձուի յարուցանել ընդդէմ ողջախոհուէ։

Առ պահպանուի ողջախոհուէ օգտէ եա՝ լի
նել երբեմն կոյր՝ խուլ և համր։ Ընթե
ցիմարիա է, թէ չի պարտ տեսանել և լսել,
որում չի արժան ցանկալ, զիարդ իցի կրճնա
տուի յերթալոյ զձանձրոյն, արձակել զաչս
յայսկոյս յայնկոյս՝ հայիլ յերեսս անցաւորիդ։
Ծանր զարդ պատկերահինաց, որոց ի ինկարել
զկենդանագիր մարդկան՝ պիտոյ է յատեալ
հայիլ յերեսս նոցա։ Յրկիւղած և ողջախոհ
կրճնաւորն առաւել խոկայ, թէ զիարդ լինի
ցին գնդիք յետ մահուան, քան թէ զիարդ իցեն
ի կենդանութէ։ Օ, ինչ չահ է հայիլ յայն՝ որ
քեզ ինչ ոչ օգտէ, այլ առաւել խափանէ ի
խոկմանէ պիտանեաց։ Արջափ ի բացէ եա՝ ի
զգայութէ և ի տեսոյ Տեառնոյ, այնչափ առա-
ւելուա ի խաղաղական վայելս ողջախոհուեդ։

Ընծայիցէ օգտէ առ պահպանուիլ մաք
րութէ և վախչելն ի դատարկութէ.
որ սրչափ անհաճոյ է ողջախոհութէ, այն-
չափ հաճելի է մարմնոյ, որ դատարկութէ
պարարի, և առ ողջախոհուելոյն ստամբա-
կի։ Կամն ի դատարկութէ է բանալ ըզ-
դուռն տան առ աւազակս և չարագործս։
Ծանր զի ոչինչ օգտէ կորուսեալին՝ առ դիւ
րութէ գողացողին։ Յուժամ է որ քաջ պա-
տաղ

տալեաւ, ոչ գիտեն անասլ, բայց եթէ կա-
րևոր իրաց. բայց որ կայ ի զբօսանս՝ և պա-
րապարտութիւն խնդրել, ունկնդամատոյց լի-
նի ամի, և անասլ եթէ հոգևարի, և եթէ
զգայական։ Եթէ հոգևարը ինչ է այն,
դատարկութիւն նանրանայ. և եթէ զգայա-
կան՝ դատարկութիւն զօրանայ։ Արդ տես,
եթէ արժան ինչ իցէ քեզ կալ դատարկ, որ
եկեալ ես ի կրօն առ աշխատուիլ. եթէ որ
ժան իցէ քեզ դատարկութիւն զօրալիզն լի-
նել մարմնոյ ընդդէմ ողջախոհութեան, որ ուխ
տեցեր լինել ողջախոհ։ Ամենեք մեղադիր
լինին սատանայի, եթէ յոյժ լակի գնա խենդ
խորհրդովք. և այս ոչ սատանայի է մեղ,
այլ իւրեանց. զի նա ի փորձել իւրում
խնդրէ զբազեցուցանել զանզգաստն, որով
հետև այս է նր գործ։ Եթէ կայրին նք միշտ
պատաղեալ ի բարի ինչ գործ, սատանայ
տայր նց դուլ, չտեսանելով ինն ինչ յիս-
բոյն. և այնպէս լաւ ևս պահիւր ողջախո-
հութիւն։ Կալ ի դատարկութե, և չփորձիլ
անհնար է. զի չիք ինչ, որ այնպէս զգըր-
գռե և փութացուցանէ զսատանայ ի փոր-
ձել իբրև զդատարկութիւն։

Ով առաքեալք իմ, որք արդ փայլեն յերկինս,
առ ողջախոհ կալոյ յերկրի՝ յերկուս
առաւելապէս մարզեցան առաքինութիւն,
ի խոնարհութիւն, և յապաշխարութիւն։ Ապ-
նարհութիւն արտի՝ ոչ միայր գթած, խըն-
դրե պահպանել զողջախոհութիւն զգուսար
իւր սիրելի։ Քաջ գիտէին իմ ծառայք,
թէ

Թէ դժուարին եր յոյժ ամբարտաւանին պա
հել ողջախոհ։ Այլ և ապաշխարութեին ե
պահպանիչ ողջախոհութեե ըստ մարմնոյ։
Ոչ միա դնեին Ճնշել զմարմինն, ոմանք
պահօք, ոմանք ձաղկանօք, ոմանք քրձաց
գեցութեբ, և ոմանք տքնութեբ. դիտելով
Թէ այս վիշտք մարմնոյ՝ են դեղք յատաչա
պահեստք մաքրութե. և յորժամ այս դեղք
ոչ օգտեին, ձեռնարկէին յևս սաստկա
գոյնս։ Ոչ ոմանք ի շինուցանել զտապ ցան
կութե, անկան ի ջուր ցուրտ. այլք մերկ
ընկողմնեցան ի ձիւն. ոմանք խանձողեցին
զմատունս. այլք մերկ Թաւալեցան ի մէջ
փշոց. յոր գործս մեծ Թշնամիք ցուցան
մարմնոյ, և հաւատարիմ պահապանք ող
ջախոհութե։ Ոչ ասանց ինչ խատութե՝ ան
հնար է նուճաձել զմարմինն. և մարմինն
անհնաձ ոչ բարւոք բառնայ ղողջախոհու
Թին վերելեակ. այլ կամ զարկուցանէ ըզ
գեսեսի, կամ վարէ չարաչար։

Գ Լ. Ի։

Յաղագս ուխտի հնազանդութե։

Թէ չէնչ կայանայ հնազանդութիւնն կրճատաւորական։

Տէր, տեսանեմ, զի Թէպէտ և ջանամ առաջնորդել անձին անսխալ, սակայն յոլովակի ախտպէս սխալիմ, որ ամաչեմ։ Ո՛վ ինչ՝ յոր կարի իմն ճեպիմ, և ի՝ յոր տարտա միմ. և խորհիլ ընդ ոսկս՝ ոչ յոլովք ինձ։

Ար-

Արդեակ , յաստի կեանս չիք ոք բաւական առ ուղիղ առաքինութեանն անձին . զի ո՛չ ոք ունի զձանապհումն իրաց , որ պիտոյն է առ՝ի չսխալել ։ Այլ դիտես , զինչ լինելոց է՝ի վաղիւն . չես իրագէտ սրտի մարդկան . զքեզ իսկ ո՛չ քաջ ձանաչես . և զիարդ ձեռնհաս իցես անսխալ վարել զայլս . կամ անձին առաքինորդել ։ Որ ըստ խաւար գնայ , թէ ո՛չ անկանի , գէթ գթէ , կամ մոլորի՝ի ձանապարհէ . և թէպէտ և կայր քո բաւական ձանաչումն և լոյս , սակայն իցէ քո զօրութեն՝ի յաղթել գժուարութեց՝ որ ըստ առաջ լինին ։ Այո զի կիրք հոգւոյ այնպէս սաստիկ են , որ յաւիշտակին և զընտիր ընտիրսն՝ի մարդկանէ . և՝ի սանձահարել զնոսա՝ չեն բաւական մարդկային զօրութիք ։ Այլ եթէ՝ի քնաւոր կեանս , յոր զամենեսեան լուսաւոր առնէ լոյս բանին , կան այսչափ մոլորութիք , զինչ լինիցի՝ի հոգևոր կեանս , յոր մեծ և գժուարութիք կան . և յոյժ նուազ է լոյս և ձանաչումն ։ Այո՛ այդպէ է , տէր . իսկ կայցեմք միայցեմք՝ի խաւարին անդ անօգնական , և անձար ։ Արդեակ , յայսմ հարկի գիտե օգնել և ձար առնել առաքինութեին հնազանդութեե , որ ասէ . Ծուղ զի առաքինորդեացեն քեզ ։ Որ գնայ , և ո՛չ տեսանէ ոչ պարտն է , հարկ է թէ առաքինորդեացի յայլմէ՝ որ տեսանէ և ձանապարհ առնէ ։ Այս հնազանդութիւն է , որ դնէ զկրծնաւարն՝ի ձեռս իմ , առաքինորդել ինձ նմին ։ Այլ զի քաջ գիտեմ ես զձանապարհն , և զիսէ և խոր-

որ

որ ինձմէ, վատահ լինի յիս ամէն կրօնաւոր, թէ հաւատարմութիւն առաքինութիւն ունիմ նմա եւ ձանձրոյթն ձահոզութիւն առ յաւիտենական փրկութիւն։ Այլ գործ է նմա զուարճ, զի մինչ ի վախճան առաքինութեցից։ Ամէն կրօնաւորք ի հրաժարելն չեն սակրն առնեն զալ զինի իմ. բայց բազումք կարծեալ թէ կարօղ են գնալ իւրեանց, թողուն զիս. և վա՜ այնորիկ նոցա է բազմապատիկ վնասու։ Ոչ բաւական սակրն առնել. եթէ միայն ի սակրն ձանձրոյթիս եկեն զժուարութիւք, անկենն ինչ տեղի. բայց զի եւ ամէն ձանձրոյթն կան խոչք եւ զժուարութիւնք, եւ ամէն ձանձրոյթն սիրոք են զհետ երթալ առաքինութեան։ Որ անգէտ գոլով ձանձրոյթին, թողու զառաքինութիւն, յայտ առնէ՝ թէ չէ ինչ ընդ նմա փոյթ մեղաց։

Յաշխարհի ասաց ես եմ առաքինութիւն։ Ինձ թագաւորք թագաւորեն, ինձ իշխանք տիրեն, ինձ օրէնսդիրք օրինադրեն զուղիսն, և դատաւորք առնեն զիրաւունս. և ի հրամայել իմում, զի հնազանդութիւն մտաւոյն և ժամանակաւոր տեարց, որ ոք հակառակ կայ այսպիսի իշխանութեանց, ինձ և իմում հրամանի հակառակ կայ։ Այն կարգ է և ինաւ կրօնի, որոյ ես եմ գերագոյն զեկավար. ես զեկավարեմ նմա, և ուղղեմ ինաւհանգիստ. ես բաշխեմ նմա վարձս զիւրաքանչիւր գործս. և ընտրեմ պաշտօնեայս, որոց կամիմ զի մատուսցի հնազանդութիւն։ Այլ զի յաւելցուսցէ ինձ ես եմ՝

որ պատճէրեմ, զինչ արժան է առնել
Հպատակաց. լսելն նոցա՝ է լսել ինձ, և անար
գեղն զնա՝ է անարգել զիս։ Ա. Ի կրօնաւորք
կան՝ ի նաւել, բայց ո՛չ ամենեքեան նաւեն յա
ջողակ։ Ար որ՝ ինձ յանձն առնու առաջնոր
դել, նաւէ անվտանգ, կեայ անխռով, և ըն
առակին Հանապարհորդէ՝ ի քուն. բայց որ
ո՛չ յանձն առնու առաջնորդել, տագտկա
նայ՝ ի նաւի անդ. է զի ծարջանայ, զի եմուտ
՝ի նաւ. է զի ցանկայ եղանել՝ ի ցամաք. և ոչ
դառնայել՝ յօդինչ հոգայ առնու քաղցրուի։
Ա. Ա այս ամ լինի. մ՚ս զի կամէր Թէ նաւն
գնասցէ ըն Հաճոյս իւր. այս է առաջնոր
դել, և ո՛չ Թէ առաջնորդիլ։ Ա այ կրօնի,
որոյ Հպատակքդ՝ ի խնդիր են անաար իւրաքան
չիւր իւրեանց Հաճոյից։ Ար՝ ի նաւ մտանէ,
անաար ունի նաւին, և ո՛չ Թէ նաւն նմա.
ո՛չ լիներ աջող ՀանապարհորդուԹիւն, և ո՛չ
Հասաներ նաւն՝ ի նաւահանգիստ, եԹէ կա
միցն անաար կամաց իւրաքանչիւրն նաւորդի։
Ա՛չ կարէ կեալ՝ ի խաղաղուԹիւն կրօնաւորն,
որ ո՛չ յանձն առնու առաջնորդիլ։

Ա ամիցիս լաւ ևս գիտել, Թէ զինչ է Հնա
զանդուԹիւն. է դերեզմանն ինչ։ Կամիս
ձիս գիտել, զինչ է Հնազանդիլ. է Թաղել
՝ի նմա զկամս իւր։ Աչրանի է կրօնաւորն,
որ ՀշմարտուԹիւք կարօղ իցէ ասել։ Ա աղու
ևս Թաղեալ է իմ զկամիլ իմ, և զկամիլ
՝ի նմա զկամս իւր։ Աչրանի է կրօնաւորն,
և վաղու ևս արարեալ է իմ յուզարկաւո
րուԹի աղաստուԹէ իմոյ կամաց. զի ըն

յերկինս։ Ոչ ոք կարօղ է առնուլ զկնաչ իւր՝ և դալ զկնի իմ, թէ ոչ նախ Թաղեսցի զկամն իւր, և ուրեմն զանձն։ Արդեաւր՝ որ պահէ զկամն իւր, առնելով զհաճոյս առաջի իւր, չէ մեռեալ ՚ի։ և մեռ այնր ոչ ինչ օգտի կրծնին։ որ ոչ է մի, նոյնպ ոչնելոց է մի միայն կամն։ և այս են կամքն մեծաւորին։ և յայնմ պարտ է Թաղեալ լինել ամ կամայ Հպատակաց։ ապա Թէ ոչ՝ բուրեն ժահահոտուն անտանելի՝ ոչ զանՔաղ մեռեալ։

Ասդ՝ ասա ինձ որդեակ։ զինչ լիներ, Թէ ոք վայրապար՝ միայն ՚ի հաճել զմիտս, հաներ ՚ի գերեզմանէ զմեռեալ ոք բաղմօր եայ։ ոչ արկաներ այնպիսին տաղտկութի՛ և տակուն։ Լսակ զինչ այլ ինչ չհնազանդել հրամանաց կրծնիդ, կիր ձայնի մեծաձօրիդ, բայց եԹէ հանել արտաքս ՚ի գերեզմանէ զոր կամիդ և չկամիդ։ զոր ՚ի մեռանելդ ՚ի կրծն Թաղեցեր, հոտատուն մեռօք այլ ոչ ևս հանելոյ։ Լաւ արդ՝ անուն եղեալ ինձ, կարել և չկարել, կարծիցես արդա րանալ առ քեզ իմ։ մի կարծեր։ Ո՛չկարելդ՝ զոր բաղբաղեցեր քոյմ մեծաւորի՝ ինձ բաղ բաղեցեր։ և ես քաջ դիտեմ, զինչ լինի բաքանչիւր ոք կարէ և ոչ կարէ։ և իրաՔէտ ևս եմ, զինչ ՚ի բերան կայ կրծնաւորի, և զինչ ՚ի սրտի։ այլ և իմանամ, Թէ երբ չկարելն և չկամիլն ե խուսափել և չառնուլ աշխատուի յանձն մեր սիրոյ իմոյ։ Այլ Թէև ընդունելի մեծաւորն զաւտ պատճա

ռանս Հալատակին, և չքննեսցի, Թէ արդարև կարօղ իցէ նա, և Թէ ոչ. Թէ հնար իսուծր իցէ նմա, Թէ անհնար. մի վն այսպ ուրախ լինի Հալատակն. զի ոչ այնպէս վհատ լինի իրք. այլ ես Հանդերձեալ եմ քննել զնա յիւրում ժամանակի յիմում առնել. յորում և Հատցի վհատ անմիջնորդելի և անքողքելի։ Այսպիսի մտքի է այլ այլոց ինչ իմացուցանել. այլ ոչ այ, որ տեսանէ ներքոյ և արտաքոյ։

Գ Լ Ո Ւ Խ։

Եվ ոչ ոք կարէ հաճոյ իցէ ած Հնազանդութենն Քրիստոսի։

Այդեսիկ գիտեմ, զինչ պէտ եկն անհնազանդութենն ադամայ. որ ոչ միայն արտաքսեցաւ ի դրախտէն, այլ և անիծաւ ամենայն իրօք։ Եիշաք Հողագործն է, քրտունք Հացկերոյն, երկունք ծննդեան, և այլ ամ թշուառութիւնք երեսեալք յաշխարհի մարդկան, պատիժք և անեծք են անհնազանդութենէ. որում՝ վն զի դուստր է Հպարտութենէ, չէր Հնար այլ ազգ ինչ պտղաբերել։ Գիտեմ եւս, զինչ պէտ եկն Հնազանդութենն աբրահամու. որ ոչ միայն լինէն ամ ամենք իւրով, այլ և ամ ազգք երի օրհնեցան ի զաւակի նր, յորմէ ծնանելոցն էր ումն, որ Հնազանդութիւն իւրով բանալ ունէր դրունս երկնից՝ զփակեալսն անհնազան-

դու-

դութիւն : Մինչև մարթ է ասել, թէ ամե-
նայն պարգևք երկնաւորք, ամ հարկ և
ամ առաքինութիւնք՝ են պատուղ և օրհնու-
թիւն հեզանդութեան : Այսմ և եթէ պարտ
էր բաւական լինել ի պատճառս ցանկալ ամ
կրօնաւորաց . Թէ քանի անհաձոյ է ինձ
անհնազանդութիւն, և քանի հաձոյ հնա-
զանդութիւն :

Վասնձեալ՝ եթէ հնազանդութիւն առ յայտ-
նի իմ հրամանն, որ երևի ընդ իրաց ինչ
բռնադատել զմարդ ի կատարումն, այնպ
հաձոյ է ինձ՝ մինչև առատապէս վարձահա
տոյց լինել ինձ նմ, ոչ միայն ոչ հաձոյ իցեմ ինձ
հնազանդութիւն կրօնաւորական, յորում
ոչ ի հրամանէ, այլ ի սիրոյ լսոյ յորդո-
րեալ մարդոյ ընդդէմ բնաւոր յօժարումն՝
պատրաստ զանձն պահել և զիմ խրատս :
Լսակ դիտելով, թէ մարդ բնութիւք բերի ի
մեծամեծս, և անձկայ և յօժարամտի ի
փառասէր ձեռնարկս . և տեսեալ զնա՝ ես
սիրոյ իմոյ խոնարհեալ յիրս՝ ըստ ինի կար-
ծեաց ցածուցանս, ընկալեալ և յաչս իմ արդոյս.
տեսեալ զնա՝ զի ոչ միայն չինդրէ զփառս և
զդովքի մարդկան, այլ խնդրէ և զարհա-
մարհանս . տեսեալ զնա՝ զի մերկանայ յիւրոց
կամաց, որ սկիզբն է պանծալի և շքեղ դուր
ծառնութեց յաչս Աի . տեսեալ զնա, զի ի հա
ձել զիս՝ մոռանայ ի հնազանդութեի մար-
դոյ՝ ուր բնութիւք է հաւասար . և բազում
անգամ՝ ի կրծեի հպատակի և հնազանդի՝
որոց հրամայեր յԱի . զնմանէ մարթիցիմ

չսիրել կամ ոգին զայրացիսի Հնազանդս։ Օ հարդ Հնար իցէ Հնազանդութիւն չլինել ինձ Հաճոյ, որ ամենայն զկրօնաւորս այնչափ ինչ գործել վա սիրոյ իմոյ։ Ոչ ոչ բարձր առնիցեմ զնա, որք ի Հնազանդիլ վա սիրոյ իմոյ՝ ցածնան ևս և ընդդէմ յօժարութիւն քնաւէ։ Ընդհարձ է թէ կարուսցէ ինչ, որ վա այ առնէ բազում ինչ։

Հաճոյ է ինձ Հնազանդութիւն և յայտնակս, զի առնէ զՀպատակն դիւրընտրել, և յօժարամտել զնա առ այմ ամենարուժն մեծաւորն։ Այլ ինչ, որ այնպէս սիրէ թարել և քաջալերէ զմեծաւորն, ոչ դիւրընտրելութիւն Հպատակաց։ Այլ, որպէս Հաճոյ զկրօնաւորն, որ զոմանց ձեռնարկէ ի գործ Հրամայել նոցա ի մեծաւորին, և ի Հրամայել մեծաւորին թողուլ զայն՝ և առնել այլ ինչ, խնդամիտ թողու զնա. և յօժարամիտ ձեռնարկէ ի նորոգ Հրամայեալն։ Օ սոքին Հակառակն, չէր ինչ որ այնպէս վշտացնէ և հեծեծուցանէ զմեծաւորն քան բեռամբք առաջնորդութիւն, ոչ ունելն Հպատակս ըստ սրտի քում, և դժուարամիտս ի Հնազանդութիւն։ Վրատոտ անընտել դժուարս բարձուցանել զբեռն յիւր վրայ. և թէ ձգամբք քարշցի ինչ ի վրայ նր, կիսել գետին զարկուցանէ, կիսայնպէս չարաչար տանի, որ բնիմ աշխատութիւն պէտք են, զի մի թաւիեսցէ։ Այ մեծաւոր, որոյ Հնազանդեալքն դժուար ընտրել, չէ վստահ ի նմա. վա այսորիկ ի տալ կատարել նր Հրաման ինչ ևս և դիւրին,

բին, բազում զգուշաւորուե պէտք են նմի, զոր ոչ արդեօք վարեր ըստմուղ անասուն։ Ա՛ղէկ փոխանակ զի Տպատակին պարտ էր պատկառիլ և երկնչիլ յիւրմէ մեծաւորէ, անհնազանդութին զմեծաւորն երկեցուցանէ ի Տպատակէն. որուամ ոչ կարեցէ տալ առիթ բժբռտանալոյ ի գայթակղուն այլոց, զանց զնուաւ առնել. ոչ Տրտմեայ ինչ նմա, և ոչ յանդիմանէ. Թոյլ տայ կեալ նմա ըստ հաճոյս իւր։ Ա՛վ թշուառութե՛ն անծանօթի։ Աւելորդ սա յաշխարհի ըստ հաճոյս իւր. բայց ոչ ծախիւք այլոց, այլ ծախիւք իւրովք. և ի կրծոյ կամի կեալ ըստ հաճոյս իւր ծախիւք իմովք, և արեամբ իմով. չի՛ հնար այսպիսոյս լինել առանց պատժի, ոչ և չի՛ առանց անիրաւութե։ Ա՛յդ չափեցեմ ես զանհնազանդութին, որ այսպիսի մեծ վնաս դործէ կրօնի. զիարդ ոչ խոժոխիմ ես ըստ անհնազանդս, որք քանդումն են իւրեանց կրօնին։ Ա՛յ այսպէս են հնազանդք. այլ անհոդ գնայ ըստ նմա մեծաւորն, անսեթևեթ, և անոճ. վստահ է ի նմա. և ի հրամայել նոցա ինչ, հաւաստեաւ գիտէ թէ կատարեն. թէպէտ և դժուարին լինի իցէ։ Ընդհակառակ և հեշտեաւ հնազանդի, որ հեշտընկալ է հրամանի. բայց որ դժուարաւ և ոչ թէ յոչ կամաց ընդունի զհրամանն մեծաւորի, կամ ոչ կատարէ, կիսկարաշար կատարէ. առ իւր կալեալ զգիւտ չեչեկ աշխատութեն, և կորուսեալ զպտուղ վարձուց հնազանդութե։

Եւ ես՝ հաճոյ է ինձ հնազանդութիւնն կրօ
նաւորական ։ զի բռնանդակի յինքեան
զբազում այլ առաքինութիւնս ։ եւ՝ ի վար ար
կանէ զգործս նոյ ։ Որպէս կրօնաւորն վճ
հնազանդելոյ՝ հպատակի այլոց իւրոց հա
ւատոյից կամ սուրբկոյսից՝ առնէ խոնար
հութիւն ։ Ի կատարել զպատուէրս մեծա
տոյց , թէ են դժուարինք , առնէ արիու
թիւն ։ զի յաղթէ դժուարութեանց ։ եւ թէ են
հակառակ ք զգայութիւն , կամ իւրում քնու
թիւն , դործէ համբերութիւն ։ զի տանի չա
րակրութեանց ։ Ի հնազանդին վճ սիրոյ ի
մոյ , առնէ սէր ։ Եւ այսու օրինակաւ հնա
զանդութիւն առնէ զկրօնաւորսնմանօգտինձ ։
որովհետև և իմ հնազանդութի եզեւ լծորդ
ը այսոսիկ առաքինութիւս ։ Եւ զի նմանու
թիւն պատճառէ զսիրելութիւն , յայսմանէ հե
տևի , թէ ամ հնազանդք են իմ սիրելիք ։
Որչափ աւելի առաքինութիւնք լծորդ են ը
հնազանդաւք , այնչափ առաւել օգտի հնա
զանդն ։

Որդեակ , այնչափ առաւել հաճոյ է ըն
ծայն ընդունողին՝ որչափ գերազանց է
իրն ։ Եւ յորժամ ընծայն ոչ առնի օտար
ինչ մտօք , կամ առ օգուտ մասուցողին ։ այլ
ինչպան նեղութիւն սիրոյ ընծայատուին՝ եւս ա
ռաւել է հաճոյական ։ Որդ՝ մի զի հնա
զանդութիւն է ընծայ ինչ , որով կրօնաւորն
նուիրէ ինձ զիւր ազատութիւն , որ առաւել
արժանապատիւն է և գերազանց քան զամ
զոր ունի , յոյժ է ինձ հաճելի ։ եւս առաւել՝
զի

Գ Լ. ԻԲ.

Յաղագս գեբայականացն և պատուհաս կրօնասուրացն հնադանդութեանն։

Ա՛ղէեակ, խորհեա՛լ էիցէ քո երբեք զա-
սացեալն իմոյ դրոց, թէ այր հնազանդ
պատմէ զյաղթութիւն։ Ո՞րպէս։ զի յաղթութի՛ւ
քան զոր մեծ և աքանչելի չի՛ք ստանալ յԱ-
ստուծոյ, և յաղթեալն անձին։ Ա՛յնպիսիք պարտի՛ն պատ-
րաստ լինել և հնարիւք. և թէ լինիցի և պարտու-
թի՛ւն զօրուբք գինուց, պարտի՛ ստորին ոմն, կի՛մ
որ՝ ի մարտի անդ լինի ստորանկ։ Բայց՝ ի
յաղթութէ անձին, լինի պարտուի՛ն ո՛չ արուեստ
տիւ կի՛մ պատրանօք, այլ ա՛ռ-քինութբ. և պար-
տի՛ այնպիսիսոք՝ որ հաւասար է, և միշտ մնայ
հաւասար։ Յայլ յաղթութիս՝ ի բարձրանալ
յաղթականին՝ զցածի և նկուն լինի յաղ-
թեալն. բայց՝ ի յաղթութէ անձին, ոչինչ
նուազ բարձրանայ յաղթեալն քան զյաղթա-
կանն։ Ի մարդ կայնին յաղթութիս՝ ի պարտու-
թի՛ն մնանին թշնամիք. առ որս հաւասարակ օրէ
նօք ընդ միջ անկանի առեղծութի՛ն, բարկու՛թ,
և ցասումն. բայց որ յաղթէ անձին, յաղ-
թէ այնպիսւոյ, ընդ որում ունի յօդ սի-
րոյ՝ քան զոր չի՛ք մեծագոյն. և այս դրժո-
ղա՛պարութի՛ն՝ պանծագոյն գործէ զյաղթու-
թի՛ն։ Այսպիսի է յաղթութի՛ն հնազան-
դին. որովհետև կամաւոր նուաճութի՛ն ընդ
հրամանաւ օտարի, յաղթական լինի ան-
ձին։ Այս այնչափ պանծալի է յաղթութիս,
որ-

զի առ այսպիսի ընծայատրուէ յորդորի՝ ո՛չ
յունայնութէ ծի, կի յայնաժուէ մարդ-
կան, այլ՝ի լոկ սիրոյ՝ որ առիս · Կէ այս
Հաճելի առնէ լինձ և ընծայատուրն · որ
յընծայել լինձ ընծայս՝ ո՛չ միայ աղբատ և
չքաւոր · որովհետև որչափ առատել ընծայէ
որ ոյ, այնչափ առատել մեծանայ և ձո-
խանայ ։

Ա՛րդեակ, կրօնն է այդի իմ սիրելի · պատ
ուհերք և կանոնք են որթք և ծառք նո՛ր,
անկեալք չինեն աշխատութէ · միակք են՝
զօրս կոչեալ է իմ յ՚ե՛ն, որոյ տամ գոր-
ծիս և քանքարս պեսպես՝ յօգուտ այգւոյ
իմոյ · տեսուչն է հնազանդութէն, որ օ-
րինադրէ, զինչ խրատանէլու միակի պարտ
իցէ առնել · Ա՛ւելեքին մնանեն յայգին ·
քայց ո՛չ աւելեքին օգտեն այգւոյն · Կրօ-
նաւորք որք միակին գծառս և զորթս, այս
է, պահեն զպատուէրս և զկանոնս, յոյժ
հաճոյ են լինձ · և սո պահեմ վարձս ըս ար-
ժանեաց · վ՚ա զի այսու օրինակաւ ըս կարի
իւրեանց ջան դնեն պահպանութէ կրօնին ։
Քայց յանհնազանդան՝ որք ապականեն զայ
գի իմ, զիարդ հայիցիմ ես հաշտ ակամբ ։
Կէ զինչ այլ իցէ առնել լինչ ընդդէմ կա-
նանի, քայց հատանել կի իւրեւ որթ մի յայգ-
ւոյ · Կէ այս զինչ իցէ, քայց եթէ քակել
զկրօնն · Ա՛ռ օրչափ անհաճոյ է լինձ ան-
հնազանդութէն՝ որ աւերէ զկրօնն, այն-
չափ հաճոյ է հնազանդութէն՝ որ միակի
զնա, պահպանէ, և աճեցուցանէ ։

տեսանն մեծագործութեց առաքելոցդ, զի ընդ
Թիմքէ խնամով, որպէսզի մեծ եղիցին պարծանք
և զօրութիւն հնազանդութեան. և Թէ հնազանդ
կրօնաւորն ունելով զիւր այցելիսն քաջ պա
տերազմով՝ քաջագործ պատերազմի, և պատ
մէ յաղթութիւն գտցուն։ Օ օրսկարն՝ Թէ
կամի ունել քաջ զօրականս, և յաղթական
լինել թշնամեաց, մեծ հանդիսել ունի զքա
ջամարտիկս։

Իբրև կործանեաց սատանայ մեզ զօր անհնազանդութեանն զառաջն, սկիզբն արար մեծ հանդիսել զանհնազանդութեանն. որում ի գրոշակին զոր կանգնեաց ինչնանակ յաղթութեանն, զայս վերտառութիւն գրեաց։ Անհնազանդութեան գոլսոյր հպարտութեանն, մայր մահու, կործանումն հոգւոյ, և ժանտախտ կրօնի. և սակին յաղթանակեաց նա ընդ ժամանակս քառասուն։ Այսպէս և իմ կանգնել դրոշակ խաչի, ուր հնազանդութեանն մահ յանձն առեալ՝ յաղթեցի մահու, և դիմառն քարձի զանհնազանդութեանն հաղանդ, այնուհետեւ իմոյ դրոշակի այս եղև վերտառութիւն. Հնազանդութեան գոլսոյր խոնարհութիւն, մայր հոգւոյ կենաց, նորոգութեան հոգւոյ, և պահպանիչ կրօնի։ Այսոյ Ճշդիւս վերտառութեամբ մարթիս Ճանաչել զմեծութիւն հնազանդութեան. որ վէր զի գոլսոյր ի խոնարհութեան, որոյ ի քարձրացուցանել զնոնարհս. քաւժա նորոգ լինի և սա նորոյն յաւիտեան. ոչ յիշեն ի տեսանել. զի ես յիմ ձեռն քաջագործել յաղթութիւն՝ ի վէր ամ թշնամեաց իմոց. և յաղ-

ոչ ատ մեծ է առ այս՝ դիմամարտուի քնու
թե ։ Այսմ յաղթուե բովանդակին քա
ղաքս այլ յաղթուիք ։ Եթէ հնազանդ կրօ
նաւորն զղջայուելիս՝ զբաղձանս՝ և զկերս
հնազանդեցուցանել բանին ։ և ասա զնոր
խակ զբանն՝ իբրու դատմամբ հպատակել
կարծեաց և դատման իբրոյ մեծաւորի ։ և
այս և չէ փոքր յաղթուելիք , այլ ըստ տալ
զդաւազան իբրոյ յաղթանակի ։ Որ՚ի ժամ
մարտի դարձուցանէ զթիկունս , կորուսա
նէ զյաղթուելիս ։ Այ՚ի հնազանդուե դար
ձուցանէ զթիկունս , որ խորշի հպատակիլ ։
Այ՚ և և հնազանդուելիս է այսպիսի քաջ պա
տերազմող , որ պատերազմակցի և այլոց
առաքինեաց , ընդդէմ ամի՝ որ ընդդէմ դառ
նայ կրօնաւորական վիճակի և կատարելու
թե ։ Այնթէ ցանկուելիս պատերազմի ընդ ողջա
խոհուե , յառնէ հնազանդուելիս , և չտայ
թոյլ կամացն՝ հաւանիլ ։ այլ հնազանդե
ցուցանէ ուխտին ողջախոհութե , զոր արա
րեալ է նմա ։ Այնթէ ընչասիրուելիս խնդրել մա
քառիլ ընդ կրօնաւորական աղքատուե , զնո
առնու հնազանդութիւնն ընդ նմա ։ և տայ պա
հել զխոստումնն անընչուե , զոր արարեալն
է ։ Այնթէ սատանայ փորձէ՝ յանցուցանել
զկանոնաւոր կրօնիսն , ընդդէմ դառնայ հնա
զանդութիւնն , ոչ հաւատարիմ պահապան
կրօնի ։ Այս քանիցս անգամ ասպատակելիս
կերպ՚ի բանէն , հնազանդուելիս՝ ի թիկունս
հասանել , և տայ կալ ընդ յիւրաքանչիւր կար
գի , և հնազանդիլ ուր պարտի ։ Այսպի
սեան

յաղթական արար զնա փառօք ։ Եւ զդեսի, ի կրծոյն անհնար է հրաւառանդ մնալոյն. որ
այ պատերազմի եւ դրօշակաւ Հնազանդու-
թեն, Տարկ է նմ պատերազմիլ եւ անհնա-
զանդութեան, որ դրօշակն է սատանայի ։
Աստուած ինն է, Թէ գերազանցուենն կա-
մաց՝ որ ի կրծնաւորէն ուխտիւ Հնազան-
դութեն ինձ նուիրի և պատարագ, մեծար
դի առնէ զպատարագն, վ՚ը լինելոյ կամաց
ոչ միայն արժանապատիւ ի մատուցս մար-
դոյ, այլ և դհնոյ այլ ամ զօրութեց ։ Եւ զդ՚
յարդ պատարագիս այնչափ առաւելս, որ-
չափ մեծարգի է յայս իմ ։ Ոչ զնարդ ոչ
մեծ համարիցիմ ես զՀնազանդութեն կրօ
նաւորական, յորում կրծնաւորն ընծայէ
ինձ զնւր ազատութեն. որ այնչափ մեծար
դի է յԱստ ։ Եւ է ընծայս արհամարհ ։ Ոչ
մեծ է յայս իմ աղքատութեն, և ողջախո-
հութեն, յիրաւի է ինձ մեծ ևս համարել
զՀնազանդութեն ։ Եւ զի զնա աղքատութեն
ընծայէ ինձ զարտաքին և զառ ժամանա-
կեայ բարիս, որ են ինչք. ողջախոհութեն
զ՚ը սիրոյ իմոյ զնէ զմարմինն ի զգայական
հաճոյից, որ են նր բարիք. բայց Հնազան-
դութեն պատարագէ ինձ զնեղութեն բարիս
հոգւոյ, որ որչափ առաւելս քան զմարմին
և քան զինչս, այնչափ նուիրն նր է առաւել
արժանապատիւ, և ընդունելի յայս իմ ։
Զայսոսիկ Թէ մեծ եղև Հնազանդութեն աբ-
րահամու, յորժամ ի լսել զպատուէրն
իմ՝ հաստատեաց ի միտս պատարագել ինձ
զմիա-

զմիամօր և զսիրելի զորդին իւր զիսահակ ։
Եւ ոչ փոքր եղև հնազանդութիւնն իսահա
կայ , որ հնազանդեալ ինձ ՚ի դէմս հօր իւ
րոյ՝ յանձն էառ զի կապեցին ։ և արու թիւ
սրտի՝ ՚ի մատաղ մանկութիւն՝ սրոյ մատոյց
զպարանոց իւր ։ Այլ ես ոչ նոճազ համա
րիմ զհնազանդութիւն բարւոյ կրօնաւորի ։
որ փակէ չինքեան զկատարելութիւն հնազան
դութիւնն երկոցուն ։ Փակէ զաբրահամեան ։
զի կրօնաւորն ոչ նոճազ սիրէ զանձն , քան
զսիրել աբրահամու զորդի իւր ։ Փակէ և
զորդւոյն ։ քանզի կրօնաւորն ոչ փոքր ա
րուեստ սրտի կապէ զանձն ուխտիւ հնազան
դութեան , քան զկապել իսահակայ ՚ի հօրէն ։ ոչ
փոքր յօժարամտութիւն մատուցանէ զկամիլ
իւր և զչկամիլ՝ կարծի ուխտին , քան իսա
հակ զպարանոց իւր՝ սրոյ ։ Իսկ Թէ ընտրուի
՚ի մէջ լինի հնազանդութեն աբրահամու՝ և
կրօնաւորի , անդէն առաւելու ոտրայս քան
զնորայն ։ զի ՚ինորայն եղև հրամանն , և ՚ի
ոտրայս խրատ ։ այն եղև միայն ՚ի կամն , և
այս ՚ի կամն և ՚ի գործն ։ Ներգործութիւն նո
ւաեաց սակաւ , և ոտրայս տուէ զնմա ա
ւուրս կենաց ։ Արդեակ , կամիս առաւե
լուլ ՚ի հնազանդութիւնն քան զաբրահամ , զա
նա հնազանդիլ յամի ։ Օ՛ի ոչ նոճազ հա
ճոյ է ՚ի հնազանդութիւնն ՚ի մեծամեծս ,
քան ՚ի փոքունս ։

Եւ ևս՝ յայտ է Թէ ոչինչ գործ , Թէպէտ
և մեծ իցէ յաչս Տեր , առաջի իմ արժէ
լինէ , Թէ ոչ է ըստ ծածկին կամացն ։ Այլ
խոս-

խեսցէ ոք զնա՝ ինչպէս եւ զայլսն քաղաքացս , Հալածեսցի տարապարտուց , մեռցի վ՚ն հաւատոյ։ Եթէ այսպիսի գործք ոչ առնին զհաւատ ի նոսա մոռնալոյ , չեն ինչ ընդունելի , եւ ոչ վարձուց արժանի ։ Այլ առքինութիւն հնազանդութիւն՝ եւ քոյր նոր սերն՝ զան կրօնաւորին գործել զնոյնպիսի կամաց , որպէս եւ արդիւնաւոր առնեն զգործս բարեաց ։ Այս պէս յայն ժամ քանաւոր ստեղծուածն ասի կատարեալ , յորժամ հանդչի ի կամս այլ ինչ կամի , բայց զկամեցեալն իւրոյ առաքինութիւն ։ Եւ որ առաքինութիւն է , որ առնէ զկրօնաւորն յօժարութիւն ի կատարումն ուխտին կամաց , բայց եթէ հնազանդութիւն ։ Ի յարգարէ զկրօնաւորն ոչինչ ընդհատ գրնալ ի կամաց իւրոց արարչին , յորում է շնորհ կատարելութիւն , բայց եթէ հնազանդութիւն ։ Եթէ կրօնաւորք փոխարինեն տարփամբ սիրոյ զերկակայութիւն հնազանդութիւ , սիրելով եւ յարգելով զնա ի կրօնս արժանեաց , արդոյ լինէր արդեօք ի կրօնս քան զոր էն ։ Եւ ոչ լինէր նուաստութիւն կատարեալ կրօնաւորաց ։

Գ Լ. ԻԹ։

Հաղագս օգտի կրօնաւորական հնազանդութեան։

Տէր, թէպէտ բազում և մեծ են օգուտք թէ՛ք, զորս ընդունի կրօնաւորն՝ի հնազանդութէ. բայց ինձ թուի թէ առաւել և օգուտ լիներ, եթէ դու ինքն և ոչ այլ մեծաւորք հրամայեր և առաջնորդեր մեզ՝ի կրօնի. զի այսպէս մտադիւրագոյն հնազանդեաք, ոչ քննաւ տրամբեաք. և քո չէր տուեալ մեզ առիթ գանգատելոյ, իբրև զի քաղցրագոյն լիներ քո առաջնորդութիդ։ Այլ թէ չլիներ այս պատճառ, գէթ լաւ լիներ առաջնորդել մեզ՝ի ձեռն հրեշտակի. յոր առաւաւել վստահ լինեաք, և մեծագոյն յարգ ընծայեաք, զոր չառնեմք մարդոյ։ Որդեակ, զոր ասեաց ինքնասիրութիդ տայ ասել։ Եթէ կրօնաւորք լինեին բոլորովին հոգեղէն, ի դէպ եր առաջնորդել նոցա ինձ կամ՝ի ձեռն հրեշտակի. բայց զի են բաղադրեալ՝ի հոգւոյ և՝ի մարմնոյ, արժան է թէ առաջնորդեսցեն նոցա մանաւանդ իւրեանց. և զայս պահանջէ և քաղցր տեսչութիւն, որով կառավարի՝ի դարձուցանել զնա՝ի հաւատս, ոչ առաքեալ զհրեշտակս, այլ զմարդիկ. և մարդկամբ առաջնորդեմ նոցա։ Այլ և կրօնքս հիմ նեցան լինին ոչ՝ի ձեռն հրեշտակաց՝ այլ մարդկան. ապա և վայել է, զի՝ի մարդկանէ առաջնորդեսցին։

Եւ ի հրեշտակսդ որ լիներ մեծաւոր ։ քանի՞ ցլեզն լիներ , զի ասեին հայտատակը ։ եթէ այս մեր մեծաւոր հրեշտակ՝ զչափ առնոյր զնեղանէ և զծանրանէ մարմնոյ՝ և զչհաց կենցաղոյս , լիներ արդեօք մեզ ցաւակից քան զոր էն ։ և քանի՞ պատճառ՝ որ լինէին ընդունելի առաջի հրեշտակին , որք արդ ընդունելի են առջի մեծաւորաց ։ Այս նի՛ խղճահարուհի , և քանի՞ տարակոյսք լի նէին ։ եթէ առաջնորդեր կրօնաւորաց ան երեւոյթ մեծաւոր ։ Այլ ևս՝ պարտ է մեծաւորն օգնել հպատակաց՝ առաւել օրինակ քան վարուց , քան բանիւ ։ բայց եթէ էր ա ներեւակ որ , ոչ ևս լիներ ի միջի՝ օրինակ նմանելոյ ։ Ա՛յդ լաւ ևս է ։ Եթէ մեծաւորն հրեշտականման էր , քայց ոչ հրեշտակ ։ Այսպէս ընդունայն է ասել , եթէ ի լինելն հրեշտակին մեծաւոր , առաւել յարդ ընծայիւք , և մեծագոյն սէր ։ և հնազանդեցեն նմա մնադիւր ևս ։ Օ՛ ի մա՛ ի մեծաւոր անդ կալով , որ ոչն սիրէ զիս , և ոչ հնազանդի յանձն մարդոյ՝ որ կայ ի տեղի իմ , ոչ սիրէր զիս , և ոչ հնազանդեր յանձն հրեշտակին ։ Ընչեա՞ զոր ասաց սիրելն աշակերտին իմ յովհաննէս ։ Եթէ ոչ սիրես զընկերո՛ զոր տեսանես , զիարդ սիրիցես զնա՛ զոր ոչն տեսանես ։ Օ՛ նոյն քեզ ասեմ ։ Եթէ ոչ հնազանդիս մեծաւորի քումմէ , զոր տեսանես ։ զիա՞րդ հնազանդեսցիս այնմ՝ զոր ոչ տեսանես ։

Եւ ևս զինչ խոնարհութեի՞ էր հպատակելն

կիւ հրեշտակի . քայց կրծնաւորաց վա՛ սի-
րոյ իմոյ հպատակիլ մարդոյ , և համարել
զնա իմ տեզակալ , և հնազանդիլ նմա ոչ
լինձ , դոյզ ի խոնարհաբեր , և քաջասր-
առեր , և արիւներ , և հաւատոյ՝ յուսոյ՝
և սիրոյ . այնչափ առաւել լինձ համեղի , որ
չափ առաքինութիւնք յայն ընթացակցին ։ Որ
ոչ հպատակի մարդոյ վա՛ սիրոյ իմոյ , ո՛չ
հպատակի և հրեշտակի ։ Ի՛մ կամքն են , ո-
րատամ փոյթ ի տալ կատարումն . և չի՛ ինչ
փոյթ , ՚ի ձեռն մարդոյ յայտնեալ լիցի այն ,
թէ ՚ի ձեռն հրեշտակի ։ Որ չէ այնչափ պարտ
ի հայիլ՝ թէ ո՛ խօսի կամ՝ հրամայէ . որչափ՝
թէ յոյր դիմաց ասի կամ հրամայի ։ Վայելէ ,
թէ առաջնոյն պարտիմն . քայց թէ գայցէ
ջուրն ընդ խողովակ կապարեայ կամ արծաթի ,
չի՛ ինչ փոյթ ։

Ա՛րդ՝ կամիցի՞ս արդեակ լսել զօգուտ հնա
զանդութեան ։ Ա՛մա՛ լինձ . թէ կայր ոք ՚ի
վի՛ր խառեբաթ երիվարի ՚ի զառիթափ գա-
հաւանդս , ոչ օգուտ մեծ գործեր նմ , որ
ձերբակալ առաջնորդեր երիվարին , և զեր
ծուցաներ զնա ՚ի վտանգէ ։ Կարի՛ իսկ քաջ ։
Ա՛ւ թէ չառնայր նա յանձն զայ առաջնորդուի
և օգնուի , ոչ սխալուին մեծ գործեր . այո՛
ամ՛ երօք ։ Ա՛րդ՝ մարմինն անկարգ կրիւք՝ որ
սիրեն նմ , է երիվար խառեբաթ . սխալանք
որք գործին ՚ի հոգևոր ճանապարհի , են զա
ռիթափ գահաւանդք . մեծաւորն է որ
ձերբակալ առաջնորդել նմ , զի մի՛ անկցի
՚ի սխալանս ։ Ա՛յլ , ած զմտաւ , քանի՞ ան

միտ լեցէ կրօնաւորն, և քանզի պատժոց ար-
ժանի, եթէ չլցէ նմա ըստ առաքինութիւն
ի մեծաւորէն ։ Բայլ իմն է լուծել ի վէր
բազկաց այլոց ։ Կրօնաւոր որ հնազանդի,
և առաքինութիւնն անապ, լուծի ի վէր
բազկաց մեծաւորին յանհոգս ։

Երկրորդ օգուտն է, զի հնազանդութիւնն
զերծուցանէ յանհամար տագնապաց ։ Զի՛ք
ինչ որ այնպէս չարչարէ զմարդ, որ
նեղայուցիչ խորհուրդք մտաց. յորմէ տա
ռապեալ Յակոբն, ոչ իբ յիւրոց ծննդոց՝
որ յորովայնի, պատառոտի՝ և չարչարի. և
թէև չունիցի զհոգ տան և ընչից, միայն
խորհիլն զիւրոց առից՝ է նմա բեռն ծանր ։
Ա՛ղ ոչ միայն խորհիլ ունի, թէ զինչ առ
նելոց է. այլ և թէ երբ, ոնց, և որպէս ձա-
նապարհաւ ։ Իսկ հոգն յաջող ելից իրաց՝
ի վէր յառելու տագնապութիւն և բեռն ։ Ա՛յլ
այս ամ՛ էն ինչ առ հոգևոր գործովք. որք
ա՛ն զի հաճոյ լինելոց են ինձ, հարկ է թէ
լինիցին ըստ իմոյ կամաց. և թէ ոչ լինիցին
սիրով և ընտրողութիւք, չէն ինձ ընդունե-
լի ։ Ա՛րդ՝ հնազանդութիւնն ազատե զկրօնա
ւորն յայսց, և յայլ ամ՛ խորհրդոց. թող
եաւ նմա զմի միայն՝ որ է հնազանդիլն. և
զայլն ամ՛ արկեալ ի վէր մեծաւորին. որ
պատուիրե իւրոց հպատակաց՝ զինչ առնե-
լոց իցեն, երբ, ոնց, և որպէս ճանապարհաւ ։
Ա՛ա հոգայ զնմա զպետս իւրոցն, եթէ ըն-
դհարս, և եթէ զմարմնաւորս. մինչև լի-
նել նմա հայր և մայր, և հոգաբարձու, և ա-

ռաքնորդ, և ուսուցիչ։ Արդ՝ զինչ այլ էիցէ կեալ ի հնազանդութենէ, բայց զնել զամ զիւր բեռն ի վէր ուսոց օտարի։ Եթէ գտանիցէ դու ի գաղանաբնակ անտառի ուրեք՝ ծանրաբեռն, և անգէտ ճանապարհին, ոչ մեծ ծառայութիւն առնէր քեզ, որ ոչ միայն առաջնորդեալ հանէր յանտառէ, այլ և օգնէր ի բառնալ զբեռնդ։ Այլ զինչ այլ էիցէ հնազանդիչն, բայց եթէ ունել առաջնորդ. դնալ ըստ ձեզ աներկիւղ և անբեռն։ Արդ ճանչէ զերախտիսն, ոչ մեծ հատարի գնա. ոչ դառան, և ոչ զպատճառանդ։ Ունի հնազանդութիւնն և զայն ևս օգուտ. զի զբարին լաւ ևս առնէ, և զսակաւագինն թանկագին։ Եւ բարիսք արամադրութեք՝ բայց յիւրոց կամաց՝ առնէ ինչ գործ բարեպաշտութեան, բարւոք առնէ. և վարձուց ևս արժանի բոստ չափու գործոյն, և իւրոց արամադրութեանն. բայց որ վասն հնազանդութեան նուիրն արամադրութեամբ զնոյն գործ առնէ, առաւելուն արդիւնք նմին. վն ի վէր գալոց առաւել արժողութեամբ՝ զոր տայ գործոյն առաքինութիւնն հնազանդութեան։ Այս՝ այնպէս պտղաբեր և ազդու է հնազանդութիւնն, որ տայ արժողուն և գործոյ, որք հարկիւք լինելոց են, և որք չիւր ևսանց չունին ինչ արժողութեան. այլ ուտել, ըմպել, և դնալ. որք գործք և սոցին նմանք՝ թէ լինին ի կրօնաւորաց վն հնազանդութեան, հաճոյ են ինձ, և ընդունելի. և վարձահատոյց եղիցի նոցն ըստ եւանգեան սիրոյ,

որով

որով գործեցին ։ Այլ և դեպ լինի երբեմն՝ զի հնազանդ ոք, առանց առնելոյ զգործն՝ ասելի շահի քան զայլ ոք՝ որ առնէ զնա ։ Կրօնաւոր, որ յիւրմէ եռանդնոտութէ կամի պահս պահել, և վա՛ հնազանդութէն ոչ պահէ, առաւել արդիւնաւորի քան զայլ ոք՝ որ յիւրմէ եռանդնոտութէն պահէ. վա՛ զի սա ունի միայն զարդիւնս պահոց. բայց նա ունի զարդիւնս պահոց, յորմէ ոչ պահեաց յիւրոյն կողմանէ, և միանգամայն զարդիւնս հնազանդութէն ։ Արդ՝ դու քեզ զինն դատ արա, եթէ այս առանձինն հարկ, զոր վա՛ հնազանդութէ արարեալ է իմ կրօնաւորաց, չիցէ օգտակար և պիտանի ։ Այլ զի այս այսպէս է, զինչ քաջալերէ յիս լինել ցի՝ ի տեսանել զամենայն յետնեալս ի յօժարամտութէն առ հնազանդութէն ։ Որ, քանի կարուսանէ, որ առնէ ինչ յիւրոց կամաց, զոր կարօղն էր առնել վա՛ հնազանդութէն ։ Այ՛ գործ՝ որ նիշ հնազանդութէն յիւր վա՛ ունիցի, թէպետ և դուշնաքեայ իցէ, և մեծարգի, եթէ յերկրի և եթէ յերկինս ։

Կ Ա Ր Ո Ղ

Ինչ գանձ վայելուչ եղէ կրօնաւորի՝ քան զհնազանդ ։

Արդեակ, թէ խորհիս նմանող լինել ինձ, հարկ է քեզ՝ յամ սրտեւ գիրկս արկանել առաքինութէն հնազանդութէ, և ընդու-

նակ լինել հնազանդելոց անթերի ։ Այլեա՛
զի յանձն առի ես զկերպարանս ծառայի ,
՚ի հնազանդիլ և հպատակիլ մարդկան վ՚ա
սկզբ քոյ ։ Ո՛չ միայն հաստատեցի ՚ի միտս ,
և յայտնի քարոզեցի , թէ եկի առնել՝ ո՛չ
զկամն իմ , այլ զկամն հօր իմոյ որ առա-
քեացն զիս . այլ և վաղ քան զ սկիզբն արա-
րի պահել զհրամանս օրինացդ , թէպէտ և
չէի պարտաւոր . և ՚ի կատարել անվթար՝
յոյնիչ համարեցայ զցաւս , զամօթ , և
զմահ ։ Այ՛ ը գրելոյ աւետարանչին իմոյ
յովհաննու , զհնազանդութիւն կոչեցի իմ
կերակուր . և իրաւամբք , որովհետև ոչ ինչ
յաստի կեանս այնպէս քաղցր էր ինձ , որ
կամք հօր իմոյ երկնաւորի . որ այնպէս ինձ
քաղցրացաւ , մինչև զդառնն քաղցրացոյց .
վասն բաժակին չարչարանացդ՝ որ դառն էր
մարդկութեան՝ ոչ ոյս կամակար եղև ընդու-
նելի , որ տուեալ ինձ ՚ի հօրէ ձեռամբ հնա
զանդութ ։ Այդ՝ ո՞ ՚ի կրծնաւորաց կարող
էջ իրաւամբք մերժել զհնազանդութիւն ,
որ եղև իմ կերակուր ։ Ցար նշան է , յորժ՚
կերակուր ումն ո՛չ քաղցրանայ ծառայի ։
Այլ զինչ էջ , որդեակ , որ անհաճոյ է
քեզ ՚ի հնազանդութէ . Թերևս զի տե-
սանես զքեզ ընդ ձեռամբ լեալ մարդոյ .
կամ Թերևս ամօթ համարիս՝ Թէ այլք հրա
մայեացեն քեզ ։ Ո՛չ ՚որ եմ ես տիեզերաց ,
և իմաստութի՛ն հօրն երկնաւորի . սակայն
և այնպէս եղէ հպատակ մարդկան . և այս
ո՛չ եղև հարևանցի . և ո՛չ առ անգամն ինչ
միայն ,

միայն, այլ յօրէ յօրէ ծնայ՝ հնազանդ եղէ միւսոյն ցանաբուսական մահ խաչի։ Այս ոչ հնազանդեցայ միայն արդարոց և խոհական նայ. որպիսի էին մոյր իմ, և յօժեպ մնու ցիչ իմ. այլ հնազանդ եղէ և գառաւորաց անիրաւաց, անմայն, կայիաիայի, հերոմ դի, և պիղատոսի. որք գիտէին լաւ զսուր էր գինեն չարախօսուին, և չգտին չիս ինչ ինաս. սակայն և այնպէս մատնեցին զիս ի տանջանս փշոց գանից և խաչի. և ես գնայն յանձն առի. ոչ ընդդէմ դարձայ, ոչ քո՛ղքեցի, և ոչ բերան բացի։ Հնազանդ եղէ և խեղախեռ սպասաւորաց, որք տարա՛պարտուց գիս կուիեցին, ըէ երեսս իմ թքքին, և ըէ պողոտայս գիս ըէ քարշ ածին։ Այս ես ինչ ոչ գանգատեցի, այլ և կարօղ գոլով վրէժ խնդրել, և իրաւամբք պատուհասել, ոչ կամեցայ. այլ յօժարամիտ կատարեցի, որչափ ինչ հրամայեցին ինձ, զա՛ս ասկցէ՛ նոցա։ Այդ՝ ասա, զի արդ քեզ խիստ թուիցի հնազանդիլն։ Ոչ կասկեցար դուա՛ծ հնազանդութե՛ն, և ոչ ձաղկեցար իբրև գիս. ոչ չղջեցուցին զքեզ ըէ քաղաքն ձեռօք կապելովք, և չուեան՝ ի պարանոց՝ իբրև գիս։ Հնար ինչ իցէ՝ ամենի համարել քեզ զհնազանդիլն՝ ի բարիս, որ լինին քեզ՝ ի պարծանս և յարդիւնս. ուր՝ ես որ քո հնազանդ եղէ յիւրս՝ որ եղեն ինձ՝ ինախատինս, ի տանջանս, և յամենի։ Այդ՝ եղէ ասա. ոչ այժան իցէ քեզ՝ հնազանդիլ քումմ մեծաւորի. կիսարժան ինչ իցէ զԺկամակիլ, յոր-

ժամ հրամայեսցի քեզ ինչ՝ ոչ ըստ քումց · զոր
(թէ չես զգաստ ,) թէպէտ և դիւրին ի-
ցէ , թէզնաւին երևեցուցանել քեզ զժուա-
րին · զի զանց զնովաւ արասցես , կիմ զի զար-
դիւնս հնազանդութեանն կորուսցես · ոչ արար
ըստ ադամ և եւայ ։ Զի՞ր ինչ զժուարին չու-
տել ի պտղոյ՝ միոյ ի ծառոց դրախտին , ուր
էին բազում այլ ծառք , և լիուն ի պէսպէս
պտղոց · բայց խորամանկ թշնաւին ծանր
երևեցոյց զհրամանն որ առնուս · զի դիւ-
րաւ հրապուրեսցին ի յանցումն ։ Ոչ ի ծանր
թուհեսցի ծառոյն՝ անցանել ըստ ձեզրհ , ըստ որ
բազում վշտօք կանց ամբ իւր · և թէև ծանր
էցէ , միայն թէ չէցէ անհնարին , արժան
է՝ զի կատարեսցէ ։

Ա՛րդեակ · յորչափ թուլանայ է ի բացի ,
առնէ ըստ հաճոյս իւր · այլ իբրև արկանի
ի վանդակ , առնէ՝ ոչ կամք են հոգւաբար
ձաճի իւրոյ ։ Ա՛ինչ չէ եկը , զգենուիր ըստ
հաճոյից քոց · ուստի որ երբ կամիր · առնեիր՝
ոչ զիարդ հաճոյ թուէրքեզ · զի ինքնիշխան
եիր · և առժամն՝ այն եր վայելչական · որով
հեռև սովորուն է չէն , ամենեցուն անձամբ
անձին առաջնորդել ։ Բայց յիշեա , զի ի
մեկնիդ չէն , հրաժարեցեր չինքնիշխանու-
թէ ասաի · և ի կրծնի յանձն առեր ունել
այլ մեծաւոր ։ Ա՛զգ , ածէ զմտաւ · հնա-
զանդիլ արժան իցէ քեզ քումմեծաւորի ,
զոր կալաք փոխանակ իմ , թէ առնել զհա-
ճոյս քո ի կրծնի , ուր յանձնառուն լինին այլոց
հնազանդելոյ , և ընդ առաջնորդութ այ-
լոց

լոց լինելոյ ։ Այլ որ ի կրօնի կեալ կամի ըստ հա
չոյս իւր՝ ունի առնչեր յաշխարհի , ցուցանէ ,
թէ չէ փոխադրեալ յաշխարհի ի կրօն . այլ փո
խադրի ընդ ծով ։ Այս այսպիսս արտաքոյ է
կրօնաւորի , և ներքոյ ծակաղ . մանաւանդ
թէ ոչ կրօնաւոր , և ոչ ծակաղ ։

Եթէ ընդ հնազանդուածն , անհնար էր կրօ
նի կալ յոտին . և ոչ խոկ հպատակաց
հնար էր պահել , վասն չլինելոյ իւրեանց յօդ
եալ ընդ գլխոյն ։ Ի խումբն քաղաքացեաց
է գլխաւոր ամրոցի քաղաքին . նոյնպէս միւոյ
հպատակաց ընդ մեծաւորին , որ լինի հնա
զանդուածք , է պահպանիչ կրօնին ։ Այր է
հնազանդուի , անդ և միաբանուի . և միա
բանութիւնն է , որ պահէ և զօրացուցանէ ։
Առաքեալք իմ ասկաւառորք եմին , և յաչս
ծի անարգք . ոտկայն և այնպէս մեծամեծս
գործեցին . վի եղեն միաբան , և լինէ մե
ծաւորի իւրեանց այնպէս հնազանդ , որ վա
յելորտանելոյ զհնազանդութեն , յանձն ա
ռին կորուսանել զկեանս . ոտկայն թէ հը
նար իցէ հնազանդին մեռանիլ ։ Այլ որ պա
կասի ի հնազանդութէ նա և ի մանուանս , ոչ
Ճանաչէ զյարգ նր . որովհետև առաքեալք և
վարդապետն առաքելոց առաւել քաջութեցին
կորուսանել զկեանս , քան ի բաց կալ ի
հնազանդութէ ։

Յաչխարհական զինուորութիւնս այնպէս մեծ
համարի հնազանդութի զինուորացս առ
զօրագլխէ իւրեանց , մինչև երբեմն վա խուն
ինչ անհնազանդութէ կարձել զնո ի կե

նաց ։ Եւ յայտ է թէ յորժամ զինուճորին որ , ոչ խոստանայ , և ոչ առնէ ուխտ հնազանդել . այլ խոստանայ ՚ի դիմի հարկանել թշնամեաց , կիմ կալ ՚ի պաշտպանութեան ամիրային ։ Արդ՝ թէ Տաճան զինուճորութիւն պահանջէ այսպիսի կատարել հնազանդութեան , և ոչ թողացուցանէ անհնազանդութեան ինչ թէպետ և փոքր . զինչ արժան իցէ առնել ՚ի հոգեւոր և ՚ի կրօնաւորական զինուճորութեան . յոր ոչ որ ընկալեալ լինի՝ թէ ոչ խոստանայ զհնազանդութեան ։ Ո՛չ իսկզի մարթ իցէ ՚ի սուբ թոյլ տալ անհնազանդութեան , որովհետեւ այնպէս սեպհական է զինուճորութեան՝ հնազանդիլ մեծաւորի . որ ՚ի պակասիլ այսր հնազանդութեան , պակասի և զինուճորութիւն կրօնաւորական ։

Ո՞ւ՞ն՝ որք կամին ունել մեծաւոր , բայց ոչ կամին թէ հրամայեսցի նոցա ինչ , կիմնեն զաղացս ի՛ւրեանց ։ Այլ է այս իրդ բարեպաշտ կրօնաւորի , որում պարտ է դիմել ՚ի կատարել՝ ։ Այս՝ այդ է կամիլ , զի անուճամբ լուծ կալ իցէ կրօնաւոր , և ոչ արդեամբք . է կամիլ , զի մեծաւորն իցէ կոթող ինչ , և ոչ մարդ ։ Այլք կամին , թէ մեծաւորն քաջ փոյթ իցէ ՚ի հոգալ աւատաւոր զկերակուրին , և զհանդերձ՝ և զայլ պէտս . և զիւրմէ պաշտպանող իցէ հպատակաց , և նպաստատու տոյց . բայց ոչ կամին թէ իցէ քաջ ափոյթ , և արթուն ՚ի պահպանութիւն կրօնաւորական բարեկարգութեան , որ զլխովին կախէ և զհնազանդութէ ։ Եւ այս յոժարուն չար

ևս է քան զառաջինն. զի է կամիլ, թէ մեծաւորն արասցէ իւր հպատակս բարեկեցիկս, և ոչ բարի կրօնաւորս. քանզ զարմանն տարցի մարմնոյ, այլ ոչ առաքինորդեսցէ հոգւոց ի հոգևոր կեանս. լինի քանզ լինի կերակից, այլ ոչ քանզ մեծաւոր։ Հպատակ՝ որ կամի մեծաւոր՝ յեռանեալ ի գործոց քանզ մեծաւորի, յայտ առնէ՝ թէ ինքն չառնէ զգործ քանզ հպատակի։

Գլ. ԻԱ։

Յաղագս առաքինոյ ատելութեան հնազանդութեանն, որ է կատարումն հրամանի։

Արդեակ, մի կարծեր թէ մեծ ինչ գործեցեր, եթէ զհրաման մեծաւորիդ կատարեցեր. զի այդ է ստորին աստիճան հնազանդութեան, որ հասարակ է ամ հպատակաց, եթէ գերեաց, և եթէ ծառայից։ Այլ և յանբանս իսկ գտանի, որք գնան՝ յո՛ կամի վարիչ նոցա. և առնեն զհաճոյն՝ որոց հնազանդեն նոցա։ Այլ կրօնաւորի՝ որ ի չառնել զպատուհերն մեծաւորին՝ յեռանորդ գտանի ի զանբանս։ Այս թէպէտ առաքինութիւն հնազանդութեան՝ որ է կատարումն հրամանի, յիւրում է նոճասատ յոյժ. սակայն և այնպէս՝ յորժամ առնի ոչ արժանն է, յոյժ հաճոյ է ինձ։ Զորք հաճեցուցին զիմ հնազանդութիւն հօրն երկնաւորի. յօժարամտութիւն, ամբողջութիւն, արիութիւն, և յարատևութիւն. և նոյնք ընդունելի առնեն ինձ զնազան-

դու-

դութիւն կրօնաւորի · որք այնչափ դիւրա-
նան , որչափ յառաջ գան ի կաթողիկոսն լը-
ձանալ՝ ինձ նմանիլ լինելոյ ։

Հնազանդիլն փութով և յօժարութ , և պակասութիւն անհաճոյ ինձ յոյժ · որ թէ յառաջ գայ ի թոյլ և ի ցուրտ կամս՝ ևս առաւել և անհաճոյ · զի չար է գործն , և չար ևս պատճառն ։ Իր ունի պարտաւ՝ քաջ կատարելոյ զհնազանդութիւնն , և յապաղէ զայն , ժամանակաւոր լինի · և վասն՝ կէ զգործն՝ որ ուշ յաղողէ ի դէպ ։ Եթէ յապաղելն ի հնազանդել յառաջ գայ ի գտանելոյ կրօնաւորին պատրաստել յիրս ինչ իւր առանձնական , չէ ինձ հաճոյ և այն · իբր զի սուրբ հպատակն վերադասէ զինքն և զիւր իրողութիւնս քան զմեծաւոր իւր ։ Ընդհարիտ հնազանդն առ ի առնել զհնազանդութիւն կատարեալ , թողու զիրս դութիւնս իւր անկատար ։ Պանիւ հաճոյ են ինձ այնք կրօնաւորք , որք ի լինել նշանի՝ զի երթիցեն կատարել զհրամայեալն կա-
նոնին՝ կիր զմեծաւորին , թողուն և զքեր-
մեռանդութիւնս իւրեանց · և որ ելինն ինձ խօսակից յաղօթս , վ՚ա յօժարամիտ հնա-
զանդութիւն թողուն զիս · ընդ որ ինդամ յոյժ ։ Ցիս արդ՝ քանի՞ անհաճոյ են ինձ վարձուորք ինքնասիրութ , որք ի չքվիսիլ յիւրեանց պարապոյ և ի դիւրութ , թէպէտ և չունիցին ինչ առնել , յոյլ են և յամր ի գնալ՝ ուր հնազանդութիւն զնա կոչէ ։ Լա-
ւաւել քարկանամ , յորժամ ի հնչել զան-

զանդակի վանն աղօթիկ կամ վանն այլ հոգևորական կրթուէք , յապաղեն նք եր թալ անդր ։ Ա՛վ, քանի՛ ընասեն նք անձանց և հատարակութեն . և առաւել յորժամ յայտնի , թէ՝ ի վերաբերեալս առ սիրիանս և առ դիւրուն մարմնոյ՝ են փոյթք և ժրա ջանք ։ և առ և եր վա՛ նդ և վա՛ այլոց , թէ բնաւ իսկ չերևին՝ ի միջի . զի ուր չերևի ի՛ ըստացի պատճա՛ռ անբասրուե , յայտնապոյն է գայթակղութեն ։ Այլք՝ ի ցուկանաւս են , այնպէ երագ և փոյթ են՝ ի հնազանդիլ , որ զոյգ ըն նշանի , իբրեն կատարին . նա՝ այնպես ժրաջան են՝ ի կատարումն , որ անդին իսկ՝ ի գործեն , զերևն ազատակեն ։ Այս թէ՝ պետ երկիւղ գանից զնա շտապեցուցանէ և փոյթ զնոքօք արկանէ . սակայն՝ ի կրօնաւորս պարտ է լինել սէր , որ զօրագոյն է քան զերկիւղ . վասն՝ ի կատարումն հնազանդութեե պարտ եր նդ լինել առաւել յօժարութիւն , և շուտափոյթ քան զնա ։ Այս այս չէ միայն՝ ի ցուկանաւս , այլ երևին շղթայք , և խարազան՝ ի ձեռին ոտիկանք . այլ և յատարանս մեծամեծաց ։ Այլ՝ կամէի , թէ ասէին . զինչ է , որ առնէ զծառայս այնպես երագունս՝ ի ծառայութի տեառն իւրեանց ։ Այն է յայս վարձուց հատուցման , մեծ և պարտ է նդ ունել առ իս . և թէ է սէրն , որ առ տեարս իւրեանց , մեծ և պարտ է նդ ձգել առիս . որովհետև բարութիւն , որ է պատճառ սիրոյ՝ մեծ և է յիս . և հա տուցումն՝ որում՝ անհնարին առ լինել՝ անհա

մե-

մեմնատ առաւելու ։ Բայց յատպզել կրօ-
նաւորաց՝ յատաջ գայ ի պահատուԹէ սի-
րոյ ։ ԵւԹէ հպատակք ունելին սեր առ Հնա-
զանդուԹինն , առաւել ևս փուԹացման լի-
նելին ի կատարումն նը ։ Յորում սրդիք աշ-
խատիս այսորիկ առաւել զգաստ են՝ և ի
Համարի , քան զորդիս լուսոյ ։

Երկրորդ պայմանն է , զի ՀնազանդուԹիւն
իցէ ամբողջ՝ ոչ եան պահեցի ։ և ԵԹէ
կրօնաւորայ ևս պարտ իցէ պահել զայն ան
Եերի , շատ է նշ ի միտ առնուլ , Եէ այն
են կամք իմ , և նոյն՝ դիտումն մեծաւորին ։
Եան ոմանք , որք կամին Հնազանդել միայն
ի մեծամեծ իրս , և ոչինչ փոյԹ է նշ Հնա
զանդել ի փոքունս ։ այլք կարծեն , Եէ շատ
իցէ առնել մատամբ իմն զԻրամայեալն , կամ
կատարել զպատուէրս ինչ մեծաւորին ։
զանց արարեալ զայլսովք ։ Ընդհակառ , ա-
րար զդէն դատաւորս կամ Եարգմանս Հնա-
զանդուԹԵ ։ կամ ոՀր գտեալ իցէ գշ , Եէ
չէ Հարկ առնել զնմ պատուէր մեծաւորի ,
և ոչ զնմ Հրամայեալն ։ այլ շատ է առնել
մանն ինչ ։ Ասացեն ։ յուխտել նոցա զը-
ՀնազանդուԹէ , խմանային արդեօք Հնա-
զանդել յիրս ինչ , Եէ չնմի ։ խմանային
Հնազանդիլ առ ժամանակ մի , Եէ միշտ ։
խմանային կատարել զպատուէրս ինչ մե-
ծաւորին , Եէ զնմն ։ Ու ԵԹէ նը այդպէս
խմանային , ո ընկալաւ զուխտ այդպիսի ։
ընկալայ ես զայն սմբողջ , և ոչ Եերի ։ Ամ-
ոք ի ծառայից առներ զմանն ինչ ծառայու-

Եէ

Թէ հրամայելոյ նմա ի տունէ իւրմէ՝ կարօղ գոլով զնոսա առնել, կի Թէ ոչ կատարեր զնա զպատուէր տուն իւրոյ՝ կարօղ գոլով կատարել, ոչ միայն բազում աւուրս ի տան անդ. և Թէ միայր եւս՝ ի լինել հաշուի յայտնի լիներ, արդեօք առնոյն իսկ պարտս կան ծառայելն, Թէ ծառայն տուն։ Ոչ արժանի վարձուց՝ այլ պատժոց, որ ոչ ծառայէ բան կամաց տուն։ Ապաւէն կան ի կրօնի, որոց համար պահեալ է աւուր կատարածի. յոր երևեսցի, Թէ ոչք ոչն առնեն զհնազանդուն անԹերի, վարձուց և ոչ ոչ արժանի, Թէ պատժոց։

Ընդ պայմանն է, զի հնազանդութիւն լի ցի արիւբ։ Ոչ լինաՀ հաՀոյ կրօնաւորին, զի ի գիւրին իցս հնազանդութիւն ցուցանել արիւբիւ. կամ յորչափ յաջող են իրք, հնազանդի յօժարամիտ. և յորչափ մեծաւորն դնայ ըստ հաՀոյս իւր, երեւի հնազանդ և արի։ Ոչ այս արիւն, և ոչ ցոյց քաջ հնազանդի։ Ջոզակ Հողմով տամնաւ նաւէ, և ընդ հարթ ձանապարՀս տամ տկար դնայ։ Ըրի հնազանդն ձանապէն յիւս դժուարինս. ձանապէն յորժամ մեՀ հնազանդութիւնս Համբերել ցաւոց և վշտաց. յորժամ ոչ պատձառէ զվատասակս, և ոչ նահանջի ի հնազանդութենէ. յորժամ ի յաղթել դժուարութեանց՝ ցուցանի քաջասիրտ։ Ջանիք մեզ մեխ են քո խարհուրդք, որդեակ. յորժամ մեզ ընդունելոյ ասես հրամանս ի մեծաւորէ, ցուցանես զանձն դժուարընտրել ի հնա-

Հնազանդուն. կարճեալ թէ յերևելիսն դիւր ընտրել՝ մեծաւորք ծանրաբեռնեն զքեզ զծառայութիւնքն և աշխատութիւնքն։ Այս զինչ իցէ, բայց եթէ ստգտանել զմի ծառայն ոմն անընտրող. և զպերճ պատկ քամահել։ Այ տալ ինձ քեզ զառաջնութիւն և զոյժ տուկալոյ աշխատութիւն, զի՞ է զի դան դառնս, բողոք բարձեալ թէ ես անտանելի։ Ես դիտես, թէ յառաւելուլ աշխատութեան առաւելուն և արդիւնք. և զինարդ յաղթիս՝ ի ծուլութէ։ Այլ այս արիւթի, այլ չարահնար մեղկութի։ Ես այդպէս ածբարի ես. որ կարօղ զոլով փրկել զքեզ զիւրին միջոցօք, առ առաւել օգուտ քո՝ ընտրեցի զնա զժուարինն զմահ յառաջդ հատակի. և ոչ ընտրեցի որպիսի և իցէ մահ, այլ մահ անարգական, և մահ չարաստանօք. զի յառաջեցին այնչափ կոտանք առնելոյ և յառաջինք։

Որբորդ պայմանն հնազանդութէ է յառաքինութէին, յորոյ ի պակասէին, պատկասի պատկին. և կորնչին արդիւնք հնազանդութէ։ Ընթացայ ես ըստ ձանապարհ հնազանդութէ մինչ ի մահ. և ոչ գտեղի առի յայնմ՝ վ՛ա զժուարութէ և արգելանայ դի պելոյ։ Այլ և առաքեալք իմ հանապազորդեցին ի պահպանութէս իմոյ պատուի ընտացս մինչ ի վախճան կենացս։ Ոմն՝ որ առ կարճմտութէ, կամ առ շահասիրութէ անձին, կամ առ ակնածութէ մարդկան, կալի ի հնազանդութէ, չէ իմաշակերտ։ Ակիզբն առ-

առնել, և ասպա թողուլ զկատարումն հնոց
զանդուածէ առանց իրաւացի պատճառի,
աղայական լինի է, և ոչ կրօնաւորական։

ՎԼ. ԻՕ։

Յաղագս երկրորդ ապաշխանի հնազանդութենէ, որ
հայի՝ է նման։

Ա՛յդեսակ, կամք քո է կոյր զօրութեն. և
դու ևս բաղում անգամ կուրացեալ ես
՝ի կրկոդ. վայ չէս կարող առաջնորդել նմ.
ապա թէ ոչ՝ երկոքինդ խոկ ՝ի խորխորատ
անկանիք։ Այսպա հարկ է նմա՝ վստահ լի-
նել յիս, և յայն՝ որ առաջնորդէ քեզ փոխա-
նակ իմ։ Այս պայս պահանջէ երկրորդ ապ-
աշխանն հնազանդութենէ. այ, զի ոչ միայն
հպատակեցուս զկամն քո կամաց մեծաւո-
րի քոյ, և միաբանեացես ընդ նմա. այլ և՝ զի
քո արասցես զնոր կամն. և այսմ հասու լի-
ցիս ՝ի պատճառաւորել զկամն մեծաւորիդ
յոգի քո։ Օրոտամն զերկոսին՝ որ ելանեն
՝ի պատճառաստ աստի, այ զկամիլ և զկա-
միլ մեծաւորիդ՝ պահեսջիր զպարտութէ,
և թէ դեպ լինի ընձեռուիլ այլոյ բաղձոյ,
անդէն քշտեսջիր. զի բաւական գոյ պատ-
ուաստին։

Հնազանդութենին որ Հայի յայս երկրորդ
ապաշխանն, երիս պահանջէ յատկութիս,
որք հաճոյ և ընդունելի առնեն զնա ինձ։
Ա՛՝ զի ելցէ կամաւոր. երկրորդ՝ զի ելցէ
շուարթ. երրորդ՝ զի ելցէ եռանդագին։

Լրե-

Արեքեն յատկութիւն ունին զթշնամի զոմն հասարակաց. որ բազում չարչարել գիտ. և այն կոչի դիմամարտութիւն։ Արծաւոր՝ որ ոչ յաղթէ դիմամարտութիւն, նա ինքն յաղթեսցի. զի ոչ կարողասցի հնազան դիւ զոհարթամիտ և եռանդագին։ Ա՛ր յորժամ դիմամարտութենէ՝ ի վերուն մտանէ, բառնայ և զկամաւորութենէն։

Պայց ասա ինձ, արդեակ, ուստի՞ իցէ այդ քո դիմամարտութիւն, որ տայ քեզ հնազանդել այդպէս ակամայ կամօք։ Ա՛ներևս՝ զի ի հպատակելդ մեծաւորի, թուի քեզ կորուսանել զազատութիւդ և զվարկ անձինդ։ Ա՛հ վա՛յ այդր որոմիս, և որոմնիդ պատճառ՝ ի քեզ դիմամարտուել, չունիս իրաւունս որոմ մերկ, այլ առաւել ուրախ լինելոյ. զի (ոչ այլուր ասացի) որ վա՛յ սիրոյ իմոյ հպատակի մեծաւորի, ինձ հպատակի, որ ա՛րս եմ ամի. որով ստանայ ոչ փոքր վարկ, վա՛ առնելոյ նը՛ ինչ՝ որ վայել է քաջազնի և վեհանձնի։ Ա՛ւ՝ ի դնել ընդ ոտիւք զսեր անձին՝ (որ ոչ աւիծն է, և ոչ բազմաց), յայտ առնէ, թէ քանի՞ մեծ համարի զիս և զըսեր իմ։ Ա՛յժմ էս ա՛րս փառաց վա՛յ սիրոյ քոյ խոնարհեցայ մարդկան, և հնազանդ եղէ նոյ՛ սրտի մտօք, զու զիարդ սրտիցիս վա՛յ խոնարհելոյդ իմում փոխանորդի։ Օ մե՛ծ ա՛ծ, արդեակ. զի այս է լինելն հպատակ։ Օ մնա՛ ա՛ծ, զի ոչ եկեր՝ ի կրճա՛ի հրամայել՝ այլ՝ ի հնազանդել։ Ա՛յժմ հա մարիկը զձայն մեծաւորիդ՝ ձայն իմ. և թէ

ժէ խոր-

խորհիլը թէ հնազանդին մեծաւորիդ՝ է հնազանդիլ ինձ, ուրեմն լինելիր արդեօք, ղև հրամայէ քեզ. և եռանդեամբ կատարկար հնազանդելիր նմա։

Լսակ խորհիլ, թէ ի հնազանդելն կորընչի ազատութիւն, է մեծ մոլորութիւն. զի ոչ միայն չկորնչի, այլ և աւելս կատարի. որով հետև հնազանդութիւնս միաբանի և միանայ ընծայելն կամաց, որ է անսխալ կանոնաւ գործոց բարութիւն։ Ասաի ցորչափ մարդկային ազատութիւնն միացեալ է նմ, բնութիւք գործէ. և յայտ է թէ ազատութիւն որ միշտ յարի ի բարին՝ առաւել է կատարելագոյն՝ քան զայն՝ որ երբեմն յարի ի չարն։ Եւ կորնչի՞ որ առանդն այդ. այլ դնի յաւելս վն ի չկորուսանել։

Ապա՝ ոմն զի հնազանդութիւն երկրորդ առիճանիս ինձ հաճոյացայ, պարտ է՝ զի կատարեալ իցէ, և ոչ բռնական։ Այն ոմանք, որ երկնչին գրաւել ի կամս մեծաւորին. մնակ խնդրեն պէսպէս ձանապարհս խոյս առնել ի հնազանդութենէ, թաքչելով, կիսպատճառս պատճառելով, կիսկեղծելով երթալ առնել այլ ինչ գործ։ Այս երբև գտանին այք, և առաքին առնել զպատուէրն մեծաւորին՝ գնան ոչ բռնադատեալ։ Եւ յայլ հր նազանդին յօժարամիտ այսինչ մեծաւորի, իսկ այլոմ երբև ակամայ. ոչ թէ չիցեմ ես յամ մեծաւոր։ Բայց այսպիսիքդ յայտ նի ցուցանեն, թէ ոչ հնազանդին մեծ սիրոյ համար։ Որ ի հնազանդիլ մեծաւորաց չիս

հայի, ոչ խառնէ ի մէջ մեծաւորին և մեծաւորին. այլ առանձնացուն միապէս հնազանդի։ Արդ, քանի՞ մեծորին և նը, որք ոչինչ խոզձեն ընդդէմ դառնալ կամացդ մեծաւորաց ի հոգևորականս, ոչ ի պահս՝ յաղօթս՝ ի մեռուցմունս՝ և ի նմանս. որպէսզեհաւ ոչ լռէ ի լինելոյ անհնազանդուն, վ՚ս լինելոյն ի հոգևորականս և ի բարեպաշտուն իրս։

Կան և այլք, որք մեծ դիւրութեի զգան յանձինս՝ ի հնազանդիլ յիրս յորս առանձինս և յօժարամիտն. բայց յորս ոչ առանձինս, ի հնազանդիլն զգան դիմամարտութեի և տաղտկուն։ Ընդ որ, որ ոչ խոստովանի, թէ անկատարուն են սոքա, և թերի ոչ առուն. որովհետև յառաջ գան ի չար արմատոյ ինքնասիրութենէ։ Այսոյ մեծ ևս թշուառուն այն է. զի ի հնազանդիլ սո՚ ակամայ կամաք և իբր բռնութե՚, ոչ միայն զարդիւնս կորուսանեն. այլ և զոր առնեն, և ևս դժուարացուցանեն վ՚ս դիմամարտութեն և դժկամակութե՚, զոր զգան ի նմա։ Եւ չար ևս է այն. զի հնազանդուին, որպէս պարտ էր լինել նոցա քաղցր կերակուր, յանցմամբ խրեանց փոխի ի դառն թոյն։ Ա՚ զի հասարակ օրինաց, որ ոչ հնազանդի յօժարակամ, խոժոռի, քրթմնջէ, և գայթակղութիւն տայ այլոց. ուստի փոխանակ վարձուց, որում արժանանայիր, եթէ յօժարամիտ հնազանդեալ էիր, զվրէժս լուծցեն զպահաստութեցս և զմեղսն։

Ար-

Ա՛րդեաւք, կամ ի զերծ լինել՝ի տառապանաց աստի յայսցանէ, դի՛ր ջան լինելոց Հնազանդ. և խնդրեա զայդ յայն մանկէ՝ որ կարօղն է տալ։ Այս դուն դործեա մարդիլ յօժար կամօք յամարգս հնազանդութեանէ, եթէ՛ի մեծամեծս և եթէ՛ի փոքունս. և խորհեաց, դի բազումն տուժի, որ ո՛չ յօժարամիտ հնազանդի։ Արժան մեռանիլ առաջի կայ, և չառնու յանձն մեռանիլ, մինչն առաւել տանջէ զնա. այնպէս որում հնազանդիլ առաջի կայ, և չառնու յանձն առնել զայն յօժարամիտ՝ մեծապէս տանջի։ Այս լաւ է փոխել զկարիսն յաւաքինուէն. և որ կարօղն է բառնալ զնաչն՛ի վէր ուսոց, մի գետնաքարշ տարցի զնա։

Մանկ յօժարամիտ կամին գնալ ճանապարհ հնազանդութեանէ. բայց կամին առաջի երթալ մեծաւորին, և ո՛չ դիմի։ Այս սոքա այնք են, որոց տարփացեալ առնել ինչ կրթուէն, պէսպէս ճանապարհաւ հնազրին զինքեանս զմեծաւորն չիւրենց իդէս. և այնպէս անձկանաք ժրասցան են այսմ, որ եթէ ո՛չ ընդունին զոր կամին, շփոթին։ Այս ո՛չ յայս վայր զտեղի առնու անկատարութեան սէ. այլ կամին և առնել զայն կրթուեթի ըստ հաճոյս իւրեանց՝ և ո՛չ ըստ կամս մեծաւորին. և այնպէս կամք իւրեանց յառաջէն քան զմեծաւորինն։ Ո՛չ գնայ ապահով, որ ճշդապէս ունի՛ի թիւկանց։ Մեծաւոր քո տա նի ճշդապէս. նա լուսատու լինելոց է քեզ, և

ոչ դու նիմ. ապա պարտ է քեզ զՀետ երթալ նոքա, և ոչ յառաջել զնա։ Որ խնդրէ, զի արասցէ մեծաւորն ըզ Հաճոյս իւր, ոչ խնդրէ նհաղանդիլ նմա, այլ Հնազանդեցուցանել զնա։ Նա որ Ջանայ բռնադատել զմեծաւորն՝ զի կամեսցի՝ զոր ինքն կամի, պատճառատէ զկամն իւր ի վէր կամացն մեծաւորին. վասն և պատուիրքն ոչ լինին պատուիրք Հնազանդութե, այլ պատուիրք կամացն Հնազանդողաց. որք քաղցր են նմա, այլ ոչ ինձ։

Ինչ յատկութի երկրորդ աստիճանիս է, զի Հնազանդութիւնն իցէ զոՀարթապին, որ բաւիղ յառաջնոյ անտի։ Որ Հնազանդէ յօժարամիտ, Հնազանդէ զոՀարթութիւնն, որ Հնազանդէ ակամայ կամօք, յանձին ըզ գայ տխրութի։ Որ ուսեալ Հաճոյ է ինձ փոքր Հնազանդութիւն ինչ՝ ապարեալ զոՀարթութիւնն վասն սիրոյ իմոյ, քան զմեծ ինչ Հնազանդութիւն արարեալ տխրութիւն։ Որ ոչ Հնազանդէ զոՀարթութիւնն, նշան է՝ թէ ոչ սիրէ զիս. զի այնու զիս դառնացուցանէ. և իւր է մեծ վնաս. որովհետև զոՀարթութիւնն թեթևացուցանէ զբեռնն. ոչ և տիւրութիւնն ծանրացուցանէ։ Որպէս ինա բեր. որ սովոր է Հնազանդիլ տրտմութիւն. զի ոչ զիս Հաճէ, ոչ զմեծաւոր իւր, և ոչ զնկեղՀ մտաց իւրոց։ Այլ և առ փոքր փոքր տալտկանայ ի կրօնաւորութիւն, և այնպէս թշուառ կեանս վարէ։ Որ ոչ է գոհ ըստ վիճակ իւր, կեայ ի հոգս և ի ծուխս։

Վերորդ յատկութիւն է, զի հնազանդու-
թիւն իցէ եռանդագին ։ Այսանդն ծա-
դէ ՚ի սիրոյ · թէ սիրես դու զՀնազանդու-
թիւն, ոչ եղիցի ինչ աբատութիւր, զոր ոչ արաս
ցես յանդուգնութիւն և եռանդեամբ ։ Վասն տե-
սանեմ ես, ոմն հնազանդի ինձ եռանդեամբ,
և ոմն հովուութիւն · և դիտեմ, ուստ հնար էր
կատարել մեծ ևս ջանիւ ։ Եւ զմտաւ ածէ
ինձ կրօնաւորդ, ոմն առընթեր կամ ՚ի գոր
ծոց նոյ · և թէ խորհիմն, ոմն հաճեալ եմ,
իբրև տեսանեմ զՀպատակս եռանդեամբ
կատարել զպատուիրս մեծաւորի իւրեանց ·
և թէ ՚ի միտ առնուին զօրհնութիւնն՝ զոր
տամ որոց հնազանդիմն եռանդեամբ, ա-
ռաւել ևս վառիմն արդեօք ՚ի հնազանդու
թիւն ։ Արդեակ, ո՞ւր է քո մեծ եռանդն,
որ ՚ի սկզբան դարձիդ · զիաւրդ կորուսեր
զբարբառել իղձն զոր յայնժամ ունէիր, զի
քեզ հրամայեացի ։ Վարթ ինչ իցէ քեզ՝
՚ի ձանձրոյթն առաւելուլ, և ՚ի գործն նուա
զել ։ Վշակերտ, որ յանցմամբ իւրով ա-
նուա է ՚ի կատարածի տարւոյն՝ քան ՚ի սկզ-
բան, արժան է զնա հանել ՚ի դպրոցէ · զի
ըստ գոհ իկս իցէ, և մի ըստ աշակերտս ։

Ազգային Պատմական Գրադարան

Պ. Ի.

(Յաղագս երկրորդ ապաշաւոյն հիւանդութեանն, որ հայի՛ ի միտս:

Ա՛ղբեակ, երկրորդ եւ գերադոյն այս ապաշաւոյն հնաձանդուէ՝ որ հայի՛ ի միտս, պահանջէ՝ զի կրօնաւորն համարեսցի եւ հաստատեսցի՛ ի միտս, թէ հրամայեալն՛ ի մեծաւորէ իցէ լաւն. նա՝ պահանջէ, զի հպատակն ոչինչ այլազգ խորհեսցի քան զկամս հեալն իւրոյ մեծաւորին: Պետպիտուի կարծեաց է սպառնալ անհանգստութիւն եւ տարակոյսն: Հպատակ՝ որ միացեալ է ընդ իւրում մեծաւորի միայն կամօք, խոժոռուի ինչ ընդ ի՛նչ մտեալ՝ բաւական է քակել զնա. թայց թէ միացեալ է կամօք եւ մտօք, ոչ այնպէս վաղ քակի միութիւն կամաց: Ա՛ն զի միտք ցուցանեն կամաց, թէ չի՛ արժան հպատակի քակիլ՝ ի մեծաւորէն, թէպէտ եւ խոժոռութի՛ ի նմանէ ընդունիցի: Ի՛ պատճառաց վկայութի՛ եդեալ՝ թէ զոր մեծաւորն արար՝ բարւոք արար, խաղաղութ բոլորովին զկամն: Ա՛յս միութի՛ եւ համաձայնութի՛ կարծեաց՝ օգնէ եւ անվթար կատարման հրամանին: Ա՛ր ոչ կամի միայն ընդ կամեցեալն մեծաւորին, այլ եւ համարի, թէ պարտ է առնել՝ ոյզ եւ մեծաւորն հրամայէ, յոյժ կատարելագոյն հնազանդի՛ քան զայն որ միայն կամօք ընդդրկէ զհրամանն մեծաւորին: Ա՛ւմ պէտք են խթանի՛ եր-

երկուք առաւել ներդործեն քան զմին. և կապք երկու լաւ և կատեն քան զմին։

Ցի, ոչ իմանամ, զիարդ հնար իցէ հպատակին համաձայնել զկուր կարծիս ըստ կարծեաց իւրոյ մեծաւորի յամ պատուհասնէր, ոչ հնար է համաձայնել զկուր կամն ըստ կամաց նոր։ Այո զի կամքն ազատ գոլով՝ մարթի միտել յոր կողմն և կամի. այլ միտքն որ ձգի՝ ի ծանուցեալ ճշմարտութենէն՝ և չէ ազատ, ոչ կարէ միտել՝ բայց եթէ ուր ըստ բռնի զճշմարիտն։ Այդ եթէ միտ հպատակին յաղթէ փաստիճ ինչ, որ առաջադրի նմա ոչ ճշմարիտ՝ հաւանի խիղճ, և միտ մեծաւորին յաղթեալ այլ փաստիճ ունի ընդոնոյն այլ ազգ ինչ կարծիս, զիարդ հնար իցէ հպատակին յայնմ վայրի միաբանել զկուր կարծիս ըստ մեծաւորին կարծեաց, ոչ կարօղ գոլով նահանջել զմիտս՝ ի ճշմարտութենէ նմա ծանուցեալ։ Այդ ասէ՝ ճշմարիտ է. յորժամ ծանուցեալ ճշմարտութին է յայտնի, այնպէս յինքն ձգէ զմիտս, որ անհնար է նմա յայլազգ ինչ խորհիլ։ Այդ յորժամ չիք յայտնութի այդպիսի, մարթի է մտաց՝ ձեռնտուհաս ըստ կամաց միտել առաւել՝ ի մի կողմն քան՝ ի միւսն. և յայնժամ սպառ է հնազանդելոյն հպատակել զկուր կարծիս՝ կարծեաց մեծաւորին, զի մի մոլորեսցի. զոր օրինակ՝ զի մի մոլորեսցի կամք՝ հպատակի զնա կամաց իւրոյ մեծաւորին։ Այո ոչ վն այսր՝ զի կան բազում հպատակք զգօնագոյնք և մտացիք քան զ

մեծասուրն , արժան է նմա հպատակել զկար-
ծիս իւրեանց՝ կարծեաց մեծասուրին . զի
որովհետև ինքեանք են անդամք , հպատակել
պարտ է նմա զկայ իւրեանց ։ Այլ թէ և հպա-
տակք ունիցին առաւելագոյն լոյս՝ քան զիտու-
թիւն , սակայն և այնպէս ըստ հոգևոր առաջնոր-
դութեան մեծասուրն լուսաւորագոյն է քան զնո-
հպատակս ։ Զայն իսկ պարտ է կարծեաց նոր
քան զայլոցն նախապատիւ լինել և մեծար
գի . իբր այն՝ զոր ի գործ արկանեմ ես յա-
ռաջնորդութիւն , և ի պահպանութիւն կրօնից։
Այլ զիտցուք՝ թէ մեծասուրն արասցէ ինչ
պատուէրս ոչ բարւոք . (միայն թէ ոչ
լցեն ի նմանս մեղք .) միթէ սխալիցէ հպա-
տակն ի կատարել զայն պատուէրս . ոչ եր-
բեք ։ Զորութանիցէ՞ նա մի այսր զայնպիսին
հնազանդութենէ . ոչ քնաւ ։ Այլ պա զնոյնպէս ոչ
հպատակիցէ զնովք կարծիս . և ոչ հնազանդ-
ցի նմանիւ իւրում մեծասուրի ։ Յորժամ ըն-
ռամբ էի ես մօր իմոյ , և յոմանէից մտուցի
իմոյ , յօժարամիտ հնազանդէի նմա և կրկս ,
զոր գիտէի՝ թէ լաւ ևս յաջողէին կեանք
այլ ազգ լինելին ։ Հպատակէին չի՞ անկ խոյղ
և խնդիր առնել , արդեօք մեծասուր հրա-
մայիցէ զնոսն . այլ պարտ է նոնա այնմ
հոգ տածել , որինչ անկ է անձինն . ցի զի բա-
նիւք հնազանդեացի ըստ կարի , և ըստղծէ մե-
ծասուրին պատուիրել՝ որ ինքեան լաւ թուի
ցի ։ Այլ չի՞ պարտ հպատակի զանց առնել
զկատարմամբ հրամանի իւրոյ մեծասուրի .
թէ և հաւաստի իցէ՝ լաւ ևս առնել , թէ
կա-

չկատարէ զայն . զի Հպատակին չէ դատա-
ւոր , այլ գործադրիչ ՝ամէն՝ որ Հրամայի նմ.
միայն Թէ ոչ էցեն մեղք ։ Ուսկ էիցէ այս պա
կասուԹի այնց Հպատակաց , որք կամին Թէ
մեծաւորն պատուիրեսցէ զլաւն , և ինք-
եանք ոչ կամին առնել զլաւն՝ որուամ պար-
տաւորեցին զանձինս ։

Լ Ո՛ւ ՀնազանդուԹի մնաց յոյժ ի լինի կա
ՀՀելի , չէ ինչ երկբայելի . որովհետև
սա տայ զվերջին կատարումն անձնաւոր ող
ջակիզի կրօնաւորին , ՚ի մատուցանելն ինձ
զնիս՝ և զիւր կարծիս , որ Հնայր նմ , և է
առաւել սիրելի և արգոյ մանն՝ որ ՚ի մարդ։
Այլ ևս գիտեմ ՀամՀաւատ , որ ըստ մեծ է քնաւոր
յօժարուԹի մարդոյ՝ զՀետ երԹալոյ իւրոց
կարծեաց . այսուՀամենայնպէս յաղԹէ նմ
կրօնաւորն , մինչև վՀ սիրոյ իմոյ Հպատա-
կել զայն այլոց . որ մեծարգի է յոյժ յայս
իմ , և նմ իսկ օգուտ . զի այնուՀիկ վայելէ
՚ի խաղաղական կեանս ոգի ՀնազանդուԹեան կրօնա-
ւոր ։ Ո՛ սորին Հակառակն , որ յամառ է
յիւր կարծիս , ոչինչ խիԹ է Հաւան . այլ
միշտ կայ ՚ի ծուռիս ։

Ա՛յս երրորդ աստիճան ՀնազանդուԹե՛ եր-
կուս ունի յատկուԹիս ։ Ա՛ռաջինն կո-
չի պարզմտուԹի , որոյ ծանուցեալ զիս յանձն
մեծաւորին , տայ կատարել կրօնաւորի ըզ
Հրամայեանն ՚ի մեծաւորէն՝ առանց զննե-
լոյ զպատուիրեր իւրոյ մեծաւորին . ոչ խրնդ
րէ զպատճառն և զիՀ երն ամի , որ նմ Հրա
մայի . այլ պարզմտուԹ Հնազանդի ։ Ա՛վ ,
քա-

քանի՞ անհաճոյ է լինած հնազանդութիւնն վի
ձաքան, որ՝ի պատուիրել մեծաւորին լինչ,
մատչի՝ի հարցուփորձ. հիմ, զիարդ, երբ ա
զդաւ։ Ալ է կուգեցի զքեզ յօժ՝ի վիճել, և ոչ
՝ի քննել զհրամայեանն, այլ՝ի կատարել. և
առ կատարումն ոչ է հարկ գիտել քեզ զմի
երն և զվնասուն։ Ալ պիտ դիր հնազան
դիլ, ոչ յանձն առեր. և ծանիր, զի ոչ է
անկ հպատակի հարցանել, թէ երբ աղագաւ
հրամայեցաւ։ Ալ թէ հարցեալ էր աբբահա
մու, թէ զիարդ պատարագիցէ զորդի իւր
զիսահակ. յոր հիմնեալն էին օրհնութիք ա
զանց, և այլ խոստմունք եղեալք առնա
ոչ այնչափ գովելի լինէր հնազանդութի՞ն նո
և ոչ արժանանայր՝ որում արժանացաւն,
հնազանդեալ պարզմտութիք։ Ալ՝մարիտ
հնազանդին շատ է այն՝զի հրամայեցաւնի.
ոչ խնդրէ ինչ այլ։ Ալ՝վ, ոչ հաճոյ եղեն ինձ
այնք կրօնաւորք, որք ջասխէին, արդեօք պատ
ուէր մեծաւորին պիտանի էր, թէ անպի
տան. պատշաճօ՞ղ, թէ անպատշաճ. կայր
լինչ՝ինմ վտանգ, թէ ոչ։ Ալ՝ոչ այսորիկ ա
ռաքեալք յիւրեանց մեծաւորաց, բուռն
հարկանէին զառիւծուց, միշամուխ լինէին
՝ի գետս, ոտոգէին զցիցս դօսացեալս, և առ
նէին այլ լինչ այսպիսի բազում. որք ասպա
յերկրի եղեն նշանաւոր օրինակք հնազան
դութե, և յերկինս առատապէս վարձատ
րեցան վ՞ս պարզմտութե՞ն՝ի հնազանդիլ հար
եանց։ Ալ՝րդեակ, կամիս թէ առանձինն իմ
նամք ընդ՝ի՞ն՝ի վ՞ր քոյ, ոչ եղէն՝ի վ՞ր այնց

ոչ ըստ հարց՝ հնազանդեա պարզմտութեաբ։ Ա-
րիկրորդ յատկութիւնն է խոնարհութիւնն.
առանց որոյ ո՛չ հնազանդաբի, ո՛չ ողջախո-
հութիւն, և ո՛չ աղքատութիւն, հաճոյ են լինել։
Խոնարհութիւնն է մայր հնազանդութեաբ, և
միոյն չի հնար կալ առանց միւսոյ։ Հպար-
տին չի հնար հպատակ լինել այլոմ. և որ
ո՛չ հպատակի, ո՛չ կարէ լինել հնազանդ։
Հպարտութիւնն զայրացուցեալ զՀպատակն
ի կատարման հնազանդութեաբ, տայ կորու-
սանել զարդիւնս, և առաւելս զվնաս։

Գ Լ. ԻԲ.

Յորդորածի հանգամանաց իրծառայական հնա-
զանդութեաբ։

Ա՛րդեաք, կատարեալ հնազանդութիւնն
պահանջէ զուրացուի սեպհական կար-
ծեաց. զամենևին յանձնառարուի կամաց.
և զանվերկպ կատարումն ամի, որ հրամայի։
Ա՛շմարիտ հնազանդն ո՛չ հայի յանձն՝ որ
հրամայէ նմա, և որովք ինքն հնազանդի.
այլ՝ ինչպես հայի յաճ, օրովք՝ և յոյր սիրոյ
սակս հնազանդի։ Ա՛շմարիտ հնազանդն
ո՛չ կասի՝ ի հնազանդելոյ, վ՛ա այնր՝ զի բանն
ո՛չ ունի արժանն եր՝ հրամայեցաւ. կի՛ վ՛ա լի-
նելոյ մեծաւորին անխոհեմ կամ պակաս-
աոր։ Ա՛ոլորի, որ հնազանդի՝ վ՛ա լինելոյ
յարդի յաչս մեծաւորին, կի՛ վ՛ա ընդունե-
լոյ ինչ՝ ինչպիսի. վ՛ա զի պարտ է հնազան-
դիլ վ՛ա սիրոյ իմոյ։ Ա՛շմարիտ հնազանդն՝

յոր-

յորժամ հանդերձեալ են նմա հրամայել, ոչ խոյս տայ, և ոչ թաքչի ի մեծաւորէն. այլ անձնամատոյց լինի։ Ընդունիտ հնազանդին է՛ վտանգ, թէ հրամայեացէ նմա գլխատուղ կիմաստասիրաւս մեծաւորն։ Որ կամի հնազանդիլ առաւել քայս ինչ, քան քայն ինչ իրս, չէ արժանի կոչիլ հնազանդ։ Որ յօժարադոյն հնազանդի այսմ մեծաւորի՝ քան այլում, չէ կատարեալ հնազանդ։ Որ ջանայ, զի հրամայեացի նմա իւր ըղձալին և հաճոյս, կորուսանէ, և ոչ թէ շահի։ Ընդունիտ հնազանդն ոչ հարցանէ, զի՞րդ և վ՞ւ էր հրամայեցաւ նմա. շատ է դիտել՝ զի հրամայեցաւ։ Կատարեալ հնազանդն առ առնելոյ զհնազանդութի՛ն կատարեալ՝ թողու զկրօղութի՛ն իւր անկատար։ Որ հը նազանդի մեծաւորի, վ՞ւ զի է խոհական, դորովական, կիմ հոգևոր, նազելի կամ առատաձեռն, այսպէս. քան զի պարտ է հը նազանդիլ, վ՞ւ լինելոյ նը՛ իմ տեղակալ։ Ամեն պատկերի ոչ ընծայի յարգ, վ՞ւ զի է յոտից կիմ յարծաթոյ. այլ վ՞ւ զի է իմ պատկեր. և զիս երևեցուցանէ. վ՞ւյ պատուհի և երկրպագի, եթէ՛ ի թղթոյ էցէ կիմ՛ ի փայտէ, և եթէ յարծաթոյ։ Այսպէս պարտ է պատկառիլ՛ի մեծաւորի՛ և հնազանդիլ նմա, ոչ վ՞ւ իւրոյ քարիւք համամնաց. այլ վ՞ւ զի է իմ տեղակալ, և զիս երևեցուցանէ։

Վախճան երրորդ գրոյ։

ԵՐԲՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ԿԸՕՆԸ ԼՈՒՐԸՆԿԸՆ ԿԸՏՐԵԼՈՒԹՆԸՆ։

Յորում ճառի զգլխաւոր առաքինութեցդ կրօնաւորի, յորս առաւելապէս հաստատի կատարելութիւնն։

Գ Լ Ո Ւ Խ Ը։

Յաղագս կրօնաւորական խոնարհութեանն։

ՊՐՈՒՆԿ, ԽՕՍԻ ՝ Օ ԽՕՍ՝ նարհութիւնէ է բարի ինչ՝ քայց լաւ ևս է՝ ի գործ դնել զնա՝ Օ ինչ օ՝ դուտ է, թէ ոք՝ խօսելոյ զնոսա հաւատարիմ լսողի՝ եթէ ինքն իսկ խօսս ցուցցէ մեպատուի՝ և անձնագոհ պարծանս։ Խոնարհն ունել զանձնէ նուաստ համարումն՝ ոչ գոլի զանձն, այլ հայի գոլել զայլոց բարութիւնս։ Որ ջանայ համարիլ խոնարհ զիսառայ իւր հետ երթեալ, առաւելու՝ ի հպարտութիւն։ որ՝

որչափ արտաքոյ խոնարհ երևիլ լսդրել։ Խոնարհն զնմա զիւր հոգևոր բարիս և զպար գիւս, զորս յինէն ընկալեալ ճանաչէ, ըն կարի թաքուցանել, և ըն ցածուքեն փակա նօք աղեեալ պահէ. և ոչ միայն յնմա՝ ի գործս իւր՝ համարի զանձն անարժան ծա ռայ. այլ և որչափ մեծաձայն աչխատի, այնչափ առաւել վարկանի զանձն ինձ պարտապան. վ՚ն զի յոչինչ համարեալ զինքն, որչափ ինչ բարի ունի և առնէ, զնմին ինձ ընծայէ։ Այս՝ ասացէ իսկ. զի արժան համարիմ՝ ի ձեռն առնուլ զայնպիսի ա նարդ գործի, որպիսի զանձն վարկանի։ Երանի՚ կրճնաւորաց՝ յորոց՝ ի սիրտ չածին այսպիսի խորհուրդք խոնարհուե. եթե զի այնչափ պատուական և սիրելի լինին յաչս նմա, որչափ վ՚ն սիրոյ նմոյ չաչս անձանց են արհամարհ։ Ոմանք են, որք բնականան չի մուտ սրտի. զորս մեծասիս սիրեմ, և զորս ընտանի խօսակիցս ունիմ, և կենսոյ կցորդս. ոմանք են՝ զորս բարձրացուցանեմ չիմ վերնա կան արքունիս առաջի հօր իմոյ երկնաւո րի, յանդիման հրեշտակաց։ Պարքայուէն երկնից չէ աւազակն՝ այն որ յերկրի եղև վհատոյն, այլ որ եղևն խոնարհագոյն։ Ո՚չ պա իրաւամբք հոգի իմ հանդի՚ի խոնարհն, փոխանակ զի՝ անյոյս լեալ չանձնէ, քաղցր վիճ չիս և ապաստան։ Իրաւամբք յաստի կեանս զչնորհս իմ առաք խոնարհաց. փո խանակ զի՝ նոք վ՚ն սիրոյ իմոյ Թողուն զիւր եանց չարգ՝ զմեծ համարեալն չնէ։ Իրա

ամբք յերկինս պսակեմ զքոնարհս , փո-
խանակ զի յերկրի առնուն զնւբութեանց պը-
սակ , և դնեն առ ոտս իմ ։

Ինչպէս եր իմ ինձէ յերկինից յերկիր՝ նոյն-
դակաթ եմ՝ ի խոնարհութիւն . վեհ ընտ
րեցի մայր խոնարհ . և վաղվաղակի երբև
ծնայ , սկիզբն արարի գործել խոնարհու-
թիւն . զի ոչ գոլով փառաց , ծառայացայ .
և հպատակ եղէ մարդկան ։ Երբև եհաս
ժամանակ , բացի գպրոց խոնարհութե . զոր
ուսուցի բանիւ և գործով մինչև ՚ի մահ ։
Այնպէս և աշակերտք իմ եղեն խոնարհ .
և յայս սակս յաւէտ հակառակ կացի ամ-
բարտաւանից . և միշտ առեցի զհպարտու-
թի , ոչ գլխաւոր թշնամի խոնարհութե ,
զոր յոյժ սիրեի ։ Ո՛ղջ ասա , արժան ինչ էցէ
թէ ՚ի տան իմում ՚ի կրճսի կայցեն կրճսա-
ւորք հպարտք . արժան էցէ , թէ ՚ի գպրո-
ցի խոնարհութե կայցեն աշակերտք գոռոզք ։
Այս սակս բազում կրճսաւորք ոչ օգտին
ըստ հոգւոյ . զի ոչ կարդան զգիրս խոնար-
հութե , որ հիմն է հոգևոր վարուց , և ոչ ՚ի
խնդիր են նմանօղ լինելոյ ինձ վարդապետի
իւրեանց ։ Այլինչ օգտե աշակերտին կալ ՚ի
գպրոցի՝ թէ ոչ ուսանի , և ոչ ՚ի գործ դնէ ,
զոր ուսուցանեն ՚ինմա ։

Ազան և ոմանք ՚ի մէջ կրճսաւորաց , որք
ինքեանք խոստովանին , թէ են մեղաւոր ,
փանաք , և չնչին . բայց ՚ի լսել՝ զի և այլք
ասեն զնոյն , խոովին՝ ըմբռնտանան՝ և ըն-
դեմ դառնան ։ Յոյժ հեռի են սոքա ՚ի ճշմա-

բիտ

քիա խոնարհութիւն : Ասել , թէ է ոչինչ . և
զի արժան պիտի թէ է լինել , է սուտ խոնար
հութիւն : Ակ կամիլ՝ թէ համարեսցի յայ-
լոց մեծ ոմն , է յայտնի հպարտութիւն : Այս
ևարկն որչափ մեծագոյն պարգև յանձինս
ունիցի , այնչափ առաւել ցածնու առաջի
այլոց :

Կամիցիս գիտել՝ արդեակ , զինչ գործէ
խոնարհութիւնն ի կրօնաւորսն : Այս ա-
ռաջին միտեցուցանէ զնա՝ ցածուն միտս ու
նել զանձինն . ապա ըստ պիտելոյն յօժարե
ցուցանէ զնա՝ ցուցանել յարտաքինս գործս
ցածութիւն և անարգութիւն անձին : Որ խո-
նարհութիւն ունի՝ ի խօսս , ի գնացս , ի կեն-
ցաղավարութիւնս , և՝ ի գործել գործս ցա-
ծուցս, ցուցանէ թէ արհամարհ է յաչս իւր :
Այսպէս ճշմարիտ խոնարհութիւնն տայ կրօ-
նաւորի՝ տանել համբերութիւն և ուրախութիւն ,
յորժամ արհամարհի յայլոց : Որ անաւանդ
թէ տայ՝ ոչ միայն չխռովիլ և չտրտնջել ընդ
այս , այլ՝ ի սրտէ ջնորհակալ և լինել իւ-
րում արարչի . փոխանակ զի այսու օրինա-
կաւ նմանօղ լինի նմա ինն իւրում և վար-
դապետի : Յօժարութեացն և ճշմարիտ
խոնարհութիւնն փախչիլ՝ ի մարդկային գո-
վեստից , և զնմ բարի ընծայել արարչին :
Այլ և կրօնաւորի՝ որ՝ ի դագաթ կատա-
րեալ խոնարհութիւն հասանել կամի , պարտ
է ըղձանալ , զի յամենեցունց անգոհանեսցի .
և զի նմ՝ որ հաւատեաւ զնա անգոհանելի
համարեսցի :

Ա՛ղբեակ, եթէ ի կրծոյն ամօթ համարիս զհանգերձ հինս և կարկատուն, կի՛ն չ յօ ժարաւիա մարգիս ի գործս ցածուցանս, նշան է թէ չես զինուորեալ ընդ դրօշակաւ խոնարհութե։ նշան է թէ դեռ կայ ի քեզ անձնասիրութի, և ցանկութի արդոյ լինելոյ։ և թէ ընդ այս ձանապարհ գնաս, սարքաւոյս։ Ի՛նդիր լինել արդոյ լինելոյ՝ առանց առաքինուե, ի՛ անձամբ զանձն անապզել։ Կրօնաւոր որ ինդրէ զյարդ ան ձին, չարաչար կեայ։ Յարձեալ՝ կամ սիրես դու զխոնարհութի, և կի՛ն չ։ թէ ո՛չ սիրես, ո՛չ եղիցիս երբէք քաղաքացի երկնից։ Ը որոյ դուռն՝ վ՛ն զի փոքր է, ո՛չ մը տանեն գոռոզք։ Ա՛ռ իսկապէս սիրես զխոնարհութի, զիա՛րդ գժգմիս Ը հին հանդերձ, և Ը արհամարհուի անձինդ։ Օ՛ ինչ այլ էիր արհամարհիլն, բայց միայն զի խոնարհութե, կենցաղիլ Ը նմ, և օգտիլ նմանե։ Ա՛ռ սիրես զնա, ոչ ասեմ, պարտէր քեզ՝ հաճ լինել, վ՛ն ունելոյ քո առիթ այդպիսի։ Ա՛չ ոք վաճառական գժկամակի Ը առիթ տուրևառի հանդերձ շահաստանե։ Ա՛վ ես դու, որ ո՛չ կամիս արհամարհիլ։ Եթէ մեծ ո՛ն իսես ք զես, որ որդի եմ ես։ սակայն և այնպէս ի հնչին խոժանե ար համարհեցայ և անարդեցայ։ Ա՛յ պարկ ես դու հոգոյ, լի բիւրուք թշուառութիք։ և զիա՛րդ այդչափ խաժուխս, յարկանել ուրուք զառաքեաւ աչաց զքո ցածութի, և զանձինդ չափ, զոր քեզնէն պարտ էր խոս-

տուման լինել։ Օ՜ ինչ օգուտ է, տառապել
էակդ դուս, թողուլ քեզ զՔ, եթե ի կրօ-
նի առ քեզ ունիս զամբարտաւանուն նը։
Ալ կուրտեմ։ Միոչ երբ ի խաւարի կեն
ցաղցը՝ համարելիր զամբարտաւանուն առ-
տի կենալ՝ մտոտի և ինասակար ունայնուն։
յարդ և պատիճ Տէրն՝ տղայական ինչ
քեզ Թուհեին։ և արդ ի լոյս կրօնի նորոք ե-
րևին քեզ պատուական և մեծարգի։ Ոչ
նշան քաջատեսուե, եթե ոք լաւ ևս նշմա-
րե ի մէջտեղ, քան ի պայծառ տուչդեան։
Այլ և դիտասջիր հաւաստեաւ, թե չի ոք
կրօնաւոր բարի, որ խնդրե լինել ի գովս
և ի Տէրունի։ և ոչ ոք կրօնաւոր է ճշմա-
րիտ խոնարհ, որ ոչ Տէրնի զանձն արհա-
մարհ։ և ոչ ըղձանայ Տէրնիս յայլոց
պատիւս։ Եւ այս այնպէս է հաւաստի, որ
թե այլազգ լինչ ոք խորհեսցի, խաբի։ Եւս
քան զայդ ասացից. ի դնել Տէրնաոր պատ-
ուոյ իմոյ՝ յարհամարհուելե կիմ ի յարդա-
նաց ուրուք կրօնաւորի՝ օրէնք կատարեալ
խոնարհուե կամին, նախամեծար ընտրել
նմա զարհամարհուելն իւր՝ քան զպատիւ։
զիմար Տէրնիդն՝ քան զիմաստուն։ եթէ
զի՝ այսոհիկ նմանագոյն լինի ինձ։ և այս
խոնարհուն է ըստ սրտի իմոյ։
Ա՛չ ամենեքին պիտեն ուղիղ կշռել, և ոչ
ամենեքին արդար գին Տէրնեն իրաց։
վ՚ա այսորիկ բարւոք ասէ մարգարէն, թե
որդիք մարդկան խաբքին ի կշիռս։ Կան բա
զումք, որք խոնարհ գոլով՝ ի կշիռս ծխ կամ
խուն

խուն ինչ, կիմ ոչինչ ծանրին. յորս սակս և ընկեցիկ են՝ իբրև հրահանգելի ցած և անկշիռ, բայց այսպիսիք՝ ի կշռոս իմ են ծանրակշիռ։ Արդիւկ կշռեն զարտաքոյ երևեալն, այլ ես կշռեմ զներքոյ ծածկեալն. մեկ բազումք ոմք խոստան՝ ընկեցիկ են յաչս մարդկան և անարգ, և յետնորդ՝ ք ղայլս. որք առաջի իմ են յոյժ յառաջագոյս. և վն խոնարհութե՛ն իւրեանց շողշողեն յաչս իմ ոմք ականս պատուականս։

Աշխարհ մեծ համարի միայն զիւր արքա՛նեակս. որոց Թոշակաւորեալ՝ ի հպարտութե՛ն, լինին այնուհետև խրոխտք, և խափ ցախելով իւրեանց ահընկեց լինին յայլս. և այսպիսի խոռվարարքս խաղաղութե՛ն հաճոյ են Տեառն։ Ինձ հաճոյ են խոնարհքն և հեզ դարտք. զորս այնպէս մեծ համարիմ, մին չև առանձինն ինձ խնամարկել ինձ գնա. կարի յիրաւանս. որովհետև յաչս իմ չիք աստքինուն վեհ՝ք զխոնարհուն։ Այլ ոչինչ առաքինութեն հաճոյ է ինձ. թէ չի՛ հիմնել՝ի խոնարհուն։ Օր իմում, որ միշտ եղև իմ սիրելի, փակեին արդեօք դրունք երկնից, թէ երեւեալ էր նա առանց խոնարհուն, թէ պետ և կայս էր՝ և անարատ մաքրուն։ Հնար է մտանել յերկինս առանց կուսուն, այլ ոչ առանց խոնարհուն։ Բայց քանզի յոյժ խոնարհ եղև նա յերկրի. զի որ մեկներ էր այ և դշխոյ երկնից, զանձն ազատեցոյց. որ ժանգաւ ոչ միայն մտանել յերկինս, այլ և վերադասիլ քան զամս հրեշտակաց։

Այն ումանք կրծանաւորք. որք քրքիջին, թէ չստացան հանգիստ, և չվայելեցին ի խաղաղութենէ, որում ակնառնէին յառաջ քան զմուտս ի կրծն. քայց թէ քննեին, ուտի՝ եղև նոցայն, ոչ արդեօք քրքիջիցէին, քայց եթէ զանձանց։ Պատճառ անհանգրստութենէ եղև պակասութենին խոնարհութենէ։ Խոնարհն խաղաղի ունի ընդ ոյ, ընդ մարդկան, և ընդ անձին. և որ պանծագոյնն է, ընդ հակառակօղս իսկ իւր. որովհետև ոչ որք կարօղ է անխռով վարիլ ընդ ամբարտաւանս՝ քայց եթէ խոնարհն։ Այս՝ ամբարտաւանն իսկ մեծ համարի զխոնարհութենէ. եթէ ոչ նա ինքն երբեմն՝ ոչ ի սրտէ ցի և անգոհանայցէ, քանզի զխոնարհութիւն ցիւրեամբ արկանել։ Արդեակ կամիս կեալ առ խաւով, ի քաց առա ի քէն զհպարտութիւն. որ թէ խաւարեցոյ զհրեշտակս յերկինս, զինչ զարմանք են, եթէ խոտորեսցէ զմարդիկ յերկրի։

Տէր, եթէ ստեղծեր զմարդ վ՛ս երկնային փառաց, որ դու ինքն ես. և պատուհէր եաւր նմ՛ի խնդիր լինել այսմ գերագոյ վախճանի, յոր բնաւին իսկ զնս միտ ցուցանել. զի պատեհ լինի երևի՛ ցածնուլ նման յանարգութ, խոնարհել յարհամարհութի՛ անձին, և համարիլ ընչին ինն, որ հա ստեղծեալ է առ այսպիսի գերագոյ վախճան։ Շ՛նմարիտ է, որգեակ, թէ ստեղծաւ մարդ վասն գերագոյ վախճանի. քայց զի՛րծ է գիտել զընտրութեն գոյօղ միջոցի ի ստանալ զայն։ Հրեշտակք ևս ստեղծան վ՛ս

վր փառաց , այլ ոչ ամենեքեան կալան քաջ միջոց · վասն որք կամեցան կարի լինն ամբառնալ զաթոռ իւրեանց յերկինս , չարաչար թօթափեցան ի տորո · զի ոմն բարւոք ասէ իմաստունն , որ քարձրացուցանէ զտուն իւր՝ խնդրէ զկործանումն ։ Ա՛րդ՝ թէ կամիս դու ամբառնալ ի փառս , յոյզ սակաւ եղծար · չէք միջոց դիւրագոյն և սուղագոյն քան զխոնարհիլ ։ Օ այս ձանապարհ կալայ ես · և այս չորան իմ առաքեալք · և ի սոյն յա ձախեցին ամ երանեալք · վասն որ և այլ ձա նապարհ գնայ՝ յայլ սահման ելանէ ։

Ա՛րդեակ , մի խաբիր · խնդրեա զխոնարհութիւն , որ զմարդիկ հրեշտակացուցանէ · ոմն և հպարտութիւնն զհրեշտակս դիւա ցուցանէ ։ Ա՛յլ առաքինութիւք բառնան զմոլութիւն մանաւանդ , որք են պատճառ մեղաց ինչ · քայց խոնարհութիւն քառնայ զհպարտութիւն , որ արմատն է ամ մեղաց · Խոնարհութիւն զխոնարհն գդուճելի և սիրելի առնէ ամենեցուն ։ Մեկնիչ ես ոչ հա մարիմ ինչ՝ եթէ խոնարհեցոյն հրճնաւորն պատուհադրաց իւրոց · զի այս դիւրին է , և ամենեքեան առնեն զայդ · այլ մեծ համարիմ զայնոսիկ , որք խոնարհին նեղեալ և հալած չար իւրեանց ։ Այնպէ չէ ինչ մեծ , թէ որ խոնարհեացի ի վիշտս , կծ՝ ի կարիս · այլ պան ծալն օրինակ է , և գովելի , եթէ խոնարհեացի որ ի բարեբաստուհս և ի մեծուհս ։ Ե՛ղև երբեք , և ոչ արդ իսկ կայ կրճնաւոր , որ չիցէ փափաքող խոնարհութեան ։

քայց ոչ ամենևքին այնմ հասանեն • զի ոչ ամենևքին ջանան ըզ արժանեաց նր • և ոչ քուռն հարկանեն զպատշաճ միջոցն։ Ո խրդ ատացիս դու զխոնարհութեի , եթէ ոչ երբեք , կիմ հաղիւ երբեք գնաս ըզ խոնարհս • գիտելով , զի առաւել ապրելն օրինակք քան բանք ։ Ո խրդ լինիցիս խոնարհ , եթէ ուր ուրեմն խոնարհիս • գիտելով զի ունակու թիք առաքինութեց ատացանին յառնախ ներ գործութիք ։ Արդեակ կամիս լինել խոնարհ , քաց յատացելոցս՝ կալ ակն յանդի մանն զքո պակասութիս • և խոկալ առաւել յորոց վրէպ ես , քան զոր ունիս • խոնարհն ծածկէ և յանձնէ զբաւ բարիս ։ Գործ և ատեղ յիշատակութեի մահու ։ Արի , քանիք կայիս արժանապատիւ և մեծարու քան զքեզ • և արդ մխիթ են , ոչ և դու ըզ հուպ լինիցիս ։ Գործ և չհամարել ինչ զձայնն մեծութիս • այլ փարկանել զնա նանդուխս , ոչ են խակ ։ Գործ խշնամատարի՝ չպարծել , այլ երկնչիլ յանկմանէ • զի ոչ այն չափ խնդալն է ամբաւանալն ի բարձունս , որչափ երկիւղալն է անկանիլն ի բարձրէ ։ Արդեակ , կամիս գիտել՝ եթէ իցես խոնարհ • ի միտ առ զայդ առակ ։ Փախչիլ ի գովաքեց սեպհականն է խոնարհի • ոչ ի խնդիր լինել գովութե՝ յայտնի նշան է հպարտու թե ։ Գովեստ անձին՝ զխոնարհն տխրեցուցանէ , ոչ և զամբարտաւանս ուրախս և խրն դամիտս առնէ ։ Խոնարհն որչափ մեծ մեծ պարգեւս ունիցի երկնաւորս , այնչափ ա-

անարժան զանձն վարկուցեալ՝ գաղէ զնա . և ըղձանայ , զի ամն ոչ լնծայեսցի , և ինքն խոտեսցի : Խոնարհն ամենեցուն զնջանէ . և ամենեցուն ծառայէ , եթէ աւագ քան զինքն իցէ , և եթէ կրսեր . խոնարհն կամակար կենակցի ընդ ցածունս : Ընդ՝ կամիցիս դիտել՝ որդեակ , որչափ խոնարհ իցես . հայեաց՝ ի պատկան , զոր խոնարհութիւն պարգեւէ ընդ : Արիս պատկս ուսաւ նա տալ խոնարհոյ . զառաջինն , որ է թեթեւացնէ՝ տայ , յորժամ որ ՝ի սրտէ և հաւաստեաւ ձանաչէ զանձն արժանի արհամարհութեան . զերկրորդն՝ որ է պանծագոյն , տայ՝ յորժամ՝ համբերութեամբ տանի արհամարհանաց . զերրորդն որ է գերագոյն , տայ , յորժամ խոնարհն սիրէ զարհամարհիչ իւր , և ընդդէմ ընդ արհամարհանս : Ցիս արդ , որդեա՛ , ի պատկաց աստի եղեր արժանի :

ԿԼ. Բ :

Յաղագս սիրոյ կրօնաւորին առ աՀ :

Որդեակ , սերն է տունկ պտղաբեր , որ որչափ առաւել արմատանայ ՝ի սիրտ կրօնասեր , այնչափ առաւել բազում պտուղ բերէ : Ունանէ տեղինն երկու ոստք . մին բարձրանայ փարիլ զյաւ . միւսն ՝ի յատ մէնայ փարիլ զընկերօք . և երկոքումբք փարի զքեա՛ ՝ի փրկել զքեզ . մի զի ՝ի սիրելդ զնոճ և զընկեր քո , սիրես և շահիս զանձն . ոչ և յատելդ զնոճ և զընկեր քո , առես և

տուժես զանձն քո։ Որ ի սիրել զանձն՝ չը կայ հրաման առանձինն . ոչ կայ ի սիրել զնոճ և զընկերն . վասն զի որ սիրէ զնոճ և զընկերն , սիրէ և զանձն։

Երկուց աստի ոստոց կախեալ կան ամ օրէնք . նա՝ բովանդակութեի ինչ են ած ամի , զոր գրեցին մարգարէք և աւետա րանիչք ։ Ակն կոչի առաքինութեի երկնա ւոր . և իրաւամբք . զի ի լծորդաց իւրոց յոճախանական առաքինութենէ սա միայն ելանէ յերկինս , ուր զայլոց առաքինութեց զպտուղս միայն գոյ վայելել . այլ զսիրոյն՝ զպտուղն և զտունկ միանգամայն ։ Ակն այլազգ ներգործէ քան զմանարհութեին ։ Ա՛ զի զի հիմնեալ է ի ճանաչումն մարդ կային ցածութեե և թշուառութե , այնպէս ցածուցանէ զմարդ՝ մինչև խրել զնա յիւր ոչնչութեի . բայց սէրն ապաստանեալ ի մե ծութեի անստեղծ բարութեի , ամբարձոյ զմարդ յերկինս . և մուծանէ զնա ի սիրոյ իւրոյ ապարչին , ի ծով անսպառ բարեաց ։ Ա՛մ գիրք բազումն գովասանեն զսէր , զի ամ ոք յափշտակեսցի ի սէր նո ։ Ա՛ զի կո չեն զնա , յոդ կատարման . զի այնպէս կա սէ և միակէզ զմարդկան կամն ընդ իս , որ առնէ մի ինչ . զի յատուկ է սիրոյ փոխա կերպել զսիրօղն ի սիրելեացն . և այս է մեծն ի կատարելութիս , զոր Հնար է ստա նալ յատուկ կեանս ։ Ա՛ զի կոչեն զնա՝ կեն դանութեի հաւատոյ . կերպարանութեի ամ առաքինութեց . առաջին պտուղ հոգւոյն սէր .

աբ։ և ՚ի բոլանդակել զնմա գովեստս ՚ի
մի, ասեն։ Լաճ սէր է. և որ կայ ՚ի սէրն,
չաճ բնակէ, և ոչ ՚ինչմա։ Լսակ զինչ պատ
ուական քան զաճ. զինչ կայցէ ապահով,
քան զբնակել չաճ. և զինչ բերկրական,
քան ըզ իւր ունել զաճ։

Ամենայն գործել սէրն ՚ի մարդ՝ յոր կայ.
ոչ և հեռասրտութի՛ն նր պատճառէ ՚ի
նոյն՝ միասս բազումս։ Լմենկին հոգւոյ ՚ի
մարդկեղէն մարմնոյ, անդէն բառնին
կեանք. բառնին կենսական գործք. բառ
նի և գեղեցկութի՛ն։ Այնպէս ՚ի բառնիլ
սիրոյ ՚ի մարդոյ, բառնին նր հոգևոր կեանք.
բառնին գործք յաւիտենական կենաց. բառ
նի և գեղեցկութի՛ն, որ հաճոյն էր ինձ։
Լոանց սիրոյ ոչ ոք է ինձ սիրելի, և ոչ
հաճելի։ Լյս ոչ առաքինութի՛ք ընդունե
լի են ինձ, թէ չեն կարգեալ ՚ի սիրոյ։
Խօսիլ ՚ի լեզուս, և զգիտութի՛ն ունել ըզ
մարդկան և զհրեշտակաց՝ առանց սիրոյ,
չի՛ ինչ. քամբեղ զնմա ինչս իւր աղքատաց՝
առանց սիրոյ, ոչ օգնէ ինչ. տալ զմարմին
իւր յայրուիլ՝ առանց սիրոյ, չարժէ ինչ։
Սա՛ ինձ, որ ՚ի կրօնսի ոչ գրես ինչ զսէրն.
զինչ օգուտ է քեզ հրաժարելդ յաշխար
հէ. թողուլդ զնմա որ ՚ինիմ. նահանջիլդ
՚ի հաճոյից զգայութե՛ն, հպատակիլդ առաջ
նորդութե՛ն և կարծեաց օտարի. եթէ սէր
ոչ ունիցիս։ Լվ համարիցի՛ս, թէ այդ առ
ձեականս ասիցի, և ոչ առ կրօնաւորս, խա
բիս. նա՝ տանջանք քո մեծ ևս լինիցին.

իբր

իբր զի յայս սակս կոչեցեալ իմ զքեզ ՚ի կրօն , զի մերկացեալ յՀոգ՝ զգեցցիս զլուսին զսէր ։ Այլ թէ արդ քեզ չէ փոյթ լինել ՚ի սեղան իմ առանց Հանդերձի Հարսանեաց , գիտելով գիտասջիր , զի յոչ կամաց Հանցիս ՚ի խաւարն արտաքին ։ Լթէ Հուրն , զոր բերի ես ի յերկնից յերկիր՝ ոչ պահի ՚ի կրծանի , ուր բանալ պահեցից ։ Լթէ կրօնաւորք չէն առաքին ՚ի ջերմանիլ Նաւաս , ո այլ որ ջեռցի , Կալ առ խարուկի , և ոչ ջերմանալ , չէ նր շան բարի ։ Ցեսանել զՀակառն վառեալ ՚ի սէր ածային , և զկրօնաւորն Հովացեալ , մեծապէս զնս բարկացուցանէ ։ Լշխարհս կանի ճոխ լինել յարդիւնս , վ՚ս առաւել ոչ ՚ի գործս սիրոյ քան զկրօնաւոր ոք ։

Նախատինք են կրօնաւորի ։

Արդեակ , պարտապան ես յոչ՝ սիրել զնս , ոչ այնպէս վ՚ս ստեղծանելոյ իմոյ զՀս վ՚ս քոյ , կամ վ՚ս զքեզ ՚ի գոյ ածելոյ , և զնմ՝ զաստեաց բարիս քեզ պարգևելոյ ։ կամ վ՚ս ՚ի դերուէ սատանայի և ՚ի կենցաղոյս վշտաց զքեզ փրկելոյ ։ ոչ վ՚ս սիրոյն , զոր առ քեզ ցուցի՝ և արդ ցուցանեմ ։ Սկիզբն մեծ և առաջին երախտաւորուն որ առ քեզ եղև ։ Լթէ ստեղծի զՀս վ՚ս քոյ՝ սկիզբն եղև պատճառ ։ եթէ չարչարեցայ և մեռայ վ՚ս քոյ , սկիզբն ստիպեաց զնս ։ եթէ Հանի զքեզ ՚ի փոքոյ կեալ մինչև Հի , սկիզբն եաւ ինձ զայդ առնել ։ Լսակ արդ՝ ոչ մեծ չարչ Թուիցի քեզ այդ , զնս ես տէր և Թագաւոր փառաց՝ նախ սիրեցի զքեզ՝ զորդնդ երկրի , առանց ինչ քոյ

քոյ աւժանաւորուէ ։ Օ՛ ինչ պիտոյ էիր ինձ , կիսրոյ օգտի ակնունկի առ ի քէն , զի ըզ սէր իմ ի քեզ ուղղեցի ։ Ահա՛ չ՛ քան զկնի ապառաժ իցես , եթէ նախընծայ պարգեւիս սիրոյ՝ ո՛չ յորդորեացիս ընծայել զիոխա- րկէն ։

Տ՛ը , ի՛ տալ քեզ զարիտուր , պիտոյ է ինձ տալ ինչ՝ որ իմ իցէ , և քեզ հաճելի ։ ո- րովհետև տալ ինչ հաւասար սիրոյ քոյ՝ ո՛չ է հնար ։ Ա՛ստեղծանելդ զիս , ետուր զիս ինձ ։ և ի փրկելդ զիս՝ ետուր զքեզ վա՛ն իմ, և զիս ևս դարձուցեր իս ։ Ա՛րդ՝ թէ վա՛ն ստեղծանելոյ քո զիս՝ պարտիմ քեզ բովան- դակ զիս ։ զի՞նչ տայ վա՛ն փրկելոյ քոյ զիս , և անդրէն իս դարձուցանելոյ ։ Օ՛ ինչ տայ փոխանակ քո , որ տուեալ փոխանակ իմ ։ Ա՛ւ- թէ հնար ևս էր ինձ ժամ ի ժամէ բիւր ան- դամ տալ զիս փոխանակ քո ։ զի՞նչ եմ ես առ քեզ ։ Ա՛պա խոստովանիմ , զի այնչափ աւելի քան զիս պարտիմ քեզ ։ որչափ մե՛ծ ես դու քան զիս ։ Տ՛ը , եթէ ձկմարիտ է , (ոյզ է՛ խակ ,) թէ հոգի , մարմին , կեանք , գոյնք , և ամենայն իմ աստեղց բարիք , քո են բովանդակ , և ամենայնիւ քեզ պար տապան , այնուհետև չգտանեմ յիս ինչ՝ որ իմ իցէ , բայց եթէ չանկատարուիս՝ ըզ պակասուիս , և զմեղս ։ Ա՛յլ անիրաւէի առ քեզ , եթէ փոխանակ սիրոյ քոյ՝ մատու- ցանէի քեզ զառատ ։ որք ո՛չ միայն չէն քեզ հաճոյ , այլ և ատելի , ոյզ հակառակ և օ- տար ի կամաց քոց ։

Ա՛յ-

Այո՝ սրդեակ . բայց կայ ի քեզ ինչ մի
Աև , որ քոյ է , և ինձ յոյժ հաճելի . և
այն է սէրն . զոր մարթ է քեզ անօրինել
ըստ հաճոյս քոյ . զի ՚ներ ես նորա ։ Այս ո՛չ
միայն է ինձ սիրելի , այլ և գնամ գործ քո
առնել ինձ սիրելի . և առանց սէր չէ ինչ ինձ
հաճոյ ։ Այլ մի՞ զի ես նախ սիրեցի զքեզ,
արժան է և քեզ ինձ սէր փոխադրինել . ո՞
րովհետև ո՛չ լինի փոխադրինուն սիրոյ՝ բայց
եթէ սիրով ։ Այլ թէ իմ չէր արարել ինչ մի
քոյ , բայց եթէ արժանի առնել զքեզ սի-
րոյ իմոյ . այսմ և եթէ պարտ էր քաւական
լինել՝ զնամ սպաղեալ սիրտ բորբոքել ՚ի սէր
իմ ։ Այո՝ այդպէս է ՚ներ ։ Որ անձն իմ .
եթէ յայս վաւեալ և յածային հնոց սի-
րոյ փրկչին մերոյ ո՛չ բորբոքիս , և ո՛չ վա-
ռիս ՚ի սէր , չգիտեմ, զիարդ ապրեսցիս ՚ի
սառնամանեաց գետնին ։ Որ հայր կամ որ
բարեկամ այնպէս սիրեաց զմեզ , ոմն սի-
րեաց փրկիչ մեր ։ Սիրեաց նա զմեզ՝ ո՛չ սի
րով շահասիրութեամբ անձին , այլ անխառն սի
րով . զի հայեցաւ միշտ ՚ի մեր օգուտ . և զիս
րոց վշտակրութեանց չեղև ինչ նմա փոյթ ։
Այլ զի որ էին յիւրմէ երանեալ , և յեր-
կինս ՚ի հրեշտակաց սպասաւորեալ , զմ սի
րոյ մերոյ եղ յերկիր . եղև մեր եղբայր և
բարեկամ . և ՚ի փրկել զմեզ յաւիտենից
մահուանէն , որք զդատաւն բաժակ չարչա-
րանաց ։ Այսպա սիրեացուք զնա . և թէ ո՛չ
քաւեմք սիրել անչափ սիրով . ոմն վայել է
նմա , զի լինելոց նր անքաւ քարի , և ինքնա

քուն

բան բարուէ, զեթ սիրեացուք զնա ի սըր-
տէ։ Պարտ է մեզ սիրել զնա՝ ոյզ Հայր մեր,
և Հայր գորովական. ոյզ առատաձեռն պար-
գևիչ ամէն՝ որ ինչ է մեր. ոյզ գթած մխիթար
մեր ի վիշտս. ոյզ զգուշաւոր խնամակալ
մեր յամ կարիս. ոյզ առատ վարձահատոյց.
իբր զի ոչ ակն ետես, և ոչ ի սիրտ մարդոյ
անկաւ, զոր պատրաստեաց նա յերկինս մեծ
իւրոց սիրելեաց։ Այլ գթէ ուրեք երբեք գա
նէ զմեզ, առաւել ևս պարտ է մեզ սիրել
զնա։ Վասնզի՝ որ գան ի սիրոյ, ոչինչ գնա-
սեն. զի ոչ ամ որ Հարկանէ՝ է թշնամի.
ոյզ և ոչ ամ որ նեղէ, է բարեկամ։ Այս
զի՝ և ի դանել նը յաստիս, Հայր գորով գո-
րովական՝ և Հայր ողորմութեա. Հաւատալ
արժան է, թէ զոր առնէն, առնէ ի մեր
օգուտ։ Ընդհակառակն զնա, ոյզ պարտաս է սի-
րել, է ոչ սիրել զնա։ Պարտ է սիրել զնա
կարգեալ սիրով. ոչ մեծ օգտին կայ ձեռաւն,
զոր յաստիս կայ ի հանդերձեալն կարօղ է
առնել մեզ, այլ մեծ իւր. և զայլ ինչ ամ
պարտ է սիրել ի նմա, և մեծ նը։ Կերպ մեր-
ժէ վերկիւղ մեռանի. տայ յաղթել ամ դըժ
ուսարուեց, և տանել միտաց։ Պարտ է սի-
րել յամ սրտէ, յամ անձնէ, յամ մտաց,
և յամ զօրուէ։ Այս է սիրել զնա զոր-
ծովք ներքնովք և արտաքնովք. սիրել զը-
նա խնամատութե, քաղցրութե, երանդ-
եամբ, և հանապազորդութե։ Պարտ է
սիրել ի վեր քան զամ. և այսպէս սիրեմբ,
եթէ նախամեծարեմբ զնա քան զամենայն
ա-

արարածս, եթէ ընտրեմք բիւրանդամ մեռանիլ՝ քան մահուամբ զնա բարկացուցանել։ Արդեակ, ոչ ամենեքեան, որք կարծեն սիրել զնա՝ սիրեն. և ոչ ամենեքեան որք կարծեն սէր ունել՝ ի տան իւրեանց, ունին։ Ասէրն՝ դշխոյ դոլով՝ ամ առաքինու[թ]եց, ոչ գնայ՝ ի տուն օտարի, [թ]է ոչ ընկալեալ լինի ոմն դշխոյ. և ոչ ընտակ անդ՝ [թ]է ոչ մեծարի ոմն դշխոյ։ Յամ կամք են, ոչ բաւնիւք սիրիլ՝ այլ ճշմարտու[թ]ե[ա]ն. կամիմ զի գործք ցուցցեն զաէրն, զոր ունի ոք առ իս, և ոչ լեզուն։ Ո՛ իարդ ասես դու, [թ]է սիրեմ զքեզ. և ուր ուրեմն խորհիս զնա. և [թ]է խորհիս և ես, ցուրտ և հարևանցի խորհիս։ Այլ ես այս սիրել յամ սրտէ, և յամ մտաց։ Ո՛ իարդ սիրես զնա. զն անցանեն աւուրք, և շաբաթք, և ամիսք, և դու չը խօսիս զնմանէն, և ոչ զնրաց իմոց. և ոչ յօժարամիտ լսես, [թ]է այլք խօսին։ Աէրն որ՝ ի սրտի՝ ոչ գիտէ լռել զնմանէն, և ոչ խնամով զանկանջս առիս։ Ո՛ իարդ ասիցես ճշմարտու[թ]ե[ա]ն, [թ]է սիրես զնա. եթէ ոչ միտ դներ նես ամի, զոր խօսիմ՝ ի սիրտ քո. և [թ]է լսես, զնարդ ոչ մեծ համարիս։ Աէր ճշմարտիւ սիրէ, չ[ը]թողու զքանս սիրելոյն անկատ նիլ՝ ի գետին, այլ պահէ զնա յիւրում սրտի, և անդ քաջ որոձէ։ Ո՛ իարդ սիրես զնա, և [թ]է ձեռնհաս գոլով չառնես և չտաս յօժարամիտ, յորժամ մե սիրոյ իմոյ խնդրի ինչ՝ ի քէն։ Ճշմարիտ սիրողին չէ ինչ դժուարնին՝ տալ մե սիրեցելոյն դուզնաքեայ ինչ, որ

եան

եան ընծ զսիրտ իւր ; և զանձն իսկ զլսուլին ։ Ո՛ իարդ սիրես զիս , եթէ վ՛ա իմ ո՛չ կամիս նեղել , և ո՛չ դոյզն ինչ վշտաց համբերել ։ Որոք՝ ի սրտե սիրէ , զկեանս իսկ դնէ վ՛ա սիրեցելոյն ։ Ո՛ իարդ ասես թէ սիրես զիս , որ՝ ի պահպանութիւն իմոց պատուիրանաց այդչափ հակառակութիւն կրես . և այնպես հեղգ ես , որ թուիս յականջ պահել զնս ։ Վերն ո՛չ գիտե յապաղել , և ո՛չ յանձին ըզ գայ տաղտկութիւն , այլ ուրախութի՛ւն կատարել զկամն սիրեցելոյն ։ Ո՛ իարդ հնար իցէ՝ սիրել քեզ զիս յիմ անձնէ , որ այդչափ խանդակաթ ես առ յարդ անձինդ , և առ այլ մեռոյ իրս , որք չե՛ն ըստ կամաց իմոց ։ Որ այլ ինչ սիրէ քան զիս , և ո՛չ վ՛ա իմ , կամ ո՛չ սիրէ զիս . կիսնուազ քան զար ժանն սիրէ ։ Ո՛ իարդ ասես՝ թէ սիրես զիս , եթէ ո՛չ սիրես և ո՛չ պատուիրես ոմն արժանն է՝ զքո մեծաւորս , որք փոխանորդ են իմ . և իմ վաղուց ևս ասացեալ է . թէ արհամարհուն և պատիւ՝ որ նոցն լինի , ինձ լինի ։ Ոչ ճշմարիտ սիրող , որ ո՛չ միաբանի ընդ կամն սիրեցելոյն ։

Գ. Լ. Գ։

Յաղագս սիրոյ երկնաւորին առ ընկերն։

Ոչ ըզեակ. գացես չծի, որոյ ոչ իցէ փոյթ զպատուոյ. գացես՝ որ քամահիցէ զմեծութիւն. գացես, որ չընդունիցի պարգեւս, նպաստս, և օդերձս յայլոց. քայց ոչ գացես, որ մերժիցէ զսէր այլոց, և առաւել զհամեստն և զուղիղն. որ մի՛ զի ոչ բերէ սիրելոցն տաղտուկի և կասկած, բնաւ բնպէս է հաճելի։ Հաղուագ սիրեն զընկերն. քայց ոչ ամենեքին գիտեն սիրել ըզնա. և մի՛ այնորիկ յոլովակի սէր նոյ է ան պատուղ, և երբեմն մեծապակար ևս։ Երբ մայեալ է իմ սիրել զընկերն, և ցուցեալ զղիւրդն սիրելոյ զնա։ Հնթէ սիրես զընկերն, մի՛ զի է քո ազգակից, կամ բարեկամ, կամ ազգակից, տակաւ կամ օգնող գործես։ Այլ այս սէր որ ելանէ յերկինս. այլ սէր բնական, որ միայ յերկրի. և գտանի՝ ի բարբարոս իսկ և՝ ի հեթանոս։ Հնթէ սիրես զոմն զնա, մի՛ օգտի՝ զոր ընդունիս կամ ակնկալիս՝ ինմանէ, զանձն քո սիրես, և ոչ զընկերդ։ Այս է սէր շահասիրութե, և սէր ցանկութե. որ տեսի՝ ցորչափ տեսի օգուտն, զոր ընդունիմք, կամ որուամ ակնկալիմք։ Սիրել զընկերն մի՛ օգտի անձին՝ ոչ է սէր, այլ տուրևառ։ Հնմարիտ սէրն տայ սիրել զընկերն, մի՛ զի առեղծել է՝ ի պատկեր իմ, և է ընդունակ երկնաւոր երանութե։ Հնմարիտ սէրն պատուիրէ,

զի սիրեացի ընկերն վա՜յ, և չար։ Քան որ այսպէ սիրէ, զամենեսեան սիրէ, եթէ զաղ-
քատս, և եթէ զհիւանդս և եթէ զաղխտեալս
կանս, և եթէ զանարգս. զամենեքումբք
միով սրտիւք՝ ամենեցուն կամեցեալ զյաւէ
տենից փրկուիլն. և միշտ սիրէ, եթէ՝ ի միշտս,
և եթէ՝ ի յաջողուածս։ Որ՝ ի բաց կայ՝ ի սի
րելոյ զընկերն՝ ի կարևոր ժամանակի, ցու
ցանէ թէ ոչ սիրէր զնա վասն սիրոյ իմոյ։
Օ այս ամ՛ դիտելի՝ ի հրամայել Քնձ՝ սիրել
զընկեքն իբրև զանձն. այլ, զի կամեսցես
նմա, զոր կամիլ անձինդ. և ոչ պարտ է
քեզ սիրել զանձն չար և վա՜յ, պահեալ
զօրէնս նո՛ր յերկրի, ՚ի վայելել ապա զՀա-
տուցումն յերկինս. նոյնպէ սիրեացես զընկեր
քո, վա՜յ լինելոյ նո՛ր ըստնակ երանուե։ Եթէ
կրօնաւորք՝ ի սիրել զընկերս՝ խորհէին զայս,
ոչ երևէին՝ ի կրօնս և ոչ յեկեղեցիս միաս-
կողմանք։ Որ՝ սիրէն առաւելապէս՝ վա՜յ
զի խմաստուն են, և հաձելի. այլք՝ վա՜յ զի
շնորհալի են, և փառթամ. այլք՝ զի են ազ-
նուական. և որք ոչն են այսպիսի, ընկեցիկ
համարին։ Որ՝ վխտաբեռնեա. զի կայ սիրոյ ըս
մեծուն կի՛ խմաստուն. ոչ թէ որք ոչն են մե
ծատուն, խմաստուն, կի՛ շնորհալի՝ չկոչեն սի
րելի։ Որ՝ երկն առաւելապէս չիս հայի. վա՜յ
և զամենեսեան սիրէ չիս։ Կայցէ ե տեսանել
մեծ և ս թշուառութի. զի սիրելն զայլս, վա՜յ զի խստանձած և արիւն նո՛ր քա
զաքացի ե ընդ։ Եչ այս սեր, այլ սխորժակ
զգայական, և միտակողմն, թշնամի Աչմա

բիան սիրոյ։ Սկիզբն է համառատած և համա
սփիւռ. զի ամենեքեան են ստեղծեալ վն յա
միտենական փառաց. և ամենեքեան են զբ
նեալ արեամբ իմով։ Արդեակ, զսիրելն ի
ձնաս քո՝ և ի նախատանիս իմ, մի համա
բիր քեզ շահ։ Այլ զայն զոր չերթալ ըզ
հետ խառնուածոյ, կիմ միտելոյ արեան քո.
ապա թէ ոչ՝ պատրուհակաւ սիրոյ զզգայա
կան բերումն տածես. որ յետ սակաւ մոյ
առնուս ի քէն զերասանակդ. և այնուհե
տև ոչ դու նիմ, այլ նա քեզ առաջնորդէ,
և տանի՝ ուր ոչն կարծիդ։

Գ. Եպէտ բովանդակ օրինաց աւետարանա
կանաց իմ են, զի իմ տուեալ է ինձ. սակայն
զպատուիրան սիրոյ ընկերին մանաւանդ
իմ կոչեցի. զի ի միտ առցես, քանի՞ հաճոյ
և սիրելի է ինձ սիրել զընկերս։ Այս կնիք ե
տու զսէրն, առ որոշել զիմ աշակերտս. մինչ
զի չէ յիմանդ դալոցդ, և ոչ յիմոյ ոչխա
րաց, որ ոչ սիրէ զընկերն իւրև զանձն։
Սէր ընկերին է և նշան սիրոյն, որ առ իս։
Այսաբէս սրդեակ, թէ կարծես սիրել զիս,
ոչ սիրելով քո զընկերդ։ Որ ոչն սիրէ, զոր
տեսանէ, (ասէ սիրելին իմ Յովհաննէս.)
զիարդ սիրեսցէ, զոր ոչն տեսանէ։ Հնձա
բիտ է, թէ սէր արարչին է նախակին, և ի
նմանէ ծնանի սէր ընկերին. բայց և ձգմա
բիտ է, թէ սէր արարչին մնանի սիրով ըն
կերին. վասն ի պակասիլ որ՝ հարկ է և նմա
պակասիլ։

Բազումք կարծեն լինել իմ բարեկամ. և
չեն,

լեն, մի առելութեն և խեթի, զոր ունին առ ընկերն։ Ըստ այսմ ես սիրօղ խիստ և խեզաթիւր սրտից։ Ասիրելն՝ նշան է վայրենի սրտի. իսկ առեղն՝ նշան է ամպարիշտ և անագորոն սրտի։ Սիրեա, եթէ կամիս սիրիլ. և սիրեա զամենեսին, եթէ կամիս ըզլինել իմ ընկեր. զի թէ զմի ոք վրիպեցուցեր ՚ի սիրոյ քումմէ, վրիպեցուցեր և զիս ՚ի սրտէ քումմէ։ Ով կրծտաւոր գոլով քոյ՝ չսիրես զոք, զի դառնացոյց զքեզ՝ կամ տրտմեցոյց, այնուհետև զինչ առաւելուն է քոյ քան զաշխարհականի սպետափառն։ Ես այդպէս արարին իմ աշակերտք, որք ոչ առեղն, և ոչ խոժոռեղն ընդ այնս, յորոց ընդունելն զրկանս, և զոչ հաճոյս. այլ ուրախ լինելն, զի արժանի եղեն կրել ինչ վտիտ սիրոյ համար։

Ո՛ր այլ օրինակ կամ յորդոր սիրոյ ընկերն կամիս, քան զօրինակ Տօր իմոյ երկնաւորի. զոր Թեպետ և յոլովակի մեծապես բարկացոյց ես, սակայն այնպէս սիրեալ նա զես, մինչև զիս զորդի իւր միածին ետ։ Ուր ես մարդ եղեալ՝ զինչ ոչ արարի վտ ընկերաց։ Ո՞ամ զկեանս իմ դրաւեցի յօգուտ նոյ։ Յորչափ կենդանի էի՝ եղէ նոյ առաջնորդ և ընկեր. և առ ուսուցանելոյ նոցա զուղիղ Ճանապարհն որ Տանէ յերկինս, ոչ խնայեցի յաշխատութենէ. այլև յանձն առի զամենայն զպարտիս նոցա, զոր պարտեին արդարութեն ինչ. զորս և մահ ոճամբ խաչի լուծի վճարեցի։ Ուր ոչ այս

ամենայն շատ թուեցաւ սիրոյ իմոյ առ ընկերս . այլ ի փոխիլ իմում յաստեաց առ Տէրն երկնաւոր , թողայ ի խորհուրդ՝ որ սեղանոյն ի կերակուր մարդոյ . ի միակերել զնա ըստ իս , և ի լինել միշտ ըստ նմին . և զի զօրացեալ զօրութիւն սորա՝ հասցէ ի լեառնն , վայելել յանանց բարութիւնս՝ որոց վճռ ըս-

տեղծաւ ։

Որդ՝ քննեացի , եթէ կրծնաւորք՝ որք հրա-
ւիրեցանն լինել կատարել իբրև զՏէրն երկնաւոր . և յանձն առնուն լինձ վարդապետի իւրեանց լինել նմանութիւն՝ չիցեն պարտական գործովք սիրել զընկերս իւրեանց . և օգնել նոցա ըստ կարի ։ Քննեացի , թէ արժան ինչ էցէ լինձ սիրել զայսպիսին կրծնաւորս , որք կիր անփոյթ են ի սիրել զընկերս . կիր զի մի՛ ինչ աշխատ լինիցին , չառնուն յանձն օգնել՝ որոց անձկանն և ըղձանան օգնութիւն ինոցանէ գտանել ։ Քննեացի , եթէ տէր ձուլթիք և վիշտք՝ զոր ընկալան ինոցանէ , իցեն բաւական պատճառ չսիրելոյ զնա և չօգնելոյ նոցա . ուր ես առաւել ևս քան զնա վըշ-
տացայ՝ սակայն և այնպէս ի սիրելոյ էհրաժարեցի . նա՝ զոր նոցա և զկեանսն իմ եառաւ ։ Այս նաւար՝ որ խոժոռի զոր ընկալեալ անիրաւութիւնք , և յայս սակս չառնուն յանձն բազի առնել ընկերին , զշահն անձին փախարկէ ի միտս ։ Անիրաւութիւն միտակար է առնողին , և օգուտ համբերութիւն առնողին ։ Ով եթէ անիրաւութիւնք եղեալք կրծնաւորին արդիւնս բերեն նմա , զինարդ խոժոռի

զի

յն նա ըստ այն ինչ, որ օգտի է նմա պատ-
ձառ։ Այս ոչ քարոզեցի վարդապետութի-
այդպիսի. և ոչ եւտու երբեք օրինակ այդ-
պիսի. այլ միշտ ուսուցի, հատուցանել քա-
րի փոխանակ չարի։

Հիշեա՛ որդեակ, զի դու և ամ ընկերք
քո, որդիք էք միոյ հօր ադամայ. ուստի
և պարտապան էք ամենեքեան սիրել զիմեմնա
իբրև զեղբարս։ Հիշեա և զասացեալն առա-
քելոյն իմոյ. Թէ ամենեքեան դուք իմ անդամ
էք։ վայ լինելոց է՛ի միջի ձերում սեր, ոմն՛ի
միջ անդամոց միոյ մարմնոյ։ Այսմանէ
մարթի է քեզ ճանաչել, եթէ արդարև սի-
րիցես զընկեր քո. և ոչ այսպէս։ Որ ոչ հա-
մարի ինչ, կամ արհամարհէ զընկեր իւր՝
թէպէտ և զտուրատոյն քան զինքն, էի՛ ի
նմա ձշմարիտ սէր։ Վասն զի և աչք, որք են
աղուամեակն անդամք, չարհամարհեն զոտս՝
որ են ստորին և անարգ անդամք։ Որք տրտ
ում ըստ օգուտ ընկերին, կիմ խնդայ ըստ ինեա
նէր, նշան է թէ ոչ սիրէ զնա. զի անդամք
ախտակցին միմեանց։ Ձշմարիտ սէրն՝ զօ-
գուտն և զինեա ընկերին իւր համարի։ Որ
ոք առ նախանձու նուաճել կամ նահատա-
կութեան զգործս ընկերին, ոչ սիրէ զնա։
Ոչ երևեցաւ երբեք, ոտիցն խաթարել ըզ-
գործս ձեռաց։ Որ ոչ օգնէ ընկերին՝ յոր-
ժամ և որչափ կարէ, ոչ է՛ի նմա սէր։ Ոչ էջ
ոչ երբեք զանան զգնուեցի այլոց անդա-
մոց։ Ձշմարիտ սէրն թէպէտ և վիրաւո-
րուեցի ընկալցի, ոչ բարկանայ, և ոչ խե-

Թանայ . այլ օգնէ ընկերին , և անբասիր առնէ զպակասութիւնս նր ։

Գ Լ . Գ ։

Յաղագս վնասիկալուածն կրծատուորի առ ած , վ առ ի՛նմանէ ընկալեալ երախտեաց ։

Ասա ինձ սրդեակ , ո՞ր հայր կամ ո՞ր մայր եղև երբեք յոմի , որոյ արարեալ իցէ զորդւոյ իւրոյ , որչափ ինչ արարեալ է եմ զի կրծատուցայ ։ Այլ ո՞ր որդի ընկալեալ իցէ յիւրոյ նախնեաց , որչափ ինչ ընկալան կրծատուորք լինէն՝ յարարչէ և ի՛ նոյնէ իւրեանց ։ Երախտիք ոչ լուծանի՛ լինելոյ երախտիք , վ լինելոյ նմ հատարակ բաւական . և ոչ պարտաւորուն ընդունողին լուծ կամ նաշաղն , վ և այլոց հաղորդելոյ նոցին երախտեաց ։ Ի՛մ ի ստեղծեալ զքեզ , և արարեալ ի պատկեր իմ , որ՝ եթէ ես արժանաւոր լինայ խորհիլդ , բաւական էր արկանել զքեզ պարտաւորուն անբաւ ։ Ա՛յլ զի ի ստեղծանելս զքեզ յոչնչէ՝ ետուր քեզ ոչ որպիսի և իցէ բնուն , և գոյուն , այլ աղետաւական լինել քեզ բանաւոր և անձնիշխան . լինել քեզ գերբագոյն ք զամ արարածս՝ որ ի՛ներքոյ երկնից ։ Ա՛յ՝ արարի զքեզ այր և իշխան ի վր երկրի , հնազանդեցուցեալ քում հրամանի զթռչունս երկնից , զձկունս ծովու , զգազանս երկրի , և զայլ ամ արարածս ։ Ա՛յդ՝ այս ամ թէպէտ ե մեծ բարերարութիւն . սակայն առ վսեմականս , յորս սակ զքեզ ստեղ-

ստեղծի, է ոչ ինչ։ Այս՝ ի միտ առ, զի ստեղծեալ է իմ զքեզ մեծ վախճանի, քանզի զոր գերագոյն և աղնուագոյն չկայ, և անհնար է լինել յԱրի. այն է վայելումն միա ոգւոյն ամենայնի։

Արդ՝ կամիս տեսանել ծրդեակ, քանի՞ մեծ իցեն երախտիք ստեղծմանն. որ հինն է այլ ամ երախտեաց։ Այս ինձ. Եթէ ոչ կայր քո ոտն կիճեղոն, ծրչափ ինչ վճարեիր՝ առ ստանալ զնա։ Այլ եթէ կիր համր՝ կիմ կոյր, զինչ տայիր առ ունելոյ զայս ոսկի զգայարանս։ Այս է եթէ զաշխարհ իսկ տայիր, եթէ քո էր. և յանձն առնուիր աղքատին կեանս վարել այնոքիւք անդամօք և զգայարանօք, քան թագաւորել ի վէր երկրի՝ առանց սոյ։ Այսուստ ճանաչել ունիս զմեծութի՛ն երախտեաց ստեղծմանն. որով ստացար մարմին՝ ամ անդամօք և զգայարանօք. հոգի՝ ամ իւր զօրութի՛ք. և կեանս՝ ամ իւր պիտոյիւք։ Վասն զի՞ տես, զի մեծութի՛ն երախտեաց է չափ պարտաւորութե՛ն։ Արդ՝ տես եթէ ոսկ վճռ այսր երախտեաց, որ առանց քո արժանաւորութե՛դ եղև քեզ, քանի՞ պարտապան ես քում ընտեղծողի։ Ո մնաւ ած. ծրպիսի ըստգիւտ ապերախտութե՛ն ի վէր անկանի քոյ, եթէ չտաս զկեանսդ՝ զառողջուն՝ զոյժ, և որ զինչ և ունիս՝ ի ծառայուն բարերարիդ։ Ո մնաւ ած, քանի՞ ծանր մեղք լինին ի կիր արկանել զզգայարանս և զզօրութիս Հոգւոյ՝ ի բարկացուցանել և յանարգել զայսր ամի

առատաձիր պարգևիչ ։ Այլ եթէ ախտ ա-
պերախտութեան այսպէս ծանր է յԱստուած ,
զինչ լինիցի ի կրօնաւորս , որք առաւել և առ-
լուսաւորութեն ընկալան , և առաւել և ևս
ինձ պարտական ։ Ով , որպիսի ձիշդ համար
տալոց են ապերախտ կրօնաւորք . որոց չա-
ծեալ գմտաւ զպիտանութեն՝ և զյարդ է-
րախտեացս , կամ իսպառ մոռանան , ոչ
եթէ չիցեն ընկալեալ ինչ . կամ դոյզն ինչ
համարիցին ։ Օ ինչ զարմանք են , եթէ ապա-
շնորհք յաստի կեանս ոչ ընդունին նորանոր
երախտիս . և երբեմն յընկալեալ իսկ երախ
տեացն վրէպ գտանին ։ Պերախտութիւն ի
քաց մերմէ չիւրմէ զբարերարն , ոչ երախ
տագիտութենն հրաւիրէ առ առնել մեծ ևս
պարգևս և շնորհս ։

Լսեք զոր արարի ի պահպանութեն քո , չէ
ինչ փոքր , և ոչ փոքր պարտ զքեզ արկա
նել ։ Պատուէրդ եւտու ամ արարածոյ արքա
նեկել քեզ . որոց կէաք ծառայեն ի պետս
քո . կէաք ի սփոփանս քո . և կէաք ի վարժս
մարմնոյ , և մտայ ։ Երկինք շրջան առնուն
վ՚ա քոյ . ծով և ցամաք արտադրեն զամ՚ա
քոյ ։ Օ հրեշտակս իսկ՝ զդերակայ հաստա-
ուածս՝ կարգեցի քեզ պահապանս . և ես
ինքն չերևիմ ունել այլ հոգ փութաջան ,
քայց զքո օգուտ խնամոյիկել ։ Ո՞ինչև ձրիշ
մարտութե մարթ է ասել . թէ դու ես ամ
տիեզերաց վախճան . որովհետև ամ ինչ կար
գեցաւ վ՚ա քոյ . և ամ ինչ պատահի ի քո
արբանեկութե ։ Ո՞րդ՝ թէ հարցանես , ի՞ր
աղա-

աղաչաւ փոյթ կալայ ես՝ պահել զքեզ
ցայս վայր՝ ի կեանս, և բազմաց՝ որ մանր
կագոյն և առոյգ ևս եմն քան զքեզ, չե-
զեն այս երախտիք երկար կենալոյ: Ցայս է
Թէ ոչ պահեցի զքեզ. զի բարկացուսցես զիս՝
հանապազորդեալ յայերախտութիւնէ քումմէ.
այլ զի ուղղեսցիս, և գործովք հնորհա-
պարտ ցուցցիս ինձ՝ քումմ բարերարի:
այս ամ արարն առանց ինչ իմոյ աշխա
տութեան և վշտակրութեան. բայց՝ ի փրկել
զքեզ, և՝ ի ղերծուցանել՝ ի խիստ ծառայու
թենէ մեղայ, զինչ ոչ արարի: Որդի՛ այ զո
լա՛ և յամէ երկնաւոր զօրաց սպասաւորել,
ինչ յերկնից յերկիր վ՚ս փրկութենէ քոյ. և
եղեալ մարդ ներքոյ անկեալ կարեաց մարդ
կան, սկիզբն արարի վշտակրութեան՝ ի սակս
քո: Վասն չարակրութեանց համարեցի քա-
նի նախատանաց տարայ. քանի արտասուս
և արիւն հեղի առ օգուտ քո. մինչև վ՚տ ապ
րեցուցանելոյ զքեզ յաւիտենից՝ ի մահուանէ
նէն, և՝ ի դաժան բռնաւորուէ սատանայի՝
տալ ինձ զկեանս իմ: Չես արդեակ, քանի
Թանկագին եսլինձ. տես, զի իրաւամբք չես
քո, այլ իմ: Վ՚ս ծանիր, զի երախտիք փրկու
գործուեն Թէպէտ և հասարակ է ամ մարդ
կան, սակայն ոչ ամենեքին վայելեն՝ ի պը
տուղ նէ. զի ոչ ամենեքին ընկալան զայս
հաւատոյ, որ ցուցաներ նէ զձանապարհ
առ իս եկաւորութեան: Վ՚ս վ՚տ զի մի ես դու
յառաւել նպաստաւորելոյ անտի, զի ծնող
՚ի գոգ՚ն եկեղեցւոյ. և լուսաւորեցար լու
սով

ամէն երկնային, քանզի չլինել ապերախտ. քանզի ի գործ արկանել զայն, զի մի անկցես։ Որ տեսանէ զնոսին՝ և դիմէ, կարօղ գոլով խոստովանել յանկմանէ, պատժոց և արժանի. ոչ և որ ոչն տեսանէ զնոսին, զա տակդուռնէ ե արժանի, թէ անկանի։

ՅԱՅԼ առ սմանս և՛և յառաջեցի յերեսս առաւորել. զի կոչեցի զնա՛ ի վիճակ վերս դոյն և կառարելագոյն. և դասեցի զնոսա՛ ի թիւ իմոց ընտրելագոյն բարեկամաց. ըստ որս ընտանեգոյն կենցաղիմ։ Այս սոքա են կրօնաւորքն, որոց պարտաւորութիւն մեծ է՝ քան զկար իմանալոյ քոյ. որովհետև օչ անցանէ վայր մի՛ ի կենցաղ նոյ, յոր ո՛չ ընդունին նորանոր ձիրս և հնարս։ Այս՝ թէ բարւոք քննես, մինչև եղեն ծնեալ՝ սկսան շնանել երախտիս։ Այլ թէ ոմիքն քեզ երախտիք՝ այն, զի յաւիտենից առանց ինչ արժան նաւորութեան նոյ՝ սկիզբն կի՛ նա Հայրական սիրով՝ հաստատեալ՛ ի միտս Հոգւոյն ընդ երկնաւոր պարգեւօք։ Այլ ի բրեւ ծնան, օչ առանձինն խնամ և փոյթ կալայ վինն. քանի՞ երկայնմտութիւնք առատ անկատարեալ նոյ. քանի՞ միջոց՛ ի ձեռն առի քե ցել զնա՛ ի պատրաստական ծէ, և առ՝ջնորդել նոյ զնա՛ ի ճանապարհ բարի։ Այլ քանի՞ քանի մեզաց պահեցի զնա. մերթ՛ ի բաց արարեալ զառիթս, որ թէ դիպեալ էր նոյ, մեղուցեալ էին արդեօք. մերթ տուեալ նոյ զօրութիւն՝ հակառակ կալոյ. մերթ՛ ի բաց դարձուցեալ զնշան նոյ՛ ի շնաւորարար։

Ընդ՝ ո՞ր օրինաց հրամայեն, կի Թոյլ տան, զի հատուցի չար փոխանակ բարւոյ։ Որ գազան է այնպէս անագորոյն, որ ոչ ջան նահնար լինի չզղօնել զնւր բարերարն։ Ինայն ապերախտութիւն է չար քան զգազան. փոխանակ զի՝ չար հատուցանէ իւրում բարերարի։ Այնի մոռանալն միայն զերախտիս՝ անարգ իմն է, և դատուելի. իսկ զինչ լինիցի գառնացուցանել զերախտաւորն։ Յայտնեցան բազում կրօնաւորք, որք՝ ի հոգեվարս տապնապէին յոյժ վ՚ն ապերախտելոյ իւրեանց. արարեալ յայնժամ առա ջադրուխս սաստիկս, զի՝ ի հատատիլ անդրէն յառողջութէ՝ երախտագէտք լինին, և զգուշագոյնս միա դիցեն իմն ծառայութէ. բայց կարի անագան զգաստացան։ Ընդեակ, կամիս զերծանիլ՝ ի գարշելի ախտէ ապերախտութէ. մի այլ յապաղեր, այլ այժմէն սկսիր օգտակր ընկալեալ երախտեաց. զի այս է լինել երախտագէտ։ Այ է երախտագէտ, որ իբրև՝ ի մահուընէ խորշի՝ ի բար կացուցանելոյ և և փոքու իմն զնւր երախտաւորն։ Այ է երախտագէտ, որ սայ ըզկեանս, զառողջութէ, զոյժ, և զոյիւ չափ զնամ, ՚ի փառս և ՚ի պատիւ բարերարին։ Այ է երախտագէտ, որ ժրաջան է ՚ի ծառայութէի իմ. և չնամ՝ ի գործս իւր խնդրէ միաբանել զկամն իւր կամաց իմոց։ Այպէ րախտ է կրօնաւորն, որ ոչ պատուէհ զկրօն իւր ոչ զմայր և զհիկին։ Այպերախտ է կրօնաւորն, որ ոչ մեծ հանարի զմեծաւոր իւր, և

և ոչ պատուէն և յարգէ զնա ոչ զիմ փո-
խանորդ ։ Պերճախօս է և նա , որ ոչ ջեր-
մեռանդն աղօթիւ մատուցանէ վա՛ր բարեաց
ըստ , յորոց ձեռն հոգւոյն կենդանի կրճնայ
սորայ ։ Օ՛ հուսկն ասացից . երախտագէտ
է նա , որ յանձն ըղձանայ լինել չնորհակալ։

Գ Լ՚ Ւ Ի։

Յաղագս համբերութեանն , որ հարիւրապ
կրծաւորի ։

Ո՛րդեակ , վա՛ղ ի սատի կեանք են թըշ-
ուառ աքսորանք որդւոց մարդկան . ան
հնար է յայնմ կեալ առանց դառնութե՛ն ,
և չարակրութե՛ն ։ Ո՛րպէս եկեղեցի կոչէ զնա՝
արտասուաց վայր . Ինքը զի չինք աեղի և ոչ
վիճակ , յոր ոչ կայցէ առնել լալոյ ։ Ա՛նտ-
րեսցի ոք վիճակ կենաց , ըստ որ և Հաճի .
ատասցի զնմ զանցաւոր բարիս , որոց ըղ-
ձանայ . սակայն և այնպէս ունիցի տաղտ-
կութե՛ս , և ձանձրոյթ . և ուստի ոչն կար-
ծեր , ընկալցի վիշտս և տառապանս . վա՛ղ
զի կրճնաւորութե՛ն , գիտութե՛ն , փարթա-
մութե՛ն , մեծարոյութե՛ն , և յորութե՛ն , ոչ
զերծուցանեն զմարդ յաքսորանաց . և ոչ
հանեն ի հովտե արտասուաց . և վա՛ղ յամ
ուժեք , ցորչափ կենդանի է , ոչ պակասեն
եղկութե՛ք ։ Ա՛մենեքեան խոստացեալ խորհին
ի խաչէ . այլ խաչն ոչ հեռանայ յուժեքէ .
ոչ մի միայն խաչ է յաստի կեանս , այլ ան-
համար . յամ տեղիս , յամ ժամանակի և

յամ

յամէ վիճակի՝ կան ազգք ազգք վշտաց. մեկ լաւ է խնդրել հնար դեղոց, քան խուսափել։ Եւ մանաւ առ խուսելոյ՝ ի տաղտկութէ լինէ, անկանին յայլ չարագոյն. և ուր կարծեին գտանել խաղաղութի հոգւոյ, գտանեն խռովութէն հոգւոյ և մարմնոյ։ Եւ՝ ի միայն դեղ ամէ չարեաց յատուկ կեանս՝ համբերութէն է. որ ոչ կռնճի փախստեամբ. այլ յաղթել դիմակալութէ։

Ո՞ւ իմանալ զգործ համբերութէ, ի միտ առ. զի ի չարեաց դիպելոց յայսմ աշխարհի՝ ծնանի ի սիրտ մարդոյ այնպիսի տաղտկութէն և կսկիծ, որ ամբոխէ ըզբանն. և այնպէս խուսալէ զհոգւի, մինչև ոչ տեղն խափանել զառաքինոյ, նոյնպէս տրտմութէն որ ի վշտաց անտի՝ ոչ միայն խափանէ զբարի առ հոգւոյ, այլև դառն բանայ բազում անկարգութեց և մեղաց։ Եւ այսպիսկ գրէ իմաստունն. թէ տրտմութէն սպանանէ զբազումս, ոչ միայն մարմնաւոր մահուամբ, այլ և հոգևորաւ։ Համբերութէն է, որ մեղմեալ զկսկիծն և զտրտմութէն, զոր գան ի նեղութեց, պահէ զբանն անխռով ի կրից անտի, և անվհատ զհոգի։ Եւ այս ոչ այլ ինչ է, բայց զգուշանալ ընդդէմ փակել բաղմապատիկ վէրսպանաց՝ և մեղաց՝ որք գոյանին, յորժամ խռովի հոգին, և ամբոխի բանն։ Եւ սակ ի գիրս իմ, թէ համբերութէն ունի գործ կատարեալ։ Զի մեղմեալ զտրտմութէն և զկսկիծ սրտի, խափանէ զառաքինութէն, զգժդմնութէն,

Թէ՝ զվրէժխնդրութիւն, և զայլ չարիս, որք յառաջ գան յայնց կրից։ Այսպէս զերծուցեալ զբանն յամբոխմանէ, տայ նմ գործել բարիսք և կատարեալ։ Այս ամենք զհամբերութիւնն կոչեն և պահապան առաքինութեց. և յիրաւի. վասն զի առաքինութիւնք ոչ կարեն ժրանալ և գործել՝ յորժամ բանն է ամբոխեալ, և հոգին խռովեալ. նմին իրի համբերութիւն պէտք են, զի պահեսցէ զբանն աղատ յամբոխմանէ, որով և նոյն իսկ առաքինութիւնք պահին։ Ցուն՝ որպ չիք պահապան, դիւրաւ կողոպտի։

Ա՛ւ հիւանդութեց առաջինն է՝ երեք ազգք են դեղոց։ Ա՛ռաջինն է. զոր պատուիրեն բժիշկք. և սա ոչ միշտ առողջացուցանէ, և ոչ միշտ օգտէ. նա՝ քաղցր անգամ և ճաշակ. զի բազում անգամ բժիշկք չիմանան զպատճառ հիւանդութեն. և հիւանդութեն անծանօթի չէ հնար քաղ դարմանս տանել։ Երկրորդ դեղ՝ են աղօթքն. որով գիմեն առ բժիշկն երկնաւոր, որ ամենիմաստ գոլով՝ ճանաչէ զամ հիւանդութեն. և ոչ ամենակարօղ, կարօղ է՝ ի քէթեել ական բժշկել։ Այլ այս դեղ թէպետ և միշտ օգտէ, բայց ոչ միշտ առողջացուցանէ զհիւանդն. վ՛ զի բժիշկն երկնաւոր միշտ պատուիրէ զառաւել օգտակարն հիւանդին. և զի մարմնաւոր առողջութիւն ոչ միշտ է օգտակարագոյն, նմին իրի ոչ միշտ զայն տայ։ Երրորդ դեղ է համբերութիւն, որ միշտ օգտէ. միշտ առողջացուցանէ, և

օգ-

օգտակար է մարմնոյ և հոգւոյ . և ոչ միայն
օգտ հիւմանդին , այլ օգտ և մերձակայիցն
բարի օրինակաւն , զոր տայ նոցա ։ Այս եր-
րորդ դէղ այնպէս սեպհական է կրօնաւո-
րութեն , մինչև կրօնաւորք՝ որք ոչ մեծ հա
մարին , և ոչ ի կիր արկանեն զսա , միշտ
կան ծանրապէս հիւմանդացեալ ։ Յոյժ ծանր
հիւմանդութիւն է , յորժամ հոգին անհամ-
բերութիւն խռովեալ կայ ։

Արդեակ , զի՞ է , զի երբև դիպի քեզ ի
կրծկի դժկամակ լինել , կամ պիտոյ լինի
աշխատութիւն յանձն առնուլ , կի՛ձախոր-
դութիւն լինի կրել , չհամբերես , այլ խռո-
վիս , քրթմնջես , և տառապիս ։ Այլ թողեր
դու զաշխարհ՝ ի չարչարիլ վ՚ն սիրոյ իմոյ .
ոչ հատուտեցեր դու ի միտս՝ տանել ամ
ծանր ծանր իրաց ի փրկութիւն հոգւոյդ քոյ ։
Արդ՝ զիարդ ի գալ առնիս կատարման բա
րի առաքադրութեցդ՝ խոժռիս և խռովիս ։
Այս հայեաց , և ասա ինձ . զինչ մեղայ ես
յաշխարհի , զո՞ երբեք զզուեցի յամ կեանս
իմ . սակայն և այնպէս՝ ի ծննդենէ հետէ
միշտ չարչարեցայ . և ի քո սակս բազում
դառն պատառ ջամբեցայն ինձ ։ Վանող
թշնամանեցայն ես . որոց միշտ համբերու
թիւ տարայ , ի տալ քեզ օրինակ , զի կեց-
ցես ըստ կոչման քում ։ Արդ՝ քոյդ այժմ
չընդդրկել զհամբերուն՝ յոժարամիտ յանձ
նառութիւն նախատանաց քեզ հասուցելոց ,
Տակաւին խակ է դժպատեհ . Թող Թէ կրօ-
նաւորի , որոյ զառաքինութի՛ն յանձն առեալ
է ,

է, և զնմանօրէն լինել ինձ, որ քաղցեմ ըղձ
մամբ միշտ դիմել առկի համբերուեն ։

Տէր, տանելի ես ամի մտադիւր վա սիրոյ
քոյ. բայց տեսնել թէ հալածեն զիս տա
րապարտուց, ոչ կարեմ հանդուրժել. վա
յժմիկ դանդատեմ, և խոսիմ։ Լսաբխա
րդեակ, թէ այդոսիկ կարծես իրաւամբք
խոսվիլ։ Այո՛ ինձ. ոչ և ես հալածեցայ
տարապարտուց. ոչ տարայ ես զրպարտ չար
բախտութեց, և տուտ վկայութեց. միթէ
խոսվեցայ ես վա այդորիկ, կիմ գանգատե
ցի երբեք։ Այս քանի՞ կրօնաւորք պատհե
ցան յերկինս, վա զի հալածեցան յերկրի։
Թէ չէին զրպարտութիք անօրինաց և անի
րաւոց, ոչ այդչափ առաւելուին արդիւնք
արդարոց։ Զարչարիչն տարապարտուց՝ ե
պատկ համբերուե։ Այս և այս թէ կրնիր դու
տոյժս և վիշտս իրաւամբք՝ վա ապիրատու
թեց քոց, այդ լիներ արժանահաս պատու
հաս, և ոչ թէ առաքինութեն համբերու
թե։ Օ՛ն համբերութինն տանի վշտաց վա
սիրոյ խնդ, և վա սիրոյ առաքինուե. վոկ
իմ գիրք երանեն այնց, որք հալածինն վա
արդարութէ։ Օ՛ քրպարտութիք համբերու
թէ տանողին՝ են յօգուտ. խոկ զրպարտչին՝
ի մեղս և ի՛ վնաս։

Այսն և կրօնաւորք, որք խոշտանկեն զան
ձինս պէսպէս ձգամբք. ումանք պահօք,
ումանք խարազնագեցուէ, և ումանք կոշ
կոճմամբ. որոց տանին յօժարամիտ համ
բերութէ. բայց յորժամ նոյն ձգանք հրա

մայրն նոցա ի մեծաւորաց , զառնանան և խառվին . և թէ առնեն և առնեն որպէս բռնի , ահաւասիկ , և անհամբերութիւք վիշտ տուժին , և կորուսանեն զարդիւնս : Ոչ այս ոչ իցէ յայտնի մոլորուն : Ասէ ինձ առ ինչ այդչափ համբերութիւք ձաղկես զքեզ , և վշտացնես : Ո՛վ ի ինձ հաճոյ լինիցիս : Այո այդպէս է , առաւել ևս յօժարութիւք և համբերութիւք պարտէր առնել քեզ զձգտունս զառ ի մեծաւորէդ հրամայեալս . զի առաւել ևս հաճոյ լինիէիր ինձ . իբր զի միաբանին յայսմ երեք առաքինութիւնք ինձ յոյժ ըղձալիք . համբերութիւն , խոնարհութիւն , և հնազանդութիւն : Այր ինքնակամ վշտացնի՝ ուր ուրեմն լինի կատարեալ :

Ա՛հ , քանի՛ ամաչեցուցանեն զդիւք զձեզ այսորիկ զկրօնաւորս՝ որ են դիւք լուսոյ : Ամենք ի նոցանէ զրգեալք ի փառամոլութիւն՝ կամ յագահութիւն՝ կամ յայլ չար յօժարութիւն , երկայնմտութիւք համբերեն աշխատութեանց , տանին ոչ հաճոյից . և ոչինչ փոյթ է նոցա կրել զվիշտս զնամ , միայն թէ հասանիցեն իւրեանց գիտմանն . իսկ ի կրօնաւորաց ոմանք չառնուն յանձն համբերութիւք տանել զժուարառեց ինչ վշտիդ , և ի փառս հոգւոց իւրեանց : Այո ոչն սիրէ , խորշի ի կրելոյ : Այս և փառամոլք և ագահք յօրժամ դիպի նոցա ընդդիմութիւն ինչ , քաջ զգուշանան չընկղմիլ ի տրտմութիւն . գիտելով թէ խոչ է այն հասանելոյ՝ յո դեմ եդեալ են . այլ սրտապնդին

տիւն ձեռնադրել յայլ մինչոյ՝ առ հասանելոյ իւրեանց վախճանին. և կրօնաւորը չամուչեն մի դոյզն ինչ աշխատուել և դառնուել տարին, և ոչ պատկառեն առ դոյզն զոյց խոժոռիլ մինչև առնել զանարժանն։ Ա՛չ այսպէս առաքեալք իմ առաքեալք. այլ ուրախ լինէին երդ ընդ երդմանս մի փառաց անուանն Քրիստոսի։ Ա՛չ մարտիրոսք այնպէս խնդուեցեք համբերեին առանձանաց, մինչև ի գնալ ոմանց ի մի վայր վառեալ կայծակամբ ի հրամանէ բռնաւորաց, քաջեր նոցա ձեմել ի մէր վարդից։

Ա՛ղհարհատանի ուրուք չհանդուրժել անի բառուցեց կիր ձախողուեց, ոչ է մեծ ինչ։ Օ՛ի քաջին նոր, եթէ որ է ի պաշտպանել զպատիւ իւր և զյարգ անձին. յորմէ չէ հրաժարեալ զոր օրինակ հրաժարեաց կրօնաւորն։ Ա՛ռակ չէն ինչ զարմանք, եթէ ի նեղայուցանել ուրուք գժգոհին։ Այլ պէս եւս մ՛ի զի չէ ձեռնտու անձնատուր այլում ի ծառայութեի, քաջի նոր բոլորովին իւր լինել, և ինքնիշխան. մ՛ակ չէ ինչ մեծ գայթագղութեի, եթէ ի կրել զաշխատութիս՝ զդայ նեղասրտութեի և տխրութի։ Այլ կրօնաւորին, որ արտաքսհմանեացն յիւրմէ զպատիւ ծայլին, և զյարգ անձին, ասպարժոյժ խոժոռիլ մ՛ի անհրաւութեցն նոր էղելոյ, անպատեհ լինի է իւրում վիճակի։ Այլ եւս մ՛ի զի կրօնաւորն անձնատուր է ինձ, ոչ եւս է իւր, այլ իմ. և բոլորովին կախեալ կայ ինէն։ մ՛ակ անմարթ է նոր տաղտկանալ, եթէ նախատեսցի, եթէ խօթասցի,

կիմ այլ ինձ օրինակաւ նեղեցցի։ Այդ ծառայի պարտ է խորհիլ, թէ ոչ ծառայես ցեղ ինձ. և զայսպէս կամ զայնպէսն լինել՝ Թողուլ իսառնոց էանց։ Վասն դիտեմ ես ծառայեցուցանել զնա, յորժամ հիւանդացեալ է, կամ յորժամ հալածեալ։ Որպէս լաւ ևս ծառայեն ինձ բազումք՝ յորժամ հիւանդ եմ և նեղեալ. քան յորժամ առողջ են, և՝ ի բարօրութիս վայելեալ։ Այլ երբեք անհաճոյ լինի ինձ կրօնաւոր մի հիւանդութեամբ մնալոյ. այլ անհաճոյ լինի մի ան համբերութեամբ՝ և մի այլոց ախտից, որք են հիւանդութիք հոգւոյ։

Այն բազում կրօնաւորք, որոց յաղօթել իւրեանց՝ Թուի Թէ կարօղ են տանել համբերութիք և արիութիք որպիսի և իցէ տանջանաց մի սիրոյ իմոյ. և զկեանս ևս տալ մի իմ, և նահատակիլ. բայց ի գործ մատուցեալ, Թէ լսեն ինչ զոյց երգիծանօզ, Թէ հրամայի նոցա ինչ, յոր պիտի փոքր մի վիշտ յանձն առնուլ, ևս ծապէս մբեռան ի սրտի. և որ էար ևս է, ոչ հանդուրժեալ՝ ցուցանեն զայն և արտաքոյ։ Որ է կիրթ համբերել փոքունց, ոչ համբերէ և ծանունց։ Արդեակ, կամիս անեղկաթ և անարիւն նահատակիլ, կամ՝ ի սրտի քում զհամբերութի։

* * *

Գ. Լ. Օ.

Յաշափս հեղուածք, զոր պարտ է ուսանել
երջանասորք։

Որդեակ, ուսիր յիմանէն, զի հեզ եմ՝ և խոնարհ սրտիւ։ Հեղուածին եղև առա ջինն առաքինութիւն, զոր ուսուցեալ յիմանէ դպրոցի. և յայս յորդորեցեալ զմիմաշակերտս. զի ե դիպող և դիւրին միջոց զայլ առաքինութիւնս առանալոյ. վ՚ս զի հեզութիւն պընդեալ զհաղաղութիւն սրտի ընդդէմ բարկութիւն, տայ հոգւոյն հեշտեաւ մնալիլ յառաքինութիւնս. իսկ զմարմինն պատապարեալ ի բուռն կրից, առնէ զնա գործի պատշաճող ի հնազանդիլ հոգւոյ առ առացումն առաքինութեց։ Ո՞ակ կրճնաւոր՝ որ չէ փութաջան ի առանալ զհեզութիւն, մարթի և ասել, թէ չէ յիմանէ դպրոցի, և թէ՝ փակէ զդուռն ընդդէմ առաքինութեց և կրճնաւորական կատարելութիւն։

Ո՞ւր ոք չէ այսպէս վայրենամիտ, որոյ զմտաւ ածեալ զդեղկութիւն, զերծանիլ, և պատկութիւնս առաքինութիւն հեզութեն, ոչ գտանիցէ զնա և ոչ յարձանակեսցի ի սէր նր։ Որդեակ, կամիս իմանալ զպարգ հեզութիւն, դիր ի կշիռ ընտրեալ ներհականի, որ է անկարգ բարկութիւն։ Զդ՝ բարկութիւն աղախին գոլով բանին, պարտի զհետ երթալ նր՝ ոպ իբրեւ օրինաւոր տիկնոջ. բայց յորժամ յառաջ

զի,

ջէ, և իբրև տիկին առաջի երեմայ բանին,
(ոչ յոլովակի պատահէ,) այնպես վեր ի
վայր շրջէ զգօրութիւնս, և այնպէս խռովէ
զբարկացօղն, որ երեւի մոլի խելագար, և
գազան դիմագիւն: Իբրև տիրէ բարկութիւն,
այնուհետեւ նախ առաջին ոչ ևս յիշէ բար-
կացօղն զիածծ, և ոչ զխիղճ մտաց իւրոց:
Օ Հոգւոյն բառնայ զդաստատանն, որ են
նր աչք. որով կուրացեալ հարկիւճ սխալէ
ի գործս իւր: Օ մարմնոյն խանգարէ ըղ-
հիւթոց խառնուածն, որով և անկանի ընդ
պէսպէս հիւանդութիք: Ընկերաց ինասէ
չար օրինակաւ: Օ հուսկն անացից. կեանք
բարկացօղին են ամենաթշուառ, ոչ միայն
զի ոչ ոք յօժարի կենակցել ընդ նմա. այլ և
վասն զի զնա կամի ըստ հաճոյից իւրոց, որ է
անհնարին: Ա՛ոկ յորժամ ոչ գործի ինչ ըստ
կամաց նր, կամ հասանի ինչ նմա ինասա՝ և զըր-
կանք, զողք բառնայ. ահագինս գոչէ.
և խնդրէ առնուլ վրէժ յայնց՝ որ զոչ հա-
ճոյս արարին. և երբեմն յիւր իսկ վէր թա-
փէ զցասումն: Ա՛յս ամ ինասուց դէմ՝ է հե
զութիւն. որոյ բնութի և գլխաւոր գործ է ըզեմ
կալ տարափայման բարկութե, և անկարգու
թեց՝ ինամանի յառաջ եկելոց: Ա՛պահնախ ա
ռաջին մեղմէ և նահանջէ զյարձակումն և
զթափ բարկութե. կամոնէ ըստ ուղիղ բանի
զբերութիւն՝ ի վրէժխնդրութի և՝ ի պատու-
հաս, որ՝ ի բարկացեալն է չափազանց.
պահէ զգօրութիս հոգւոյ յիւրեանց կար-
գի. և տայ իւրաքանչիւրսն գործել զը-

գործ իւր. խաղաղեցուցանէ զմարդ զկո-
վին. և առնէ ընդունակ ոչ միայն զիւր ա-
րարիչն ձանաչելոյ, այլ և ընտրել նմա լինե-
լոյ. ոչ հնարհեցաւ մովսէսի, վ'ս իւրոյ հե-
զութե։

Եւ ոչ յայս վայր ղկայ առնու հեզութիւն.
այլ ձգի 'ի մեղմել և զբարկութիւն ըն-
կերաց. իբր զի՝ մի միայն քաղցր պատաս-
խանի, և մի միայն գործ հեզութեամբ բաւա-
կան է 'ի ցածուցանել զսի և խլել զսպառն ա-
մենի. Թո՛ղ Թէ զայր ցասուցեալ։ Այլ վէ
րագոյն քան զամ այն է. զի հեզութիւն այն-
պէս վեհ է, և իշխանական, որ ձգի մինչև
յերկինս. ցածուցանել և զցասումն արդա-
րութեան այ, և խոնարհեցուցանել զնա 'ի նե-
րել ծանր ծանր յանցաւորաց։ Այ, որ
ընդդեմ դառնայ զայրացելոյ՝ քան զինքն
բռնադատի։

Լսակ կեանք հեզոյն՝ է ամէնէրջանիկ. զի
ոչ միայն հաճոյ է լինել նոյն իւրովամ, այլ և
ամ ընկերաց։ Այ՝ ամ ոք յօժարամիտ կեն
ցաղի ընդ հեզոյն. և ամ ոք խնդրէ առնել
զհաճոյս նորա։ Չեն արդ սրդեակ, քանի՞
պտղաբեր և գեղեցիկ է ածքինութի հեզու-
թե. և քեզն գայտ արա, Թէ չկայ արժան յափշ
տակիլ քեզ 'ի սէր նոր. և զամ փոյթ 'ի մէջ
առնուլ 'ի ստանալ զնա։ Այ մի՛ ինչ դըժ-
ուարին Թուիցի քեզ ընդ հակառակս
գնալ յօժարութեամբ բնութեդ, որ դիւրա-
մատ է յոյժ 'ի բարկութի։ Օ՛ն այս սեպ-
հական է կրօնաւորի, կանոնել զկերս, սան
ձա-

ձահարել զզգայուԹիւն. և պահել զներքին խաղաղուԹիւն սրտի։ Լայց դիցուք ԹԷ հե զուհն չունիցի ինչ յատացելոցս, այն ևԷՔ՝ զի առնէ զկրօնաւորն նմանօղ ինձ ՜ն՜ն իւ բուամ և վարդապետի, չլինելը քեզ քաւականն՝ ի յորդոր փուԹաջան լինելոյ առատացումն հեզուԹԷ. և ո՛չ յիրաւի էր գրաւել զիմ մեծաջան աշխատուԹիւն՝ ի ստանալ զառաքինուԹիւն ինչ ինձ հաճոյական, և կրօնաւորին պիտանի։ Ա՛չ կրօնաւորինն, այլ առաքինանալն առնէ զմարգ նմանօղ ՜ն՜ն իւ բուամ և վարդապետի։ Լա առ՝ ի վարել զնոս զաղաղական կեանս, չէ բաւական Թողուլ զաշխարհ, այլ պիտի և մեղմել զբարկուԹիւն։

Ա՛րդեակ. մի կարծեր, ԹԷ վասն լինելոյ քոյ կրօնաւոր, անբիևևան իցես՝ ի հարցնա ծոց Թշնամեաց քոց։ Օ՛ի սպառնալ առաւել Համարի, և ջանահնար լինի հարկանել զմի յիմոց ծառայից՝ որ կամ՝ ի կրօնի, քան հարկանել զբազում ՜ն՜ականս։ Ա՛յլ և ընտանի Թշնամիք, որ են կիրք, ԹԷ անմեռ են, չարաչար խոցեն զկրօնաւորս, վայ պարտ քեզ ունել վհատն ամուր ի պաշտպանել անձին, ՝ի բաց ՝ի քէն դարձուցեալ զհարուածս հակառակորդաց քոց։ Ա՛րդ զայս առնէ հեզուԹիւն, որ ո՛չ կուռի ընդ ԹշնաՄիս. այլ դիմանկալելով հարուածոց նոր յաղԹԷ։ Ա՛յլ և զհեզն ինեզուԹիս իւր մեծապէս վատահացուցանէ յիս. յորմէ քաջալերեալ նո՛ ո՛չ անկանի, և ո՛չ բարձրամտի ՝ի յաջողուածս. և այս է լինել վհատն, ո՛չ

միայն ՚ի ժամանակի պատերազմի , այլ և ՚ի ժամանակի խաղաղութեան ։ Ա ահաւասիկ օգնեմ ոմնմ՝ որ պինդ ունի զնա . բայց որ ընկենու զնա ՚ի ձեռաց , դիւրաւ խոցի . այսպէս հե զուխն պատասպարէ , զորս պինդ ունիմ զնա ։

Ողդեակ . յիշեա , զի Թողէր զ՚ , ՚ի ձա փել զքեզ ՚ի զբաղանձ նէր . և ՚ի մոռադրել անշքեաց խորհրդով հոգևոր կենաց և իմաստ ծառայութեան . արդ՝ Թէ ո՛չ լինիցիս հեզ , յերկոցունց վրէպ գտցիս ։ Օ՛ի Թէ բար կասիրտ իցես ՚ի կրօնսն , լեցիս և դիմադարձ . յորմէ և լեցիս ՚ի ծուխս և ՚ի զբաղանս . բայց Թէ հեզ լեցիս , ո՛չ կագեսցես ընդ այլ ոց . և զորս կամիմն կագել ընդ քեզ , ցածուսցես ողջք պատասխանեօք ։ Օգտ հե զուԹին և առ տենչ հոգևորաց և երկնայնոց . ոչք յայնժամ բորբոքեն զկամս առ ըղձանալ նմ՚ , յորժամ քաջ Ճանաչին ։ Վար կուԹին ամբոխեալ զհոգի , ո՛չ Թողացուցանեն քաջ Ճանաչել . բայց հեղուԹին հան դարտիչ նէր և խաղաղիչ , պատշաձն զնա ՚ի Ճանաչումն երկնայնոց . ոչք իբրև Ճանաչին ՚ի մտաց , և առաջի դնին կամաց ոմ՚ լաւ ինն , ընդդրկեն զնա ։

Ան զհեղուԹին յաւետարանական երանուԹի՝ երկրորդ դասեցի յետ աղքատուԹե հոգւոյ . և Հատուցումն նմ՚ Ճանաչեցի զերկիրն կենդանեաց , որ է դաւառն երկնային , ուր հեզք վայելել ունին յիս յաւիտեան . որ ոմ՚ յաստի կեանս եղէ վարդապետ և օրինակ հեզուԹե , նոյնպէս յերկինս

եղէց

եղեց հատուցումն հեղոց։ Այդ հեղիկ գառն
մի սիրոյ մարդկան. և դրօշակ իմ գառնն ։
Այսպա վայել է, զի որք զհետ եկիմ խմոյ հե
զուքեն դրօշակի, և մի սիրոյ խմոյ եղիցի
գառինք, վայելեսցին ընդիս յերկինս ։

Ով քանի՛ վայել էիցէ կրօնաւորի լինել
հեզ, և քանի՛ անվայելուչ՝ լինել բար-
կասիրտ, չէ՛ ինչ դժուարին իմանալ ։ Ի-
ձակ կրօնաւորին՝ և վիճակ խաղաղական,
և անդորր. և վիճակ օտար՝ ի ցասմանց և՛ ի
հակառակուեց ։ Յիմի յերիւրի ըս ածելոյն
կամաց. ոչ տրտնջել և ոչ քրթմնջել երբեք.
այլ գոհ և յիմի, և զիմ ընդունի՛ ի բարին ։
Այդ՝ այս ամ որպիսուհիք՝ գործք գոլով հե-
զուե, անհնար է թէ կայցեն առանց նը ։
Ով սորին հակառակն՝ ուրուրեք թափառո-
քի տարապայման բարկութի, ոչ լինին լաւ
լի, բայց եթէ ապառնալիք, թշնամանք,
գժդմնութիք, վրէժխնդրութիք և գան-
գատք առ բարձրեալն և առ ամ արարածս՝
որ ոչ գնան ըս հաճոյս բարկացողին. որոյ
արարք մի զի չեն առաքինորդեալ՝ի բանին,
այլ՝ի սրտմտութի, չեն բարի, և ոչ յա-
ռաքելերեն պտուղ բարի ։ Այդ՝ զիարդ կաց
ցէ ըս բարկութե կրօնաւորութին. որ է խա
ղաղական դպրոց կատարելութե, առաք-
նորդեալ՝ի Հոգւոյ Հեզութ ։ Ով իմ՚որ մարթ
իցէ կրօնաւորի կալ յաղօթս, եթէ ամբո
խեալ իցէ կրիւք բարկութե ։ Ով իմ՚որ կա
րօղ իցէ օգնել ընկերաց՝ի շինութե, եթէ
բարկութ յայլոց խելս իցէ ։ Այդեսակ, քնու-
թի

Թէ քո չէ օձային , այլ մարդկային . ապա կայն և այնպէս Թէ յաճախէ ի ցասումն , այնպէս գազանանայ , որ Հանդոյն Թունաւոր օձի խածանէ զՀոգի ։

Գ Լ Խ ։

Յաղագս Հեռուցման , որ Հարկաւոր է երջանկութեան ։

Ո՛րդեակ , արքայութենէն երկնից բռնաբարի , և բռունք միայն յափշտակէն զնա ։ Արդ Թէ կարծես զբռնամբ ածել զերկինս զբռնակերպութենէ , գգօնանօք մարմնոյ , և արձակեալսան հեշտասիրութենէ , տեղի տար լուռ Հաճոյից նոր , խոթիս . զի ո՛չ այս սանդուղք են որ Հանեն յերկինս . և ո՛չ այս գինք՝ որ յաղթեն նմ ։ Այլ բռնանալ անձին՝ մեռուցմամբ զդայական բաղձանացդ , և դիմամարտութենէ մարմնոյ՝ ի խնդրել նոր ինչ՝ որ Հակառակ է պահպանութենէ կրօնական կարգացդ , այն է Ճանապարհ ժառանգելոյ զերկինս ։ Այլ Թէև Հնար էր քեզ ստանալ զերկինս առանց մաքառելոյ ընդ անձին , և առանց ինչ վշտակրութեան , անմարթ էր ըղձանալ այդմ . որովհետև ես օրդի ոչ առացայ զնա բազում վշտօք , և մոխ յայն ընդ Ճանապարհ հեզութենէդ ։

Ապա կրօնաւորի , որ կամիցի առնուլ զարքայութիւն երկնից , այնպէ պարտ է բռնութեամբ առնել , մինչև ամենեցուն նոցա պատերազմիլ երեքութեամբք . և որ ոչն մարտնչիցի երեքութեամբք ,

քումբք, չունի յաղթանակել։ Հ՛Այս առա
ջինն՝ պարտ է նմ պատերազմիլ ոմն մարդ. զի
որովհետև պարտական է կեալ ըստ քնութե
իւրոյ բանաւորի, պարտ է նմ կեալ ըստ բա
նի. զոր ոչ կարօղանայ առնել, եթէ՛ ի պա
տերազմիլ իւրում, ոչ մեռուսցէ զզգայու
թիս, որք յոլովակի ապստամբին՛ ի բանէն,
որ ներսն է նց. և կամին տիրել՝ առնելով զոր
չէ արժան։ Մեռուցումն նուաճեալ զզգա
յութիս՛ ի հնազանդութէ բանին, տայ
կրօնաւորի կեալ ըստ կանոնաց բանի։ Հ՛Ա
և՝ պարտ է նմ պատերազմիլ ոմն քրիստո
նեայ, ՛ի բաց հատեալ յիւրմէ սրով մե
ռուցման զնմա՝ որ՛ ի քրիստոնէական օրի
նաց է արգելեալ։ Մ՛ոյ հարկ է, զի ոչ միայն
՛ի բաց կացցէ՛ ի գողութէ, ՛ի պանուտէ,
՛ի պոռնկուէ, և յայսպիսեաց ասափ, այլ
և՛ ի ցանկութէ այդպիսի չար գործոց. վա
զի օրէնք իմ վերկաքանչիւրն արգելուն։
Հ՛Ա յայմ և հարկ է՛ ի կիր արկանել ձիդն
և մեռուցումն. քանզի մի լուցկին և ապա
կանեալ քնութէն յօժարամտեալ մարդոյ
՛ի չարն, որ արգելեալն է յինէն, թէ ոչ
առնու զառաջս իմոց օրինաց, և վանէ զնա
կատակեալն այնց օրինաց, ոչ յերկիւղս յաղ
թանակել կարողանայ. և ոչ յերկրի կեալ
ոմն Ճշմարիտ քրիստոնեայ։ Ո՛չ հուսկն ասա
ցիկ. հարկ է նմ պատերազմիլ ոմն կրօնա
ւոր։ Կ՛րօնաւորն ոմն պարտապան է բազում
ինչ իրաց՝ որոց չէ պարտապան Ճիկ քրիս
տոնեայն, նոյնպէս ունի և բազում ընդդի
մակս,

մակս, և մեծագոյն դժուարութիւն. վասն պիտոյ է նաեւ զինել մեծ ևս մեռուցմամբ, և պատերազմիլ առաւել քաջութիւն։ Այո եւս ցանել կրօնաւորի զզգայութիւնս, զի կեցցէ ըստ բանի, բարի իմն է. և հալածել յիւրմէ զմեզս՝ ի պահել զպատուիրանս Աստուծոյ ընտրեցաց, լաւ ևս է. քանզի պարտապան առնել զանձն կատարելութեան, ևս պահպանութիւն իմոց խրատուց՝ աղքատութեան՝ ողջախոհութեան և հնազանդութեան, լաւագոյն ևս է. որովհետև ոչ միայն ի բաց կայ յամառնարժան իրաց. այլ ևս սիրոյ համոյ հրաժարել և ի բազում իրաց, որք յիւրեանց են օրինաւոր և քարի. որպիսի է տիրութիւն ընչից, ամուսնութիւն, և ինքնիշխան լինել, և սոյնպիսիք։ Այս սակս պարտ է կրօնաւորի լինել այնպէս մտահայեաց, որ մեկնել որոշեալ ի յայմ արարածոց, և յանձնել իսկ. և միայն պնդեալ ընդ Աստուած։ և այսպէս բուռն առնել՝ ի ժառանգել զարքայութիւնն երկնից։ Արդեակ, որ հայր յաշխատութիւնս՝ որ յայսոսիկ պատերազմունս, կարծէ թէ մեծ են և բազում. բայց որ ամբառնայ զաչս միտաց յերկինս, տեսանէ՝ թէ չէին արժանի պակիւն փառաց, որ պատրաստեալն է նմա անդ։

Այս մեռուցումն ոչ այլ ինչ է, բայց մահ հոգևոր. որ բառնայ ի կրօնաւորէ զայմ զգայական և զանկարգ կեանս. բառնայ և զչար գործս, որ յառաջ գան ի զգայական կենաց. զորօրինակ և մարմնաւոր մահն զրկէ

զրկէ զմարդ՝ի բնական կենաց, և յիմ բը նական գործոց։ Այլ զի՝ այն է ձշմար տապէս մահացեալ կրօնաւոր, որ մեռեալ է առ սէր անձին. մեռեալ է առ անձն իւր. մեռեալ է առ իղձս զգայութեանց. և կեաց ել պայմանի իւրոյ կրօնի, որ տայ նմա լի նել կրօնաւոր և հոգևոր։ Ոչ է հնար կեն դանի լինել հոգւոյ, թէ ոչ նախ մեռանի զգայականութենն։

Այսու կրօնաւորք որք մահանան՝ իմի ինչ, և ոչ փոյթ է նոցա մահանալ յայլ իրս։ Այեռութիւն՝ որ չէ անթերի, և առ հա սարակ յիմի, չէ ինձ հաճոյ. զի ոչ մտանէ հոգի, ուր զգայականութիւն չէ գլխովին մա հացեալ։ Ասոյնն կապեալ յոգւոմբք կա պանօք, եթէ մի՝ի կապանացն կացցէ, թէ պետ և այլք կարեսցին՝ չէ ազատ, և չէ կարօղ թռչել։ Ա՛ստ է կրօնաւորի մի միայն պակա սութի՝ խափանելոյ զնա՝ի յառաջադիմութենէ կատարելոյն։ Զեն ինձ հաճոյ և այնք կրօնաւորք, որք սկիզբն առնեն մեռուցմանն. բայց ապա յաղթեալք՝ի զգայականութէ, կ՚ի՛ հեղ դառնան, ձեռնթափ լինին։ Այեռուցումն, որ ոչ տևէ մինչ՝ի մահ, կորուսանէ զվարձս։ Յաղթութիւնն ոչ ստացանի՝ի սկիզբն մար տի, այլ՝ի կատարածի։

Այսու և այլք, որք կարծեն մեծ ինչ գոր ծել՝ի՝ձեռնհել զկիրս իւրեանց՝ և զբար յո ժարութիւս, չթողացուցեալ առնել գործս արտաքինս անվայելս. և այսմիկ թուին յաչս անձանց, թէ են մահացեալ։ Այս

այս մեռուցումն կրօնաւորական. Էր զի այնք կիրք և չար ունակութիւնք ոչ մահանան, այլ ծածկին միայն, զի մի բողբոջքն արտաքս ցցուիցին։ Որ Թողաւ չինքեան զարմանան անկատարութիւնք, Թէ ոչ բողբոջք այսօր, բողբոջեսցի վաղիւ. և վաղցդոյն կատեսցի կրօնաւորն՝ի խափանելոյ ըզչար բողբոջան, քան արմատն յընձիւղելոյ։ Այնք կրօնաւորք Հաձոյ են ինձ. որք ոչ միայն խափանեն զարտաքին չար գործս, այլ և ներհակսն ներգործութիւնք արմատաքին խլել ջանան զչար ունակութիւս, և զանկարգ սխորժակս, որք արմատն են անկատարեաց։ Այս է ճշմարիտ մեռուցումն՝ որ մեռուցանէ զչար գործս, և զսկզբունսն նոցա։ Կամիս վաղ ցամաքեցուցանել զբուրվտակաց, ցամաքեսցի զաղբիւրն։

Ընդեակ. քաջ գիտեմ Թէ յոյժ անհաձոյ է քեզ յանձին զգալ զներքին հակառակութիւն, և զանդադար մարտ, որ՝ի մէջ մարմնոյ և հոգւոյ, ՝իմէջ զգայուԹե և բանի։ Այս նիւթ, զի մարդ ոչ ստեղծաւ այսպիսի գժտութիւնք, և ոչ այսպէս եղև՝ի դրախտին. ուր վՀզի հնազանդ էր զգայութիւն բանին, և մարդ՝ի բուռմ արարչի, եղև անդ գերագոյն խաղաղութիւն, և ծայրագոյն միաբանութիւն. բայց ապա մեզացն ապստամբեցուցեալ զստորինն մնան՝ի վերնոյն, խռովեաց զնաղաղութիւն։ Ընդ՝ Թէ կամիս զառնալ անդրէն յառաջին վիճակ խաղաղական, Հարկաւոր է մեռուցումն, որոյ գործ՝ է նոճաձել զմարմինն՝ի ծա-

ծառայութեի հոգւոյ ՚ն՚ն իւրոյ օրինաւորի. և զզգայուխն ՚ի հնազանդութեի բանի. և այս է ձանաչարկ միւսանգամ առանձալոյ զկո րուսեալ խաղաղութիւն : Ա՚ն զի ՚ի միաբանել զերկուս պատեհագործ թէշամիս , հարկ է թէ մի ՚ինոցանէ տեղի տացէ միւսումն . և ո՛չ վայելէ , թէ հոգին ըլ ձեռամբ նուաձեա ցի մարմնոյ իւրոյ ծառայի : Ա՚ն , քանի յետ սահման է կրօնաւորն , որ ո՛չ սրտի մտօք գիրկս արկանէ մեռուցմանն . որովհետև յայտ նի ցուցանէ փորձն , թէ ուր ո՛չ է մեռուցումն անդ թագաւորէ զգայականութիւնն : Ո՚րդ՝ զի՛նչ բարի պատուղ յառաջգայցէ յայսպիսւոյ չար արմատոյ . զինչ բարի գործել կարօղ իցէ կրօնաւոր անձնասուր ՚ի զգայու թիւն : Ա՚ն ՚ի միասուց՝ զոր առնէ զգայա կանութիւնն , է՛ այն , զի ո՛չ կասի երբէք , մինչև հասուցէ զկրօնաւորն ՚ի յետին թշո ուառութիւն հոգւոյ և մարմնոյ : Նակ մե ռուցումն փակեալ զկիրս յիւրեանց կոպա րի՝ հասուցանէ զկրօնաւորն առաքինու թիքը ՚ի կատարելուի : Օ՚ի զորօրինակ ան հնար է ժամանել ՚ի կատարելութիւն առանց առաքինութեց , նոյնպէս անհնար է առա նալ զառաքինութիս առանց մեռուցման :

Տ՚ը , այդ ՚ամ զոր ասես , է՛ ՚ամիւ՛ ձմարիտ . բայց քանզի այնչափ բազմապատիկ ան կարգ իղձք կան ՚ի մարդ , այնչափ անզուսպ կիրք , այնչափ զգայութիւնք , և չար յօժա րութիւնք , զինչրդ հնար է տառապելոյ կրօ նաւորին զդէմ ունել այսչափ ներհականաց՝

Ա՚ր

Որ երբեք կարօղ էիցէ մեռուցանել զայս չափ ամէհի գազանս ։ պարտ էր զսիւն և զդիւլեր կալ խարազան ՚ի ձեռին ։ Այլ չէն հինչ զարմանք , Թէ կրօնաւորք ումանք չէն մնհայեալ յանմի , և այլք ոչ հանապազորդեն ՚ի մեռուցման ։ Որդեակ , կարծես Թէ դուն իցես առաջինն ՚ի տալ զանձն կրթուէ մեռուցման ։ Հասցումբ եղէն յառաջ քան զքեզ , որք մնհայուցել զանձինս յաստիս՝ արիաբար մարտեան , և արդ վայելեն յերկինս զպտուղ մեռուցման ։ և այժմ ևս բազումք կեան ՚ի կրօնսի , որք տուեալ են զանձինս մեռուցման ։ և կան ինձն յայնմ՝ յօդուտ իւրեանց , և ՚ի խնդուքն իմ ։ Այլ մի Թուիեցի զքեզ խիստ լինի և անշուր , Թէ պարտ է հանապազ զինն ՚ի ձեռին կալ ։ Այլ Թէ աստի կեանք , (ըստ ասելոյն յօթեայ ծառայի իմոյ) է անդադար պատերազմ ։ ապա կեաըն է անդադար պատերազմիլ ։ ՚Ի պաշարիլ քաղաքի Թէ Թշնամիք նը զցայգ և զցերեկ ՚ի վր յարձակին , պիտոյ է և պահպանդաց զսիւն և զդիւլեր կառնիլ ։ Այդ՝ Թէ կամիս զօդ պահել զքաղաք հոգւոյ քոյ , զոր զցայգ և զցերեկ բաղեաքն կիրք , որ են նը Թշնամիք , զնարդ ոչ մարանչիցես զսիւն և զդիւլեր ՚ի պաշտպանել նմ ։ Այլ Թէ առ առնուլ դրեակ մի յերկրի , այնչափ Ճիգն յանձն առնուն , մինչև դնել զնկեանս , քեզ զիարդ մեծ Թուիցի մեռուցումն անձին ՚ի ստանալ զերկինս ։ Յոր անվախձան յաղթանակաւ ցնծան ։ Յուցանես

լինել քեզ կարի լաւն գործ ։ Օ՜ հնազոր՝ որ մեծ հաւատարի գաշխատութեան, վաղվաղակի լքանի ։ Ո՛չ մի երկեցուածք զքեզ քաշ- մանքեն բազմերկնեակ կրկից հակառակողաց. զի Թէպէտ զօրութք քով չես բաւական ըզ- գեմ ունել բռնութեն նոց. սակայն օգնա- կանութիւք խնդց հնարհաց ոչ միայն կարող ես պաշտպանել անձին, այլ և պարտել ըզ նոս, և ջնջել խաչառ ։ Ո՛ւր կրճնաւոր կամի, Թէ մահ գնա մահացեալ գտցէ. այլ սա- կաւք կամին զի ինեն մահացեալ ։ Ո՛վ Թէ խոր շնա դու՝ ի մեռուցմանէ՝ ի կեանս, գիարդ գառանիցիս մահացեալ՝ ի մահու ։ Օ՜ հնարին առացիկ. այնպ մեծ ես հատուցումն մեռուց մանն, մինչև արժան ես գնամ Ձիգն յանձնառ նուալ մեր նոր ։ Ո՛ւաջ զօրականն՝ ի խրախու- սել յաշխատութիւս մարտի և յաղթութէ, առեալ խոկայ զհատուցումն ։

Գ Լ · Ը ։

Հաղագս ընտրողութէ, որ վայել է կրճնաւորի ։

Ո՛րգեակ, որ ոչ ունի առ իւր կշիռ արդար, դիւրաւ սխալէ՝ ի կշռելն ։ Այն պէս որ յառաւ իւր ոչ ունի ընտրողուէ, այն պէս սխալէ, որ բազում անգամ չէ հնար ելս գտանել ։ Ո՛վ Թէ կարի լաւն մեղկ ես՝ ի ձնշել զմտրմնդ, վաղվաղակի խակ տեսցես, զի ապստամբեսցի և անկուշեսցէ ։ Ո՛վ Թէ անընտրողութէ զնա գանեսցես, նուաղես ցի, և ոչ ես կարող լինի քառնալ զբեռն, և

ծառայել հոգւոյդ։ Ո՛չ ընտրողութիւն պէտք
են քեզ. որ ուսուցանէ արդար կշիռ վարել.
զի մի առաւելուցու և մի նուազեցուն՝ զքո
ժանն. և այս է աղն՝ որով համեմին ուռք մարդ
կան, զի իցեն առաքինի և լինիմ հաճելի։ Ընդ
անգամ որ չափով դնայ, յառաջ հասանէ
քան զնրաւարն յերեսաց։ Ա՛ւ զի որ ան
ընտրողութիւն վտանգ, թէ ո՛չ անկանի,
ասկայն պարտասի. և այնպէս կամ ո՛չ հա
սանէ, յո՛ դէմ եդեալ էր, և կամ հարստանչ
հասանէ։ Այլ որ չափով դնայ, ո՛չ դիւ
րաւ գթէ, և ո՛չ վաղ պարտասի։

Ա՛վ, քանի՛ միտս գործէ անընտրողութիւն մա
նաւանդ անձանց կրօնաւորաց և հոգևո
րաց, որք ի՛ ձիւնս, ի խոստմունս վարս, և
ի խոշտանգանս մարմնոյ՝ ո՛չ կամին առաջնոր
դել, և ո՛չ խրատ։ Այսոցիկն առնել լինի հա
ճոյակին ինչ, ի լսել զանձինս պահօք, ձաղ
կանօք, խարազնադեղութիւք, և հակումամբ
առելւոյ քան զարժանն։ Քայց խոթելին՝ զի
քարին՝ որ ընտրողութիւն գործի՝ առաքինու
թիւն է, և լինի հաճելի. իսկ որ անընտրո
զութիւն, մեղութիւն է, և լինի անհաճոյ։ Ա՛յ
հոգւոյ եռանդն է այս նոյն, այլ անընտրո
զութիւն զայրոյթ. որովհետև՝ ի սուղ ժա
մանակի այնպէս տկարանայ, որ անձանց և
այլոց լինին անպիտան։ Այլ ի ձիւսվարել կա
րի իմն խթանի զերիվարն, կամի զձանա
պարհայն. զոր չիրաւի թողացուցանեմ՝ ի
պատիժ հպարտ անընտրողութեանն. զի թէ
խոնարհեալ էին խոստովանահոյդ իւրեանց

կիմ մեծաւորաց՝ անսալ առաջնորդութե՛ն նոյ
ի՛ հոգևոր Հանապարհի , ո՛չ արդեօք ան_
կանելին յայնչափ անկարգութի՛ս : Զ՛զանց
պարտ է այնպիսի լինել , որ նկուն արասցեն
ո՛չ զբնութի՛ն , այլ զախտս քնութե՛ : Վա՛յ
նո՛ր լաւ ևս առնելին . և քանի՛ առաւել Հա
ճոյ լիներ ինձ , եթէ միաբանելին զձգունս
խրատանց ընդ երկու երևելի առաքինութի՛ս .
ընդ խոնարհութե՛ , Հպատակեալ կարծեաց
հոգևոր Հարց խրատանց՝ զի առաջնորդես_
ցեն նոյ . և ընդ հնազանդութե՛ կատարելով
զպատուհեր նոյ : Յայսիսի առաջնորդութե՛
դնային ապահովագոյն , և առանային առա
ւելագոյն արդիւնս : Ա՛յլ ոք երբեք եղև՝ ո՛չ
քաջ առաջնորդ , և ո՛չ քաջ դատաւոր
անձին :

Արդ ևս սկսաւմն գործոյն բազումք ի՛
նոցանէ , որք ի՛ հոգևոր կեանս ինքնագլ
խաւ կամին առաջնորդել անձանց . և այն
է , զի տուեալ զանձինս ի՛նիհարացուցա_
նել անչափ զմարմինն , այնուհետև չի՛ ինչ
նոյ փոյթ զախտից հոգւոյ : Այլ թէ չկայր
ինչ այլ՝ բայց ևթէ չկամիլն ի՛ հոգևոր Հա_
նապարհի զառաջնորդութի՛ն այնոց , որոց ե_
տուն իշխանութի՛ն առաջնորդել փխկ իմ ,
ո՛չ իցե այս պակասութի՛ն յառաջեկեալ ի՛
Հպարտութե՛ , և սխալ կամաց վտանգաւոր
յոյժ : Ա՛րդ՝ զի՛նչ օգուտ իցե կրօնաւորի
քուրձ զգենուլ ի՛ վե՛ր մարմնոյ , և յոգւոյն
պինդ ունել զիւր կամս , որ է սխորժակ
անկարդ : Ա՛ող զայն՝ զի բազում անգամ

մնափառութին դըդէ՝ առաւել միտ դնել ձը
գանց արտաքնոց՝ որ երևին այլոց, թէպէտ
և անընտրողութ գործին. քան ներքնոց, զոր
այլք ոչ տեսանեն, քայց ես տեսանեմ, և
մեծ համարիմ զայն. որովհետև յայս իմ
ոչ այնչափ մեծարգի է խաղութի վարուց,
որչափ մեռուցումն ախտից հոգւոյ։

Այլ և ինձան, զոր անընտրողք առնեն
այլոց, չի՛ ինչ փոքր. վ՛ն ղի որք զհետ
երթան օրինակաց նոցն, նմանիլով լինին ան-
ընտրողութեն, որ է մեղութի, և պատճառ
քաղցմ փնասուց։ Այլք տեսեալ զդժպա
տեհութիս և զիւիմանդութիս, յոր անկան՝
որք անճնաոտեալն էին ի՛ ձէռնս, նահան-
ջին յայսպիսի քարի և՝ եթ գործոց, երկուց-
եալ ընթ և ինքեանք փնաս գործիցեն առող
ջութե անձանց։ Այլ ոչ ամենեքին գիտեն
որոշել. թէ այնք չարիք ոչ ի՛ ձէռնս յա-
ռաջ եկին. այլ յանընտրողութէ, և՛ ի հպար
տութէ այնց, որք ոչ յայտնեն զիւրեանց իրս՝
ում պարտեին։ Այր ոչ զգուշանայ յայսմի-
նէ՝ որ չար է անձին, և փնասակար այլոց,
վձարել ունի վ՛ն անձին և վ՛ն այլոց։

Տ՛ը, որովհետև մարմինն է մի յերկից գլխա
ւոր թշնամեաց մերոց, և այնպէս նեղա-
ցուցիչ, որ գտիւ և գիշեր դարանակալ
է մեր, զնաթրդ ոչ կամի՝ զի չարչարես-
ցի։ Ոչայ ես ի բազմաց՝ ասել, թէ որ
կարի ինձ խնայէ ի մարմին իւր, մեռա-
նի զՀշնամի իւր, և զգրգռէ զնա պատե-
րազմիլ ընդն։ Այս ոչ լաւ և է, թէ
մար-

մարտիցուք ընդ նմա . զի մի յարիցէ ՚ի վէր
մեր , և խոովեսցէ զմեզ : Այլ չիք վտանգ
տարապայման նիհարացուցանելոյ զնա . զի
զի եաւ է ՚ինձ գիրս , Թէ ո՛չ ոք երբեք ա-
տեայ զմարմին իւր : Այդպէսկ , ասէ գիրդ և
ղայս ասեն , Թէ պաշտօնին ինձ մատուցելոյ
պարտ է լինել բանաւոր և ընտրողութ , զի
մի՛ անցցէ ըստ պայմանաւոր սահմանն : Կամիմ
զի մարմինն Ճնշեսցի և պատժեսցի , քայց
ընտրողութիւն և չափաւորութ . և Թէպետ
մարմինն Թշնամի է քոյ , քայց յիշեա , զի է
և գործի Հոգւոյ : Ա՛յ այնպէս պարտ է նի
հարացուցանել զնա , զի մի՛ ապստամբեսցի ՚ի
Հոգւոյ . և միանգամայն կարօղ լինի ծառայել
նմ՚ի գործանդ : Այլ Թէ գուն տարապայ-
մանս տանջես զնա , հիւանդանայ . և այնպէս
ո՛չ միայն տկարանայ ծառայել քեզ , այլ և
հարկ լինի այլոց ծառայել նմա : Այդ քա-
րոզ գնալ պիտոյ է ՚ի ծայրից խորշիլ ,
ոմանս յայտնի փորձէ ստանալ ( )
էլուցուն մեզս ՚ի մեզանէ վէր . և են
պինք , որոց տկրել է նա . Այլ զորս տա-
տաքոյ են ցանցել նոքա , փորձէ պատրուակաւ
քարոզ ՚ի կործանումն . առաջի եդեալ նոքա ,
Թէ յարգական լինի կրօնաւորաց , և վայել
չական , քան Ճնշել զմարմինն յերկար տրտ-
նութ , խիստ խարազնադեցութ , և այլովք
Ճգամբք . ոչ արարին նմա հարքն անապատի ,
որք արդ վայելեն յերկինս , և ՚ի զինուո-
րեալ եկեղեցւոյ եղեն մեծանուն : Այլ ոչ
առաջի առնէ խորամանկ Թշնամին , Թէ

ոչ զի այս գործք լինիցին բարի և լինաձ հաճելի, հարկ է զի լիցին չափով ընտրողաւք։ և ոչ առաջի առնեն, թէ մի՛ զի խառնուրդք և զօրութիւն մարդկան չէին հաւասար, էր անկ ամենեցուն զնոյն առնել։ իբր զի որ միւսոյն է չափաւոր, միւսումն է չափազանց։ և ոչ առաջի դնեն, թէ հարկ է մի՛ այսր խորհուրդ հարցանել՝ ի հոգևոր հարց։ առանց որոյ ոչ ոք գնայ անքոյթ ըստ ճանապարհ հոգևոր։ Այդեակ, մի՛ զի սատանայ հնարի քեւ խաբել զքեզ։ եթէ ոչ կամիս խաբիլ՝ ինձանէ, ի ջերմեռանդութիւս և՝ ի ճգնութիւն քո՝ մի՛ վըստահանար յանձն։

Ասել է եւս կրօնաւորի յայտ՝ ի գործս իւր գնալ ընտրողութիւք, զի ըստ կանոնադրութիւք գոլով, պահանջէն իրաւունք, զի յայտ գործք իւր իցեն կանոնեալ։ և այս է գնալ ընտրողութիւք։ Այլ եւս պարտ է, զի յայտ առաք կրօնաւորի լինիցին՝ ի փառս իմ։ իսկ զի՞նչ փառք իցեն ինձ, եթէ լինիցին մարդկան, և առանց ընտրողութ։ Որ ոչն է ինձ հաճոյ, էլ ինձ՝ ի փառս և՝ ի պատիւ։ Ցեսարդ, սրդեակ, եթէ անընտրողութիւն՝ ի պահս՝ ի ճգնութիս, և յայլ այսպիսի բարի գործս այսչափ անհաճոյ է ինձ։ քանի՞ առաւել անհաճոյ լինիցի, եթէ անընտրող իցէ կրօնաւորն յուսել՝ յերմնել՝ ի ինքեան, և յայլ գործս, որք չէն յիւրեանց բարի, այլ անտարբեր։ Զանի՞ առաւել անհաճոյ լինիցի, եթէ ի գործս՝ որ չար են, առնիցէ աւելացանցուն և անընտրողութ։ Եթէ անընտրո-

բողոքին յիւրմէ ե չար, ապա ըլ չարի լծոր
դեալ՝ չար ևս լինի, և ինձ առաւել ևս ան
հաճոյ։

Ընտրողութիւն ե հարկաւոր, եթէ մեծա
ւորաց՝ որք առաջնորդեն, և եթէ հպա
տակաց՝ որք առաջնորդին։ Մեծաւորաց՝
ընտրողութիւն որ դուստր ե դորովանին գթոյ,
ուսուցանել լինել դորովական հայր, կարե
կից լինել հպատակաց, չծանրաբեռնել ըզ
նս աւելի քան զարժանն, և քան զկար զո
րութիւն նոց։ Իսկ հպատակաց ուսուցանել ընտ
րողութիւն պատկառիլ՝ պատուել, և հնա
զանդիլ մեծաւորաց։ Իսկ, քանի՞ անհա
ճոյ ե ինձ տեսանել զհպատակ զոք՝ որ ան
ընտրողութիւն գնայ ըլ իւր մեծաւորս։ Ան
ընտրողութիւն՝ որ դուստրն ե անգթութիւն,
և քոյր խստասրտութիւն, հպատակին չարչա
րել զիւր մեծաւորս, ցուցեալ զանձն դժկա
մակ ի հնազանդութիւն, և ցուի ի բարեկար
գութիւն։ Իսկ դիտեմ ես, քանի՞ հեծու
թիւնք և հառաչանք տառապելոց մեծաւո
րաց հասանեն յերկինս, վն խստութե հպա
տակաց։ բայց վայ որոց լինին այնմ պատ
ճառ։ Ընդհանարտութիւն որ մեծաւորաց
լինի՝ ինձ լինի. և քննել գնա և պատժել,
ինձ հասանի։

Գ. Լ. Ա։

Յաղագս անպարբերութեանն, որ հարկաւոր է կրօնաւորի։

Ա՛րդեակ, բազում անգամ լուեալ է քոյ, Թէ կրօնն է դպրոց կատարելութեան. և արդարև այդ այդպէս է։ Ա՛յլ որք մտանեն ոչ յայն՝ չեն կատարեալ. այլ մտանեն՝ ի լինել կատարեալ՝ ի կրօնաւորական բարեկարգութիւն։ Ա՛շակերտն՝ որ սկիզբն առնէ գնալ՝ ի դպրոց, ոչ այլ ինչ խնդրէ, քայց եւս լինել՝ ի տգիտութիւնէ, զի ապա կարող լինի յառաջել յայլ գիտութիւնս։ Ո՛ միջոցք հատանելոյ առ այս իւր վախճան, չասէ, Թէ կամիմ ուսանիլ զայս ինչ կանուն. կարդալ զայն ինչ գիրս, և առնուլ զայն ինչ դաս. այլ է անտարբեր. և զայսր ամի հոգ Թողու բաղդաւիճն իւրում ուսուցչի. շատ է նմա լինել պատրաստական՝ ի կատարումն ամի, զոր ուսուցիչն ձեռ պատուիրէ։ Ա՛յնպէս ոչ գնոյն առնէ կրօնաւորն, ոչ եւս եւս յանկատարութեան։ այլ բազումն սխալէ՝ ի կրօնաւորական բարեկարգութեանէ։ Ա՛ւր գործ այն է, զի փափաք և անձուկ ունիցի կատարելութեանէ. քայց՝ ի միջոցս՝ որ սեպհական են կրօնին, պարտ է նմա լինել անտարբեր. և զհոգն Թողուլ՝ ի մեծաւորն, որ առաջնորդ է նմ։ Ա՛յդ՝ այն կրօնաւոր է անտարբեր. որոյ կիրք հանգիստացեալ կան, և ոչ միտեն յայս ինչ քան յայն ինչ. այլ են պատրաստական՝ ի կա-

կատարումն ամի, որ ի մեծաւորէ իւրմէ պատուհասի։

Անհատքերութիւնն դուստր է յանձնարարութեան կամաց, և առանց սը՛ չկարէ կալ նա. մինչ զի կրօնաւորն՝ որ չէ քաղցրացուցիչ յանձն եղեալ՝ եթէ ըստ անձին, և եթէ ըստ իրողութեց իւրոց՝ ի հաճոյս իմ, և մեծաւորացն՝ որք կան ի տեղի իմ, չէ և չասի անհատ քեր։ Այլ, քանի՞ բարկացուցանէ զնա կրօնաւորն, որ՝ թէ պատուհասի ինչ նիմ՝ ի մեծաւորէն, ասէ յօժարամիտ լինել՝ ի կատարումն, բայց և կամի զայս ինչ կիմ զայն ինչ. և թէ ոչ շնորհի, գանդատէ, դժկամակի, և երբեմն զանց առնէ կատարել զպատուհասեանն նիմ։ Այլ է այս յանձնարարութի կամաց, և ոչ անհատքերութեն. այլ ազգ ինչ դաշնագրութե։ Այր ոք՝ ի յանձն առնուլն զհնազանդութե, ՝ի վր բերէ, (բայց.) կամի ցածագին վճառ ընդունել։ Ասէր՝ առնեմ, բայց կամիմ, կիմ կամիմ, ցուցանէ թէ ան մեռ ես ի քեզ, և դեռ չես հրաժարեալ ՝ի կամաց քոց։ Այլ և յոմն, յորժամ այր երէց անձինդ, ՝ի սակարկել ըստ մարդկան զգոյն ասէիր, թէ կամիմ կիմ կամիմ։ Այսպա կամ դու ոչ թողեր զն. կիմ ոչ եթող զքեզ։ Այսպէս գնել զմի ոմն յերկուս ասպանդակս, և ծառայել երկուց տէրանց։ Այլ թողու ն, զորս ոչն կամին թողեալ լինել՝ ինամանէ։ Տ՛ր, թէ անտարբեր եմ ես, և պատրաստական առ առնել զպատուհասեանն ինձ, ով ապահովէ զիս, թէ լաւ ես իցէ այն վճռ

հոգւոյ և հանգստի իմոյ : Արդեակ , թէ ջանասցես դու առնել յո միտէ յօժարութեանդ , ով ապահովել զքեզ , թէ այդ լաւ ևս իցէ վո հոգւոյ և հանգստի քոյ : (2)Զոմն հոգ ւոյ դայ չինէն , և զայն հաղորդեմ միա ցելոյն ընդ մեծաւորի՝ զոր ետուն նմա՛ի կրօնի : Արդ՝ թէ դու առ ի չգոյէ անտարբերուե թատնուս ի նմանէ , վրէպ գտանիս յամ պարդևաց և չնորհաց , զոր չնորհեմն հպա տակաց ձեռամբ մեծաւորաց : Այլ ևս , թէ արդարև որդի ես դու հնազանդուե , լաւ կա մաբել ունիս զայմ՝ զոր քո մեծաւորդ պատ ուիրէ . երբ չերևինն ինչ մեղք . և թէ ես անտարբեր , յօժարամիտ պարտապան ես կատարել զայն . զի թէ կայցէ ինչ անդ որ խաղումն , ոչ քոյ է , և ոչ քեզ համարի՛ ի յանցանս , և ոչ յայս սակս կորուսանես զարդիւնս : Արծնաւոր բարի ոչ քննէ , թէ հրամայեալն լաւ իցէ , թէ չոռի . շատ է նմա՛յն , զի մեծաւորին լաւ թուիցի :

Ասն ոմանք , որոց խիստ թուիւ կալ՝ ուր հնազանդութիւն կամի , և գործել զոր մեծաւորն յանկաւոր համարի առ իմ ծա ռայութիւն . վասն այսորիկ խոտովին , և գրժ գոհեն , առագրեալ զայս իւրեանց խոր ոմովութիւն և դժգոհանս՝ տեղւոյն՝ յոր կան , կիմանձանց՝ ընդ որս կենցաղին , կիմպաշտօ նին՝ զոր վարեն . վայ և ժամին փոխել զտե ղին կիմ զպաշտօնն : Այլ բարեաց դարմանա ծն , յորժամ պատճառ հիմանդութեան ոչ գտանի , զի այս ձանապարհ է բուժելոյ . զոա-

գտանել պիտի զսկիզբն հիմանդութեն, որ
են անմեռ կիրք, յառաջ եկեալք յինքնա-
սիրութէ. և այն է, զի կրօնաւորն չէ ան-
տարբեր, և ոչ բոլորովին յանձն ի կամ
մեծաւորին. համարիցիս, թէ այլ տեղի
մեռուսցի զայդ քո անկարգ կիրս. կիմ թէ
բարձցի՞ ի քէն զինքնասիրութիդ. վոխեցն
զմահիձն՝ ոչ բառնայ զտենդ չերմուտին.
այլ երբեմն առաւելու և. և թէպետ այն
փոփոխութէ թուի թէ առ վայր մի մեղ-
մ զտասն, բայց փութով դառնայ մեծ
և տագնապաւ. այս անցք անցանեն և ընդ
կրօնաւորն. որ ընդ իւր ունի զպատճառ իւ-
րոյ անհանգստութէն, որ են անկարգ կիրք.
և թէ զայս չար արմատ ոչ կարես տապա-
լաւ մեռուցմամն, որչափ և փոխեսցես զտե-
ղիդ, միշտ և և յոռասցիս. վ՛ն զի հիմանդ-
դութիւն որչափ յամենայ, այնչափ զօրանայ,
և դու վնէպ գտցիս յանտարբերուէ. այլ
ասա ինձ. եթէ լինելիր փոխեալ այլուր, կի՞
թէ փոխէին զքո պաշտօնդ. սակայն և այն
պէս գտանէիր անհանգիստ, և չար և, ոչ
յոլովակի պատահէ, զինչ արդեօք առ-
նէիր. եթէ խնդրէիր և անտի և երթալ
այլուր, այդ լինէր աստանդիլ խոպառ ի
ինաս քո, և ի չար օրինակ այլոց. սակ թէ
չանայիր մահացուցանել զքեզ ուր կաս, և
բառնալ զառիթ անհանգստուէ քոյ, զայդ
կարող ես առնել՝ յոր վայր եդ զքեզ Հնա-
զանդութիւն, չերթեալ ի խնդիր թշուա-
ռութեց որ արտաքոյ՝ և չինութէ գործել

որոց

որոց ձանձրանայիցեն զքեզ անհանգիստ, անմեռ, և յանդիմանեսցեն զքեզ։ Յորում չէք եռանդն Թէպետև յերկինս իցէ ը հրբեշտակս, սակայն և այնպէս եղիցի ի ծուփս։ Ա յլք այնպէս կասկած են ոչ ասեն ինչ, որ իբրև տեսանեն Թէ մեծաւորն կամ ի փոխել ինն անտի, խռովին և գժգոհին. և որ չար ևս է, կարծեալ Թէ յայնմ վայրի օգուտ գործեն՝ և ինձ ծառայեն, հասին զմեծաւորն անխոհեմ, և աննախանձաւոր. և եթէ ընդէմ կամաց իւրեանց առաքին այլուր, ոչ միտ դնեն գործոյ ինչ, խոռովեն զայլս, և կեան ի ծուփս։ Հնար ինչ իցէ այսպէս ընչին համարել զանտարբերութիւն, որ պահէն ե կրօնաւորի։ Ի կոչել իմում զքեզ ի կրօն, ուր դու կամիս՝ անդ քնակեցուցանել զքեզ խոստացայ, Թէ ուր եան կամիս։ Վասն ցուցանես, Թէ ի ծառայել ինձ, առաւել զքո հաձոյսդ խնդրես՝ քան զիմ։ Ա վ Թշուառութիւն. չէք կրօնաւոր, որ ոչ համարի և խոստովանի Թէ բարի է, նա՝ հարկ է իմում ծառայի անտարբեր լինել, և չիս յանձն. բայց ի գործ մատուցեալ՝ ամ ոք գժոխարին։ Օ ինչ օգուտ է հեծելոյն ունել աչխոյժ երիվար. եթէ չԹողու նա՝ վարել ը կամն։ Օ ինչ պիտի ինձ ծառայ, Թէպետև ձարտար, եԹէ չԹողու ինձ ի գործ արկանել. և չկամի առնել՝ ոչ եան կամիս։

Ա սա ինձ ուրեակ. ոչ լաւ իցէ քրիստոնէի, յայնմ՝ որ չի հրամայեալ կամ արգե-

դեղեալ յօդինսայ՝ կալ անտարբեր . և պատ
րաստական առ ընդունել յիմոց ձեռաց՝ որ
ինչ հաճոյ է ինձ . որպիսի են , զաւակս ու
նել կիմ չունել , առողջ լինել կիմ հիւանդ ։
Այրի իսկ քաջ . զի ոչ գիտեալով ներ , որ ա
ռաւել օգուտ իցէ փրկութեանն հոգւոյ իւրոյ ,
պարտ է նմա թողուլ յիս . և այս է լինել
անտարբեր ։ Ով Աշմարիտ իցէ այս , ոչ է
իսկ , զիարդ դու կրծնաւորդ ջանաս զայս
սրտաւորութիւն առնել , և ոչ զայն . յայս
ինչ տեղի բնակել , և ոչ յայն ինչ ։ Օ՛ թ
գիտես , որ լաւ իցէ փրկութեանն , հանգստի՝
և կատարելութեանն քոյ ։ Որ ոք չէ անտար
բեր , դժուարայուցանէ զառաքինութիւնն
և առնէ տարժանաւոր ։ Որ ոք չէ անտար
բեր , և ոչ է յանձն յիշխանաւորս իւր , յո
լովակի հետամուտ լինի գործոյ , որում չէ
ձեռնհաս ։ վ՛ն զի ոչ ոք է ուղիղ դատաւոր
անձին , վ՛ն ըղձին՝ որ խաբեն զնա ։ Որ ոք
չէ անտարբեր , թիւրեն զկարգ ուղիղ ա
ռաքինութեանն . իբր զի ոչ պատշաճեալ ներ
զիւր կամն կամաց մեծաւորին , ոչ արժանն
եր , այնուհետեւ հարկի մեծաւորն զիւրն
պատշաճել կամաց նոր ։ Որ ոք չէ անտար
բեր՝ չէ հնար նմա լինել հոգեւոր և ջերմե
ռանդն ։ Որ ոք չէ անտարբեր , յոլովակի
է և հիքնադլուխ ։

❦ ❦ ❦

Գ. Լ. Ժ.

Յաղագս պարկեշտութեան. որ հարկաւոր է կրօնաւորի:

Որդեակ, պարկեշտութիւնն կրօնաւորական է քարոզ լինէ լռիկ, քայլ թափանցանց և աղմուկ. որ ոմն այլոյ անուն ընդ մտանէ՝ ի սիրտ մարդոյ. և խոցեալ զնա՝ առնէ զարմանագործութիւն. և որչափ կարելիքն խոցէ, այնչափ առաւել է պիտանի. և օգտէ ոչ լսողին միայն զայն քարոզ, այլ և առնողին: Այս ըստ պարկեշտութեան պահէ կրօնաւորն՝ ի հոգևորութեան. և այնպէս առ փուխ առադրէ զնա, և զգաստ, մինչև առ ինքն՝ բուրէ անուշահոտութեան եւանգան: Այ՛ կրօնաւորի և զարդ ընտրհաշուք, որ առ մեծաղաց առնէ զնա սիրելի և անձկալի: Ասէ ինձ՝ որ հայիմն՝ ի պարկեշտութեան ներքին, յորմէ ելանէ արտաքինն, այնպէս է հաձոյական, մինչև զհնարքն անել ընդ կենակցութեան նոր: Այս ևս կրօնաւոր պարկեշտ՝ այնոյ մեծարու է յաչս այլոց, մինչև զնա, յոյր աղերս մատչի, ընդունել նմա: Որդ՝ թէ մարդիկ այսչափ ինչ առնեն ընդ կրօնաւոր պարկեշտ, զինչ առնիցեմ ես ընդ նա, որ՝ ի սակս սիրոյ իմոյ պարկեշտութիւն զնայնա. զինչ ոչ ընդունիցի յինէն, որ զեր ի վերոյ սիրելին է ինձ, և հաճելի:

Այլս ևս առնէ զարմանագործութիւն: Ամէն որ յաչխարհի այնպէս ցոփ, և խառնաշաղնաց, որ տեսեալ զկրօնաւոր պարկեշտ՝

ոչ

ոչ զգաստասցի, և առանց լինչ լսելոյ 'ինքը
մանկ՝ ինքնին 'ի պարկեշտութեի յարդարես
ցի։ քանզի ամօթ Թուի նման Թէ առաջի
պարկեշտ կրօնաւորին ոչ և ինքն պարկեշտ
լինիցի։ Եւ ևս պարկեշտուին խոցէ զսիրտ՝
միւս ևս օգտակարագոյն խոցմամբ։ Իբր զի
ձգէ զայլս քաղցրութիւք յեռանդն՝ և 'ի հե
ռևուն վարուց բարեաց։ և ոչ Թողու զնա,
մինչև Հասուցանէ 'ի կատարելումն ներքին
մարդոյ։ յորում է ձշմարիտ խաղաղութի և
Հանգիստ սրտի։ որ քան զամ ըղձալին է յաս
տի կեանս։ որովհետև պարկեշտուին պտ
ղաւորութիւնն է, և լաւ ևս քարոզէ քան զբե
զու։ Ոչ արդարասցի կրօնաւոր, որ ոչ քա
րոզէ այլոց իւրով պարկեշտութիւք։

Ո սորին Հակառակին՝ ցոփութիւնն ևս կրօ
նաւորի՝ խոցէ զսիրտ։ և խոցուածոք
իւր յոյժ են մեսասակար, եթէ այնմ՝ յոր
գտանի։ և եթէ այնմ՝ որ տեսանէ։ Ո՛ե
տես երբեք զկրօնաւոր ոք ցոփ և խառնապղ
նաց, լինել միանգամայն Հոգևոր և եռանդ
նոտ։ Ցոփութիւն միշտ ըստ իւր ունի զյանդգ
նութի, զլրբութի, և զանհնազանդի։ Ո՞րդ՝ զի՞նչ
Հոգի եռանդան լինիցի, ուր կայցեն ախտք
այսպիսի Հակառակք եռանդան։ Ցոփն յայլս
այլոց ոչ միայն չի՛ մեծարուի, այլ և առհաս
ցուն է ծանակ։ և որ ևս է, ընկոյզ առնի
զյարդ իւրոյ կրօնի, և զբարի անուն նր։
զոր առացան այլք առաքինութիւք, և պար
կեշտութիւք։ Եւ ևս ցոփն ոչ միայն վնասէ
այլոց, այլ և Հրապուրէ զնա 'ի խնդհնդուի,

և ևս

ես առաւել զՅակոբն . որք օրհնասոր կա
մարին անձանց զչարն՝ զոր տեսանեն՝ ի կրօ
նաւորս ։ Այլ արդ՝ քեզին դատ արա , որոյ
պատժոյ էցէ արժանի , որ ընտրեալ գոլով
լինել աղ և լոյս Ցի , զի պահեսցէ իւրով
քարի օրհնակաւ զՅիկս , ցոփութիւնք իւրով
ձգիցէ զայլս յանկարգութիւնս և ՚ի դժպա
տեհութիւնս ։ Կրօնաւորք ցոփ՝ ատելի է ամ
իմաստնոց և Հոգեսիրաց . որք այնպէս խո
ցին ՚ի սիրտ , մինչև առ ամենեցուն շառաչու
նել նոք ։ Արդ՝ զիարդ հաճոյասցի ինձ , ծա
ռայ գոլով իմ , քնակեալ ՚ի տան իմում ։
Պարծանք են իշխանաւորի՝ թէ ընտանիք
իւր էցեն պարկեշտ , և ամենեսեան . ոչ և
նախատինք են նմ , եթէ էցեն ցոփ , և աղ
ձաո ։ Այսպէս պարկեշտուն կրօնաւորաց ,
որ են իմ ընտանիք , լինին ինձ ՚ի պարծանս ,
և ՚ի պատիւ . ոչ և ցոփութիւն նոց , լինին ինձ
՚ի նախատինս ։

Տէր , լուաք ՚ի բազմից ասել , թէ շատ է
քեզ՝ զի նեղբինն մարդոյ էցէ քարի . և
հաճոյ է քեզ սիրտ նոր , միայն թէ էցէ ու
ղիղ ։ Ով այդպէս է . ապա մի անհաճոյ
թուիեսցի քեզ , եթէ կրօնաւոր ոք չիցէ ըս
արտաքնոյն բարեկիր և պարկեշտ , միայն
թէ սիրտ և նեղբինն նոր էցեն ուղիղ և բա
րեկարգ ։ Արդեաք , եթէ կարծես , թէ
այնպէս բերկրիմ ես ըս սիրտ բարի , որ այլ
զարտաքինն պարկեշտութիւնն նոր չէ լինչ ինձ
փոյթ , խաբիս . վ՛ն զի զերկաքանչիւրն
ինդրեմ . թէպէտ կրօնաւորն՝ որոյ ուղիղ

է սիրտ, Հաստատակ օրինօք այնպիսին և յայտ տաքինս է պարկեշտ։ ոմն և որոյ անկարգ է սիրտ, ղեղմ են նմ և արտաքինք։ Այլ և ս կրօնաւորն պարտապան է շինել զընկերս։ վնյ Թէպետ և ուղիղ և բարի իցէ նր սիրտ, սակայն ոչ կարօղանայ շինել զընկերս, որք ոչ տեսանեն զնեղըքինն։ ապա Հարկ է նմս Հաձել, և շինել զնս արտաքինն պարկեշտու Թիք յորմէ խմաստասիրեն նոքա զնեղըքինն։ Այդ Թէ արտաքինն կրօնաւորին էցէ ան կարգ, Համարիցին և զնեղըքինն նր նոյն պէս։ և այնպէս փոխանակ շինուէ առցեն դայԹակղուԹիւն։

Ման կրօնաւորք, որք քաջ Ջանան երևիլ միշտ պարկեշտք, և բարեկիրք։ այլ ան Հոգի են յարդարել և կարգել զնդձն և զա խորժակս սրտի։ Ոչ այս պարկեշտուԹ, զոր խնդրեմ ես 'ի կրօնաւորն։ մ զն Թէ կամի նա երևիլ խոնարհ և պարկեշտ, զն գովեսցի յայլոց։ այդ լինի պարկեշտուԹ փարիսեցա կան, որ վաՃառի մարդկան գիւրագին։ և ոչ լինի նմ Հատուցումն յերկինս, մ զն ընելոյ գնոց նր անարգ և երկրաւոր։ Այսպէս Թէ կամի երևիլ պարկեշտ 'ի շինուԹիւն ընկերաց, կամ 'ի չգայԹակղեցուցանել զնս, այս է պարկեշտուԹիւն Ջանահնար, բռնանկան, և ծախաւտուն։ ՊարկեշտուԹիւն ինձ Հաձոյական՝ է բարեկարգուԹիւն արտաքին և վայելչուԹիւն վարուց, որ յառաջագոյ 'ի նեղըքին բարեկարգուԹէ, որով ամ կիրք են Հալատակ բանին։ Այս պարկեշտուԹ տայ

կրօնաւորի մեծարոյութեի յարդական. սա է պատշաճող կրօնաւորական վիճակի, որ առնէ զնա շնորհաշուք և արդոյ յաչս աշխարհականաց. սա ընկերէ կրօնաւորի ըզտիւր և զպիշերը, եթէ կայ յեկեղեցւոջ, և եթէ դադարէ 'ի խոսի։ Եթէ ուտէ կրօնաւորն, եթէ ըմպէ, եթէ խօսի, և եթէ զբնայ, միշտ պարկեշտուհին առ նմի կայ։

Ա՛րդեակ, կամիս միջոց դիւրին բայց զօրաւոր՝ առ ստանալ զպարկեշտուհի, զնա գնալ առաջի իմ. այս է, յամառս քո, եթէ գաղտնի իցեն՝ և եթէ յայտնի, եթէ 'ի տունջեան և եթէ 'ի դիշերի, եթէ առանձինն, և եթէ ընկերի. խորհեաց, զի կաս առաջի իմ, և ես զամն տեսանեմ, ոչ և է խոկ։ Օ այս արարեալ պատկառեցիս յերեսաց իմոց՝ սակ կամ առնել ինչ անվայելուչ և անարժան քումմ վիճակի։

Գ Լ. Ժ Ա.։

Յաղագս առաքինութեանց աղօնից։

Ա՛րդեակ, ձշմարիտ է առացեալն ոմանց. Թէ ազօթքն է ինձ զոհ. և սընայի հարուճածք, և հոգւոյ մատուցողին զօրավիգն և քաջալեր։ Ա՛րդ զոհն՝ ոչ զի լիցի 'ի հատանուշից՝ պիտոյ է նմի լինել ըստ կամաց ընդունողին, և ոչ թէ մատուցողին։ Ա՛ռ ակ յոր դոր քո յաղօթս՝ լինելոց է սերտ յօժարուի հաձոյ լինելոց նոր ինձ և ոչ այլոց, և ոչ անձին իսկ. և սիրելեայ լինիս հաձոյասցի, եթէ

թէ արասցես աղօթս ըստ կամս իմ. թէպէտ
և ոչ կայցէ քո անդ միխիթարուն ։ Օ ոհգ
առաքինիք մեռանիլն ըստ պատուիրելոյ Քրիս
ղիկոս. և մեռուցիչք նոցա այլ ինչ ընդրեին
ի պաշտօնակից, քայց զի զոհք իւրեանց մա
տուցին ըստ նմ կամացն ։ Հակառակ է այսմ
սատանայ. որ պէսպէս միջոցօք հնարի խա
փանել զայս հաճոյական զոհ աղօթից.
մերթ երևեցուցել զնա քեզ կարի ինն դժ
ուարին, զի զանց զնուազ արասցես. մերթ
հատանեցուցեալ, թէ չէ դէպ ժամանակ,
զի յապաղեացես. մերթ առաջի արարեալ
ոմն ինասակար ինն առողջութե, զի արհա
մարհեացես ։ Այլ չէն ինչ զարմանք, զի ա
ղօթք հարուճածք են նմա. վասն սատանայ
մեծապէս երկնչի ի նմանէ ։ Այլ որչափ
առելի է նմա, այնչափ սիրելի լուցի կրօնա
ւորի. զի աղօթքն կերակուր է կազդուրիչ
հոգւոյ նր ։

Առաքինութիւն աղօթից այսպէս հաճոյ է
Տեառ իմում երկնաւորի, որ մինչանելս յերկ
նից՝ պատուիրէր ետ ինձ ուսուցանել իմոց ա
շակերտաց զձև աղօթից. յոր կամ ցաւ
կոչիլ Հայր, զի ամենեքեան հաւասարձակ ղի
մեացեն առ նա ի կարիս իւրեանց. և միան
գամայն ածուածն լուցին փառաբանիչք ի
նք կրթուին աղօթից. որ այնպէս քաղցր
է նմա, մինչև յապաղէ երբեմն տալ զպարգևս
հայցեալս ինձ. զի յերկարեացեն յաղօթս ։
Այլև ինձ հաճոյ և ընտանի եղեն աղօթք.
վասն յաւետարանի գոլեցի զնա՝ և աւան

դեցի , ոչ բանիւ միայն , այլ և օրինակաւ և գործով ։ Լաւ յորժամ ի տուէ , վա՛ միա դնելոյ քարոզութե՛ , և վա՛ խօսելոյ ընդ ժո՛ղովրդեան զիրկութե՛ նոյ՝ ոչ ժամանեմ ա՛ռանձնանալ յաղօթս , ի գիշերի աղօթս առնեմ ։ Ա՛վ , ոմն ի չարիս կայ , և սաստիկ համար ունի տալ կրօնաւորն ։ որ զժամա նակն տուեալ նմա՝ ի կրօնե վա՛ աղօթից , կի՛մ ոչ ծախէ զոլորովին ի՛նձ յայնմ կրթուի ։ կի՛մ ոչ ծախէ ոմն արժանն եր , և հնար եր նմա ։ Ա՛ ամօթ նախատանաց է , ի լինել նշանի առ այլ գործս որ ի մարմնոյ պէտս՝ ժիրաժիր և խնդաւիտ գնալ ։ և ի լինել նը շանի առ աղօթս՝ հիւանդաբայլ և խոր ա կամայ բերիլ ։ Ահ դու զաղօթագ Թողուս , կի՛ չարաչար կատարես , ոչ տեսանես , զի զրկես և զայլ կրօնս՝ որ բաժանորդն են գոր ծոց կրօնի քո ։ Ա՛յլ որ ոչն խղձէ զրկել զոգ հոգի իւր յօգտէ աղօթից , ոչ խղձէ՝ զրկել և զայլս ։ Ո՛տառայ՝ որ ոչ սիրէ զՀաձոյն տէն իւրոյ՝ ոչ սիրեսցի ի՛նմանէ իւրմէ ։

Աղօթք ոչ այլ ինչ են , բայց զրոյց և տուր եաս բանաւոր ստեղծուածոց ընդ իւ րում ստեղծողն ։ որում առաջի առնէ Հա մարձակ զիւր և զայլոց կարիս , զի ոմն Հայր գորովական՝ ի Թիկունս Հասանիցէ իւրոց որդեկաց ։ Ոյժ Հաձոյ են ինձ , որք յա ղերս մատուցեալ առ Հայրն երկնաւոր ա ղօթիւք , կարդան և զսքա ընկերել նոյ՝ ի նոյն ։ Ահաձակ եմ և ընդ՝ որք յառաջ քան զկիսգն աղօթից ; խնդրեն յինէն ընդորհս

առ

առ բարւոք կատարումն . ասպա խնդրեն նե
րումն անկատարութեից իւրեանց և մեղաց .
որք խաւիանեն զպտուղ և զբարւոք եղս ա
ղօթից ։ Յաճեն զիս և նոք , որք առ բար
ւոք աղօթս առնել , ոչ միայն ի բաց թօ
թափեն զամ հոգս այլոց իւրաղութեից , որք
ցնդեն զմիտս յայս գործ բարեպաշտութե .
այլ և ջանան կալ վայելչադիր մարմնով , ի
նպաստ մտադիր և ջերմեռանդն աղօթից ։
Այս ով զի աղօթքն ե պատարագ , որ մատ
չի ոչ , առ բարւոք միտուցանել ոչ ե պարտ
զանցառնել զիւիք ։

Ամանք ոչ ընդունին զոր խնդրեն յա
ղօթս իւրեանց . զի ոչ խնդրեն զպատ
շաձն , եւոյ արժանն ե ։ Որ խնդրե զան
պիտանս և զմնասակարս հոգւոյ , ոչ խնդրե
զոր պատշաձն ե խնդրել ։ Յաղօթս պարտ
ե խնդրել զբարիս , և զիրկուքին պիտա
նիս ։ Ո անատարքեր իրս , զորս մաքթ ե ի
կիրարկանել բարիոք կիճ բարեաք , որպիսի են
պատիճ , ինչք , և առողջուի , պարտ ե խնդ
րել պայմանաւ . եթե օգուտ իցեն հոգւոյ ։
Ա առ և այս դիտե քժիշկն , քան զհիւանդն , որ
առաւել օգտակար իցե առողջուե նր . վասն
ոչ միշտ տայ զհիւանդին խնդրեալն , զի տա
ցե նմա զօգտակարն ։ Յիմմէ առաքելոյ ոչ
ի բաց արարի զիսայթ մարմնոյ , թէպետ և
բազում անդամ խնդրեաց զայն յաղօթս .
զի առաւել օգուտ երևիմ ունել զայն խայթ ։
Պիտանապէն ե կրօնաւորի լի լինել առ
դեամբք , քան կատարիլ կամաց նր ։ Որ

յաղօթս ոչ խոնարհի , յիշելով զիւր կա-
րիս , ոչ ընդունի գՀայցուՀածոն , զի ոչ Հայ
ցէ քարիսք։ Որ ոչ աղօթէ Հաստատուն Հա
ւատով , թէ կարող եմ տալ , որչափ ինչ
խնդրէ յԻնէն , ոչ ընդունի գընծորհն . զի ոչ
խնդրէ զայն ըստ արժանեացդ ։ Որ ոչ յարու-
ցանէ յաղօթս և ՚ի ՀայցուՀածս զոր առնէ ,
կամ Հոգւոյն խնդրէ , ոչ ընդունի . զի ոչ
բարւոք Հայցէ ։

Ալան և այլք , որք իբրև ոչ ընդունին վաղ
վաղակի գընծորհն զոր խնդրեն , կասին
յաղօթից . և նոյ է պնաան . զի իմ Հաստա
տեալ է ՚ի միտս առնել նոյ ընծորհս՝ աւելի քէ
զոր խնդրենն . բայց զի չտպասեն վայր մի ,
զնոսին կորուսանիցէ ՚ի յաղագս որոյ նոյ
նոյ գընծորհս , և ՚ի յարատեւել նոյ յաղօթս ,
առաւելու ՚ինձ անձուկ ստանալոյ զայն . և
իբրև ստանան , ճանաչեն գյարդ նոր , և լաւ
ևս պահեն ։ Այս ևս Հանապազորդեն յա-
ղօթս՝ որ է գործ բարի և արդիւնաւոր . և
լինին ընդունակագոյն առ ընդունել զընծորհս , որոց ըզձանան ։ Որ զի կացեալ ՚ի
մէջ երկիւղի և յուսոյ ընդունելոյ զոր Հայ
ցենն՝ խորհին յանձինս , մի իցէ թէ կայցէ ՚ի
մեզ մեղք ինչ կամ անկատարութիւն՝ որ զայն
խափանէ . և իբրև գտանեն ինչ պակասու
թիւն՝ ապաշաւեն , և այնպէս լինին մաքրա-
գոյն և ընդունակագոյն առ ընդունել զընծորհն , որում անձկան ։ Ոմն այսոքիկ ոչ
իցեն ազգի ազգի ընծորհք , զոր առնեմ , ոչ
վաղ ընծորհելով զինդրեացն ։ և զիարդ կա-
սին

սին յաղօթից։ Ասացուա՛ր ինչ չնորհի վ՚ս ժը
առնէ՛, որ ո՛չ արդեօք չնորհիւր, թէ ո՛չ
ժառնին։ Ոչ (ըստ ասելոյ իմաստնոյն), լաւ
է կատարած աղօթից քան զսկիզբն. զի
գործն ո՛չ առնու կատարումն ի սկիզբն՝ այլ
ի կատարածն։ Պատրաստականին դիտե՛
ցած տալ՝ աւելի քան զոր դիտէ նա խնդրել։
Ոյլք գտեալ զանձինս յաղօթս՝ ցամաքս
և ո՛չ եռանդնաստ, զանց առնեն զնո-
վաս։ Ոչ բարւոք է հնարդ։ Եթէ ցաման-
քութեդ ջնաս ի քէն է, զի՞ գնաս յաղօթս
անպատրաստ, և դլխովին ցնդեալ ի խոր-
հուրդս օտարոտիս։ Ոպա թէ ո՛չ ի քէն է
ջնասն, զիա՞րդ կասկիս յաղօթից. ո՞չ
լաւ և այ՛ն զպատճառն բառնալ զցամաքու-
թե՛ն և զցնդմանն։ Որ անզգաստութե՛ն դնէ,
ո՛չ հատանել զոտն, զի ո՛չ իւր է մէջն. և ո՛չ
կասի՛ ի գնացից. այլ առաւել ևս զգաստա
ծայ, զի մի՛ միւսանգամ դնեսցէ։ Ոյս չի՛
արժան քեզ կասիլ յաղօթից, թէպէտ և
անպարտ գտցիս ի՛նքդ ցամաք. իբր զի եր-
բեմն առ քո օգուտ հատանեմ ի՛ քէն ըզ-
չնորհ միխիթարութե՛ն. զի ծանուցեալ, թէ
անձամբ չէս բաւական ունել քաղցրութի՛ն
և եռանդն յաղօթս, խոնարհեացիս առա-
ջի իմ, ի միտ առեալ, թէ պարգեւ է, զոր
առնեմ, ո՛ւմ կամիմ, և երբ կամիմ։ Ոյս
ևս սակ ինձ, զիա՞րդ առնես դու աղօթս.
եթէ յայն սակս՝ զի անձին հաճոյ լինիս,
մի՛ ևս պլուսմ հատուցմանն և թոշակի յի-
նէն ակնկալեիս. որովհետև քաղցրութի՛ն

զոր Հաշակես ՚ինամ , ընդունիս լուռ զվը-
Հարս ՚յոկ Թէ առնես աղօթս , զի ինձ Հա
Ձոյ լիցիս , շատ է քեզ , Թէ ինձ քաղցրաս
ցի ։ Պարտ է կոչնատեսուն լինել Հարսնա
միտ , յորժամ կոչնականին քաղցրանան
խորտիկք ։ Թէպետ և անձին չիցեն ախոր-
ժաձաշակ ։

Ան և այլք , որք զանց առնեն զաղօ-
Թիւք ։ զի բաղխին յայնմ պեսպես նե-
ղացուցիչ խորհրդովք և խղձիւ ։ Ո՛չ քաջ
զօրականն , որ ՚ի հնչել փողոյ , կամ յերևիլ
Թշնամեաց՝ գարձուցանէ զԹիկունս ։ Ո՛չ ինչ
Ինաս գործեն քեզ տարադէպ խորհուրդք ,
Եթէ դան ընդդէմ կամաց քոց ։ և դու չես
Ինչ նոցա Հաւան ։ Ո՛չ առ է ինձ , զի երբև յան
ձին զչաս զնիս , ՚ի քոյ արասցես ։ և Թէ
գառնան , գարձիր և դու մերժել զնոս ։ և
Թէ բովանդակ յաղօթս ոչ այլ ինչ արաս-
ցես , քայց վանել ՚ի քէն զտարադէպ խոր-
Հուրդս ։ այնպէս Հաճոյ լիցի ինձ , ոչ Թէ
աղօԹիդիր մնադիր ։ և արդիւնս ստացիս
առնուլ՝ քան Եթէ քաղցրանայիր և մխի-
Թարիդիր յաղօթս ։ Ո՛չնիւ ծառայ մեծ Հա
մարի զինն սիրելոյ Թագաւորին քան զիւրն ։ զի
զինն իւր Համարի ։ Ա՛ն խղճահարութիւնք
քաջ Հնար է , չՀամարել զնա ինչ ։ այլ
միտ դնել աղօԹիցդ ՚ի փառաբանուն ածա
լին բարութեն ։ Այլ զխղճահարութիւն Հա
մարի ինչ , վասիպ ՚ի պղտոյ բազում գոր-
ծոց բարութե ։

Այլք վն զի ոչ տեսանեն զպատուղ աղո-
Թից ։

Թէ՛ , ոչ մեծ ինչ զայն վարկանիմ . և յո-
լովակի Թողուն զնա՝ ոչ անպիտան ինչ կըր-
ԹուԹէ : Արդեակ , ոչ բարւոք է հեռևու
Թէդ . ոչ օգտիմ ես յաղօԹիդ , ապա լաւ
է ինձ Թողուլ զնա : ԵԹէ ոչ օգտիս , ոչ յա-
ղօԹիդ՝ այլ՝ ի քէն է փրկանն . զի Թէ կամիլիր ,
կարող էիր օգտիլ՝ ի՛ր լինելոյ աղօԹիցն շա-
հաւոր յոյժ : Եւ լուցանէ զկրակ , և կայ՛ ի
բացէ , ոչ լինդուանի ջերմուԹի՛ ինմանէ . և-
Թէ զաղօԹող զոր առնես՝ ոչ մօտես՝ ի քեզ ,
ոչ ջեռուցանէ զքեզ : Եվ , քանզի ուրախ
առնէ զիս կրօնաւորն , որ յետ իմոյ փառա-
բանուԹեան յաղօԹս , կանանէ նոքօք զվարս
իւր , խորհեցեալ յախտից , և բուռն հա-
րեալ զառաքինուԹէ , զոր խոհեցաւն յա-
ղօԹս : Այլ Թէև ոչ օգտեսցիս յանձն քո ,
ոչ վն այդր պարտ է քեզ Թողուլ զաղօԹս .
զի կայ նոր և այլ օգուտ , որ ոչ պակասի եր
քեզ . յո՛ է , պատուհել զիս . և զիմ քիմն ա-
մոքել զքոյոյ արարչի : Եպեպետ բարւոյ
կրօնաւորն պարտ է ոչ զտեղի առնուլ յայս
վայր . , այլ յառաջել՝ ի գործ . զրուկ առա-
ւել ևս պատուհէ զիս . և զիմ քիմն ևւս ա-
մոքե : Ոյ չէմ հաճեալ ըստ այնպիսին , որ
յաղօԹս ինդրէ ինչ առաքինուԹէ , և ոչ
ժրանայ՝ ի ստանալ զնա՝ գործովք ինչ նո-
քանզի այս է փորձել զնա : Ո՞վ արժան քեզ
պահանջել բովանդակ լինելն , զոր կարող ես
ստանալ լսելով օդնուԹէ :

Տ՛ր , օրինօք քո պատուիրեն մեզ յամ ժամ
կալ յաղօԹս : Այս զնորոդ հնարիցէ այդմ
լինել .

լինել. Հարկ՝ ի վէր կայ ուսել, ննջել, զա-
բարուք պատահիլ, յոր գործս չէ հնար կալ
յաղօթս։ Այլ եւ. մի իմանար զայդ՝ ոչ
թէ հարկ եցե երթալ անդադար կալ յաղօթս.
այլ՝ ի միտ առ, զի այն կրօնաւոր ասի յամ
ժամ կալ յաղօթս, որ ոչ զանց առնէ երթիլ
աղօթել՝ ի սահմանաւոր ժամն և՝ ի ժամս
հնակս։ Այլ նա եւս ասի յամ ժամ կալ յաղօթս.
որ զոր ինչ առնէ, առնէ՝ ի փառս իմ։ Այլ եւս
բարի և ջերմեռանդն կեանս վարել՝ է ա-
ղօթս առնել. և որ միշտ բարիոք կեայ, ա-
բարեալ յամի և յամ ժամ զկամն իմ ըստ
կոչման իւրում, յամ ժամ աղօթս առնէ։
Նա ըստ այսմ չէ ինչ անհնարին, և ոչ կարի
դժուարին հրամայեաւն յիմոց օրինաց։

Գ. Լ. ԺԱՌ։

Յաղագս առաչինութեանն յարափոխութեան։

Այդեակ, ամ հրեշտակք ստեղծան յեր
կինս. քայց ոչ ամենեքին կացին միա-
ցին անդ։ Ամենեքին զոյք ըստ ընդ-
կալան բազում պարգեւս և նպաստս. քայց
ոչ ամենեքին պահեցին զնա. զի ումանց ոչ
յարատեւեալ յամն երջանիկ վիճակին՝ ան-
կան չարաչար, կորուսեալ զշնորհս և զնը-
պաստս։ քայց որք յարատեւեցինն, հաս-
տատեցան՝ ի շնորհս, և պահեցան ան-
վախճան փառաք։ Այս ոչ է գոհ ըստ վիճակ և
ըստ էսփ իւր, կեայ՝ ի ծուխս, և դիւրաւ ան
կանի։ Այս նախահարքն ստեղծան՝ ի հողոյ.
քայց

քայց ի դրախտի Ճոխացն պէսպէ ջնորհօք. և առանձինն սպրդեաց անմեղաւէն։ Քայց ան գոհ լեալ ըէ վիճակ իւրեանց, կամեցան լինել իբրև զնա՝ ճանաչել զբարի և զչար։ Քոյր սակս սէ միայն կորուսին զանմեղուն, այլ ի միասս և յամենի իւրեանց արտաքսեցին և ի դրախտէն. և այնպէ եթէ ինքեանք և եթէ ամ ծնունդք իւրեանց անկան յանհամար թշուառութիւն։ Ալ կամի աւելի քան զպատուական անձին, իրաւամբք բռնանի ի նմանել և որ տուճաւն։ Քանի կրծատուքք կորնչեն վա անյարատևութիւն. և ոչ յարատևէն, վա զի չեն գոհ ըէ վիճակին և ըէ չափ, զոր ունին ի կրծնի, ուր եգեալ է իմ զնա։ Եւ քանիք յայսպիսեաց ասեի ի պատիժ յեղաշրջութիւն և ապերախտութիւն իւրեանց երևին ապա չէի կեանս վարել անարժանս մարդկան. և չիրաւի պատահէ նոյ այն. ո՞ւրովհետև ի կրծնի չեղեն հաւան հրեշտակաման կենաց։

Յարատևութիւնն կախեալ կայ զհաստատուն մնալ, ոչ դուստր զմօրէ իւրմէ։ Ալ զի որ է հաստատուն ի տանել տաղտկութիւնք և աշխատութիւնք, որք կան ի գործ առաքինութիւն, ասի յարատևել ի բարին. քայց ի պակասիլ հաստատուն մնալ, պա կասի և յարատևութիւնն։ Ալ, քանի անվայել է կրծնաւորի լինել անհաստատ ի գործ ծել զբարին, որոյ մնուածութիւնն միայն պարտէր զնա ամաչեցուցանել։ Աչհարհակոնի իսկ, որ ի հեղգութէ զանց առնէ զբարի ինչ գոր-

գործով, է մեծ պակասուի (Թէպէտ և չէ նա ուխտեալ զառաքինին վարս.) վ՛ո լոկոյ պատշաճողութեն. եթէ զի ո՛չ պատշաճի սկսանել զբարին, և ապա վայրապար Թողուլ անկատար։ Նոյն զի՛նչ պակասութեն լինիցի կրօնաւորի, որ յեղամտուբ Թողուցու զիւր կոչումն. որովհետև պարտաւորեալ է այնմ օրինաց ուխտի. որովհետև՝ ի սկզբանէ դար ձի իւրոյ սկիզբն ապրաց դիմելոյ՝ ի կատարելո՛ւն։ Այն կայր ոք, կիմանկիրթ եղի և մըտի երկրին՝ խոտորեսցի յուղիղ ճանապարհէ, յիրաւի է արդարացուցանել զնա. բայց կրօնաւոր՝ որ լուսաւորագոյն ճանապէ, և ընտեալ է բարւոյն, եթէ ո՛չ գիտ երթայցէ ուղիղ ճանապարհի, և յեղամտութբ ո՛չ հանապազորդեսցէ՝ ի կրօնաւորական վիճակի, զիարդ արդարասցի։ Այո Թէպէտ ասէ նա, Թէ անհանգիստ կամ, և դատապարտ մեռանիմ. բայց չէ այդպէս. այլ այդոմիկ պատրուակել խորհի նա զիւր յողդողդու Թինն, և ո՛չ պատրուակէ։ Այն անհանգիստ կայ, յայն սակս է՝ զի կամի անհանգիստ կալ։ Այլ, զիարդ խաբէ Թշուառականն, կարծելով առաւել անխռով կալ կեանքն՝ ի կրօնի. և դիւրագոյն փրկել զանձն կեանքն՝ ի կրօնի. ոչ Թէ կեանքն ո՛չ կայցէ ինչ դառնութբ, և ո՛չ գործիցին մեղք. կիմ Թէ կեանքն լաւ ևս հնարք կայցեն հանգստեան և փրկութբ, որ ո՛չ կան՝ ի կրօնի։ Այդպէս է, ուրեմն. այլ յայտնի խաբեութիւնք են այսոքիկ Թշնամանոյն։ Այլ կամի անդորր կալ, և

և հաստատուն լիւրաքանչիւր կոչմանն, որ է առ
հաւատչեայ վկայութեանն, խոնարհ լինել: Այս
նարհն յընդունել լիւրաքանչիւր ղեկաւորութեան, ասէ.
այս է կրօնաւորութիւն. և ոչ խոստովի, զի արժա
նի համարի զանձն ևս չարաչարութեց:
Ակսեալ կայ չարաւորութենն և զհամբե
րութիւնն որ է իւր երկից քոյր. առանց ո
րոյ ոչ պահի չարաւորութիւն: Այ զի՝ ի պա
կասիլ համբերութե՝ ի տանել ցաւոց և վշո
տաց, պակասի և չարաւորութիւն. որոյ է
տակալ աշխատութեց և ձախորդութեց մինչ
իսպառ: Այ որոյ ասի, թէ չարաւորութիւն
պատկէ զգործն. զի տայ նմա զվերջինն իւր կա
տարելութիւն. և առանց չարաւորութե մի
նայր անկատար: Այէ է երանելի՝ որ առնէ
զաւարն. այլ այն է երանելի՝ որ չարաւորէ
՝ի բարին: Այս վարձուց հատուցումն ոչ տր
ուիցէ լինի այնմ՝ որ բարիոք գործէ. այլ
այնմ՝ որ չարաւորէ՝ ի բարին մինչ՝ ի մահ:
բաղումք բարիոք սկսանին, այլ ոչ առնեն
զին բարիոք աւարտեն:
Այմանք ոչ չարաւորեն չառաքինութիւնս,
զի ծանր է նոցա աշխատիլն. վա՛ զի կար
ծեն այսպիսիք զաշխատութիւն ոմն խիստ լինել,
և չոյժ գժուարին. և երկուցեալ թէ վատ
տակաբեկ լինիցին, թողուն զձեռնարկն.
և առքա փոխանակ չաղթելոյ՝ չաղթին՝ ի չե
զամտութե: Այդ՝ չարաւորութենն չափա
ւորէ զերկիւղն, և զծանրութե աշխատու
թենն. և տայ ժուժկալել՝ ի գործս բարու
թե՝ ըստ պիտելոյն: Այրդեակ, թէ ըղձա
նաս

նաս ՚ի գլուխ ունել զարատևումն պատ, խորշեսց յերկոցունց ծայրից, և հակառա կաց նը ։ Ո՞ւմն կոչի մեղկութիւն, որ վ՚ն գրժ ոճարութեց ինչ գիակելոց ՚ի գործս առաքի նուէ, գիւրաւ լքանի. և յետս ընկրկեալ կասի ՚ի գործոց անտի բարեց ։ Ո՞ւս ծայրն կոչի յամուռն, որ պնդել յամուռ չիւր կար ծիս ՚ը զարժանն ։ Այլ յարատևութիւն ոչ ի մի ջասասիան, ոչ կասի ՚ի հանապատորդելոց ՚ի գործս բարուէ վ՚ն ՚ի վերնկելոց գժուիրութեց. և ոչ աւետելոյ տարապայման. այլ տեառնայ ՚ի գործս բարուէ ըս պիտելոյն՝ և ոչ առելի ։ Տէր, բնդմ անդամ լուծել ե իմ ասել. Թե յա րատևութիւն ՚ի բարին՝ ե պարգև քոյին. և Թե չի հնար առանց պատ զայն՝ Թե ոչ դու տա ցես. և Թե տաս զայն՝ ամ կամիս ։ Ոչ այդպես ե, զինչ մեղ ե նդ՝ որը ոչ յարա տևեն ՚ի սկսեալ բարին. որովհետև կարող են արդարացուցանել զանձինս. ասելով, Թե չընկալաք ՚ի քէն զպարգև յարատևու Թե ։ Արդեակ, ճշմարիտ ե, Թե յարա տևելն ՚ի գործս բարուէն՝ ե իմ պարգև. բայց քեզ պարտ ե ունել հաստատուն առա ջադրութեն յարատևելոյ ՚ի բարին՝ ոչ հար կաւոր իմն առ քո փրկութեն. և ՚ի քո ձեռս ե մերժել ՚ի քէն զայն առաջադրութեն, կամ պինդ ունել զնա խոհով ընտրհօք ։ Այս մի ՚ս առ չինէն եկաւորութե պարգևի յարա տևուէ, արտաբերելով ։ Այդ դու ՚ի քո կող մանե զոր պարտիս. և ես ոչ պակասեցայց առնել՝ որ ինչ անկ ե ինձ ։

Ա՚ՄՆ

Արդ ասա ինձ, սրդեակ · զինչ կայ ի կրօ
նաւորական վիճակի, որ զանդիտեցու
ցանէ զքեզ չյարատևել ի նմ: Թերևս աշխա
տուիդ, կամ ձգանք կրծնիդ · կամ էն զի հարկիս
կրել քեզմ վիշտս մարմնոյ: Ոչ միւսի ի սոցա
նէ, և ոչ ամի միանգամայն պարտ է խախտել
զկրծնաւորն յիւրմէ առաջադրութենէ: Այս ի
ծննդենէն մինչ ի մահ՝ աշխատել, և հալա
ծեցայ տարապարտուց · և աշխատութիւնք և
վիշտք իմ յաւելան ըստ յաւելուլ ամաց իմոց:
Արդ՝ թէ ես վ'ս սիրոյ քոյ յարատևեցի ի քա
նալ զնաչ վշտաց մինչ ի վախճան · զինչդ
դու վ'ս սիրոյ իմոյ չյարատևիցես ի բարին՝
զոր իմովս առանձինն ազդեցութենէ ընտրե
ցեր · զինչդ վայրապար կասիցիս յաշխա
նէ, որում յօժարամիտ զանձն պարտաւո
րեցեր: Ցէս սրդեակ, զի վճիռ հատեալ
է · Ոչ որ սկսանի, այլ որ համբերէ մինչ ի
մահ, նա կեցցէ: Ցէս, զի ասացաւ · Թէ էլ
յաջողեալ արքայութեն երկնից, որ արկանէ
ձեռն զմանալ, և հայի յետս: Ցէս զի սա
տանայ մտանէ քոյովք, զի ելցէ իւրովք ·
երևեցուցանէ քեզ ծանր զլուծ կրծնի, զի
կարգուրաց լիցիս, և յիւր դրօշակ գրես
ցիս: Ոչ ինչ ծանր, որ սիրով բարձեալ լի
նի: Այլ թէ և կարօղ էիր կեալ յաստի
կեանս անաշխատ՝ և անվիշտ, էէր արժան
քեզ այդպէս կեալ · զի ես ոչ քո կեցի հա
մար զաշխատութենէ և վշտաց:
Այլ ոչ յարատևէ ի գործ բարութենէ, նա
խատինս դնէ և լինձ, որ ազդեցի նմ զբա
րին:

ըմն։ Որ տարապարտուց կասի՝ ի յարատեւ
ղս՝ ի վիճակին՝ յոր եգիւ զնա, ուրախս առ-
նէ զաստանայ, նմանեալ նմա։ որ՝ ի հրեշ
տակէն վիճակէ անց՝ ի սատանայական վի
ճակ։ Որ յերեսմուտք կասի՝ ի սկսեալ քար
ոյն, խանգարէ զարարեալն։ և ոչ գիտէ,
Թէ առնիցէ միւս ևս լաւագոյն։

Ա Ճառն Երրորդ Գլուխ։

ՀՈՐՈՄՈՑ ԳԻՐՔ
ԿՐՕՆԱՒՈՐԱԿԱՆ ԿԱՏԱՐԱԼՈՒԹԵԱՆ։

Յորում Հաւուն պէտս գործոյ լինչ կրօնաւորի · և ցուցանի յայնս , թէ օրէնսափ կատարելութիւն սատակեալ լոյն նր ։

Գ Լ Ո Ւ Խ ։

Թէ ե՞ պարտ երջանաւորի խոժոռել , յորժամ արհամարհի յայլոց ։

ՊՐԵՒԱՆ , ՕՐՔ ՁԵՐ ՏԱԳՆԱՊ նիս և խոռվիս , տեսեալ թէ այլք Համարին լինչ գլուխ ։ Օ իարդ ըզ Հանապա լինել յաչս ամենեցուն ակ նածելի և պատուելի ։ Ո՞ւ արդոյ լինել յաչս այլոց եկիր ի կրօն , թէ առ ապահովել գլուխ փրկուի ։ Ո՞ւ Հաձոյանալոյ մարդկան թողեր զՔ , թէ առ ի ծառայել և Հաձոյ լինել լինձ ։ Եթէ եկիր առ ի Հաձոյ լինել և ծառայել լինձ , զի փոյթ է , թէ այլք ոչ Համարին լինչ գլուխ ։ Կարծեաս թէ վա այսո

ոչ կարողանաս փրկել զհոգի քո, կիմ ծա-
ռայել ինձ՝ ոչ արժանն է։ Այլ այդպես.
այլ երկիր, եթէ կարի ինն մեծարիս. եր-
կիր, եթէ մարգական հանձոյ լինիս. յասել
առաքելոյն իմոյ. Թէ քոյի ծառայ ոչ էի,
եթէ մեղկն հանձոյ լինէի։ Արդեաւկ, որ ոչ
համարի ինչ գքեզ, (Թէ ուզիղ խորհիս,) օգ
տե քեզ. զի ձեւնտու լինի՝ ի կորզել գքեզ
յՀե. և մղել ի գիմել առիս, որ տեւօղս եմ
փրկութե յաւիտենից. և արգոյ համարիմ,
զորս ծառայեն ինձ։ Որ փայփայէ գքեզ, և
մեծ վարկանէ, կասեցուցանէ գքեզ և խա-
փանէ։ Այլ եկ իմ նախնի ծառայ, որք ի կը
թնս իւրեանց ծաղկեցան, ուրախ լինէին,
յորժամ խոտան համարէին յայլոց. և տուր
մէին, յորժամ կարի լինի յարգ ընծայէր նոյ։
Ոնոյն առնեն արդ ամ կրօնաւորք, յորս և
ձգնարիւտ հոգևորութի։ Որ ոք յաքսորս է,
ջուրն ինչ հոգալ զայլոց. միայն Թէ իւր նը
պաստաւոր ունիցի զայն՝ որ կարօղ է օգնել
նմ, և շնորհս առնել։

Առաջին սկզբունք, զորս պարտ է կրօ-
նաւորի ուսանիլ՝ են այսոքիկ։ Հրհա-
մարհել զանձն. անձկալ արհամարհ լինել
լոյ յաչս այլոց. ուրանալ զանձն. անար-
ժան զինքն վարկանիլ ամ գոլուԹէ. բա-
րի առնել, և չարեաց համբերել։ Առանց
գործադրուԹէ սկզբանցս՝ ոչ ոք կրօնաւոր
զարգանայ ի հոգևոր բարեկարգուԹիս։
Արդ՝ Թէ դու յետ ամաց ինչ կրօնաւորու
Թէ ի ինդիր ես յարդի և պատուոյ, նշան

և Թէ չուտոյ զսկզբնատառս՝ զոր ուսուցանեն ի կրօնաւորական դպրոցի. և զիարդ կարօղ իցես յառաջադէմ լինել ի հոգևոր բուն Թէ։ Օ ինչ զարմանք են Թէ խոժռախս, երբ ոչ պատուիս։ Ան կամիս զերծ լինել ի վշտաց աստի, սկիզբն արա խակուն արհամարհել զքեզ. զի որ չհամարտուն ըստ արհամարհէ զանձն, ոչ գժդմնի՝ ի համարել զնա այլոց խոտան։ Որչափ մեծ հանդուրժումն ունիս զանձնէ, այնչափ առաւել դառնանաս, յորժամ յայլոց ոչ պատուիս։

Ասա ինձ. ոչ չար և անէ լինելն արհամարհ, քան զչլինելն արդոյ, և ոչ առաւել սոսկալի անարգիլն՝ քան զպատուիլ։ Իսկ արդ՝ Թէ դու չես արդոյ, ես որ տէր եմ քո, և՛ղէ արհամարհ. Թէ դու չես պատուհաս, ես որ պլուխ եմ քո, եղէ անարգեաւ՝ ի սակս քոյ. Թէ քեզ ոչ ընծայի շուք, ոչ կամիր, ես որ վէրպ եմ քոյ, յերբահատաւորելոցն յինէն՝ նախատինս ընկալայ։ Այդ՝ Թէ ես տէր, գլուխ, և վարդապետ քո, ոչ խոժռեցայ ընդ այսչափ նախատինս տարապարտս, դու զի տառապիս և դառնանաս, յորժամ ոչ ոք կամիս յարգեն զքեզ. կամիս լինել առաւել քան զքո տէրդ և վարդապետդ։ Ա՛հա ինչ Թուիցի քեզ, Թէ ընդ գլխով՝ որ անարգեալ է, և ընդ այն հաձեալ, լինիցի անգամ մեծարեալ, և ընդ այն հաձեալ։ Որչափ խորշի ոք յարհամարհուէ, այնչափ հեռի է ի նմա նուէն տէն իւրոյ. և որ ոչ ջանայ լինել նման նմա յերկրի, ոչ ունիցի մասն ընդ յերկինս

Պատիւն է վարձք առաքինութե ։ Ոմն պատուիլ կամիս , ասա լեզի՛ ի քեզ առաքինութիւնդ . ասա թէ ոչ , կամիս՝ որում չէս արժանի . եւ մարդելուդիս առաւել , քան թէ գովիս ։ Արդ՝ զինչ առաքինութիւն կայցէ ի քեզ , որ վա՛ կարծես լինել արժանի գովութե , եւ մեծատանաց ։ Ընդհանար է թէ լինելի ձշմարիտ առաքինութե առանց խոնարհութե . որ հինն է եւ նոր կրօնաւորական առաքինութե ։ Արթէ չկայ՛ ի քեզ խոնարհութիւն , չկայ եւ ձշմարիտ առաքինութիւն . իսկ թէ կայ՛ ի քեզ խոնարհութի , եւ ճրշմարտապէս ես խոնարհ , զիարդ մարթիս ի՛ ի ծնդիր լինել պատուոյ . որովհետեւ յատուկ է խոնարհութե փախչել՛ ի մարդկային գովութե եւ՛ ի պատուոյ ։ Որ խոնարհութի ունի , անձկայ լինել յայնս առնելոյն արհամարհ . եւ ինդպայ , յորժամ ոչ հանդերձ ինչ գնաս ։ Այս եւս՝ զինչ պատուական գործեալ է քո , յորս սակս մեծարեսիս . կամ որով իմիք տարար վա՛ իմ , յորս սակս պարտաւորիցիմ վարձահատոյց լինել քեզ եւ յատուկ կեանս ։ Վասն ոչ հեղեր արիւն վասն իմ . ոչ՛ ի քանոն արկար յաղագս իմ . ոչ գետնաքարշ ածար ընդ պողոտայս . եւ ոչ՛ ի խաչի բեւեռեցար , որպէս ես՛ ի սակս քոյ ։ Այլ թէպէտ եւ զայս ամ կրեալ էր քոյ վասն իմ , ես լինելի քեզ ձեռնտու շնորհօք իմովք , առանց որոյ չէիր ձեռնհաս առնել ինչ բարի . վա՛ որոյ եւ գովուիցն ինձ հասանել՝ քան քեզ ։ Այլ դիւրաւ թէ ա-

րա-

բարեաւ լիցի քո բազում գործս արժանաւորս վարձուց, բարւոք ինչ Թուխիցի քեզ առնել զայդպիսի գործս առ ի պատուիլ յաստի կեանս. և զայդպիսի անարդ դինս ընդունել ի վճար։ Այր փոխանակ բարեացն զոր առնէ՝ կամի գովիլ յաստի կեանս, ոչ վարձատրեցի ի հանդերձելումն։

Այրեակ, ոչ ողջասիս երթիք ի հիւանդուէ աստի, թէ ոչ գոցես զպատճառն։ Պիտոն մերձաւոր՝ է մեծ վարին՝ զոր ունիս զքէն. որով և հաւանեցուցանես անձին, թէ արժանի ես պատուոյ. և թէ մեծ նախանձ ունիս զնէ քեզ, որ ոչ յարդէ։ Այսմանէ ծնանի խոժոռուի ի քեզ, յորժամ այլք ոչ համարին ինչ զքեզ։ Այր՝ տեսցուք, զինչ կայցէ քոյ, արժանի լինել նովաւ պատուոյ։ Այս առաջին, որ ինչ կայ քոյ, իմ է առնել քեզ կնճռի, և ես պահեմ զնա. և թէ բառնամ զձեռն իմ՝ ի քէն, ի քեզ թեթեւ ակն դառնայ ի չիք։ Այթէ որ ինչ բարի է ի քեզ՝ նոյն է իմ, ապա և պատիւն ինձ հասանի, և ոչ քեզ։ Թշուառութիք՝ անկատարութիք և մեղք, են քո։ Այ՛ղէ քեզէն դա՛տ արա. եթէ վա՛տ այսոցիկ արժանիցէ քեզ գովիլ, և մեծարիլ։ Այվ, քանի կրօնաւորք խաբեին ի վարկ անձանց, որում ան ձամբ կամին լինել հշուադատող։ Այա՛ վարկուցեալ՝ թէ արժան էր մեծ համարումն ունել զսոցանէ, տառապին, տեսեալ թէ ոչ մեծաւորք և ոչ այլք ի նոցն միտս են ընդ նոցանէ. վասն կեան տխուր և անմխիթար։

Որ չարաչար հիմնարկէ, չար և աս զչինուածն
ի վէր կանգնէ։ Արդեակ, դեռ ոչ ձանաչես
դու զքեզ. վայ և չէս կարօղ լինել քաջ
դատաւոր, և ոչ ուղիղ դատաստան առնել
զքէն։ Ով քաջ ձանաչէիր զքեզ, ոչ կանգ-
նէիր յայդպիսի տկար հիման վէր այդչափ
բարձր շինուած։ Որ զի գովեսցի օք, և մե-
ծարեսցի, արժան է, զի մեծ համարումն
նէր ոչ 'ինձ իցէ, այլ 'ի մեծարիչսն։ Եթէ
այլք ոչ տեսանեն ինչ 'ի քեզ առաքինուի,
այլ առաւել անկատարութիւն և ցուիուիս,
զիարդ համարումն բարի զքէն ունիցին, և
զքեզ գովեսցեն։ Արդի գործքն են, որ տան
զհամարումն բարի. և ոչ թէ լոկ այնորիկ՝
որ խնդրէ գովիլ։

Ապաիցի՛ս տեսանել, որչափ հեռի ես յայսմ
'ի ձշմարտութէ. զմտաւ ածէ, զոր ա-
սեմն։ Ցամ մեռեալ ես դու ձի, և կիմ ոչ։
Ով չէս մեռեալ, ոչ դուս օգտես կրօնին,
և ոչ կրօնն օգտէ քեզ. զի նա ոչ կամի և ոչ
ընդունի ոմն իւրս, բայց եթէ զայեռսիկ՝ ոլք
յայմ սրտէ հրաժարեցին յայմ ունայնու-
ձի. և այս է լինելն մեռեալ ձի. արդ՝ մի
յոռնայնուեցց ի՛ կամիլն գովիլ և մեծարիլ
յաստի կեանս։ Ով ձշմարտութեամբ մե-
ռեալ ես ձի, զիարդ խնդրես մեծ համա-
րիլ։ Երեկոյն չէ փոյթ, եթէ յաջմէ զը
նիցի, և թէ 'ի ձախմէ. եթէ 'ի պատուհասուր
տեղւոջ գնիցի, և թէ յանարդ. եթէ ողջու
նեսցի, և թէ ոչ։ Ով կամիս պատուհասուր տե
ղի և ազնուական պաշտօն, և թէ կամիս,

թէ

Թէ այլք տացեն քեզ տեզն, զիարդ խոցես մեռեալ։ Այլ չեմ հաձեալ, Թէ ասես. խնդրեմ մեծարիլ ՚ի քոյ, և ՚ի պատիւ քո. զի այսուհիկ մեծարու լեալ յաչս այլոց, կա րողացայց առաւել ևս օգնել նոցա։ զի Թէ այդ այդպես էր, ինձ հասաներ այդմ փոյթ ունել, և ոչ քեզ. և Թէ պիտոյ լիցի, քաջ դիտեմ ես առ այդ խնամ ունել։ Այս այժմ իմ պատիւ այս է, զի խոնարհ իցես, և մի՛ խոժռեսցիս ընդարհամարհանս. զի այսուհիկ լիցիս ինձ նմանող. անխռով կեցցես ՚ի կրօնի. և վարձատրեսցիս յերկինս։ Այս ծանո՛ր, զի հետամուտ լինելն գովելեաց է, չէ՛ Նախապարհ այլոց օգնելոյ. այլ այս է Նախապարհ. խոնարհ լինել, ընկերասեր լինել, հեռի լինել յամբարտաւանութենէ և ՚ի շահասիրութենէ անձին. և ՚ի վեր քան զամ՛ տալ օրինակ բարւոյ։

Գլ. ՃԱ։

Ոմն էր պատուական իշխանաւորի կարէ եմն ՚է խնդիր լինել դիւրաւորեալ մարմնոյ։

Որդեակ, գգուշանալ զբարեկամին, և դիւրել նմա՝ զի ապասցէ զբարւոյ, է յոյժ պատշաճական և գովելի. բայց գգուշանալ ըզ Թշնամին, որ խնդրէ զանվախճան կործանումն, և դիւրել նմա, դիտելով Թէ ինչա՛ գործելոց է, զայդ չէ՛ մարթ՝ և չէ արժան առնել։ Այլ դիտես, զի մի յերից գլխաւոր Թշնամեաց քոց՝ է մարմինդ. այլ և բաղ

գիտես , զի թէ ոչ ձնշի մարմինն , այնպէս
ամենայնայ , մինչեւ վաճառել զհողդ ։ Ա. ըդ՝
օր օրինք հրամայեն կրճատուիլ գգումարելիսը
մարմինն . որ պարտապան է ամենայնի հար
զնա՝ եւ ձնշել , Ա՚ը փոստ կայցէ կրճատուի
լի՝ դիւրել մարմնոյ իւրում , գիտելով թէ
որչափ դիւրն նիմ , այնչափ առատաձեռն նա
առ Աստուած ։ Ա. ռաքեալն իմ ձնշմամբ եւ ոչ գը
գումանօք վարեր զմարմինն ի պատշաճ ծա
ռայութիւն հոգւոյ . ապա կարի ինն դիւրել
նիմ , է ապստամբեցուցանել զնա ի հոգւոյ ։
Տ՚ը , չետուր դու մեզ տերութիւն ի վրայ մարմ
նոյ մերոյ՝ ի սպանանել կամ ի խեղել .
այլ հրամայեցեր առողջ պահել զնա ըստ կա
րի . ապա պատշաճ է ասիմ հնարել նիմ դիւ
րութիւն , առ օգուտ իւրոյ առողջանէ . մանա
ւանդ զի ոչ հոգւին միայն , այլեւ մարմնին ըն
թացակից է ի քո ծառայութիւդ , եւ միակ պարտ
է խնամ տանել նիմ ։ Ա՚ըդեաղ , թէ կրճատ
ուր որ խնամ ունիցի պատշաճ միջոցօք պա
հել զառողջուն ի ծառայութիւն իմ ; յոյժ
հաճոյ է ինձ . քայց չեմ հաճեալ , եւթէ
պատրուակաւ պահպանութեանն առողջութեանն
անսայցէ հեշտասիրութեանն ։ Չեմ հաճեալ
ըստ կրճատուին՝ որ կամի լինել բժիշկ , և կըշ
ռադատող ամի , որ հնարացանէ նմա օգուտ
կամ վնաս առողջութեանն . որով զըստ քմայն
եւ զհաճոյն ասէ լինել օգտակար . և զոչ հա
ճոյն՝ վնասակար ։ Ա՚ը որ ոչ տակաւ զինս քար
կոծութեանն , այն է . զի ասեն , թէ զմա
առնեն ի ծառայութիւն իմ ։ Ա՚չ է այս ծա
ռայել

ասել լինի , այլ քանց և հեշտասիրուե իւր եանց ։ Իմ ծառայութիւն այն է , զի խրատ-քանչիւր ոք ձնշեսցէ զմարմինն՝ որչափ ար ժան է ։ Վասն կրօնաւորք պատրուճակաւ պահպանութիւն առողջութիւն լինին ծառայք անկարգ ըղձից իւրեանց ։ Առողջութիւն լաւ և սա սիրի սակաւապիտուէ և անչափազան ցուէ , ըզ հանդերձանօք ախորժականաց և հա ձոյից ։ Ա՛ա այսու ձնդիրհաւ ինասի առող-ջութիւն . զի միշտ լինի աւելազանցութիւն ի բերկրականս և ի հաձելիս ։ Ասկ պարտա-ւորութիւն կրօնաւորի է տալ մարմնոյ զկա-րևորն ի պահպանութիւն կենաց , և ոչ զայն որ տածէ զհեշտասիրութիւն ։

(ա) Է քաջ քններ կրօնաւորն , ուսանի յա-ռաջ գայ այնչափ հոգատարձութիւն ան ձին և մարմնոյ իւրոյ , չանձկայր այնչափ տարադէպ հայթհայթել զդիւրսն մարմ նական ։ Յոմանս յառաջ գայ յաւելորդ ախ տակցութիւն , զոր ունին առ անձինս . յոյր տակս ի խնդիր լինին գտանելոյ զնա ։ Այլս ծագէ ի մեծ համարմանէ , զոր ունին զան ձանց . և կարծեալ թէ կեանք իւրեանց են պիտանի յոյժ , հոգարկեն պահել զնա . և երիմբին իսկ՝ եթէ ախտակցուին , և եթէ մեծ համարուին , դատերք են ինքնասիրու-թեան ։ Ըստ զինչ պատուղ բարի յառաջ գայցէ յայսպիսւոյ գժնեայ բառոյ ։ Կարծեն թէր և այ սք , թէ ի բառնալ իւրեանց , բարձցի իմ եկեղեցի , կամ կրօն իւրեանց ։ Ասբին . զի սիւնք քան զգ՚ա հաստատունք անկան , և

և եկեղեցի իմ և կրօն իւրեանց կացին՝ի կայն։ Այս խնամ ունիմ պահելոյ զնա, և հոգալոյ վա՛ն նոցա քաջաքան մշակս։ Գիտեալով դի տասցեն, թէ՝ի պակասիլ այսպիսեացդ՝ի կրօնէ, ոչ միայն ոչ կորուսանեմ նա ինչ, այլ և բազումս շահի։ զի հասարակ օրինօքն՝ անքանք՝ի կրօնի և ընդացուցիչք նո՛ր՝ նո՛ք են, որք կարի նման զանձինս դիւրաւ մատնեն։ որք և խանգարեն զկրօնս՝ իւրեանց չար օրինակաւ։

Այ դալդ քո՛ի կրօն, ո՛չ այնու մտօք եկիր, զի չարչարեացիս վա՛ն օգտի հոգւոյդ քո, և վա՛ն սիրոյ իմոյ։ ոչ առաքադրեցեր կեալ աղքատաւո՛ր, յանձն առեալ զամենեղուսիս՝ զոր կրեն աղքատք։ Ո՛վ նմանդ այժմ որ պարտ էր առաւելուլ լուսոյ քոյ, և յոր դել սիրոյ քոյ, ո՛չ դնես՝ի գործ զքո զառաքինն և զնոր խորհուրդս։ Այլ մեծի խաբէութեան։ կրօնն սահմանեցաւ՝ի ձնդել զմարմինն։ և՝ի լնուլ զհոգի հոգևորական բարեօք։ և դու կամիս կրօնի պատճառանօք դիւրել մարմնոյդ, անփոյթ լեալ զհոգւոյդ։ Այսա ինձ, յորի ունիցիր մարմնական դիւրութիւն, թէ ո՛չ։ Այլ թէ չունիցիր, զիարդ չամաչես՝ի կրօնի՛ յոր եկիր՝ի վիշտս, և՝ի նմանդիր լինել աւելորդ դիւրութեց մարմնոյ։ զոր ոչն ունիցիր յորի՛ և՝ի տան քումմ։ Այսպա թէ յորի ունիցիր դիւրութիւն ժամանակաւոր կենաց, և հրաժարեցեր յայնց վա՛ն սիրոյ իմոյ, և վա՛ն ինձ հաճոյ լինելոյ, զիարդ այժմ՝ի նմանդիր ես այնց՝ի կրօնի՛ ընդդէմ

դեմ հաձոյից իմոց, և՛ ի չար օրինակ այլոց։ Լաւ և՝ եթէ վա՛ մերոյ իմոյ հրաժարեցեր՝ ի դիւրութենէ մարմնոյ, ապա արդ վերստին դարձ արարէք՝ ինոյնա՛ ի կրճտի, կատիս ուրեմն՝ ի սիրոյ իմմէ. արդ՝ զիարդ Թուխիկն յաչս իմ սիրն այն հարևանցեալ։ Լաւ Թէ կարծես սիրել զիս, ՚ի ինդիր լեալ միանգամայն և իսրի իմն դիւրութե՛ մարմնոյ՝ ընդդեմ կամացս իմոց, խաբիս. զի ոչ ձգմարտութապէս սիրե՛, որ ոչ միաբանի ընդ կամացս սիրելոյն։

Արդեակ, կամիցեն արդ գիտել, զիարդ վարեցայ ես ընդ իս և ընդ մարմին իմ. հայեաց ՚ի վարս իմ՝ ՚ի ծննդենէ մինչ ՚ի մահ. և տեսցես զդիւրութի՛ն, զոր յանձին կալայ յաստի կեանս։ Լաս առաջին իբրև ծնայ, այրն եղև իմ սենեակ, և մնուրն իմ օրոց։ Հետ սակաւ միոյ հարկ եղև փախչիլ յԵգիպտոս՝ վա՛ հալածմանն Հերովդի. և դու տե՛ս՝ որպիսի եղեն իմ դիւրութի՛ք, եթէ՛ ի ձանապարհի և եթէ յօտար երկրի բարբարոսաց. իբր զի մայր իմ աղքատ էր. և զի հարկ եղև նմա՛ փախչիլ գիշերայն, վաղվաղակի իբրև ազդ եղև նմա՛։ Իբրև դարձայ յԵգիպտոսէ, անցուցի զկեանս աղքատութի՛ն և վշտաց։ Եալ երեսնամեայ՝ մեկուսացայ յանապատ՝ ուր սովով ծարաւով և տքնութի՛ն նիհարացուցի զմարմին իմ, պահեալ զքառասունն տիւ և զքառասունն գիշեր. անդ մերկ գետինն էր իմ անկողին և դադար։ Իբրև դարձայ յանապատէ, հետի գնայի

գնայի ի քաղաքս և ի գեօղս , քարոզել զար
քայութիւն երկնից . և յողորմութիւնէ էր իմ
կեցուածս ։ Ժամանակի չարչարանաց ի-
մոց ոչ միայն չունէի ինչ դիւրութիւն , այլ
և հետզհետէ տանջանս . իսկ ի մահուն
խաչն եղև իմ սնկողին . և պսակն ի փշոց
բարձ ։ Ղէ ասա . արժան ինչ իցէ քեզ
կրօնաւորի՝ իմոյ ծառայի , որ յանձն առեր
լինել ինձ նմանօղ , վարիլ ընդ մարմին
քո գրգանօք . ուր ես որ քո վարեցայ ընդ
իմս խաստիւ ։ Ա՛ւ թէպէտ մարմին իմ միշտ
հնու էր հոգւոյ , և ամիւ հնադանդ բանի .
սակայն և այնպէս ոչ վարեցայ ի նա երբէք
գրգանօք . և ոչ վ՛ս իմ երբէք ջանացայ
հանգստի և դիւրութիւն . և դու իշխես ջա-
նահնար լինել աւելորդ դիւրութեաց մարմ
նոյ քոյ . որ յոլովակի նշկահեաց զհոգի քո
և զանս ։ Ա՛յս ինչ փառաց հաձեցայ կեալ
միշտ աղքատօրէն . և դու ի կրօնի ոչ հա-
ճեաս ի հասարակայն , լինդրես աւելորդս ։
Ո՛չ է այս լինել կրօնաւոր , և ոչ կեալ ոպ
կրօնաւոր . այլ աբեմաւ կրօնի պատրուա-
կել զաշխարհիկ կեանս ։

Աւելորդ հոգ մարմնաւոր իրաց՝ է փուշ ,
որ կարի խիճ խայթէ , և մեծապէս վնա
ս է կրօնաւորի ։ Ա՛խ առաքինի կացուցանէ
զնա կոնտոմն՝ մանաւանդ թէ ծառայ մարմ
նոյ իւրոյ ։ Ա՛ւ ոչ տեսանէ , թէ չէ պր
ժան կրօնաւորի՝ փոխանակ լինելոյ գլխա-
հար մարմնոյ՝ լինել նր ոտից գգուանս ։ Ա՛ւ
և ս

և այնպէս պատաղեցուցանէ զնա՝ և զնա
ղեցուցանէ , մինչև անհամանալ նմի հոգևո
րաց · և այս զինչ իցէ , բայց առնել զնա ա
նասուն , որ ոչ ճաշակէ և ոչ խմանայ զայն ։
Վարձեալ՝ խստասրտէ զնա առ ընկերս կէ
նակիցս իւր · զի յաճմի կամի զլաւն , և զա
ռաւել դիւրն , ոչ ինչ հայեցեալ՝ թէ այլք
անհանգստին ։ Վա՛յ նախամեծար ընտրէ
զիւր առանձնական դիւրութիւն , քան զհա
սարակացն օգուտ · որովհետև չէ ինչ նմա
փոյթ վասն միաստուն , որ հասանէ կրօնին ·
միայն թէ ունիցի նա՝ որում ցանկայ ։ Վա՛յ
այս զինչ իցէ , բայց մերկել զկծնաւորն ի
սիրոյ և յընտրոզութիւն ։ Վա՛յ ոչ յայս վայր
զտեղի առնու տարաձիգ Հոգ մտքին · այլ
և առնէ զկրօնաւորն՝ շոգմոգ , դատար
կանձն , տրտնջօղ , և գայթակղեցուցիչ ։
Կամի զի ամ ոք նմա ախտակցեցի · ամ
ոք ցուցցէ առ նա մոռդասլրուն ։ Վա՛յ վէմ
զամ դոյզն հիւծանդութիւն դնէ ի վերայ աշ
խատութեացն , զոր արար վա՛ր կրօնի · արդ՝
զիաշդ Հնար իցէ ի տոսա լինել կրօնաւորա
կան Հոգևորութիւն և բարեկարգուն ։ Վա՛յ
թշուառութիւն Հպատակաց , միանգամայն
և թշուառութիւն մեծաւորաց , որք նեղին
այսմ ի կրօնի՝ որոց են Հովիւ · որովհետև
ոչ այլ ինչ է այս , բայց ապականել զկրօնն ,
և ցուցանել Համբակաց ճանապարհ կոր
ծանելոյ զնա խոպան ։

Գ. Լ. Գ ։

Ցնծե չի բաւական հրճուալորի հանուսալորել պմարմինն ։ այլ հարի ե հանուսալորել ։ ։

Ա՛րդեսակ , կրօնաւորի այնպէս յարդալել զմարմին իւր՝ և զդգայարանս , որ ոչ լրբեսցին և ստամբսակեսցին առ հոգի , ե բարի ինչ ։ բայց ոչ յայսմ ե կատարելու թիւն կրօնաւորական , որ հաստատեալն ե ի՛ նեղբս ի՛ հոգին ։ ուր տնկեալ են առաքի նուքիք , յորոց յառաջ գայ յարդարումն ի՛ կիրս և ի՛ զգայարանս ։ Այլ և ոչ մարմնոյ հնար ե կանոնաւորիլ ի՛ հոգւոյ , եթէ հոգին հանդերձ իւրովք զօրութիք չի նախ կանոնաւորեալ և յարդարեալ ։ Արիթէ կանոնաւ թիւք՝ բաւական իցե ուղղել ինչ ։ Արդ՝ հոգին յայնժամ ե յարդար և կանոնաւորեալ , յորժամ միաբան ե ընդ այ կամացն , որ ե առաջին և անվրէպ կանոն ։ Ասացեալ ցե զք զիւր մարմինն օրէսափ և կամի , և ընդ Ձեսցե զնա ընդ կաթի ։ Թէ ախորժակք հոգւոյն չկացեն յարդարեալ , ոչ ժամանեսցե եր քեք ի՛ հանդարտութիւն պիտեւան առ ստացումն կատարելութիւ ։ Այլ և ախորժակաց անհնար ե յարդարիլ , թէ ոչ նախ յարդարեսցին սկզբունք նոյ՝ միտք և կամք , յորոց բղխեն ։

Արաջ գիտես՝ թէ միտքն ե գերագոյն զօրութիւն մարդոյ՝ զորմէ կախեալ կայ ամ միա-

միաբանութեի՛ , որ յայլ զօրութեիս երևի ։ Կամքն ոչ ճանաչէ ։ մեյ և ոչ դործէ , թէ ոչ օգնի ՚ի լուսոյ և ՚ի ճանաչմանէ մեռոյ ։ Այլ այլք են զօրութիք ատորինք , որք գոր ծագրիչքն են հրամանի վերին զօրութեց՝ կախեալ կան գմեռոյ ։ որ ցուցանէ նոցՙ զոր առնելոցն էն ։ Ընդ՝ թէ միաք չիցեն յարդարեալ , ամ միաբանութեի մարդոյ հերքին և արտաքին խանգարի և խառնի ։ Որ առաւելագոյն անկարգացուցանէ զիւրս , և սեպհական կարծիքն ։ որ այնպէս կուրացուցանէ , մինչև տայ թիւր տրամաբանել , և յոռեգոյն հետևեցուցանել ։ Այլ թէ ցան կաս կանոնել և յարդարել զիւրս , հարկ է քեզ բառնալ ՚ինմանէ զսեպհական կարծիս ։ Սեպհական կարծիք՝ զքո համարումն ասեմ , և զքո մեռոյդ որոշումն ։ որ չէ համաձայն իմում համարման , և ոչ կարծեաց՝ քոց մեծաւորաց ։ այլ է քո սեպհական և առանձինն , այլազգ ՚ի կարծեաց քոց երիցանց՝ և գիտնոց՝ և առաքինեաց ։ Ընդ՝ թէ այս քո համարումն չէ համաձայն իմում , որ է առաջին և ճշմարիտ կանոն , անկնար է թէ լինիցի ուղիղ և բարի ։ Օ՛ինչ ուղղութի և բարութի կայցէ ՚ինմա , որ յառաջ գայ յամբարտաւան յանդգնութէ ։ ՚ի յամառել քո ՚ի սեպհական կարծիսդ , ոչ միայն վերադասես զնա քան զայլոց համարումն , այլ և վարկանիս զնա ամենեւին լաւ ։ և կարծես ամենեցուն մոլորիլ , քան ՚ի քէն ։ և թէ չիք ոք՝ որ քաջ իմանայ զկրան իբրև զքեզ ։

զքեզ. վայ և փքանաս, և զայլս անպտուղս
երբեք զփոքրիմացս։ Ասէ ոչ լեր այս յայտնի
յանդգնութիւն և ամբարտաւանութիւն. և զինչ
կայցէ չարագոյն՝ քան զՀպարտութիւն վատահա
նալ յանձն. ապա խանդակաթեալ քումդ
դատման՝ ի կշռութիւնս զոր առնես, չզիջա
նես ի խորհուրդս այլոց. և այս ոչ այլ ինչ
է, բայց յամառութիւն ըմբռնամանալ, և կամս
կորիլ։ Արդ՝ զինչ զարմանք են, թէ լինի
ցիս սատանայի առակ նշաւակի. զինչ զար
մանք են, թէ ասէպ անկանիցիս ի ծանր
ծանր սխալանս։ Ի կարի լինի յամառելոյ
ի սեպհական կարծիս՝ ծնանի հերձիք, երկ
պառակութիւնք, աղանդք, և այլ անհամար
անկարգութիւնք, որք եղեն և արդ իսկ երևին
ՀՀի։ Վասն կարծիքս որչափ առաւել չարգի
են յայս քո, այնչափ մեծագոյն ինասս զոր
ծեն քեզ. զի սարտուցանեն զքեզ ի քում
մէ մեծաւորէ. երևեցուցանեն զքեզ իմաս
տուն յայս քո. առնեն յանձնապաստան.
և առ երագ հասուցանել զքեզ ի զազաթն
ամբարտաւանութեան և վաղ դահավիժել, տան
քեզ ի մոռի դնել, թէ չպիտի քեզ առաջ
նորդ ի հոգևոր ձանապարհի։ Վա, քանի
դժուն է կրօնաւորն. որ զկարծիս իւրոյ մե
ծաւորին առնէ իւր, և այլ ինչ ոչ խնդրէ.
զի սովին զնա հաձէ. յերկինս զնովր ար
դիւնս առաւելու. և յերկրի խաղաղութիւն
կեայ. քան զոր չիք ինչ լաւ յաստի կեանս։
Երկրորդ աղաչեմ և անկարգացուցանեմ
զնոսա՝ ընկալցեն զխոհեմ մանրա

կրկնա զնծայինս։ Զանգի որովհետև միաք
ի բնե յօժարեալ են ի գիտել, եթէ Քրիս-
տոս դու ի նա զերասանակն, և խնդրես ըզ
նա խնդանաւ ընդվայրաքննութե, այնպէս
վազս առնու ըստ սահմանս անծանօթս, մին
չև կորնչիլ նմա։ Ճային իրք ի վեր են քան
զհասարակ մտացդ. ուստի և ոչ ժամանէ հա
սու լինել այնց, և խելամուտ։ Մին իրն որ
ընդվայրաքննին ձեռնհասէ լինի ի հետազո
տել զնա, վաղվաղակի մատչի առնու և մերձ
կի ի լուսոյ և ի մեծութէ նորա։ Ով աչք
մարմնոյ ոչ զօրեն անշլացոյ յառեալ հայել
ի լոյս արեւու, զիարդ մարդկային սահմա
նաւոր և չափաւոր միաք կարօղ իցեն պա
րագրել զանմատոյց լոյսն ածեղէն զանչափ
և զանսահման։ Ալ բառնայ զբեռն առա
ւել քան զկար իւր, անդէն ընկնու ձմլի։
Ճ էջր ած, եթէ ստեղծական միաք կա
րօղանային հասանել նմա։ Կամիս խնայ
առնել գործել, յածայինս՝ ապաստան լեր
ի հաւատս. և այլ մի ինչ խնդրեր. զի նա
համառօտիւ և ճշդիւիւ ասուցանէ քեզ
զամ՝ որ ինչ պէտք են առ փրկութէն յաւի
տենից։ Ալ բայց արա ի քէն և զընդվայ
րաքննութէն գիտելոյ՝ զոր ինչ անկ է գիտել
քոյ մեծաւորաց և այլոց, և ո՛չ քեզ. զի
թաղումն անհանգստ ևնեղէ զքեզ. և խա
փանումն մեծ գործէ յարդելոյ զմիտս։ Ա
խմ խնդրես ի միտ առնուլ զայլոց թշնա
ռութիս. ոչ շատ իցէ քեզ ի միտ առնուլ
զքոյսդ։ Ալ ած ինչ գործեիր, եթէ այդմ
չիր։ Ա

քաջ միտ եդեալ՝ պատշաճ դարմանն մատու-
ցանելիր անձին։ Այլ այս չարիք են ըստ վայ-
րաքնութեան. զի զրգռէ՝ ծաղրասէր խրոց լի-
նել ի խնդիր. և զիւրեան մոռացութենէ։

Այլ միւս ևս պակասութիւն մտաց. և այն է
յանդուգն դատողութիւն. որ թէ ոչ քաջն ի,
ոչ ասէն միաբ՝ կանոնաւորեալ։ Եւ այս պա-
տահէ, յորժամ անհնին և առանց ինչ նշա-
նաց անբերևեան դատաստան լինի զգործոց
այլոց։ Եւ յորժամ միտ ուրուք մեկին ի չարն,
զոր մարթ էր ի բարին մեկնել, կամ արդարա-
յօժացանել, այդպիսի դատաստան յոյժ է վնա-
սակար՝ որում զայդ առնէ. զի վնաս գործի
սիրոյ և արդարութե։ Այդ չէս դու դատաւոր
ներքնոյն մերձ, և ոչ ճանաչես զնա, զիարդ
ձեռներէց լինիս դատել զնա։ Այս միայն եմ
քննող արտից մարդկան. ես միայն ճանա-
չեմ զիւրաքանչիւրոց խորհուրդ. վասն և ինձ
միայնոյ հատանէ դատել զնոսա։

Լսակ ի կանոնաւորել զկամս, զգոյշ լերուր նախ
երից պակասութեանց եղելոց ի նմա, որք
տարժանելիքն են և վտանգաւորք։ Ա. դա-
ջին պակասութիւն այն է, զի կորդ գոլով կամաց
ի քէնէ, դիւրագայթ է ի կործանումն։
Երկրորդ պակասութիւնն է, զի ազատ գո-
լով, մարթ է նմա խառնուիլ ընդ կոյս կամի,
եթէ ի բարւոյ և եթէ ի չար ճանապարհ։ Ա. սա
կուրութիւն՝ զի մի մոլորեացի կամանիցի, պէտս
ունի առաջնորդի. ըստ ազատութեան, զի մի
ելանիցէ ընդ առհման, պէտս ունի սանձի։
Ա. դաջնորդ է կամքն ածեալին, յայտնեալ
յո-

յորոց առաջնորդեսն քեզ ի տեղի իմ. սոսկ
է երկիւղն ածային արդարութեան ։ Այս տա
նի եւ ճանապարհ բարի եւ անքոյթ. սա զբ
նացուցանէ ուղիղ ։ Արանի կրօնաւորի, որ
այսպիսի սանձիւ վարեալ՝ զհետ երթայ այս
պիսոյ բարւոյ առաջնորդի ։

Արդարդ պակասութիւն է, զի կամքն սո
վոր է լինել՝ իւրագրաւ. եւ անհնար է
կանոնել զնա, եթէ չէ զերծ եւ յայսմ պա
կասութենէ ։ Ի ինել կրօնաւոր, եւ միանգա
մայն պինդ ունել զսեպհական կամն՝ ոչ կա
րէ կալ ։ Այս զի նա ասի ճշմարիտ կրօնա
ւոր, որ առեալ զնաչ իւր՝ գայ զկնի իմ. եւ
յիմ դիրս սահմանեալ է, թէ ոչ ոք կարէ
գալ զկնի իմ, եթէ ոչ հրաժարիլ յիւրոց կա
մաց՝ ուրացութիւնն անձին ։

Տէր, եթէ կամք իմ զջերմեռանդն իրաց
իցէ եւ զհոգեւորաց, հրաժարիցեմ յայն
մանէ, թէ ոչ ։ Արդեաւ, յայմ՝ որում
լրջանայս քո սեպհական կամօք, պարտ է
քեզ հրաժարել. եթէ մարմնաւոր իցէ, և
եթէ հոգեւոր ։ Սեպհական կամն կոչեմ
այո՝ զայն որ չէ համաձայն եւ իմումն կամ
եւ քոց մեծաւորաց կամն, այլ է քո առան
ձինն. որով տարաձայնեալ լիմիցս, ան
հնար է թէ լինիցի բարի ։ Սեպհական կիր
այն է, որ մնքատի եւ իս. ի սմանէ գարշիմ,
զսա ատեմ. սա հիմնեցոյց զդժոխս. սա հաս
տատուն ունի զնա, և ի նմանէ սա միայն չարս
չար տուգանօք տուժի ։ Ոչ անմտութեամբ կրօ
նաւորն. որ առաւել մեծ համարի զիւր

կամն քան զոսկեայինն ։ Ի՛չ այդպէս արարի ես ։ Յորժամ մարդկուձիս իմ խորշեր յերմ պէտս զդաւաճն բաժակ չարչարանաց , առա_ջի հօր իմոյ երկնաւորի . Թէ ոչ իմ կամք այլ քոյդ լիցի ։ Ա՛րդ՝ Թէ ինձ ոչ եղեն կամք յաստի կեանս՝ առնել զկամն իմ , արժան ինչ էիցէ քեզ՝ առնել զքոյդ . արժան ինչ Թուիցի քեզ՝ նախամեծար ընտրել զկամն քո , քան զկամն արարչի քոյ , և իշխանա_տրաց քոց ։ Որ կարի լինն ամբառնայ , մեծ համարելով զնուր կամն , յանկանիլն՝ չարա չար զարկանի ։

Գ Լ. Գ։

Ցնծե պարտ է կրծնաւորի մերկանալ յանկարծ ախոր_ծակէ առ աղքականս նոր ։

Ո՛րդեակ , Թէ ոչ մոռանաս դու զժողո վուրդ քո , և զտունն հօր քոյ , ոչ ցան կացայց քեզ . և ոչ ցուցից առ քեզ ընտա նուԹի ։ Ի՛չ է բաւական հրաժարել առ ան գամի յՔէ և յաղգականաց . ոչ արարեր ի սկզբան դարձի քոյ . բայց առ հասանել յայն աստիճան կատարելուԹ , յոր պարտ է ձրկ տիլ , հարկ է քեզ կալ Մնալ յայսմ հրաժար մանն զնմ առուրս կենաց քոյ մինչ ի մահ ։ Սակաւ կիմ ոչինչ օգտե կալանաւորի ելանել ընդ դուռն բանտին , Թէ ոչ խոչն նորա կա_պանք , որովք կապեալ կայ ընդ կոճղ բան_տին . Թէ ոչ խզես դու զանկարգ խզձս առ քո աղգականս , սակաւ օգտե ելանելդ ի տա

նէ

նէ քումմէ. իբր զի այն իղձ կապեալ ունի զքեզ. որ ոչ Թողու քեզ մոռանալ զնա, կամ հեռանալ ի նմանէ։

Ա՛յո՛ ի՛նձ դիրս խոստացայ ես զՀարիւրապատիկն յաւիտենական կենաց, և հանդերձեալ եմ տալ. բայց այնմ՛ որ վ՛ա ծառայութիւն իմոյ Թողու զՀայրը և զմայրը, և զնա՛մ զոր ունէր յՀի։ Ա՛յո՛ վարդապետ եմ ես, և դպրոց ունիմ. բայց ի սկզբանէ հետէ վկայուի եղի. Թէ ոչ որ կարէ իմ աշակերտ լինել, եԹէ ոչ ատեայ զՀայրը, զմայրը, զկեանս իւր, և զնա՛մ զխոփանարարս հոգևոր զարդացմանն։ Ոչ լնուիր աշակերտ, և ոչ կարէ զարդանալ, որ ոչ միտ դնէ դասատուԹե՛ դպրատան։ Վասն՝ զոր աւանդեմ կրօնաւորաց, և մեռանիլ՝ ձի. մեռուցանել զկիրս, որք խոտորեն զոգի. բառնալ յիւրմէ զմարմնական իղձ առ ազդսյինս, որ խափանէ զճանապարհ կատարելուԹե՛։ Ա՛րդ՝ ոչ տեսանես դու, զի կարի՛ ինն բերումն ըղձի առ քոյսդ՝ խոտորէ ըզքեզ. ոչ տեսանես, զի և այլոց առնէ ըզքեզ ծանրատաղտուկ. ոչ տեսանես, զի զբաղնուլ քո՛ի հոգս նոցա, մոռացուցանէ քեզ զանձն։ Ա՛յս ոչ է միտ դնել, այլ Թիկունս դարձուցանել իմում դպրոցի։ Վասն մեռեալ ես դու՝ ձի, զիարդ իցեն ի՛ քեզ այդչափ հոգք իրողուԹեց ազգայնոց քոց; Վասն կենդանի ես միայն յիս, ոչ իսկ պարտիս. զիարդ ոչ կաս միացեալ ընդ ինձ, համա՛ր ինձ՝ Ա՛յլ, ոչ

ան՝ գեղեցիկ խմանալը զայս՝ այն իմ սիրե-
լի և կրօնասէր ծառայ , որ յամ սրտե ա-
սէր ։ ան՚ իմ , և ամ ինչ ։ և այլ՚ոք կրօնա
ասոք , որք՝ զի մի՝ ինչ հաղորդուն ունկնդին
ը ազգայինս , գնային ՚ի հեռաւոր անա-
պատս ։ յորոց քարանձաւս իբրև ՚ի գերեզ
մանս նստէին , մեռեալ յոչ ։

Տ՚ը ։ ոչ դու ինքն հրամայեցեր ՚ի քո ՚ոբ
օրէնսդ , սիրել զընկերս ։ սիրել և ըզ
Թշնամին ։ և ՚ի Թիկոնս հասանել կարեաց
նոյ ։ Ա՚ըդ՝ զիարդ կամիս , Թողուլ մեզ զայ
գայինս , որ առաւել են քան զընկերս ։ Հը
բաժարել ՚ի նոցանէ , և ատել և ։ Ա՚ը-
գեակ , կամիմ ես , Թէ սիրեացես զայ
գայինս և զբարեկամն , զորս Թողեր յոչ ։
բայց Հոգևոր ըղձիւ , և սիրելովԹ՚ զոր
կարգաւորեալ սէրն պահանջէ ։ յիշելով Թէ
դու առաւել մեծաւոր ես քեզ , քան զբո
բարեկամն և զաղգայինս ։ և սիրոյն կամք
այս են , ոչ ինչ տուժիլ քեզ ՚ի սակս նոյ ։
Ա՚ըդ՝ եԹէ խոտանին նք զքեզ ՚ի կրօնի , և
ոչ տան դադար յիմումն ծառայուե , և խա
փանեն զբո Հոգևոր զարգացումն , զիարդ
ոչ Թողուցուս զնս ։ զիարդ ոչ ՚ի բաց հե-
ռասցիս ՚ի նոցանէ ։ Ա՚ըդ բո աղգայինք , քոյ
հակառակ են քեզ , զի ոչ կամին զծառայել
քո ինձ ՚ի կրօնի , այլ կամին կորուսել զքեզ
անտի ։ ոչ արժան էցէ քեզ ատել զնս ։ այս
է , խորհիլ ՚ի նոցանէ որպես յարբանեկաց
սատանայի ։ Ո՚չ արժան քեզ՝ քո աղգա-
կան կամ բարեկամ համարել զայն , որ
խնդրէ

խնդրել վտանգել զքո հոգւոյդ փրկութեն։
Այլ յոպիսիք ոչ են քո ընկերքդ, և ոչ մարմ-
նական թշնամիք, զորս քրիստոնէական օ-
րէնք հրամայեն սիրել. այլ են թշնամիք հո-
գւոյ քո, և թշնամիք պատուհաս և
փուաց խնդ. Համառօտ ասացից, են քա-
րեկամք դժոխականք։

Ասէ՝ ի մասին աստուածոյ նոյ՝ ի կարիս՝ և-
թէ՝ ի հոգւոյս և եթէ՝ ի մարմնաւորս,
քոց մեծաւորաց անկ է որոշել. թէ որո՞յ
օրինակաւ, և որչափ ինչ պատճառ իսկ քեզ օգ-
նել նոցա։ Այս ծանիր. զի աստուածայ պատ-
ուճառաւ սիրոյ և գթութեն դրդռեցոյց
զքաղաւմն՝ ի խաղաղական վինակէ կրօնա-
ւորութեն։ Այսք կրօնաւոր, որ չի բոլորո-
վին մահացեալ, և մեռեալ ինչ և սիրոյ
անձին, կարէ աներկեւան վարել ըստ ոգ
դայինս։ Այվ, քանի՞ դժուարիմեա՛ ի տեսա
նել զմանս՝ ի կրօնաւորաց. զի եռանդա-
գին ըղձան լուր ինչ զազգայնոց ունել. և
երթեւեկ դրոց առ նա. և այս ոչ այլ ինչ է,
բայց խնդրել աւելի ծփման, և ցնդման
մտաց յաղօթս։ Այնինչ օգտի հրաժա-
րել յազգայնոց մարմնով, թէ ոչ հրաժա-
րեա և սրտիւ և խոհմամբ։ Այվ, ոմն բար-
ւոք գործեցին ոմանք յիմոյ ծառայից. ո-
րոց ի՞նդ ուրեք առեալ յիւրեանցմանց յեր-
կրի հեռաստանէ, մէա չվատնդելոյ զիւր-
եանց հանդստութե՛ առանց կարդալոյ ըն
կեցին՝ ի հուր։ Այվ մեղկութե՛ կրօնաւորաց
ոմանց. ազգայինք ի՞նդ ոչ ևս հո-

գան ինչ զնացանէ. և նոքա այնպէս հոգ առնէին զազգային, որ ոչ ինչ իմիք փոյթ է նոցա, ոչ այսմ։

Ոչ տակաւ քարկացուցանեն զիս և այնքա կրճնաւորք. որք ոչ միայն ցանկան, այլ և ջանահնար լինին պէսպէս միջոցաք մեծա ցուցանել զևւրեանցայինս. ՚ի ինդիր լեալ յառաջեցուցանել զնա ՚ի պատիւս երկրա- տուս. յորս տակս յողոք խոնարհին ցանկանց, զի ՚ի նուագանէ նպաստս ընկալցին. և զան- ձանց և զկրօնի իւրեանց՝ լինդ կոխ առնեն զյարդ և զմեծարուցումն։ Ոչ տեսանես, ո՛րդեակ. զի չէ այդ ծառայել լինձ, այլ քոյոցդ։ Ոչ տեսանես, զի չէ այդ ջանահնար նաս լինել մ՚ս հոգւոյ քո, այլ մ՚ս օտարաց։ Որ կանոն հրամայէ քեզ՝ լինել ՚ի կրօնի խոր նամնկալու ազգայնոց։ Օ գոյշ լեր անձին քումմ. վկայուի դնեմ քեզ. զի յաւուր դա տաստանի ոչ արարիս հաւրցափոյձ, եթէ քոյքդ եղեն մեծարու յաստի կեանս. ո՛չ հաւրցից, եթէ հեղգացար ջանահնար լի- նել մեծուքեն նց. նա՝ համար ՚ի քէն պա- հանջեսցի, եթէ պատաղեցար յայդպիսի իրողուս։ Ոչ այս ձանապարհ է կատարե- լուն կրճնաւորականի. այլ ձանապարհ կորուսա նելոյ զհոգևորուսն և զեռանդն։ Ոչ անմտու թի էցե կրճնաւորի՝ հեղգալ ամենևին ՚ի յա ռաջադիմելոյ ՚ի կատարելուն՝ յոր պարտա ւորեալն է. և փութալոյն լինել ՚ի յառաջե ցուցանել զևւրան ՚ի լաւագոյն վիճակ աս- տեացս։ Այս չար ևս են, և լինձ յաւէտ ան հա-

հաճոյ այնք կրօնաւորք , որք առաւել ջանան թէ ազգայինք իւրեանց եղեն յղփացեալ դիւրութիւնք մարմնոյ՝ քան հոգևաւոր բարեաց ։ Ա՛յդ ևս՛ւր ուրեմն՝ և սաստեաբար յորդորեն զնա յառաքինութիւն . և ստէպ մեծատունչ խրախուսանեն յերկրաւոր մեծութիւն ։ Ա՛րդեակ , ընդէ՞ր օգուտ եղեն քեզ մեծութիք քոյոցդ , թէ դու անկատար եղես . որոց վարձուց չինեն ակնունիցիս , թէ աշխատ լինիցիս վա՛ս մարմնոյ և արեան ։ Վասն ի՞նչ լաւ լիներ քեզ , և օգուտ նոյ , եթէ գնացուցանէիր զնա ընդ ձանապարհ առաքինութե ։ Վասն զի առաւելութիւն արդիւնք , և նոյ ապահովիւր հոգւոյ փրկութե ։

Կ. Լ.

Թէ պարտ է կրօնաւորի զգեստ լինել ընդ ինչ-վարս ։

Ա՛րդեակ , ամ կրօնաւորք՝ քո կենակիցք , են իմ սիրելի որդեակք . սէրն իմ առնոյ չէ խտրանօք . այլ զամենեսեան սիրեմ , և ամենեցուն կամիմ զձիմարիտ բարին ։ Ա՛յսմիմ , դու և դու ընդ իմում օրինակի՝ սիրեցջես զամենեսեան անխտիր , և ամենեցուն կամիցիս յաստուծ կեանս զհատարելութե , և ի՛ հանդերձեալն զփառս անվախճան . զի այդ կամք են կարգաւորեալ սիրոյ կրօնաւորականի ։ Վասնի՞ անհաճոյ են լինիմ մանաւանդ բարեկամութիւնք կրօնաւորաց ումանց . որք զնէրն զոր պարտ էր նոյ առ ամենեսեան տարածանել ,

նել , ամիսուին յերկուս կամ յերիս , ըստ որս հանապազ կենակցին և վարին . ըստ որ այլք մեծապես զայթակղին ։ Այդ՝ զնարդ չա- տիցեմ ես զայդպիսի կենակցութեն . բայց կամուրջին որ միասին հաստաբակաց , չեզև երբեք բարի , և ոչ երբեք եղեն նոր բարի ելք . այլ միշտ ծագեցոյց միասս լինչ ։ Ցըր- տունչք , բամբասանք , դանդաղք , և ան միաբանութիք արծարծանին ՚ի մանաւանդ կենակցութիս և ՚ի բարեկամութիս ։ Այս թէ և չկայը այլ միասս , այս և եթ մեծ է յոյժ , և եղծիչ կրճնին՝ յոր դասին ։

Պանդխտ անդամ ես դու հաստատուն թէ կրճնաւորականն , ամ իրօք պարտա- պան ես սիրել զնա . և պարտաւոր ևս ես կրել լինչ վ՚ս սիրոյ նոր . որպէսզի ՚ի պահել անձնասս զմտալին մարդկային՝ տանջն եր- բեմն մի յանդամոց սրով և հրով . և ե՞ր- բեմն՝ սի կարի և զատանի իսպառ , վ՚ս լի- նելոյ նոր կարգեալ ՚ի քնութէ ՚ի պահպանուի բոլորին ։ Այդ՝ թէ սիրես դու զկրճնքս՝ որոյ ես անդամ , պարտ է քեզ խնամ ունել պահ պանուն նոր . և բառնալ ՚ի քէն զամ , որ միասս հաստատանել նման . յորոց մի է կարի իմն ընտա նուին առ ումանս ։ Որ ճշմարտասէր սիրէ , քաջ զգուշանայ չվնասել սիրելոյն . և յայտնի երևի , թէ հաստաբակութին միասի առանձնա որ բարեկամութիք , մանաւանդ այնց՝ որք չեն լինչ յառաջադէմ ՚ի հոգևորութիք կամ ՚ի մեռուցմունս կրճնի , այլ առաւել ՚ի շեղ տամն զտից անտի ։ Այս որ ոչ բառնայ

զայս

զայսպիսին կենակցութիւն՝ ճշմարտապես այլ չէ՛ ձշմարիտ սիրոյ իւրոյ հաստատութիւն և կրօնի։ Բայց գիտեմ, զի կայ կրօնաւոր, որում չէ՛ լինչ փոյթ սիրել զկրօնիւր, և ոչ հոգայ, թէ յաղողիցի նմա՛ ի բարին, և թէ ոչ. միայն թէ իւր հաճոյք լինիցին։ Այլ՝ ի միտ առցէ մեր կրօնաւոր, թէ կրօնն է մայր իւր, և եթէ ոչ սիրէ զդստերն, և ոչ գրգռէ ոմն մայր, ոչ գրգռեսցի և ինքն ոմն որդի. այլ ոմն ապաշնորհ պատուհասեսցի ըստ իւրում ապիրատութեան։

Բայց գիտեմ, զի ոչ պակասի կրօնաւոր, որ՝ ի չքմեղս լինի, ասելով. իմ բնութիւն ըստ արիւնն ըստ սակաւս բաղաղատիպ. վասն ըստ նա և եթէ կենցաղիմ։ Այս ոչ ուսաւ, թէ պարտ իցէ կրօնաւորի զհետ երթալ բնութեան։ Այլ թէ բնութիւնդ միտեցուցանէր զքեզ՝ ի դատարկութիւն կամ յամբարտաւանութիւն, կարծելով բարւոք առնել, եթէ տայիր զանձն դատարկութեան կամ ամբարտաւանութեան։ Ընդէ՞ սրդեակ, զի երեր կրօնաւոր՝ ի յաղթել բնութեան, և՝ ի կանոնել զանկարգ իղձս արեան։ Այդ՝ քանզի իղձ առանձնաւոր բարեկամութեց՝ չէ՛ լինչ յանկաւոր կրօնաւորական հոգևորութեան, հարկ է թէ իցէ անկարգ։ Այս չուսնիս ասել. թէ յայսպիսի առանձնաւոր բարեկամութիւս չէք լինչ ինաս, և ոչ բերումն առ թիւր լինչ վախճան։ Արդի իսկ ինաս է այն, զի այլք գայ թակղին. և զի չիմասասուն և՝ ի հոգեսէր կրօնաւորաց այդպիսի բարեկամութիւնք ոչ

գոլին

դոլին, այլ եպերկին ։

Տէր, դու իսկ կամիս, զի ամ՛ոք օգտեսցի ընդ հոգւոյ. և ձեռնամուխ լինի ի միջոցս, որք առաւել օգնեն նմա ի հոգևոր զարգացումն ։ Արդ՝ թէ կենակցելով իմ ստեպ ընդ միւսմ, օգտիցիմ ընդ հոգւոյ, ոչ ոչ օգտելի կենակցելով ընդ այլոմ, զինարդ կամիս, թէ հրաժարեալ կացցեմ յայսպիսի օգնականութենէ ։ Արդեակ, կենակցիլ որպէս արժանն է՝ ընդ այնմ, յորմէ օգտիս հոգևորապէս, ոչ ինչ միտս հասարակութեանդ. և այդպիսւոյ օգտի մարթ է լինել՝ առանց կարի իմն ընտանութեանն զորմէ են բանքս ։ Այլ թէ միտս յայնմանէ հասարակութենն, նշան է թէ քո կենակցութիւն անցանէ ընդ պայմանաւոր սահմանն. և չէ առնելին ածաւազդ և հոգևոր, ոչ կար ծէս ։ Այլ թէ յառանձնաւոր բարեկամութենէ անտի օգտեսցիս ինձ և հոգևորապէս, սակայն և այնպէս չէ արժան քեզ նախայաւծար ընտրել զքո դիւրութենէ և զօգուտ՝ քան զհասարակաց միտս կրօնիդ. այլ կար դաւորեալ սէրն պահանջէ՝ այլ ճանապարհաւ ջանահնար լինել հոգևոր օգտիդ, առանց միտսու այլոց ։

Արդ՝ եթէ կարի իմն ընտանութենէն ի մէջ կրօնաւորաց և իմոց ծառայից՝ է միտս սակաւ, ուստի և կշտամբելի. զինչ լինիցի, եթէ կրօնաւոր ոք ստեպ կենցաղեսցի ընդ Տեառնէ, որ կարօղ իցէ առնել կատարած զարի ։ Կենցաղակցութենէն կրօնաւորի ընդ Տեառն

կանս

կանս՝ լինելոց է ՚ի չինուԹիւն, ոչ այնց միայն՝ ընդ որս կենցաղէր, այլ և որոց տեսանելոյն զնա. Թէպէտև զի պարտապան է տալ ամենեցուն օրինակ բարւոյ. և Թէ խոհականք և հոգեսէրք ոչ չինին իւր յաձախ ընտանուԹիւն ըստ առանձնաւորի ումեք, պարտ է նոր ևս Թողուլ զայդպիսի ընտանուԹիւն, և կեր նակցուԹիւն։ Այլ ոչ օգնէ ասել, Թէ խօսիմ ես զնոսա բարւոՒԹիւն, և ձգնիմ վն օգտի այնը հոգւոյ. և Թէ՝ չարիս գործեն այլք ՚ի դատել զնոսն այլազգ։ Այլ կամիմ ես, Թէ օգտեսցին քո ընկերք. քայց սպառչաՀ միջոցք. աւելորդ կենակցուԹիւն չէ միջոց սպառչանՀող, և ոչ կարգաւորեալ ՚ի սիրոյ։ Այրծնաւոր՝ որ յօգուտէն այլոց՝ ոչ Հայի յիւր բարի անուն, ոչ բարւոք առնէ. և որ տայ առնել այլոց՝ չարիս խորհելոյ զանձնէ, չար ևս առնէ. զի ոչ միայն պարտ է նմա զգոյշ կալ ՚ի չարէ, այլ և ՚ի ատուներէ չարին։ Այս չասիցես, Թէ իմ միտք բարի են. քանզի և գործոցն պարտ է լինել բարի, և Հեռի չիմ կասկածանաց չարի։ Այլք դատեն ըստ ոչնմ՝ զոր տեսանեն. և ոչ ըստ քո բարի մըտացդ՝ զոր ոչ տեսանեն. և Թէ և տեսանեն՝ ոչ արդարացուցանիլին զքեզ. զի կարի իմն կենակցուԹիւն դնես զոյն ՚ի վտանգի։ Այլ, քանզի կենակցուԹիւնք սկսան Հոգւով, և վախճանեցան մարմնով։ Կարի իմն վատահիլ յանձն՝ ընկերց զբաղումն։ ԱյԹէ միով և եԹէ Հայեցիւք բազումք ԹակարԹեցան. զինչ լինիցի սերտ կենակցիչն, և Հաւասարկա

նեն

նեղէն եւ միմեանս ։ Օ դայականութիւն խոտ-
րամանակ ես յոյժ ։ Եւ զի մի ծանիցի՝ ծածկի
երբեմն վերարկուաւ նախանձաւորութեանն օգ-
նելոյ ամանց ։ սկսանի բարւոք՝ զրուցօք հո
գևորօք ։ բայց ապա սիրալիր բանիւք ցու-
ցանէ թէ չինչ ձկտի ։ Արդեակ , զգոյշ լեր
ի սատանայէ՝ եւս առաւել յորժամ կերպա
րանի ի հրեշտակ լուսոյ ։ Եւ իբրև ի մահ-
ճանէ՝ փախիր ի կենակցութենէ անձին , առ
որ զգաս զգայական ինչ սիրտ ։ Զուրն՝
թեպետ եւ առ կայծեակ՝ թէ ոչ հեռացու-
ցանէ ի յարգէ , ծխէ , եւ առ սակաւ սակաւ
քորքոքէ ։

Այսու եւ այլ կրօնաւորք , որք ընդհ կամաց
իւրեանց մեծաւորաց՝ խնդրեն ընտանե
նալ իշխանաւորաց ծի ։ ոչ այնչափ առ օգնե
լոյ հոգւոց նոցա , որչափ վն նպաստ ընդունելոյ
ի նոցանէ ։ Խակ այս ոչ իցէ լալոյ արժանի ։
Զնոյր ինչ իցէ կրօնաւորի , որ հրաժարեաց
ամենայնի , ի խնդիր լինել պաշտպանութեան աշ
խարհականի ։ Այս ինձ ։ Եթէ աղաւաւ կա-
միս լինել ընդ պաշտպանութիւն և նպաստաւո-
րութիւն ։ Թերևս զի լինիս զգուշաւոր ի պահ
պանութիւն կրօնաւորական կանոնաց ։ Եւ
զի կարող լինիս մահացուցանել զանձն , ոչ
վայել է քարւոյ կրօնաւորի ։ Եւ զի կարող
լինիս ազատաբայլ բերել ի կատարելութիւն ։
Այլ առ այդ ոչ պիտի քեզ նպաստ կամ օգ
նութիւն ծայնոց ։ զի թէ կամիս , բազում
ունիս ի քում կրօնի ։ Այլ չէն այլք այն
չափ ծանծաղամիտ , մինչև չիմանալ թէ քո
կամք

կամք են լինել եւ նպատուիք , զի մի իցես եւ կանոնօք . զի մեծաւոր քո մի իցէ կարօղ հրամանն տալ մեզ քո՝ ոչ կամք են նմա . եւ զի արատացես յամի զհաճոյն առաջի քո : Ո՞ւնչ այլ ինչ իցէ այս , բայց ծածկել զՅայելն ազգ տուի եւ կրօնաւորական սքեմաւ : Ո՞ւնչ այլ ինչ իցէ այս , բայց եւ մուծանն կալ յԵհ , եւ սի բել զնա . եւ ի տուէն Թշնամի նմի Հանդիսա նալ : Այլ ես տեսանեմ ի տուէն եւ ի գիշերի . եւ սպասեմ նոցա ի ժամու , յոր ոչ կարօղ լինիմ օգնութեի եւ նպաստ գտանել յայլոց . յայն ժամ ի միտ առցեն զնուբեանց չարաչար երկ դիմութեի . եւ ծանուցեալ Թէ քանի՛ չար է նոցա հեռանալ յիմանէ պաշտպանութեի , ի լի նել եւ պաշտպանութեի երկրաւոր իշխանա տրաց , յահասնոյ դոչեսցեն . անիծեալ մարդ , որ յուսայ ի մարդ :

Գլ. Ը.

Ցնէ պարսէ էրծնաւորի փախչի ի դա պարիսէ :

Ա՛ղբեակ , ի սկզբանէ էի սկիզբն եղև վտարելոյ դատարկութեի , եւ բազ մապատիկ չարեաց սկզբնապատճառ , մինչ ոչ ումեք լինել նմի ընդունելի : Ա՛ռ ագամ նախահայր քո եղաւ ի դրախտին ի տեղ առջի փափկութեի , ոչ զի դատարկ կացցէ ի նմի , կի՛ ի զբօսանս . այլ (ոյզ ասեն գիրք ,) զի գործեսցէ զնա՝ եւ պահեսցէ : Երբեւ ար տաքսեցաւ ի դրախտէն , զի մի դատարկու

տաս

տացէ տեղի, մնասուցաւ նմա երկիր ի վաս-
տակս. զի քրտամբք երեսաց իւրոց կերիցէ
զհաց իւր։ Եւ դու որ ժառանգորդ ես տար
ժամուն ձեց նախահօր քոյ այսմ, կարծես
ուտել զհաց անաշխատ։ Զդամ հայր քո՝ ի
դրախտի իսկ, թէ մեացեալ էր անդ, զոր
ծէր. և դու յաքսորս՝ որ ես տեղի աշխատու-
թեան, կասկած կալ անգործ. ի հովիտս ար-
տասուաց լինել ի փափկութեան։ Ցնծս որ-
դեակ իմ, զի դեռ չես ի քում գաւառի.
այլ նժդեհ ես և պանդուխտ, ոչ և ամ հարք
քո. և պանդխտին թէ հասանել կամի ի
գաւառ հայրենի, չէ պարտ նմա կալ դա-
տարկ, կամ զտեղի առնուլ. այլ հարկ է յա
ռաջ խաղալ, զի մի՛ ի վեր հասցէ գիշեր։
Զառայ իմ յոբ ասէ, թէ մարդ ծնաւ
յաշխատութիւն. վասն որ պիրկ զգատար
կութեան, և ոչ գործէ ըստ իւրում վիճակի,
թոհի չլինել՝ ի մարդկան համարի. և վասն
յիրաւի կոչեցին ումանք զգատարկութեին,
գերեզման կենդանւոյ։ Զայլ կրօնաւորի,
որում քաղցր է գերեզման պղպիսի. զո-
րոյ զժահահոտութեին չիմանայ այժմ վա-
սուորունն՝ զոր արար. քայց խնամոյն՝ ի մահ
ուձան. յորժամ ծանիցէ և զխաւսն, զոր ընկա
լաւ. իբր զի մերկ՝ ի գործոց բարեաց փոխ
ոյց է յայլ կեանս, ուր որ տանին սակաւ գործս
բարեաց, սակաւ և վայելէ. և որ կարօղ էր
տանել շատ, վ՛ոչ տանեալոյն շատ տանջի։
Այլ, այո՛ չհամարիտ է, զոր խնաստունն ասէ.
Թէ լաւ է շուն կենդանի, քան զառիւծ մե
ռեալ։

ռեալ ։ Օ ինչ օգուտ է կրօնաւորի լինել ներհուն գրագէտ , վիհաբարոյ , և զգօնա միտ . եթէ այնպէս անձնատուր է դատարկութեան , որ կարօղ գոլով առնել բաղում ինչ , առնէ և ոչինչ . զինչ այլ իցէ սա , բայց եթէ առիւծ մեռեալ ։ Լաւ գործէ շուն կենդանի , այս է կրօնաւոր՝ որ թէպէտ աղքատախտ է , և փոքրիմտոց . սակայն և այնպէս փրոյ իմոյ ձեռն ի գործ առնէ ըստ կարի ։ Լաւ եւ հաճոյ է ինձ , որ առնէ սակաւ մի չկարելոյն առնել աւելի . քան որ կարօղ է առնել բաղում , և չառնէ ։

Եղէ ես անհաշտ թշնամի դատարկութեան . պարտ և պատշաճ է , զի և դու՝ որ յանձն առեր նմանօղ լինել ինձ , խորշեսցիս ի դատարկութենէ ։ Վասն զի ասես , ոչ ի մանկութենէ հետէ ձեռնարկի յաշխատութիւն . էր զի օգնեի աղքատ մօր իմում . և էր զի օգնեի յոսկեփայ իմում մնուցչի յիւրում արուեստի . և դու որ չես եկեր յաշխատութենէ , ոչ օգնիցես քո վաստակօք մօր քում կրօնի , և մեծաւորաց քոց , որք առաջնորդեն քեզ ։ Յուշ լիցի քեզ ասացեալն առաքելոյն իմոյ . Եթէ որ ոչն գործիցէ , և կերիցէ մի ։ կամիլն ուսեալ՝ բայց չաշխատիլ , ոչ այլ ինչ է , բայց կամիլ վատնել զոր ոչն ստացաւ . որ ոչ վայելէ մարդոյ , թուղ եթէ կրօնաւորի ։ Լաւ չարդարանայ առեալ . կալի լակ կամէի աշխատիլ . բայց մեծաւորն ոչ կամի եթէ արարից զայն ինչ՝ յոր յօժարեալս եմ , զոր և ձեռնհաս եմ առնել բար

լոք ։ Ա՛ն իրաւացի են պատճառանքդ . զի
ոչ քեզ անկ է ընտրել զգործն , զոր առ-
նելոց ես ։ Այսուամենայնիւ ոչ ունի
անսուտ իւրում յօժարուիւն , այլ ճշմն ։ Ա՛ղ
կայ մեծաւոր ի տեղի իմ , պատուիրել Հպա
տակաց զոր ինչ յանկագոյն տեսանէ ի ծա
ռայութիւն իմ ։ Այս ևս՝ զի գիտես դու , ե-
թէ բարւոք առնելիր զգործն՝ յոր յօժարել
ես . անհնար է քեզ ուղիղ դատել զայդ վճռ
կրելոյդ՝ որ պատուէն զքեզ ։ Ա՛մենեցունն հա
ճոյ են իւր առաք . բայց գործ է , թէ այլոց
հաճոյ լինիցին . և թէև ամենեցուն հաճոյ
լինիցին , և ինձ ոչ , զինչ օգուտ իցէ քեզ ։
Ա՛ յդը ոչ արդարացոյն երբեք քո դատաւ
կութիւնդ . և ոչ բարւոք գործելիր երբեք ,
թէ ոչ գործելիր ըստ կամաց իմոց՝ յայտնելոյ
քեզ ի քումմէ մեծաւորէ ։

Ո՛վ , քանի՛ ինձ հասուցանէ դատարկու-
թիւնն կրճնաւորի ։ Ա՛խ առաջինն՝ ուր տի
րէ դատարկութիւն , չիք անդ սէր . որ (ոչ
բարւոք ասէ առաքեալն իմ) ոչ գիտէ կալ
դատարկ . ապա եթէ ի դատարկանձանց
ես դու , ոչ է ի քեզ սէր ։ Այս զինչ օգուտ
իցէ ողորմելոյդ՝ ունել զնմ կատարելու-
թիւնս և զիւրս նմ արարածոց , եթէ սէր ոչ
ունիցիս ։ Օ՛ զինչ արդիւնս ստացիս երբեք ,
թէ ոչ գործ ես ըստ սիրոյ ։ Ա՛րդեամբ ատե-
լի է դատարկութիւնն՝ աշխատութիւնք և սի-
րոյ , այնչափ սիրելի է առատանալի . որում
տայ տեղի և մուտ կենցաղելոյ ընդ դատարկ-
անձանց կրօնին . և հնար է նմա մոռանալ՝
ուս-

ուսոյ և կամիցի. զի գատարկութ՚ենն նման
է անպարիսպ քաղաքի։ Ասէ առաջին՝ ոք
հարքն անապատի ասէին իւրեանց ա-
շակերտաց. Եթէ կամիք լինել զերծ՚ի փոր
ձութ՚եց սատանայի, ջանացարուք, զի սա
տանայ գոցէ զձեզ միշտ զբաղեալ. զի այս
ոչ՚ի կ ժամանեսցէ ունել մուտ և տեղի
զձեզ փորձելոյ։

Այնա և միւսա գործէ գատարկութ՚ին. զի
լռեցուցանէ զկրօնաւորն՚ի գործոյ բա-
րեաց. և արկանէ՚ի բազում պակասու՚մս։
Այր զի՚առնէ զնա հետաքրքիր. խօսեցու-
ցանէ տարաժամ. տայ խափանող լինել այ
լոց՚ի գործոց իւրեանց. Հանէ զնա ստէպ
՚ի քաղաք. տայ նմ՚ի խնդիր լինել պետից
դեպետանաց և զբօսանաց։ Ո՚չ այս ձանա-
պարհ է ստանալոյ զառաքինութ՚ի՛ս, և հա
մանելոյ՚ի կատարելութ՚ի՛ն՝ յոր ժամանեցին
քո նախնիք. որք ածդ վայելին յերկինս
զպտուղ բարեգործութ՚ե իւրեանց։

Առնէ գատարկութ՚ին և զայս և միւսս.
տայ կորուսանել կրօնաւորն վայրապար
երկու ինչ պատուհասկան՝ զժամանակ և զը-
կեանս։ Ուստ ո՚չ իցէ այս անմտութ՚ի։ Կտու
քեզ կեանս, և երկայն աւուրս, զի ձոխասցիս
արդեամբք. և քեզ չէ փոյթ վ՚ա օգտի քո։
Ո՚վ ինչ օգտի առ՚ի քէն անխուսխոյն ընկեր
քո, որ անփոյթ ես օգտել անձինդ։ Կտու
քեզ ժամանակ և պարապ միշտ զայ
դի Հոգւոյ քոյ. և դու գատարկութ՚ե՛ն
ղուս, զի խոպանասցի։ Ո՚վ ինչ պտուղ առ-

Նիցես կրծանի քում. որ այդ ձեզ խաղրես զոգիդ։

Գ. Լ. Լ։

Թէ պարտ է երջանաւորի չօծարարին լսել և խօսիլ ընդ նմա, և պիտոյ նմա։

Ա՛ղբեակ, բազումք դարձան առ ինձ՝ ունկնդրութիւն քարոզից. և բազումք ևս հոգևոր զրուցք բոր բոլեցան՝ ի սէր իմ և ի սէր առաքինութեանց. վասն եթէ ունկնդրեն, և եթէ զրոյց հոգևոր խրատ՝ են քան միջոց յառաջադիմեն ի կատարելութիւն երջանկութեան. զի երկաբանչիւրն նեղդոծեն ի սիրտ։ Ո՛ րոյցք հոգևորք՝ ի լսելն՝ ընկալեալ լինին՝ ի սիրտ ունկնդրաց. և ոչ սերմն քարի և սէր, պտղաբերեն պտուղ տէր. և զի ելանեն և՝ ի սրտէ խօսողին զհոգևորս, հարկ է զոլ բոլոքելի և սրտին՝ ուստի ելանեն։ Ա՛պա խօսին զհոգևորսդ օգտէ ունկնդրին, և խօսողին ևս։

Ա՛չխարհիա է այս ամ. բայց եթէ՝ ի սրտի ոչ կայցէ սէրն ոչ, ոչ լեզուն և ոչ ականջք պատասխանին՝ ի հոգևորս։ Լսուի է, զի այսպէս հեղգ և համրեալ են մարդիկ՝ ի խօսիլ զնոյն, բայց եթէ՝ ի պակասութէ սիրոյ։ Լսուի է, զի տատանական սմանք, յորժամ զրոյց լինի զերկնայնոց և զհոգևորաց, բայց եթէ՝ ի պակասէ սիրոյ։ Լ՝ եթէ կայր՝ ի սրտի հուր սիրոյն ոչ և առաքինութեանց, առ խօսն լինէր զրոյց հոգևոր այն պէս վառեին, մինչև արտաքս երևիլ բոցոյն։

ցոյն ։ և ոչ խօսէին և ոչ լսէին մտադիւր
զայլմէնչ իրաց , բայց զՀոգւոյ , զեռանդ-
նէ , և զսիրոյ առաքինութենէց · զի եթէ լե-
զուն՝ և եթէ ականջք՝ համակարիք են սրտի ։

Ով ամենից կրօնաւորաց · որոց յանձն ա-
ռեալ զառաքինասէր և զՀոգևոր կեանս ,
կամ ոչ խօսին , կամ ոչ լսեն բայն խօսին ըղ
Հոգևորաց ։ Այլ զի՝ ամ մարդ յօժարա-
միտ խօսի զկամս արուեստից , և զիրաց՝ որ
անկ են նմ. և ամ ոք սիրէ լսել զպատշաձն
իւրոյ գործառնութենէ ։ Այրեակ , կամիս
ստեպ և ախորժմամբ խօսիլ զայն , սիրեա
զնա . և որչափ անուեղութիւն սէր քո առնու՝ի
սրտի քումմ , այնչափ լեզուի քոյ դիւրութիւն
և քաղցրացի խօսիլ գնմանէ ։ Յատաքին
լսել յօժարամիտ՝ ուր զրոյցք են զՀոգևո-
րաց , սիրեա զնա ըղձմամբ · զի սիրոյն չիք
հնչ հաճոյական՝ քան զլսել , զի խօսին ըղ
սիրեցեալն ։

Արուեստի իրի եթէ քաջ ճանաչէ , լինի մե-
ծարգի · և որ ի մեծարգի՝ առաւել սի-
րի ։ Այլ Հոգևորականքն չէն հնչ մեծար-
գի , և ոչ սիրին բան արժանի ։ Վասն է , զի
բառուեթի և գերազանցուի ընդ ոչ քաջ ճա-
նաչէ ։ Այրդ՝ ով յօգտուեթենց Հոգևոր զրու-
յցոյ՝ այն է · զի տայ ճանաչել զգերազան-
ցուեթի և զյարգ ուծմանց և Հոգևորաց ։
Հոտառուհնչ որչափ առաւել ճնշճնշի , այն
չափ անոյշ Հոտ բուրէ · նմանապէս Հոգևորա-
կանք՝ որչափ առաւել զրոյցք զնոցանէ լի-
նին , այնչափ եռանդն շնչեն · և յաւէտ

Ճանապէի բարուն նոյ . ուսաւ և լինին յաւէտ սիրելի ։ Ա՛ն այսոյ են Տայնն իրք . որք որչափ առաւել մտածին , և զոյզք զնոյնն լինին , այնչափ առաւել անկատարուն նոյ Ճանապէն . և առ իմաստունս չէն ինչ սիրելի ։

Սատանայ մեծապէս ատէ զՀոգևոր զըրոյցս . վասն խնդրէ խափանել զնա ըզ կայ ։ Ա՛ն զի մի սկիզբն լինի այսպիսի զրուցոյ , երևեցուցանէ զնա նեղացուցիչս , զրժուարինս՝ և տարաժամ ։ Ա՛պա Թէ սկիզբն առնիցի , զի մի կարի իմն յերկարեսցին , երևեցուցանէ անհամս և ցամաքս ։ Ա՛ն Թէ կարօղ լինի խորամանկ Թշնամին գտանել զոք այպանօղ և պախարակօղ՝ որոց խօսինն զՀոգևորս , վաշ վաշ կարդայ . զի այն է յաղԹ միջոց բնաւջինջ առնելոյ ի կենակցուԹէ մարդկան զխօսելն զնոյ և զառաքինուԹենէ ։ Ա՛յլ գիտե Թշնամին դժուխային Ըզ քանի չնաւս ենԹարկանի Հոգևոր զրոյցք . յորս յայտնին իւր ԹակարԹք , Հնարք , և խաբեուԹիք . ամ ոք զգուշանայ ի նմանէ , և ի Հոգևոր Ճանապարհի առաւել ևս աշխուրջ գնայ , զի մի պատրեսցի . վասն մեծապէս խորշի ի Հոգևոր զրուցոյ , զոյօրինակ խորշի աւազակն ի լուսոյ և յայմ՝ որ յայտնէ զգարանն ։ Ա՛յլ որչափ նոքա անՃաշոյ , նոյնչափ լինաչ է յոյժ Ճաշելի , և կրօնաւորացս կարի պիտանի ։ Ա՛ն զի ի խօսելն զաղարչէն , առաւել Ճանապէին կատարելութիւնն . յայտնին երախտիքն , զոր առնէ օր ըստ օրէ . և բացերևի խնամակալուն և պաշտպա-

պանուն ենք, զոր ունի առ կրօնաւորս։ Արդ՝ այս ամ՛ չիցի խնդիր ի յորդորել զկրօնաւորս ի սէր և ի ծառայուն արարչին։ Ապա ի խօսիլն զառաքինութեց, և զայլ հոգևոր իրաց, յայտնի ինչ գեղեցկուին. որ այնպիսի է և այնչափ, մինչև զքաջատես անկանոցս յափշտակել ի սէր. և զինչ այլ խնդրել կրօնաւորն յաստի կեանս ի բարեգործել, քան զյափշտակիչն ի սէր առաքինութեց։ Եւ զինչ գժպհի կայցէ աստանայրէ, քան տեսանել զառաքինութիս ի պատուի, և զմեծութիս յարհամարհանս։

Արդ՝ առ որդեակ. զինչ իրաւացի պատճառ կայցէ քո՝ չհասելոյ առեպ զչերմեռանդն և զհոգևոր իրաց։ Ահ ցաւալի ես, այս զոյգք զքեզ չեռուցանեն. թէ անեռանդն ես, չիք ինչ որ այնպէս առաքինորդէ քեզ յեռանդն, որպէս խօսիլ զնմանէ բարեպաշտիկ ըղձմամբ։ Եւ եա՝ զինչ իրաւացի պատճառ կայցէ քո՝ չլսելոյ յօժարամիտ զհոգևոր զրոյցս։ Օ՛ի ե՛ի յորժ՛ զրոյց լինի զնորանոր լրոյ ձի, կի՛ զօտարոտի իրողութեց՝ որք չեն ինչ քեզ անկ, ուշիուշով կաս մտադիր. և յորժամ զրոյց լինի զչերմեռանդն իրաց, կի՛ զքնով անկանիս, կի՛ տաղտկանաս։ Ապա և ոմանք, որք ոչ արժան համարին ունկն դնել հոգևոր զրուցաց, թէ ոչ արտասանին գեղեցիկ իմաստք։ Եւ այլք չընտանի խօսակցին, խօսիլ ախորժեն զհոգևորաց խորհիս. և եթ կոքին սկսանել։ Ա՛յ այդ է՝ զոր կամիմ յե-

ռանդագին և յընտանի զբոյցս . այլ զի որ
ինչ ասի զեռանդնի և զհոգևոր գործոց , լցեն
հեշտընկալ և գործադրելի . և զի այնպի-
սի զրուցիւք առաւել զդաճեսցին կամք , ք
ձարակեսցին միտք ։ Ի այս ժամանակ է ,
և ոչ տեղի ցուցանելոյ զեղեցիկ հանձար .
այլ իղձ , թէ արժան է ամ կրճատուրի առա
նալ զառաքինութիւն , և յառաջադէմ լի-
նել ի կատարելութի ։

Ա ամբէ , քանի՞ ինձ արար , և արդ խիկ առ
նէ չար սովորութիւն ։ Այս տայ կրճատու
ըի լինել յորդոր ի խօսիլ կիմ լսել զտարա
դէպս և զանցեալս , և զանդադ ի խօսիլ կիմ
լսել զգտակարս և զպատշաճաւոր իւրում
յանձնառութե ։ Ասի սկիզբն կալան յո-
լովք յանկարդ սովորութեց և ի պակասու
թեց երևելոց ի կրօնս ինչ ։ Ելու գժուա
րաւ զոլի . և թէ դու ոչ մարդկես ինա՝ խո
սել զբարիս , գժուարին լինի նմ չխօսիլ չա
րիս ։ Անեպետ յայսմ ոչ լեզուն է յանցա-
ւոր , այլ սիրտն սրտի . վ՚ն զի լեզուն
կարդայ զգրեալն ի սրտի . և ոմն փողհար
սրտի՝ զոր էնն ինիմ , արտաքս հնչէ ։ Ի թէ
կան ինիմ առաքինութե , եռանդն , և հո-
գևորութի , զնոցանէ խօսի . խիկ թէ են ի
նիմ նանրաւի և աշխարհաբարութի , և որ սոցին
նման են , ի խօսս զայն այլոց արտայայտէ ։

* * *

Գ. Լ. Ա.

Ոմն պարտ է կրօնաւորէ լինել ժրաջան յամառս իւր :

Ա՛ղբեակ , ծառայ ժրաջան եթէ ի ծառայութիւնէ և եթէ յամ իրողութիւս պատշաճեալս իւրում պաշտօնի , սիրելի է ամենեւրում . և եթէ երբեք սխալէ , փոյթ նոր առնէ ուղիւղ ել մէջ մտանել . մինչև ի ջոկա լինել ամն , կամ նեղել նմա զանցանաւն : Որդոց ամն ի սիրել զժրաջան ծառայ՝ չէ այն չափ այն՝ զի բարւոք ծառայէ նմա . որչափ այն՝ զի տեսանէ զնա եթէ յօժարամիտ է ի ծառայութիւն իւր , և ի սիրոյ առնէ զամ . որովհետև սիրեաւ , որ առնէ զնա ժրաջան : Օ սորին հակառակն ծառայ պղերդ առելի է ամ տանն՝ յոր կայ . եթէ չանձնեան նմա ծառայութիւն ինչ , չէն ստոյգ՝ եթէ առնէ . և եթէ առնէ , կամ տարաժամու առնէ , կամ ոչ ոյզ արժանն է առնէ . վայ և հարկի ամն զօր ամ կագել ել նմա , խոտվիլ և զայրանալ , մինչև պղերդին վայ ի վեր ածել իւր և այլոց : Այ այդպէս է ծառայ ժրաջան , որ հանապազ կայ ի խազաղութիւն . և գերեզիկ վճարեալ զիւր գործս , տայ և այլոց լինել ի խազաղութիւն :

Ոմն իսկ հարցոյ է յոյժ կրօնաւոր ժրաջան , ոյզ և առելի է հեղգն . ոչ ամենեքեան որք վաղ ի գլուխ տանին զոր առնեն , ժրաջան կոչեն . այլ այն կրօնաւոր է ժրաջան , որ

Քա-

Քանայ բարւոք առնել՝ զոր առնէ. և յայս սակս ո՛չ էնայէ յաշխատանս։ Ա՛յն կրօնաւոր է ժրաջան, որ խնդրէ առնել զիրան՝ ի դէպ ժամու, և ոչ ետս կամիմ։ Ա՛յն կրօնաւոր է ժրաջան, որ աձապարէ առնել, զոր առնելոցն է. և առաւել ինքն կամի սպասել, քան այլոց տալ սպասել։ Հեղգն գնայ ընդ այլ ձանապարհ. նախ առաջին խնդրէ յանկ հանել՝ զոր առնէ, զի զերծ լինի յաշխատութենէ. և ընդ փոյթ նմա թէ բարւոք լինիցի կամ յոռի։ Հեղգ է այն, որ վայրապար յապաղէ՝ զոր առնելոցն է։ Որ դանդաղն առնել ինչ, զի մի՛ ի վեր դիցի նէ այլ գործ, հեղգ է. և չարիս խորամանկէ։ Ձպատակ՝ որ ձեռնհաս է, և ընդ փոյթ նմա առնել ինչ՝ զոր գիտէ թէ կամէր մեծաւորն, զի մի՛ աշխատ ինչ լինիցի, հեղգ է։

Ա՛րդեակ, մեծապէս վշտանայր, զի կրօնաւորք ոմանք են ժրաջան, ուր ո՛չ պիտի. և հեղգութենէ զանցառնեն, զորոյ ոչն էր պարտ զանցառնել։ Ձի՛ր այնչափ փոյթ՝ փոքր մի հեղգ լինել նոյ յարտաքինս, վերաբերեալս առ մարմին, որ լինելոցն է կերակուր որդանոյ։ Ա՛լայց ևս տէս, զի հեղգ են՝ ի վերաբերեալս առ օգուտ հոգւոյ, առ բարեկարգութենի կրօնի, և առ ծառայութենի իմ։ Ա՛ն այն առաւել զիս բարկացուցանէ. զի կրօնաւորք ոմանք՝ ի դիւրութենիս անձին, և՝ ի սփոփանս մարմնոյ են ամենևին ժրաջան. իսկ՝ ի հոգևոր գործս են հեղգ և սառնասրտեալ։ Ա՛յլ գիտես՝ զոր ասէ

ասէ Երեմիա մարգարէ . անիծեալ ՝ամ՝, որ առնէ զգործ ՝ան հեղգութեամբ ։ Ահա կայ ըօղ ես ժրութ՝ը առնել զբո իրա , որ օգտա կար են քե՛ և ինձ ՝ի փառս , զիարդ չառնես ։ Ահ հրեշտակք , երկինք , տարերք , և այլ արարածք ժրանան են ՝ի ծառայել քեզ , դու զիարդ հեղգասցիս ՝ի ծառայել ինձ՝ քումմ արարչի ։ Ահ առ հաճոյանալ մարդկան՝ յառնել նման ծո՛յութ՝ի ինչ՝ քա ջանան գտանիս . զիարդ օ՛չ ինդրես հա ճոյանալ և ինձ հօր քոյ և ՝ան , ժրանալու թ՝ը յիրս իմ ։ Տ՛ես արդ , օ՛չ յիրաւի անի ծեալ իցէ կրօնաւորն , որ զգործս իմ՝ առնէ հեղգութ՝ը ։

Ահ ՝ան որ ոք իցէ ժրանան՝ անձին իւրոց տուութ՝ը չանահնար լինել օգտի իւրոց ծառայից . և ծառայք չիցեն ժրանան յիրս ՝ան իւրեանց , որ այնչափ աշխատ եղև վ՛ա նո՛ . դժպատեհ իմն է , և անտանելի ։ Ա՛րդ՝ ես ՝ի գործել զբո փրկութ՝ի , և առ արդիւ նաւորիլ վ՛ա քոյ , օ՛չ հեղգացայ , թէպէտ և բազում վշտացայ . թէպէտ և չէի քեզ պարտապան . թէպէտ և օ՛չ ստացօղ եղէ փա ռաց վ՛ա իմ . և դու հեղգայցես գործել զբա րի վ՛ա սիրոյ իմոյ , ըո կոչմանն քոյ , պարտա պանս գոլով , իբր զի ՝ամ բարի զոր առնես՝ ի նի վ՛ա քոյ ։ Յանցաւոր գտանիս , և ինձ ՝ան քումմ նախատինս դնես , եթէ ՝ի կրօնի՝ յոր ջան դնի վ՛ա պատուոյ և ծառայուե իմոյ ; օ՛չ լինիցիս ժրանան ։ Ա՛սա ինձ . եթէ մեծա

քոյ և զհանդերձից , զինչ առնելիր . և թէ հիղդայինն ևս օգնել քեզ ի հոգևոր կեանս , ի խնդրել քո օգնութեն , զինչ ոչ առնելիր ։ Եթէ համբերելիր ևս դու , ինձ պարտ էր պատուհասել զնոսա ։ Ահա այդ այդպես է , զինչ ինչ կարօղ էիցէ ապրեցուցանել զքեզ ի պատուհասէ , եթէ ի պահպանութիւս կայր գայ կրօնի քո՝ անմոռաւօղ և հեղդ լինիցիս ։ Ինձ առաւել հաճոյ է գործ մի բարի՝ արա բեալ ժրաջանութիւք , քան զբազումն առարեալս հեղգութիւք . վասն զի ժրաջանութիւն կրծնաւորի ծագէ ի սիրոյ . և միշտ լծորդ է ընդ սիրոյ ։ Հեղգութիւնն է պակասութիւն , որ լինի առ ի չգոյէ սիրոյ ։ Այս ամ՛ որ գիտեմ , եթէ ոչ ընդունիմ , և չեմ հաճեալ ընդ գործ , որ ոչ ծագէ ի սիրոյ , և ոչ լինի վասն սիրոյ ։ Այս ևս գործ՝ որ լինի ուրախութիւք , առաւել հաճոյ է ինձ , քան զբազում գործս , որ լինին առանց ուրախութեան ։ Որ զի ի կրօնի առնէ զգործս իւր ժրաջանութիւք , առնէ և ուրախութիւք . վասն որոյ և ժրաջանն է ինձ սիրելի , յորմէ վրէպ է հեղգն ։ Վասն բարկացուցանել զիս կրօնաւորն , որ զբուռ քանցն առնէ ժրաջանութիւք՝ վասն զի քաղցր է նմա . և զոր ոչն է ըստ քանց՝ առնէ հեղգութիւք ։ Որ ոչ տեսանէ , զի յառաջ նուաճեն թէ ոչ կորուսանէ , ասկայն և ոչ շահի ինչ . վասն զի վճար ընդունի յախորժմանէ գործոյն՝ զոր առնէ ։ Որ ոչ տեսանէ , զի յերկրորդումն կորուսանէ բազում . վասն զի յայտ է թէ չէ բաւական առնել գործ ինչ

քա-

քարի • այլ և սիտի առնել քարիքը • և ոչ առնէ զայն քարւոքը կրօնաւորն՝ որ առնէ հեղգութիւն , և ոչ թէ քունի ։

Ա՛րդեակ , տեսեալ է իմ զբաղումն • որք թէպէտև քարեկիրեն՝ ի կրօնի , սակայն և այնպէս՝ ի մահուն իւրեանց յոյժ տոգ- նապեցան՝ ի խղճի հեղգութեանն յիմում ծառայ ութեան ։ Այլ՝ որք իսկ վճռորին խղճի երկեան յոյժ՝ ի մահուանն ։ Արդ՝ զինչ լինիցի քեզ , որ չես ոք • և չես ստոյգ քարւոք կեանս վա- րել՝ ի քումմ կոչման ։ Ա՛յլ լաւ է քեզ ստէպ նորոգել՝ ի քեզ զփոյթ , և ևս առաւել զսէրն այդ , յորմէ յառաջ գայ նա • թէ ոչ կամիս՝ ի մահու տագնապիլ և յեա մահու տուժել ։

Կ. Լ. Ի՝ ։

Ով չէ պարտ կրօնաւորի կափել ընդ առեղ • այլ ընդ պինեխին պատաղարիկ ունել ։

Ա՛րդեակ ։ Թէ ըղձանաս յաքսորանացս վայրի առնուլ զձաշակ հանդստեան երկ նային գաւառին , խնդրեա խաղաղուի ունել ըն երիս • ըն արարչի քում , ըն ընկերս քո , և ըն անձին ։ Արդ արարչիդ խնդաղուն ունիս , թէ հնազանդիս իւրոց հրամանաց • և սիրես զհոգի քո զերծ՝ ի մեղաց ։ Այ է քեզ , թէ յածամարտ մատչիս • զի որ մարտնչի , և ոչ զօրէ յաղթել • անձամբ զանձն աղաւթէ ։ Ա՛եգէն է , որ պատերազմ յարուցանէ՝ ի մէջ մարդոյ և այ • զի վարէ զմարդ՝ ի կալ հակառակ կամաց իւրոց արարչին • բարձ զմեզս ,

զմեզս , և հաշտ լիցիս ընդ նմա : Ընդ ընկերս քո խաղաղութիւն ունիցիս , եթէ խոնարհ լիցիս : Խոնարհութիւն է մայր խաղաղութեան և հպարտութիւն մայր դժուարութեան : Խոնարհն ընդ ամենեսեան անխռով կեայ . և ընդ հպարտս ևս պահէ զխաղաղութիւն : Այնքան եթէ ուրեք երբեք հարկեսցի վիճել կամ կռուել , ոչ թողուլ զխաղաղարարն լինել . զի կամք իւր պահէն զխաղաղութիւն . և հարկն առնէ վիճել կամ կռել : Այսպէս լեր խոնարհ . և ամենեցուն լիցիս սիրելի , թողուլ եթէ խաղաղարար : Ընդ անձին քում խաղաղութիւն ունիցիս , եթէ հոգւոյ մահացեալ . և ընդ առաւելոյ մահացուցմանն , առաւելութիւն և խաղաղութիւն : Այնձն ի խաղաղութիւն , որ լինին ի մէջ թշնամեացդ , և այն որ յաջակայ ի յաղթուէ եղելոյ ի պատերազմի : Սիրոք և անկարգ իղձք են թշնամիք , որք անհանգստեն , և խռովեն զքեզ : Այս առ ի ունել տեւական խաղաղութեն , պարտ է առնել ընդ նոսա անդադար պատերազմ , և յաղթական հանդիսանալ . ապա եթէ ոչ՝ եթէ թողուս նոցա ինձ , նք ոչ թողուցուն քեզ կալ ի խաղաղութեն :

Այս ինչ գիրս կոչեցայ իշխան խաղաղութեն , և իրաւամբք . զի միշտ եղէ սիրող խաղաղութեան . վայ և ի ծննդեանս հրեշտակք երգեցին . փառք ի բարձունս այլ , և յերկիր խաղաղութեն ի մարդիկ . և ի փոխել իմում յերեսս աստի առ Հայր , արարի կտակ . և աշակերտաց իմոց և յաջորդաց նոցա թողի ի

՚ի ժառանգութեն զեսաղաղութեն և զմիա-
բանութեն սիրոյ . մինչ զի կրօնաւոր՝ որ ո՛չ
պահէ զեսաղաղութի ՚ի սրտի իւրում , ո՛չ հա
մարիմ զնա իմ աշակերտ , և ժառանգորդ .
այլ ժառանգաստ ։ Ա՚սա ինձ . ո՞ւսոյց քեզ
գժտիլ ՚ի կրօնի՝ որ է տուն իմ , տուն խա-
ղաղուն , և միաբանուն ։ Ա՚յժան ինչ թուի
քեզ՝ թէ հրաժարեալդ չե՞ս՝ ՚ի կեալ ան-
վզգով ՚ի կրօնի , ո՛չ միայն չլինիցիս ՚ի խաղա
ղութեն . այլև զայլոց խռովեացես զեսաղա-
ղութի ։ Կ՚ռուութիք և հակառակութիք
են չարագոյն քան զնա՛մ չարիս՝ որ են չե՞ս .
և թէ կարծես մեծ ինչ արարեալ , զի հրա
ժարեցեր չե՞ս , ՚ի բարեկամաց , և յընչից .
և բերեր ընդ քեզ ՚ի կրօն զգժտուեա և զհա-
կառակութիս , խաբես . զի չե՞ս անտի առ
քեզ կալար զևս չարագոյնն ։ Ա՚յ ինչ օգտե
կրօնն՝ այնմ որ ո՛չ կեայ ՚ի խաղաղութե .
և ո՛չ կալցի զեսաղաղութի , որ ՚ի կրօնի ո՛չ
կեայ ըստ ոգւոյ և ըստ կանոնաց նը ։

Տ՚ը , քաջ ձանաչեմ , թէ անվայել է չոյժ
կրօնաւորի կագել . բայց յաստի կեանս
են այնչափ դժբանք , և մարդիկ այնչափ են
հակառակօդք . մինչ զի որ ո՛չ կագէ , ո՛չ
ժամանակ ունել զիւրն , այլ կոխան լինի այ
լոց ։ Ա՚րդեակ , լաւ է անկուիծ կոխան լի-
նել մարդկան . քան կագել , և կոխան լի-
նել սատանայի ։ Ա՚յս թէև այլք ամենեքին
խղճեն կառնարար , զքեզ ո՛չ ոք կարէ բռնա-
դատել ՚ի կուիծ ։ Ա՚յս թէ կամիցի ևս ոք կա
դել ընդ քեզ , դու զառաքելոյնն առա՛ .

մեք

մեք չունիմք այնպիսի սովորութիւն կապելոյ։ Այլ ո՛չ պակասի միջոց պատշաճաւոր ՚ի ձեռն բերելոյ՝ որինչ իրաւամբք քեզ հասանէ։ Այլ քանի՞ խաբէն կրծնաւորն. որ վա՛ր իրաւունս ունելոյ չիցս ինձ, կարծէ թէ արժան իցէ նմա կապել։ Այլ այդպէս է. և թէև մարթ լինէր կապել, ո՛չ վայել է այդ՝ որոյ յանձն առեալ իցէ զկատարելութիւն. զի ուսուցիչ է իմ յօրէնս իմ. թէ ՚ի պահել զնաղաղութիւն՝ տուր տեղի. և եթէ ոք կամիցի առնուլ զշապիկս, ՚ի չհակառակիլ նմա՝ թո՛ղ ՚ի նա և զթաշկինն քո։ Այլ արթ է վիճել վա՛ր ջատագովութեանն ձշմարտութեանն. և ՚ի վարժութեանն մտաց. մարթ է վիճել ըստ պայմանի արդար օրինաց. բայց կապել գժտութի՛ն, որ առթէ առելութեանն, չէ արժան. զի այս է վնասաւորիլ ըստ դրօշակաւ սանդարամետական ձշնամէնն, որ զօրագլուխն է երկպառակութեց, և անհաշտ թշնամի խաղաղութե՛ն, և միաբանութե՛ն։

Այլ չար արմատոյ ո՛չ յառաջ գայ, բայց եթէ չար բոյս. և ՚ի չար բուսոյ ո՛չ լինի պտուղ բարի։ Արմատ գժտութե՛ն է հպարտութի՛ն. վա՛ր զի եթէ մին տայ տեղի միւսումն, ո՛չ լինի անդ գժտութի՛ն. և չառնէ տեղի՝ նշան է հպարտութե՛ն։ Այլ թէ գըժտութի՛ն լծորդ է ըստ նախանձու, որ է դուստր հպարտութե՛ն, լինի և՛ս զայրագին, և և՛ս ՚ի նա սակաւ։ Ազուա՛ մանգամ՝ ՚ի կապել ուրուք, թէպէտ և թո՛ւիլոյն նմա չունել իրաւունս, սակայն դըգեալ՝ ՚ինախանձո՛ւէ՝ այնդ զկա-

կատակումն, զի մի յաղթական լինիցի ախոյեանն։ Այլ թէ դէպ լինի գժտելոցն ընդ միմեանս՝ լինել կամակոր կամ բարկասիրտ՝ կամ ընկերակոր՝ կամ փառասիրտ, այնչափ առնէ հակառակութիւն քոյո, մինչև ի խնդիր գնալ յարմատոց՝ ուր բաւեն տասըսոր և գոր ծի մարդկային, այլ պիտի մանգաղ մտհոս։ Պատուիրք բուսոյս յոյժ հնազանդ են կրօնի. որ թէ ուր չէ ջանահնար լինի բառնալ զայն ի միջոյ, լի լինի թուլնալոյ պատուիրքն. որք են առելութիւն, միտակողմութիւն, տրտունջք, դատադրութիւք, վրէժխնդրութիւնք, և այլ այսպիսի անկատարութիւնք։ Որով կրօնն ուրեք լինի դպրոց առաքինութեաց, այլ խոհեմանոց մեղութեաց, և առն ատա հանայն. Նա մի գայթակղուցեն զոր տայ Տա կանաց, չար և լինի ք զդժոխս։ Դժոխքն՝ մի զի տեղի է տանջանաց, և մի թողուն թիք, յոր տանջին մեղաւորք, ուր վարկ զմարդիկ ի մեղանչել. այլ առաւել քեզի զնա ի մեղայ։ Այլ կրօնն, որոյ կրօնաւորք կան ի գժտութիւն՝ և յանմիաբանութիւն, այնպիսի գայթակղուն տայ Տա կանաց, մինչև զրդռնն առնել չար և։ Ապա հետև ուր որ յՏա կանաց խղճեցի կոպել, տեսեալ թէ կաղեն կրօնաւորք։ Այլ թէ դէպ լինի Տա կանաց սպրդիլ միոմանք յերկպատակութիւն կրօնաւորաց, առնիցեն զգկրօնն առն չիմանալ։

Պատաքեալս իմ և ես ընդ հակառակութիւն, թէ ո՛ ինոցանէ համարիցի մեծ. և թէ

պէտ սխալուսն նոյ չեղև ինչ մեծ ։ և չէր ի միջի վտանգ մեծի ինատու առաքելական դասուն ։ սակայն և այնպէս ցուցեր , թէ յոյժ անհաճոյ եղև ինձ հակառակուն թէ նոյ ։ և յանդիմանեցեր զնա ։ Ի բաց արարի զժամանակ սերմնագործուն թէ ։ և ուսուցի նմա զխոնարհուն թէ , որ մեղկ և միաբանուն թէ ։ Իմիք բերեալ և զայն ևս ահեղ վհատ ։ թէ , եթէ ոչ լինիցէք փոքր և պարզամիտ իբրև զմանկտի , ոչ մտանիցէք յարքայուն երկնից ։ Արդեակ , եթէ կայ ոք , որ անձկալ խաղաղուն և միաբանուն կրօնաւորաց , ես եմ ։ և թէ ան հաճոյ են ուժեք անմիաբանուն և գժտուն կրօնաւորաց , առաւել ևս ինձ ։ Ա՛յլ ոմն զի լսիցէ զկոծմէ խաղաղական կեանք , ոչ միայն քարձի զնմանէ զիմ և զքոյն , որք են պատճառ անմիաբանուն թէ ։ այլ և արարի զի պատուերք և կանոնք նոր պահեցուն զխաղաղուն թէ և զհանդարտուն թէ ի կրօնաւորս ։ քայց տատանայ արկ ի միջ զորոմն նախապատուն թէ անձին ։ որ թէ ոչ դնի ընդ ոտիւք , լինի սերմնատան գժտուն թէ և խնդրոց ։

Ի Լ· Ժ·

Ծնեալ որդւոյ պարտ է լինել հրճուական։

Ո՛րդեակ, թէ հնար էր քեզ մոռանել յեր կինս առանց նեղելոյ թե, և առանց կրե լոյ վիշտս ինչ յաստուի կեանս, որքանք սիրոյ չէր արժան քեզ անձկալ այսմ։ զի ես ար քո մոյ յոյն ընդ ձանապարհ խաչի և նեղու թե։ և ամ երանեալք որք համբչին արդ ի վայելս երկնից՝ ընդ նոյն ձանապարհ մոլոն անդր։ Ա՛յլ թէ կամիս դուն ընդ այլ ձանա պարհ գնալ, և ոչ ընդ ձանապարհ նեղուե, ոչ մտցես ի տեղի համպատեան և խնդուե։ այլ ի տեղի տառապանաց և թշուառուե։ զի անհնար է միանգամայն լինել ի վայելս՝ յերկրի և յերկինս։ Ծնեալ յաստուի կեանս զգ հետ երթալոյ խորհուրդ մեծ ծառայեն, զիարդ կարիցես լինել ընդ զնգարուս ի հանգերձեալ կեանս։ Ամառաջի երթեալ քոյ ի վշտօք՝ և խոյչ ի յուսս, ցուցի, թէ ոչ պարտ է դիմել ի հայրենի գաւառս։ Ա՛ւ աքեաղն իմ իսկ յայտնի զեկոյց առնեցուն, թէ չիք մոռանել յարքայութենն երկնից, քայց եթէ բազում նեղուք։ Ա՛ոկ սիրելի աշակերտաց իմոց որդւոցն զերթեալ, որք խրնդ բեցին նահել ընդ աջմէ իմմէ և ընդ ահեկէ յարքայութեան իմում, ասացի։ թէ ոչ դիտէք զինչ խնդրէք։ իբր զի պարտ երնահ խօսիլ զչարչարանաց, և ապա զվարձուցն Տառուցմանէ։ Ա՛պա խաբեի, թէ խնդրեա

ելանել յերկինս՝ առանց խաչի և նեղութեց ։ խաբիս , թէ խորհիս կեալ առանց ինչ վըշտակրութ ։ այլ և խաբիս , թէ խորհին կալ ի կրծին զերծ յաշխատութեց ։ Ահ ո՛չ կայցեն քոյ նեղութիք ապատքոյ , ունիցիս ի ներքս ի քեզ ։ վ՚ր գի քո թիւր յօժարութիք , քո կիզք և անկարգ ախորժակք՝ անպակաս հասուսցեն քեզ աշխատութիս , վիշաս , և խաչս ։ և թէ աքին ևս պահասեսցին , ո՛չ պահասեցայց ես առաքել ի վ՚ր քո հանապազորդ նեղութիս յօդուտ քո ։ Այլ քան գի յայտ է թէ չ՚ն հնար կեալ յաքսորականացս վայրի առանց խաչի և նեղութեց , վ՚ր լինելոց նոյն իսկ կենդանի անբնդհատ նեղութի ։ բայց ասեմ քեզ , թէ հարկ յանձին կալեալ առաքինասոյ , և պատրաստել զանձն բառնալ զխաչ իւր համբերութիք և արիութիք սրտի ։ Ա՛մ վշտակրութի որչափ յօժարամիտ բառնի , այնչափ դիւրանայ ։ Ա՛ր ո՛չ կամի գալ զինի իմ խաչիս , խաչն զհետ երթիցէ նմ ։

Ա՛րդեակ ։ զի՞ է զի ինեղուս քրիստոնէս և տրանջես ։ ո՞չ տեսանես , զի դոլին առաւել դառնանալ , և առաւել տագնապիս ։ Կարծիցես , թէ վ՚ր նեղելոց քոյ , յոր ժամ տարցիս ըստ արժանեաց , նուճազ սիրելցեմ զքեզ ։ Զեմ ես իբրև զմարդիկ , որ խօրշին ի քաբեկամաց՝ վինչ ի տառապանս են ։ Նա՝ երբեմն ի վ՚ր ածեմ նեղուիս , զի ըստ նեղեալս իցեմ ։ և զիմ ծառայս՝ որչափ առաւել սիրելի են յոչս իմ , այնչափ առաւել

ւել խրատեմ և աշխատ առնեմ. զի լաւ և
մաքրեսցին, և առաքինութեի նոյ առաւել
և կատարեալ լինի, և այլոց հանգիստա-
ցն։ Եթէ դիտեիր, քանի՞ ծառայէ ինձ կը-
նաւոր բարեպաշտօն և հոգեսէր, յորժամ
՚ինեղանէս ե նա՝ և ՚ի վիշաս. զարմանայիր
սրդեօք, թէ զիա՞րդ չածեմ ՚ի վէր նո՛ր նե-
դութիս և մեծամեծս։ Ա՛յսպիսին ոչ կո-
րուսանել ինչ, այլ շահի բազում. և ուսու-
ցանէ այլոց իւրով օրինակաւ՝ սիրով ընդդէ
կել զվիշաս, և համբերել զայն ոչ սպառգևերկ
նաւոր օգտակար յոյժ հոգւոց։ Ա՛յլ բիշմ
անգամ առաւել պտղաբերի հոգեսէրս ոք վըշ
տաւես, քան զբիշմ քարոզիչս։ Ա՛ռաւել օգ
տի համբերութիւն ցուցեալ գործով, քան քա
րոզեալ յամպիոնէ։

ՈՎ, ոչ հաճեալ եմ ընկերասոր. որ ՚ի
գալ վըտաց ինչ, նախ առաջին ընդունի
զայն ոչ մանասոր հնարհ. և գոհանայ զի-
նէն յիմ սրտէ. երկրորդ խորհի, ՚ի վըտաց
անտի հանել պատուղ ինչ վա՛ հոգւոյ իւրոյ.
և լինդրէ յինէն օգնութեի, զի արիաքար և
ինդուրեի առցի այնմ՝ վասն սիրոյ իմոյ։
Ա՛րդ՝ հնար ինչ իսկ ինձ չօգնել այսպիսւոյ
բարեաց կրօնասորի, չլինել առնե՛ ՚ինեղու-
թէ, չփրկել զնա՝ և չփրկասորել։ Օ սո
րին հակառակին՝ քանի՞ անհաճոյ է ինձ կրօ
նաւոր, որ ՚ի ձախորդութիս խուժոսի, սրտմ
ջէ, և թոքի թէ կասի ընէս իսկ ՚ի վեգ գալ։
Իսկ այս ո՞չ իցէ ամբարտաւանութեի, ո՞չ
իցէ քուռն հարկանել զբերանոյ պրոյ։ Ա՛յո՛

սուր է նեղուին. բայց պարտ է քուռն հար
կանել զդաստակն նր. զի որ քուռն հար-
կանի զբերանոյ նր, լռացի։ Արծաւոր քա-
րի, որ քուռն հարկանի զարոյ նեղուիլ՝
կալեալ զդաստակն, վարէ զնա յօգուտ,
՚ի բաց հատեալ յիւրմէ զանկատարուիս՝
և զաւելորդս. և պաշտպանեալ զանձն ՚ի
թշնամեաց հոգւոյ իւրոյ։

Ա՛ՀմարԻտ է և աս, թէ դառն է նեղուիլ.
այլ ոչ չար ինչ։ Ինչնաւր է թէ իսկ
չար. զի գայ ՚ի հօրէն երկնաւորէ, որ է ան
քաւ բարւոյն. զի առաջնորդէ առ գերա
գոյն բարին, ոչ առաջնորդեաց ամ երա-
նելեաց. և զի ես որպէս այդ՝ չեղէ երբէք ա-
ռանց նեղուիլ. վասն չէ արժան կրօնաւո-
րի մերժել զնա՝ զի փորձ մի դառնուէ նր։
Այլ զի սիրոյ իմոյ հրաժարեաց ՚ի հեշտու-
թենց ՚ի, ՚ի կրօնի պարտ է նմա ՚ի խնդիր
լինել օգտի հոգւոյ իւրոյ. և ոչ ախորժե-
լեաց զգայուլեն։ Ասէ մերժեալ էր իմ ըզ
դառն բաժակ չարչարանացդ, զինչ անցք
անցանելին ընդ քեզ և ընդ ամ ազգ մարդկան։
Ասա ոմանք որք համարին թէ նեղուիլ իւր
եանց իցէ ծանր յոյժ. մանաւանդ թէ մե-
քան զամ նեղուիս ՚ի։ Այս չէ այդպէս նա՝
այդ՝ ունիկ մեծագոյ բարկացուցանեն զիս. ոչ
թէ անգուլեթ իցեմ և անիկրաւ, բարձուցեալ
նդ բեռն աւելի քան զկար իւրեանց։ Այլ զի
տեմ, զինչ իւրաքանչիւր ոք կարօղ է բառ-
նալ. քաջ գիտեմ, զինչ իւրաքանչիւրոցի-
ցէ օգուտ, և զինչ ոչ։ Այլ որ ոչն է կիրթ
ատա-

տանելոյ աշխատուեց, խաւն ինչ վիշտ Թուխի
նիմծանը և անտանելի. և որոյ չի դլսաի ա-
ռեալ զտառապանաց այլոց, իւրքն Թուխին
մեծապոյն։

Ունել ինչ նեղուԹի յաստի կեանս, այլ
ունել զնամ ես հաձոյս իւր, չի բաւուք
նշան. զի Թէ արդար իցէ այնպիսին յաս-
տիս և Թէ մեղաւոր, յիրաւի է նման խի-
Թալ, դուցէ պահեալ իցէ վ'ս յաւիտենա-
կան տանջանաց. և յաջողուածովք յորս
արդ վայելէ, վարձատրեացին բարիքն զոր
արար յաստի կեանս։ Հիմանդին, որոյ չիք
յոյս կենաց, տան զոր կամի և ախորժէ։
Բայց ունել նեղուԹիս է նշան բարի. զի
Թէ 'ի բարեաց անտի իցէ, նեղուԹիք շա-
ւս լինի. և ես ոսկւոյ որչափ առաւել գտի
'ի քուրայս, այնչափ կատարեալագոյն լինի,
և առաւել փայլէ։ Պա Թէ 'ի մեղս իցէ,
նեղուԹին զդաստայուցանէ զնա. զի հայե
ցեալ 'ի թշուառուԹիս իւր՝ ապաշաւեացէ։
ՅաջողուԹիք և հեշտուԹիք եառն որդ-
ւոյն անառակի դարձուցանել զԹիկունս առ
հայր իւր. իսկ նեղուԹիք եառուն նմա բա-
նալ զաչս, զդայուցին նմա զիւր Թշուա-
ռուԹիս, և ստիպեցին զնա դառնալ առ
հայր։ Պաղումն անդամ նեղուԹին խնամ-
տուն առնէ, և յաջողուԹին յիմարեցու-
ցանէ։ Պանիք կան, որք ցորչափ անվիշտ
են՝ կամ ոչ խորհին զմահն, կամ չեն եռան
զոն 'ի սէր իմ. բայց իբրև առաքեմ ա-
նձ ազգնապ ինչ տեղւոյ, կամ այլ վիշտ վը-

տանկի, դիմեն առիս՝ ձայն բարձեալ. տէր փրկեա զմեզ, զի կորնչիմք։ Արկին պս տակ պէ զմարդ՝ զալ առիս, և փրկական. այլ ո՛չ ամենեցուն ե ըղձալի, զի ո՛չ ամենեքին գնա Ձանապէն։

Բազումք են ախտաժէտք. բայց ո՛չ ամենեքին Ձանապէն զախտ խրեանց. և ո՛չ ամենեքին գիտեն. որ օգտակար դեղ իցէ նոցա։ Կան և բազումք մեռ՝ի հիւանդութեն. բայց ո՛չ ամենեքին գիտեն զառաջս ունել զհիւանդութեն։ Կա մեռելիմ բժիշկ եմ կրծաւորաց, որ քաջ Ձանապէմ զամենեցուն խառնուածս. Ձանապէմ և զհիւանդութեէ նոյ զպատճառս. և գիտեմ պատուճ բել, որ և որչափ դեղ պիտոյ իցէ՝ Կեղծութեին է դեղ, որ յօժարամիտ ընկալեալ՝ առաւել օգտ։ Կա դեղ չինէն պատուճբեալ, և համբերութէ ընկալեալ, ո՛չ միայն բառնայ զվնասս մեռացեալս՝ի հիւանդութէ, այլ և փրկէ զարժանապէս ընդունողն՝ի պարտեաց՝ զոր արար յանցեալ հիւանդութեիս։ Գիտէ այս դեղ գտանել զարմատ ախտին, որ է հպարտութէն. վայ և խոնարհեցուցել բժիշկ։ Օ արեանարբուս, զգաստնուս, և զհիւանդաբարոյս հեղացուցանէ իբրև զգառինս։ Կա դեղ տայ Ձանապել՝ մեզ կրօնաւորի, որչափ ինչ զարգացեալ իցէ՝ի կրօնէն. որչափ հաստատեալ յառաքինութեն. և որչափ միացեալ ընդ իս ընդ արարիչ իւր և փրկիչ։ Օ Հուսկն ասացից. Նեղութեն՝ի բայս բերէ որինչ է՝ի հոգին, եթէ առաքինութէ իցէ,

իցէ , և եթէ մոլութիւն ։

Այլ միւս ևս յատկութիւն նեղութիւն . յա-
ղաջախտ լինել մարդոյ յապաշխ-
րել ։ Հաղումք մեր էին անկանիլ ի մեծա-
մեծ չարիս . և ես առաքեալ ի վերնոյ միջոց ,
զերծուցի զնա ի մեծէ չարէ ։ Ցեմ հաճիլ
ընդ կրճնաւոր՝ որ ի հիւանդանալ իւրում
վշտանայ . որում պարտն էր ուրախ
գնալ համարել զհիւանդութիւնն քան զառող-
ջութիւն ։ Օ՛ի գիտեն նա , եթէ ի հիւան-
դութիւնս լաւ ևս ծառայէ լինիմ , քան յառող-
ջութիւն ։ Օ՛ի գիտէ նա , ո՞ր լաւ իցէ նմ , հի-
ւանդութիւն ի մահիճս կալ . քան առողջ յայս
կոյս յայնկոյս գնալ ։ Օ՛ի գիտէ , թէ հի-
ւանդութիւ չզերծանի ի մեծագոյն չարէ կիզ
ի վտանգէ ։ Այս պարտ է նմ յանձն լի-
նել յիս , զհոգւոյն ընկալեալ՝ զոր ետն պատ
ուիրեմ . և ուրախ լինել այլ ինչ՝ քայց զօգ-
տիւ իւր նուաճ ։

Արդեակ , դիր ի մտի , զի ցորչափ տակ
պանդխտութիւդ ի մարմնի մահկանաց-
ուի , ներքոյ անկեալ ես նեղութեց ։ Մնդրեա
տեղի՝ յոր վայր և կամիս . և կեաց ի վիճակ
կենաց , ըստ որ և հաճիս , միշտ ձախորդու-
թիւք զքեզ եղիցին , մինչև մոգես ի գաւառն
երկնային ։ Այլ և դիտասջիր , թէ վա՛ զի
դեղ է նեղութիւնն , ներքուծեալ ըստ տրամա-
դրութեանն՝ զոր և գտանիս ։ Այդ ոմն օգտի ,
նոյնպէս հնար է թէ՝ և ընդասեցէ ։ Այն ըն-
դունիս խոնարհութիւք , համբերութիւք , և
դոհանալով զառաքողին , օգտեսցէ քեզ
յոյժ ։

յոյժ։ Այլ Թէ առնուս ակամայ, խոժոռութիւք, և ժպրհելով զառաքողէն, քաղումն միասեռից քեզ. և կրկին եղիցի քո նեղութիւն։ Ի՝նչ՝ զոր իմանաս, և արտաքուստ եկեալն. երկրորդն ըստ ճշմարիտն, զոր չի մանաս՝ և սատանայէն՝ ի քոց անկարգ կրից, ի գժդմնիլ քո՝ ի սրտի վն՝ ի վէր եկեալ՝ ընդդէմ քոց կամաց։ Ի՝ եղուկն՝ որ՝ ոչ յօժարամիտ ընկալեալ լինի, ոչ նահանջի, այլ և ևս ծանրանայ։

Կան ոմանք, որոց ոչ իշխեալ բաղոք ունել զնեղութեց՝ ոմն զչար ինչ իրաց, քաղոք ունին զարտարածոց, որք նեղեն զնա. ասելով. ինձ չէ փոյթ նեղութիւն ունել. այլ գժոճարիմ, զի այն որ նեղէ զնա, և տառապեցուցանէ. ոմն Թէ առանց իմոյ հրամանի կամ Թոյլտուիւն հնար իցէ ոմանք վիշտս ընդունել յայլմէ։ Ի՝ ոչ այդպէս է. այլ որ ինչ վիշտ գայ, ի յիմէ հրամանէ. և ես գործի՝ ի ձեռն առնուամ զարարածս, ոմանց՝ ի պատիժ, և ոմանց յատկեի արդեամց՝ և վարժից առաքինութեն։ Այլց բաղոք սոցա յայտնանէ ե, զի անհաճոյ ե նոյ կրել ձախողութիւս. և զի ամաչեն ասել, Թէ ոչ կարեմք տանել նեղութեց, զի մի խոտան վան լսցին զունել զառաքինութի համբերութեն՝ և զարիութի սրտի, ընդդէմ դառնաց արարածոց, ասելով. Թէ նեղեալ եմք ի՝նոցանէ անհաբիւն և անխնայ։ Ո՝չ այս ե չարագոյն. զի դովինն ցուցանեն, Թէ ոչ միայն չունին զհամբերուն, այլ և ոչ զսէր։

Վասն

Ասա պղեակ. զի՞ է զի՝ ի տեսանելդ զա
բեկամ զոք նեղեալ, քաջ խրատ և դեղ
նմա մատուցանես. և յորժամ դու նեղիս,
ո՛չ գնոյն դեղ և խրատ անձին առադրես։
Վասն զիտես ասել այլոց, թէ համբերե-
ցե՛ք. թէ հնազանդ լերուք կամացն Աստ.
թէ յեա նեղուե կայ մնայ ձեզ միխիթարուի.
թէ զորինչ առաքե Հայրն երկնաւոր, յո-
գուտ արդեաց իւրոց առաքէ։ Ա՛ւ յորժամ
վիշտ լինի քեզ պատահէ, զիարդ չհամբե-
րես. զիարդ չհնազանդիս կամացն Աստ.
զիարդ չօգտիս նովաւ։ Զի՞ հարտար բժիշկ,
որ զպատուհերը իւր զայլոց օգտակար ո՛չ՝ ի
դարձ արկանէ յիւր վէր։ Ա՛ւ էար և ես, թէ
՝ի նեղուածիս զայրանաս, ասելով. զինչ ա-
պարեալ իցեմ իմ։ Ահա ես զինչ արարի։ Դէր
ձեռն՝ ի կուրծս. և տեսցես՝ զի օրդի ես ա-
դամոյ, յղացեալ՝ ի մեղս. և զի չես այն-
չափ անմեղ՝ որ կարծես. ապա լաւ և
քեզ ասել։ Ցե՛ր, յաւել գցաւս, յաւել և
զհամբերուին. աստ կիզեա, աստ կարեա,
զի յաւիտեան խնայեսցես։

Գ. Լ. Ժ. Ա.

Ամէն պարտ է կրօնաւորի պահել զլեզուս եւր։

Ա՛ղբեակ. լեզու փոքր ինչ մասն է մարդոյ. բայց մեծ է յոյժ եւ զօրաւոր՝ եւ թէ՛ ի բարիս եւ եթէ՛ ի չարիս։ Այս եւս լեզու մարդկան ոչ միայն ոչ կարեւոր գործ մարդկային կենաց հաղորդութեան. այլ եւ՛ ի փառաբանութեան ածային մեծ վայելչութեան. ՛ի վերաբարոյել զմեծութիս արարչին, եւ առ ուսուցանել այլոց զճանապարհ արքայութեան։ Ա՛րդ՝ թէ՛ ի կրծել զեղծել ոք նոսիա՛ ի շաղփաղփել, ՛ի սրտնջել զընկերաց, ՛ի դառնութիւն զվարս այլոց. ՛ի սուտ, եւ՛ ի բարբառել երկդիմի, եւ կեղծաւոր. զըժպատեհ է այդ կրօնաւորական վարուց, եւ ինձ յոյժ ատելի. եւ այսպիսեաց կրօնաւորութիւն ինչ ոչ օգտի. ըստ ասելոյ առաքելոյն ի մոյ յակոբայ. որոք կամիցի կրօնաւոր լինել, եւ ոչ սանձահարիցէ զլեզու իւր, այնպիսւոյն վայրապար է կրօնաւորութիւն։

Տ՛ր, նոյն առաքեալն գրէ, թէ չար է լեզու քան զգազան. եւ ոչ ոք կար է հնազանդել զնա. եւ վ՛ս այնր քո զիրք այլոյր ասեն, թէ վարել զլեզու՝ քո է գործ եւ պարգեւ։ Ամէն այդպէս իցէ, զինչ մեղ է մեր, թէ ուրեք երբեք սայթաքէ լեզու։ Ա՛յո՝ որդեակ, չար է լեզու քան զգազան. զի սա միայն մարմնոյ, բայց լեզուն միսեաւ մարմնոյ եւ հոգւոյ։ Գազանն հատա

րակ

բակ օրինօք ոչ միասին ունն իւրեւմ, որոյ կ
ձեռնընդունել։ Այլոց չար լեզու՝ յառաջ քան
զայլս խայթել՝ զոր իւր խոցէ. և ոչ երեւե
ցաւ երբեք, աւերել զաղանի զբաղաքս
և զգաւառս. բայց լեզու քանդեաց զքա-
ղաքս և զթագաւորութիւնս ողջոյն. և ոմն ա-
սեն գիրք, բազում են սպանեալքն ի լեզ-
ուէ՝ քան զկռտորեալս ի սրոյ։

Ձշմարիտ է՝ թէ ոչ ոք կարէ հնազանդել
զօտարի լեզու. բայց կարող է հնազան
դել զնուին իմով օգնութիւք. ուստի և ճշ-
մարիտ է, թէ մեծ դովութիւն և արդիւնք
են կրօնաւորի՝ այնպէս սանձահարել զլե-
զու իւր, մինչև չսայթաքել ի խօսս. որ
թէպետև է դժուարին, սակայն չի ինչ ան
հնարին։ Կարի է քեզ ի քո կողմանէ ջան
դնել պահպանութիւն լեզուի. և էս ոչ պա-
կասեցայց օգնել քեզ իմով շնորհիւ։ Այլոց
թէ թողուս զու զերասանակ լեզուի, ան-
խորհուրդ խօսիլ նման՝ զինչ և դայ ի բե-
ւան. յայտ է թէ քոյ է մեղ, եթէ սայ-
թաքէ։

Պատ պարտ է կրօնաւորի զգուշանալ նախ
ի շատախօսութէ. զի ի բազում խօսս ոչ
պակասին մեղք։ Որ շատ խօսի՝ ոչ կարէ
խորհիլ զինք զոր ասէ. վնաս և բազում ինչ
խօսի անխորհուրդ և դատարկ. և զայս նր
շանակէ Իմաստունն՝ յասել իւրեւմ, թէ
սիրաք անմտաց են ի բերան իւրեանց. զի
խօսին զինք՝ որ անցանեն ընդ երեսակայութէ
իւրեանց. վնաս և սիրտ նոցա անասուն բերանոց։

Լսկ

Յակ քերան խմաստոց է՝ ի սիրտ իւրեանց։ զի խորհին, զոր խօսին։ և տան լեզուի անսալ սրտի։ և ոչ սրտի՝ անսալ լեզուի։

Արդ պարտ է զգուշանալ յերկդիմի խօսից, և՝ ի կեղծեաց։ և քանզի պարտ է կրօնաւորական վարուց լինել պարզ և ուղիղ, պարտ և պատշաճ է՝ զի և խօսք կրօնաւորի լոկ յատակ մաքուր և պարզ։ և եթէ ծակատաց և անհատատից խակ անվայել է՝ այլ ինչ ունել՝ ի սրտի և այլ ինչ՝ ի բերանն, ի խաբել զընկերս։ որչափ և կրօնաւորի, որում պարտ է միտ դնել կատարելութեան։ Այդ ոչ ոչ զգուշանայ յայսպիսի ոչ պակասութէ, լինի ատելի։ զոր նշանակեաց իմաստունն յասել իւրում։ որ ընդ գաւ խօսի՝ լինի ատելի։ Այդ՝ թէ դու երկդիմի բանիւդ լսիցին ինձ ատելի, վասնզի սկի լիցեմ զքեզ, և գթածիք քեզ օգնական լինիցեմ։ Այս թէ կեղծեաք քո ատելի լինիս ընկերացդ։ զիարդ օգնեմ թէ՝ ի քէն ընկալցին։ Ալեաք վատահի յայն, որոյ կորուսեալ է զհաւատարմութէն։

Այս և պարտ է բարւոյ կրօնաւորի զգուշանալ՝ ի ստելոյ։ և մի կարծեսցի մեծ ինչ գործել, եթէ սանձէ զլեզու իւր՝ ի խօսելոյ ուստա ինաստակաբա, կամ երդմնակուտա։ որք են մանհուշատ մեղք։ զի յայսմանէ ընդ գուշանան և բազում ծակատք, ևս և անհատաք։ Այլ կրօնաւոր բարի անձնասահ լինի և՝ ի խօսելոյ ուստա ծաղրականս և շրնորհուկս։ զի և ըստ այսոսիկ բարկանայ ած։

և

և ամ որ բարկացուցանէ զնա , որչափ և փոքր իցէ՝ խորշելի է . թէպէտ և անտի մեծ օգուտ գիտեմ գայցէ , ոչ փրկութեան կենացդ և հոգւոյ ընկերին : Այս առնելոյ զբարի՝ ոչ է պարտ ընտրել միջոց յոտն , որպիսի է առաքինին : Այն բարւոյ կրծաւորի առաջ եւ պարտ է յանձն առնուլ զամ միտս , և զմահ իսկ , քան խօսիլ ինչ սուտ : Այլ կրօնաւոր բարւոյ , որ ոչ սիրէ զշմարտուն . և ոչ սիրէ զշմարտուն , որ զատեղն ի թեթեւս ոչ պրէ ինչ : Այս Տիկս այնպէս վատանուն է առեալ՝ և ամենայն , որ ըն միոյ առաքինի մահու մաքառին : և առաքինն այն անարգոն և գժրոյ առ աներեսին է արհամարհ և խորշելի : Այդ զինչ լինիցի առաքինոյ կրօնաւորի . կամ յայտ ուստ նմանիցի . ոչ ինձ , որ շշմարտուն եմ . այլ հին թշնամոյն , որ կուբացան լինէն՝ սուտ և հայհոյուած : Այս ասա դիս , որդեակ . ոչ նախատինք իցեն ուստք , թէ պատուհաս ինչ շշմարիտ , և ոչ հաւատայցեն . այսպէս պատահէ առաքինոյ : Այնպէս միանգամ միայն ըմբռնի որ ի սուտ , թէ , թէ ոչ ըն անհաւատարիմն գրի , առկայն լինի այնպէս կեղծակարծելի , մինչև առներեցուն իրաւամբք երկբայիլ , արդեօք շշմարիտ ասիցէ , թէ ոչ . հաւատալ արժան իցէ նմա , թէ ոչ : Այդ՝ թէ վերասակար է այս ի մարդկային կենաց հաղորդութեան . զինչ լինիցի առնէն ի հոգևորս ի խաբել զնա կերս . զինչ լինիցի առնէն առաջի մեծաւորի և խոստովանահօր , որք կան ի տեղի նմ :

Վերջ

Բանիւ անհաճոյ են լինել այնպէս կրօնաւորը, որպէս ի լսել զովեստ լինել զընկերին, քան նման ազատասել և ազատաբել, զայսմանէ ի վէր քերեալ, կիսպատմել պակասուի լինել զնմանէ ։ Իսկ զինեալն աբբ զարմատ մոլորուեաս, ան տարակոյսանհնդիելին ղուրեանց լեզույայսմ ազատասանութեէ ։ Արդ՝ այս պակասութեի յոմանս ծագէ՝ ի չար յօժարուէ • զի քաղցր է քմեաց նոցա կշտադատել զվարս և զատա այլոց ։ Յոմանս յատաջ գայ ինդիանձուէ • զի երդիծանէ զնա բարի անուն ընկերին • վախ՝ ի խնդիր լինելն չարախօս լեզուաւ իւր եանց աղձատել զնա ։ Յայլս յատաջ գայ՝ ի հպարտութէ • վախ կարծեն ազատաբե լով զայլոց զովեստ վերագոյն լինել քան զնա ։ Այլս ցածուցանել չէ ձանապարհ վերելն առնելոյ • ոչ մոլութէին, այլ ատա քինութէին է, որ բարձրացուցանէ զմարդիկ ։ Արդ՝ ի դնելն այսց արմատոց դատնութ, անհնար է թէ խօսք՝ որ յատաջ գան ի սոցանէ, չիցեն թունաւոր ։ Այսպա սրդեակ իմ, զգոյշ լեր անձին քումմ, ոչ միայն չնոճաբել զգովեստ և զատա այլոց, այլ և չյօրդել կարի լինի • որով հետև երկաքանչիւրն է մոլութէի լեզուի, որ չէ լինձ հանգոյ ։ Արկայացուցանեն զնս և այնպէս կրօնաւորը, որք՝ ի խօսիլն սիրեն կծանել զայլս • և առ ասել դեղեցիկ լինչ առած երդիծաբանօք՝ ոչ լինչ փոյթ է նոցա տրտմեցուցանել զընկերս • ոչ այդպէս ուսուցանէ մեզ, և ոչ զայդ կամի կրօնաւորական ցածութիւն ։ Զայդ

լեր

լինել եւ տհաճութեի այլոց ոչ վայելել բանա
տոլն, թէպէտ թէ կրծատոլին։ Իսկ Աղբեւնն
զոհարեալսն 'ի խօսակցութենն հնարատուին
տուէ՝ ներելի է արդեօք. միայն թէ լինիցի
'ի ժամանակի եւ տեղւոջ, եւ առանց բար
կացուցանելոյ կամ երդիծանելոյ զայլս։

Եւ ոչ յայս վայր զաճղի առնու լեզուն, որ
չունի զանձն առաքինութեե, այլ դիւրաւ
ճկի 'ի բամբասել՝ եւ 'ի խօսել չարիս զայլոց.
ապա ատութեե քերէ յանձնէ զսգաստանս ա
սելոյ. վճռի զթեթեւ իրաց են բանքս, եւ ոչ
զծանր յանցանաց, չէն ինչ ոմն թէ բամ
բասել զթեթեւ իրաց՝ չիցէ ինչ մեղք, եւ
ոչ վերաւորութեե ոմն եւ ընկերին։ Վ. լեզու
խածատող, հրկէն պատժոց ես արժանի. զի
'ի խածատելդ, չար առնես. եւ 'ի չքմեղս
լինել՝ չար ես, յասելդ՝ չէ ինչ։ Եծ ինչ է
կալ մեռանել 'ի չարն՝ թէպէտ եւ թեթեւ իցէ։
Որ զիւր մեղս այդպարացուցանէ, ոչ ուղղի։
Չատացի ես երբեք, թէ մարթի է բամբա
սել զթեթեւ իրաց. նա՝ արդեւլ իսկ, հրա
մայեալ ամենեցուն սիրել զընկերն իբրեւ
զանձն։ Վխտեաւ, զի խոժոռիս՝ յորժամ
այլք զքեզ բամբասեն. այդպէս խոժոռին և
այլք ըզ քոյ բամբասոնս. և զի հակառակ
է այդ կամաց իմոյ, ոչ լինի երբեք առանց
զիս բարկացուցանելոյ։ Այս ևս բարւոյ վարկ
անձանց, ևս առաւել կրծատողաց՝ յոյժ օգ
տէ 'ի տալ զբարի օրինակ 'ինոցատա Հոգւոց,
որպէս մեծապէս ըղձանայր։ Ա. Ղ՝ լեզու
բամբասող նահանջուցեալ զանուն նշ, քան

փանէ զպտուղն բարւոյ օրինակի , և զբոլո-
զոր կարօղ էին տալ այլոց . և յերեւան ա-
ծեալ զպակասութիւնս՝ մնասուցանէ զբարե-
համբաւից՝ լինել պատճառ զայլ թակղանս .
զի լսէեալ տկարացն բռնադիտ զբարեաց ,
զիւբեանցն ինչ չ՚ընդունին . նա՛ խրախուսեն՝ ի
գործել և մեծամեծս : Լսէր՝ թէ լեզու՝ որ
բամբասէ զհակառակս , չար առնէ . զինչ լինի
ցի չարախօսէ և բամբասել զիմ ծառայս :
Օ՜ինչ լինիցի բամբասել զմեծատոհս , որք
կան՝ ի տեղւի իմ : Օ՜ինչ լինիցի արատ դնել
այնմ՝ որ ոչ ունի , ի բամբասել զնա : Արդ-
նաւտ բարւոյ ոչ միայն առնէ զլեզու իւր՝ ի
խօսելոյ զչարիս զայլոց , այլ և զնոսայ չլսել
զբամբասանս այլոց . և զառաջաւել յայմ՛ պո-
րուքէ զիւր մեծատոհն , թէ այլք չարիս
խօսիցին զնմանէ . և թէ երևիցի և ա՛ինմ
պակասուն ինչ , արգարացուցանէ՝ և ծած-
կէ , ոչ վայել է : Լինի դու՝ ի մտի , սո-
դեակ , զի եթէ զպատիւ , և եթէ զբամ-
բասանս՝ և զնախատինս՝ զոր առնես քում
մեծատոհի՝ ինձ առնես . և ես եղէց քեզ պա-
տասխանատու՝ և վարձատրել : Ոչ քա-
նիք խօսքին , որոց ընկալեալ դժկամակ ինչ
՚ի մեծատոհին , տրտնջին զնմանէ , թէ ա-
նիրաւի առ նմա : Ոչ կասցայց զքո պատասխանս
՚ի վեր մեծատոհի իւրեանց . որ օրինաւք հրա-
մայեն նոցա վրէժխնդիր լինել : Այլ թէև մե-
ծատոհն ոչ բարւոք առնիցէ , ոչ գրեալ է ,
թէ մեր այդը արժան իցէ տրտնջել զնմա-
նէ , և հատուցանել չար ընդ բարւոյ : Իմ ինքն
ու-

ուսուցեալ օրէն այդպիսի. այլ պատուիրեալ
է իմ՝ քարի հատուցանել փոխանակ չարի,
և բարեաւ յաղթել չարին։

Այլ միւս ևս սիրտ լեզուի, ոչ սակաւ միտս
սակաւ քան զայլն. և այն է յայտնել
զդաղանիս, ուր ոչ է պարտ. և չէ արժան
դիտել նոյ։ Այլ որ չար ևս է, կան ումանք,
որք ընկալցեն հետազօտութիւն տարա-
դէպ հնարիւն լսանալ յայլոց գծածուկս. զի
պատասխանեն առանց բարեկամաց իւրեանց։
Այլ, քանի՛ սխալանք փակին յայտ։ Այս
է՝ ինձմէ ընդվայրաբանութիւն յանցումն. և
՚ի ո՞ւր և մեղք՝ որ գործի ՚ի ձգելն զայլս առ-
առել զդաղանիս։ Այ՛ ՚ի ո՞ւր և մեղք յայտ-
նութիւն այլոց՝ զոր գիտացն ՚ի ծածուկ։ Այս
տուստ ծագին գժտութիւնք, առելութիւնք,
հալածանք, թշնամանք և այլ սպիրատու-
թիւնք։ Ցհս սրդեակ, քանի՞ չարեաց գործի
է լեզու ժանտ։ Այսպա յիրաւի առաքեալն
իմ յակոբոս կոչէ զնա չար և անկարգ, լի
թունաւոր մահաբերին. հուր՝ որ վառէ, ոչ
ինչ հայեցեալ թէ զինչ է՝ զոր ծախէ։ Այլ
վայրապար լեզուն ոմն ամէնի գաղան ար-
դեալ՝ ՚ի բերանի իբրև ՚ի գառատպի՝ փակ
եալ առատմարք և չքնամբք. զի ցուցցի՛
թէ յոյժ համդերձի եղանել ՚ի խօսս,
պարտ է քանիւն՝ որ պահպանէ նոյ, դուռն
բանալ նմա. և երբ պիտանայ ՚ի լուռութի՛ դա
դարել, նոյնիւն քանի պարտ է ՚ինեղբօր փա-
կել զնա. ապա թէ ոչ՝ թոյն թափէ, և
բազմայ վնաս գործէ։

Գ Լ Ո Խ։

Ամէն պարտ է հրաժարիլ օգտիլ ի յանդիմանութենէ եղելոյ առ նա։

Արդեակ, զինչ ակնկալութիւն կայ զմարդոյ, որ չարաչար ախտացեալ՝ և զիւր հիւանդութիւնն չճանաչէալ՝ ոչ կամի առնուլ դեղ. և թէ առնու և, ոչ ի ներքս պահէ, այլ անդէն ի դուրս փսխէ. յայտ է թէ այնպիսին կայ ի վտանգ մահու։ Այսո դիմութիւնդ դեղ է հրկական. այլ ոչ ձա նալն, և օգր ուրեմն ի գործ դնել. զի որով հետև փորձ մի գաւն է և տագնապի, չի լինչ ախտրժական՝ որոյ ոչ ունիմ փոյթ կատարելութեն. բայց յոյժ օգտակար է հոգւոյ, և մեծապէս օգնէ առ ստանալ զկատարելութիւն։ Այդ այսմ դեղոյ՝ ան և այլոյ ումի, պարտ է լինել ըստ ախտին. պարտ է զայն չիւրաքանչիւրակի, յորժամ հիւանդքն են պատրաստական. յորժամ ախտացեալն դադար կայ, և չի ի տագնապի։ Եւ զի հիւանդն առցէ զայն յօժարամիտ, պիտի նախ խնացուցանել նմա զիւր հիւանդութենն և զվտանգն՝ յոր կայ. և զանկատ լութեն օգուտ, որ ի դեղոյ անտի։

Արդեան, յորում ոչ ի գործածի այս դեղ, ոչ պահէ. և կարի մեծ սխալումն է, ան փոյթ լինել ի յանդիմանելոյ զհպատակս. և վ'ո չխոժոռեցուցանելոյ զինք Թողուլ զի կեցցեն ան և կամին։ Հիւանդն, որ կեայ

ըս

ը հաճոյս իւր, վաղագոյն յոռանայ, քան առողջանայ: Ինուելն մարդկային յետ ապականութեան մեղաց՝ դիւրաժխտ է՝ ի չարն. վասն զի չիք ոք որ դարմանն տանի աղդարարութեանն և յանդիմանութեանն, վասն զահաւոյ ժի: Այլ, որպիսի համար տալոց են մեծաւորք, որք վասն չլինելոյ առելն, կիսվասն չտրբատմեցուցանելոյ, կիսվասն այլ ինչ մարդկային նկատման, զանց առնեն զյանդիմանութեանն հպատակաց իւրեանց: Այն զի պակասութիւնք հպատակաց, որք յօժարութիւն գային՝ եթէ խրատեալ լինէին, նոցա համարեսցի՛ ի մեղս: Ասացց չար ևս լուծն վիճակ հպատակաց, որք խրատեալք և յանդիմանեալք՝ ի մեծաւորէ՝ ոմն յանցուածոյինչ իւրեանց, այնպէս չիմոթիւն, մինչև զյանդիմանութիւնն՝ որ օգտակար դեղն է, համարել նոյ անիրաւութեի. ուստի և զժգոհութիւն ոչ զադարեն՝ ի տրտունջելոյ զմեծաւորսն, հակառակ կամելոց իմոց, որ պատուիրեցի՝ զի յանդիմանութիւն լիցի: Այլ՝ զինչ մարթի իցէ ահինհալել՝ ի սոցանէ, որք փոխանակ յուղղելի գալոյ՝ մեղս՝ ի մեղս յաւելուն: Ո՛ինչ օգուտ մարթի իցէ ահինհալել՝ ի սոցանէ, որոց ոչ կամեցեալ ճանաչել զյանցուածս իւրեանց, ոչ ընդունին զյանդիմանութի. և թէ ընդունին, անդէն ցաւամբ մերժեն յանձանց: Այ այն այնմ, որ ծածկէ զչերս իւր. և ահա վայ, որ ոչ կամի դարմանն ընդունել:

Ասա ինձ, ո՛րդեակ. զիարդ յանդիմանեն՝

’ի քաւեմ մեծաւորէ , այդչափ խոժռախս։
Եւ առնանիս , զի բառնն հարկանիս զբերա
նոյ արոյ , և անձամբ զանձն խոցես։ Եւ առ
նանիս , զի զդեղն կարդեալ լինիցին յօդուտ
քո , քոյովք յանցուածովք և ախտաւորու
թիւք՝ քեզ ’ի թոյն յեզաչըղիս։ Եւ առնա
նիս , զի ասել է այդ՝ մեծաւորի , թէ մի՛
և այս խրատեր զնս , և մի՛ յանդիմաներ։ Եւ
այս զինչ էսկ . բայց կալ միտալ յախտի , և
ոչ կամիլ բժշկութեի։ Եւ կամիլն զանդի
մանուսի , և կամիլ յառաջել ’ի բարե ’ի բա
գոյն . որ ոչ կրթնին և օգուտ , և ոչ ան
ձինդ . և ոչ մեծաւորիդ մնալթ է զայդ առ
նել անդադարիր խղճիե։

Բայց տեսցուք , թէ զիարդ խոժռիցիս։
Թերեւս զի ոչ յանցեալ զանցուածն՝ յոյր
սակս մեծաւորն զքեզ կշռամբէ , կիմ զի չէ
այնպէս մեծ , որպէս նա կարծէ . նմին իրի
թուի քեզ , թէ որք զդացուցինն՝ զուր տա
րապարտուց զքեզ բամբասեցին։ Եւ զի և
կամիլը , թէ վկայուք ստուգեացն բանն .
և թէ ոչ ստուգեացն , կամիլը , զի որ զա
շարն եղեւ՝ պատժեացի։

Ընդեակ իմ , ոչ այս Հանապարհ է դիմե
լոյ ’ի կատարելութի . և ոչ կրծաք՝ կամն
սահմանեցին քննել զվկայս , կամ յայլի ’ի
մէջ առնուլ Հիշատակութի . զի այս
լիներ յանձանել ’ի կռիւս . խոտոռել զնապա
զութի , և տալ առիթ ստելութեց և ցաս
մանց։ Եւ ոչ ես ’ի խոսիլ իմում զեղբայրս
կան յանդիմանութի , առաջի արարի եղա

Նոյն

նակ այդպիսի : Արծաւորի լաւ և ի յաղ-
թել խոնարհութեամբ , քան դիմադարձուք :
Որ , քանի շահեցան ոմանք յիմոց ծառայից ,
որք յանդիմանեալք ի մեծաւորէն վ՚ն յանց
ումածոց՝ զոր չէին գործել , ըստանէին զյան
դիմանալթէին իբրև յինէն . Հաստատեալ
՚ի միտս , թէ ես եմ որ յանդիմանեի զնո՝
բերանով մեծաւորին : Որ խոնարհէին
առանց լինչ հակառակելոյ , կիմ զանձն ար-
դարացուցանելոյ . և ոչ մեռեալ էին , ոչ
լինչ փոյթ եր նոցա զամբաստանութենէ եղե-
լոյ . և թողեալ զամ ՚ի խնամն այլ , խրնդ
լեին ներքուստ . որով շինէին յոյժ զխրենց
մեծաւորս : Որ ոչ միայն չէինէին վատա
նուն , այլ առաւել և մեծանուն լինէին ՚ի
սրբութէ , և բազմահարուստ յարդիւնս :
Ինձ այնուհետև մնայր յերկնան ածել զձեզ
մարտութէին , և միանգամայն յայտնել զա
ռաքինութէն նոց :

Որդեակ , թէ կամիս , կարօղ ես շրջել
զյանդիմանութէն յօգուտ քեզ . թէ արա
րէք եցես և թէ ոչ՝ զյանցանն , յոր սակս մե
ծաւոր քո զքեզ խրատէ կիմ յանդիմանէ : Որ
զի թէ արարէք եցես քո , յանդիմանութէն ոչ
դեղ մաքրողական՝ օգտեացէ քեզ առ ուղղուի.
զի բարձի և ջնջեսցի ՚ի քէն մեղ յանց-
ումածոց քոց : Այլ չէ՛ արարեալ քո . եղէ-
զի քեզ այն՝ գեղ յառաջապահեաս , որոյ լըզ
գաստացուցեալ զքեզ , պահեացէ ՚ի քամ
բասութէ , և յանմեղութէ : Նա այս է
ճանապարհ օգտելոյ ՚ի յանդիմանութէ ,

և առ առաւել [illegible] ընկալցիս զայն ոչ դեղ կարդեալ լինէն առ քո օգուտ։

Զան և այլք՝ որք դանդաղեն զերանակ յանդիմանուել, ասելով. Թէ կարի լիմն խիստ է մեծաւորն ի յանդիմանել. և կարի լիմն դիւցազունքն զայլոց յանցանս. Թէ զամ կամի ըստ հաճոյից, առնել գործեմի, և խօսիլն։ Ի լինել դեղոյն օգտակար և բարի՝ զինչ փոյթ է քեզ, Թէ բժիշկն բարեբարոյ իցէ, կիրգծնդակ։ Ի՛րդեակ, եթէ կամիս նեալ ի խաղաղուել, խորհեաց՝ զինչ անկ է քեզ. և ոչ զայն, որ անկ է քում մեծաւորի։ Օ մնաս ածել, Թէ յանդիմանու Թէն պարտ է լինել գլխաւորն հիմնել ի սեր, առանց բարկու Թե՛ և խոժոռու Թե՛, համաչափ ձեռաւն։ և Թէ լինելոց է ի դէպ ժամանակի, և դիտելով հպատակին՝ Թէ յանդիմանու Թէն որ լինելնան՝ յառաջ գայ ի նախանձաւորու Թե՛ իւրոյ օգտի, անկ է մեծաւորին որ զայն առնէ, և ոչ Թէ հպատակին։ Ասկ զմնաս ածել՝ Թէ պարտ է ընդունել խոնարհու Թե՛ն, համարե Թե՛, և ջանիւ օգտելոյ նուաւ, անկ է հպատակին։ Ի՛րդ՝ Թէ հպատակն խորհի առաւել զհանդամանս բարիոք յանդիմանուե՛, քան զհանդամանս բարւոյ ընդունելու՛ն՝ ոչ յաջողեսցի նմ։ Ի՛ր և ոչ յաջողէ, եթէ մեծաւորն խորհեցի առաւել զհանդամանս բարւոյ ընդունելու՛ն յանդիմանու՛, քան զբարւոյ առնելու՛ն։ Ի՛ւրաքանչիւր ոք, որ ոչ խորհի զայն՝ զոր առնելոյն է, և հա-

հասանել իւրում պաշտօնի ։ Որպէսզի՝ թէ կամիս գալ յուղղութիւն , սիրեա զյանդիմանութիւն . որ է քաջ միջոց հասանելոյ յուղղութիւն ։ Ոչ ճանաչես զանձ զքո պակասութիւնս . և թէ ճանաչես ևս , ոչ քաջ ճանաչես զնոսա . և ոչ գիտես , քանի՞ պատասկար են այլոց . և զիարդ ուղղեսցես ։ Յանդիմանութիւն է , որ զերկաքանչիւրն տայ քեզ ճանաչել ։ Սատանայ առեալ զյանդիմանութիւն , և ջանայ զգօնեղն առնել զնա կրօնաւորաց . զի քաջ գիտէ , քանի՞ օգտակար է կատարելոյն ։ Ով , ո՞վ հաճոյ են ինձ կրօնաւորք , որք ոչ միայն յօժարամիտ ընդունին զյանդիմանութի , և օգտին նովաւ . այլ աղաչեն ևս զիւրեանց մտերիմս , յիշեցուցանել նոցա զիւրեանց պակասութիւն առ ուղղութի ։ Որ ոչ կամի յանդիմանիլ և խրատիլ , նշան է թէ ոչ կամի ուղղիլ ։

Ամանք խոժոռին յոյժ , յորժամ խրատին և յանդիմանին յայնմանէ՝ որ չի մեծաւոր . և ոչ միայն չընդունին զայն յօգուտ , այլ և ցասնուն ընդ այնպիսին , համարեալ զնա տապտակացուցիչ և ժպիրհ ։ Որդ՝ տես որդեակ , թէ զինչ գործէ հպարտութիւն . վարէ զայնպիսիս ի քամահել , զոր պարտ էին ջնորհակալութիւն գովել . իբր զի ի յայլ չեցուցանել զպակասութիւնս նոցա մարդասիրէ առ նոսա ։ Կարծիցեն թերևս այսպիսիք , թէ են անբասիրատանելի , և թէ զամ բարւոք առնեն . կամ թէ ոչ կամիցին յանդիմանել ի հասարակ , թերևս և ձանաչեն թէ

յան-

յանցեան ։ Արկաքանչիւրն յառաջ գայ ի հպարտութենէ , և ի յայն կրծնաւորս , որք ոչ կամին մարդել ի խոնարհութեան և ի մեռուցման ։ Աղքատն , որ չհնազանդ զիւր կարիս , յամենեցունց մատչելի առնու ողորմութիւն , և ամենեցուն հարկական լինի , եթէ ծառայք իցեն , և եթէ տեարք ։ Արօ նաւորն՝ որ չհնարատակէս փափաքօղն է կատարելութեան , սիրէ զնմա՝ որ օգնէ նմա առ ատենաբ զայն ։ Հանդիմանութիւն է գործ սիրոյ . և ոչ սէրն հատարակ է ամենեցուն , նոյնպէս ևմ՝ որ կարօղ է յանդիմանել . և որ չառնէ զայն , յորժամ պէտք է՝ և օգտի յոյս կայ , թէպէտ և չիցէ մեծաւոր , սխալէ . և չեմ հաձեալ ընդ նա ։ Արդ՝ քանի՞ ան հաձոյ է ինձ . և քանի՞ առաւել ծանր մեղանչէ , որ դիտելով զպակասութիւն եղբօր իւրոյ , ոչ միայն չյանդիմանէ , այլ և գովէ ասելով , թէ բարւոք արար . և թէ արժան էր այդպէս առնել . յորմէ անկատարն այն կրծնաւոր առնու համարձակութիւն , և հաստատի յիւրումանկատարութէ ։ Այս է ժամանակն իւղն մեղաւորի . և վայ կրծնաւորի , որոյ դէմ լուսին այսպիսի իւղով ծծանի և պարապի ։ Ես իսկ ի յանդիմանութենի մատչիմ . ի զի ապրեցուիս առաքեմ . զի ծառայք իմ հայեցեալ ի պակասութիւնս իւրեանց՝ ուղղեսցին ։ Ոչ զի այդ առնեմ հարուածոյ զգործ . զի սթափեսցին , և ի յանցաճաճոյ իւրեանց սրբեսցին ։ Ոչ զի թողացուցանեմ բռնադակ կրծնին , լինել ի վիշտս և ի ինեղուս

ղաւնիս. զի խառնագնացք և հեղգք՝ որ ի նմա, բարւոյ լինիցին. և բարիքն լաւ ևս յար դարեացին։ Այսպէս թէ կամիցին օգնութեամբ ընդունել. զի նպաստաք և միջոցք ոչ պակասին նմա. պակասի միայն հաստատուն կամք սկիզբն առնելոյ գնալ ընդ և արժանն է։ Այր դեակ, զայն ինչ՝ որ օգտէ այսօր, յապաղել մինչ ի վաղիւնն՝ ոչ խնամատոյ է գործ. և որ չափ ոք դանդաղի սկիզբն առնել ուղղութեան, այնչափ տուժի։

Գ. Լ. Ժ. Գ։

Թէ պիտոյ պարտ եղեալ լինել հրժարեալ ի խղճահարութենէ.

Այրդեակ. քաջ գիտես, զի չէ բաւական առնել ինչ գործ բարի. այլ պիտի և բարւոյն առնել, զի հաճոյ լիցի ինձ և վարձատրելի։ Այն ոք առ երկիւղն չգարկացու ցանելոյ զնա՝ զգաստ կացցէ, և չանսասցի բարւոյն առնել զիւր ամ գործ, խնամատարութիւն գործել. և չէ այս խղճահարութիւն, այլ երկիւղ արդիական, երկիւղ արդար, երկիւղ աւրհնաւոր։ Խղճահարութիւն է, յորժամ ոք՝ ի գործս իւր վայրապար՝ ի մտաւ կասկածանաց տարակուսի՝ վարանի, և երկուցեալ թէ զոր արարն՝ կիա առնէ՝ կիա առնելոյ է, մեղք իցեն, դէմս ելնէ խուսվի և տագնաւի։ Այդ՝ այս խղճահարութիւնը, որք ոչ այլ ինչ են, բայց մտաւի արհաւիրք, չէն լինձ հաճոյ. և պատճառեն սոքա ի խղճա-

հարն

Տարն այնպիսի հոգևոր հիւանդութիւն, որ
ոչ տապալառն տենդ զմիւ և զդիշեր չար
չարչ զնա և տանջէ ։

Կամիցիմ ցիտել սրդեակ, և ահմնուօա,
զինչ իցեն խղճահարութիւնք ։ Յորժամ
որ կրկին զնա, ոչ թօթափի՝ի բաց, այլ սլինդ
ունի. են սլեսպես կապանք՝ որովք սատա-
նայ տարու բերի զքրիստոս խղճահարն՝ յայս
կոյս յայնկոյս ձգձգմամբ. քայց թէ որ թօ
թափի զնա յիւրմէ, որչափ և ձգեսցէ զնա
սատանայ, նա անսասան մնայ ։

Տ՛ր, և ես չեմ հաճ և հաւան ըստ խղճահա
րութիւն. և կամիմ թօթափել զնա յանձ-
նէ. քայց ոչ կարեմ ։ Արդեակ. քանզ դի-
տեմ թէ չի՛ ի քո ձեռս, թօթափել զխղճա
հարութիւն յատաջ եկեալ ՚ի սեւասիրտձայնին
խաւնոշածոյ. որք տեւանան ցորչափ տեւ
պատճառ նոցա սեւասիրտձայնին հիւթն ։ Այլ ոչ
քեզնէն կարող ես զերծանիլ ՚ի խղճահարու
թենէ՝ իմանալ առաքմամբ կամ թողութիւն ՚ի
քեզ եկելոց, առ լաւ ևս ճանչելոց քեզ զչարն
անձինդ, առ խոնարհելոց, առ լալ և սգալ
ըելոց, կամ առ առաւելելոց քո յարդիւնս ։ Ո՛ի
զսոսս ոչ իմ՛ե առաքեալ, նոյնպէս ինձ հա
ւանել քառնալ. և քառնամ՝ յորժամ կա-
միմ ։ Այլ կարող ես զերծանիլ ՚ի խղճա-
հարութենէ յատաջ եկելոց յանձնաւիրուե,
յորժամ ՚ի կարի ինն սիրոյ՝ որ առ քեզ,
կարի ինն վարանիս, և տարապայման երկչո
չիս, գուցէ տուժեացիս ինչ՝ վա՛ ոչ քարուք
առնելոց քոյ զգործդ ։ Պարտ ես կրծնաւո-

ւել

ըմ ազատուիլ լինել, վ՚ո՛ւռ հնձ հաճոյ լինելոյ, քան վ՚ո՛ւռ ի տուժից խոյսելոյ։ Արդեաք հնար է քեզ զերծանիլ յայնց խղճահարութեանց, որ գան՝ ի թելադրուէ սատանայի, վ՚ո՛ւռ երկեցուցանելոց զքեզ՝ ուր ոչ է երկիւղ. և որք ոչ այլ ինչ են, բայց մոտի երկիւղ յառաջ եկեալ՝ ի ցնորից։

Ա՛յլ, քանի՞ անաս գործեն, և քանի՞ օգուտ խափանեն այս խղճահարութիւնք։ Արդ՝ վերին պատուէրն՝ որ յոյժ է ըղձալի, երբ զի առանց սր եռանդն ոչ աջողէ. և գործք՝ ինչ ոչ զօրեն։ Արկղորդ՝ խանգարեն զխառնուածս քնութեան, զի խռովեն զհիւթս. վասն քաղցից՝ ի խղճահարուէ ցնորեցան խելք. և այլք անպիտանացան անձանց, և քեռն եղեն կրօնի։ Ա՛ռանձն և զժամանակն՝ զոր մարթէր ծախել յօգտակար իրողուիս՝ և՝ ի բարի գործս։ Արդ՝ ժամանակ ծախէ խղճահարն, մինչև ասէ աղօթս ինչ կիսատ-մոսս. սկսանի, և դարձեալ սկսանի. դադարայ երեքկնի, և դարձեալ չորեքկնի. և յերես երբեք ոչ հասանէ. և որ չար ևս է, ի վերջ նուաճոշափ չի՛ ինչ հասանի, քի զոր ի նախ նուաճի. և թէ այլ չկրկնէ, այն է երբեմն առաւել՝ ի խանգմանէ և՝ ի տաղտկուէ, քան՝ ի հասարելոյ՝ թէ վճարեալ իցէ։ Այլ շատա նայ խղճահարն՝ զևսն կորուսանելով ժամանակ. այլ տայ կորուսանել և մեծաւորի իւրոյ կիսկ խոստովանահօրն, ուժ պատճ զևսը խղճահարուէս. և թէ նեղող լինիցին՝

'ի լսել, չէ՛ ինչ դիւրին եւս գտանել ։ Ապաշխարութիւն առաւել զինջանայ լինի, այսչափ միայն ջանալ գործի ։ Եւ եւս խղճահարութիւնք առնեն զխղճահարն խիստ եւ յամառ. զի՛ տիրել նմա անօտի երկիւղի՝ թէ մեղանչէ, կամ պարտեացն վճար ոչ առնէ, այնուհետեւ ոչ հաւատայ, եւ ոչ հնազանդի խրատ խոստովանահօր կամ մեծաւորի. եւ այնպէս լինի ինքնագլուխ, եւ իւրոց խղճահարութեանց անասոյ ։ Վասն եւս խղճահարութիւնք ոչ տան խղճահարին հայել յոյժ յարարիչ իւր իբրեւ 'ի բարի եւ 'ի գորովալիան հայր, այլ եւ է. այլ իբրեւ 'ի սատակապահանջ եւ 'ի խիստ դատաւոր գործոց իւրոց. վ'ն որոյ չի լինի անօտի երկիւղիւ, մինչեւ Թոմիլ նմա, թէ տանջանք դժոխոց զնուաճ իցեն ։ Արդեակ, անիրաւուն է այդ ատելս ։ Չէ՛ իմ սահմանել զքեզ վ'ն գժոխային տանջանաց, այլ վ'ն երկնային փառաց. ոչ այլ ինչ անձկամ, քայց օգուտ քոյ եւ փրկուե ։ Ա՛ն փրկուե քոյ յոյժ կեանս իմ չարչարանաց Յիսուսեան. ասա 'ի քոյ սրտ 'ի քեզն զայժ երկիւղ անօտի. եւ հայեաց յիս իբրեւ 'ի հայր փափաքօղ քումդ փրկուե ։ Եւ Թէ խնդրես զերծանիլ յախտէ խղճահարութեանդ, երեք ինչ պիտին քեզ ։ Ա՛ն զի մի անձամբ անձին դատման մատուցես, կամ անձին հաւատասցես ։ Ախիկին որ չափ եւ ճարտար իցէ, յոյժամ հիմանդասցի՝ չէ արժան Թէ զեզ արասցէ անձին. եւ եւս առաւել չէ արժան առնել զայդ խղճահարի, որոյ կիրք յերեւակայութեան աստկա

գոյն

գոյն գոլով քան զնա մատնդ և ցաւ մարմ-
նական՝ այնպէս ամբոխեն զնա. որ ոչ տան
ուղիղ դատաստան առնել. այլ այլ ընդ այ-
լոց երևեցուցանեն զնա։ Արկքորդ՝ զի հա
տատացես խոստովանահօր քում կիմ ևծա
ւորի. Թէպէտ և այլազգ ինչ քեզ Թուի-
ցի։ Այլ զի դիւրեացի քեզ այդ, հատուա-
ծեմ՝ ի միտս. Թէ ես եմ որ առաջնորդեմ
կրօնաւորաց և՝ ի ցաւս խղճահարութիւն, և
առաջնորդեմ նոցա՝ ի ձեռն հարց իւրեանց
հոգևորայ։ Այսպա կալ հաւատացեալ, Թէ
վճիռն է խրատն. զոր տան նը՛ քեզ՝ ի տա-
ռապանս խղճի. և զիարդ հնար է Թէ այլ
աղգ ինչ գոլցիցեմ։ Արկ կրօնաւորք մ՚ե
ղոյ ծառայուն Քրիստոսի և գաղ
գայինս. արժան է և ինձ լինել նը՛ բարե-
կամ, և մեղը և հայր սիրելի։ Արկ փա-
խուցեալ նը՛ յԴ՚ե՝ յեմ գերկս գիմե-ցին, ար
ժան է և ինձ գերկս զնոքօք արկանել, և
պաշտպանել։ Արկ կամին նը՛ անսալ ինձ՝
՚ի կեալ ըս հաձոյից իմոց. արժան է և ինձ
ուղղել զնս խրատուս՚ուԹ՚ե։ Այլ արժան
է և ս, զի զղօրինակ ընկալայ զնս՝ ի կրօն
՚ի ձեռն հարց հոգևորաց, և՝ ի նոյն նոքօք
դեկավարեմ և առաջնորդեմ նը՛. նոյնպէս
և նոքօք խրատուս լինիցեմ՝ ի բաղխել զնս
խղճահարութեց։ Այսմանէ յայտնի ե-
րևի՝ Թէ պարտ է քեզ հաւատալ քում մե-
ծաւորի, կիմ խոստովանահօր. և զիարդ նը՛
իմ համարել։ Արդարդ՝ զի յոժարամիտ հը
նազանդեսցիս հօր քում հոգևորի. որ այն

պէս

պես է Հարկաւոր, մինչև առանց սը՝ այլոց
ամի ոչինչ օգնել քեզ։ Օ՛ ինչ օգուտ պատ
ուէրը դեղոյ, և միանգամայն ձանձրանալն՝ թէ
ձարտար բժշկի է պատուէրը, եթէ հիւանդն
չառնուցու զդեղն։ Արդեօք, զդոյշ լեր ՚ի
տատամսոյէ, որ առ խափանելոյ ՚ի բազում
գործոց բարւոյ, խնդիր զբաղեցուցանել
զքեզ խղճահարութեբ. պէտ էս տարակու
սանօք զմիտդ վարակել։ Ա՛յո՛ տեսանեմ,
զի յոլովակի տայ ասել. ո՞վ գիտէ թէ հայր
իմ հոգևոր ոչ սխալեցե ՚ի պատուիրել ինձ
առնել զայս և ոչ զայն։ Վերնաւոչ բարւոք
խնայաւ զիմ միտ. կի՛ թէ ես ոչ բարւոք խնա
ցայ։ Արդեօք, գուցէ զայն խրատս տայ
ինձ ՚ի միւիթարուի. այլ ինքն գիտէ ՚ի սրտի,
թէ բարկացուցանեմ զնա, և դատապար
տուի ինայ ինձ։ Ա՛յս ամ՛ յատաղ գայ ՚ի մտ
ան և ՚ի տագնապ երկիւղ թերացելոյ ՚ի հասա
րակաց ընդհանրոյն, որ պղտորէ զքնարս,
զի մի յոտակ յայտնեսցի քեզ ճշմարիտն։
Ա՚ց տեսանես, զի թէ և հայր քո հոգևոր
սխալեսցի, ոչ սխալես դու ՚ի հնազանդիլդ.
իբր զի պարտ է քեզ հնազանդիլ՝ ուր ոչ է
բևեռն յայտնի ինչ մեղք։ Իսկ երկբայիլդ
թէ գուցէ ոչ բարւոք խնայաւ նա զիմոդ,
մի՛ ինչ նեղեսցէ զքեզ. շատ է այն՝ զի ասէ
քեզ, թէ խնայայ լիով. այն զի՝ պարտա
պան ես հնազանդ նմա։ Ա՛յլ թէ խորհիս՝
թէ բարկացուցանես զիս խղճահարութբդ,
և վա՛ր այնը ինայ քեզ դատապարտուի, զայդ
մտաբերել անգամ չէ արժան։ Այլ ունի՛ր

ջան և առ Հաւատեայ սիրոյ իմոյ , այնպիսի
ոյն պարտ է բարեկեցս լինել : Ով կայ ի
քեզ Հաստատուն առաքելադրութիւն չբարկա
ցուցանելոյ զնա , և մահ յանձն առնելոյ՝
քան մահուամբ ինչ մեղս գործելոյ . քան
զի նշան է այս քոյոյ փրկուած և իմոյ սիրոյ ,
այսուհետև զինուորդ երկնիցեն : Արկիցեն
որք այն երկինչին բարկացուցանել զնա :
Եւ մինեզեայն զքեզ անձամբ՝ վերատեսիլ
ընդհանրական խոստովանուն առնելոյ ,
վ'ն երկբայելոյդ Թէ չկոյս բարւոք խոստո
վանեալ քոյ : Արդ Թէ Տայր քո Հոգեւոր՝ ո՛չ
Հարկ համարի զայդ , և ո՛չ օգուտ , այլ վը
նաս , զու Հաւատա նմա և Հնազանդեա .
և Թէ կայցեն ինչ սխալումն , ո՛չ Համարես
զի քեզ ի մեղս : Արկնել զխոստովանուն
առանց Հարկի , և առաւելուլ զնշձահա
րութիւն : Խոստովանահայրն՝ որ ի Թախան
ձանաց Թողացուցանէ խղձահարին՝ զոր ոչն
էր պարտ , սխալէ յիւրում պաշտօնի . և
խղճահարին միաս գործէ , զի այսուհետև
առաւել քան զառաջինն ծիւր նա . իբր զի
այսուիկ խղճահարուն նոր ո՛չ բառնի , այլ
առաւել տածի : Արդարադրել զերկիր , և
սերմն բարի՝ ինամս ո՛չ սերմանել , կ՛աճա
լուլ զմոլախոտս : Այս լինձ , յորժամ գիտ
ցին ընդհանուր խոստովանուդ արարիչ , ո՛չ
Հայր և Հաւան էիր յայնժամ ընդ խոստով
նուսդ : Ահա արդ՝ Թէ Հաւան էիր , և արձա
կեցար նուիրս , զիարդ այժմ երկմտիս , եԹէ
պատմիցեն զնմա զմեղս քո , Թէ Թողեր լինչ

կարևոր պարագայ. Թէ արարքը պատշաճա
ւոր քննուի, Թէ կալաը յանձինս զղջումն քա
ւսկան։ Օ և աստգոյն կշռի խոստովանուին
ի ժամ լինելոյն՝ քան յետ բազում ժամա
նակաց։ Լ. Թէ կայր ինչ ի՝ ինամս Թերուի,
յայնժամ լաւ ևս զգայիր՝ քան այժմ։
Ց. Ուշ լեալ քեզ որդեակ, զի բազում ժա
մանակք են՝ յորմէ հետէ խղճահարու
Թի յանձին ունիս. և զի կամեցար առաջ
նորդել քեզ ես հաճոյից քոց, ոչ բժշկեցար.
զգալ աւաւել քան զառաջինն կաս՝ ի տագնա
պի և ի վտանգս։ Լ. Ո՛րդ՝ մարդկայնոյ խակ ի
մտաւորութեանն կամք են, փոխել քեզ զեզա
նակ դարմանոյ քոյ. և հիւանդ գոլով չի
նել միանգամայն և բժիշկ անձինդ։ Ց. Ի՞նչ
եա՛ և զայս, Թէ՝ ի բժշկուԹի խղճահա
րուԹեդ քաջ դեղ ես հաւատալ և հնազան
դիլ հօր քումմ հոգևորի. զոր չի՛ քեզ պարտ
քանիւ՛ և մարԹանօք ձգել՝ ի քո կամս. ա
պա Թէ ոչ՝ նոյն լիներ քեզ յախտ խղճահա
րուԹեդ քեզէն առաջնորդել, կի՛ տալ ա
ռաջնորդել հօր հոգևորի՝ ես հաճոյս քո։
Լ. ա՛ կրկին լիներ մեղսուԹիւն. զի մեղ
ցեիր դու, և մեղսեցուցանեիր և զնոս
տուկանահայր կի՛ զՎեծաւոր քո։ Ց. Հոգևոր
հայրն՝ ի՛մ ես սպասաւոր և գործի, և ո՛չ
քոյ. վասն զի նա ի Տեառնէ կոչեցեալ՝ ինամ
քեզ։ Լ. Վասն զի՝ Թողուլ զնա ազատ. և
զսակալ, վստահ լինել, Թէ՝ ի ձեռն նո՛ր օգ
նել ունիմ քեզ ընդհանուր խոհք։

Գ. Լ.

Կ Լ. ԺՂ։

Ոմն պարս է կրօնաւորի խորհիլ ի հեռատրբուքէ։

Ա՛ղբեակ, տեսանեմ զքեզ կարի լիոն փու-
թաջան և հետամուտ ի գիտել զինչ նո-
ւանոր գործի իցի. որով տաս խմանալ թէ
տակաւին չես քոլորովին մեռեալ և զատու-
ցեալ իցէ։ Այլ թէ հրաժարեցեր իցէ, զի
մի և աս պատաղեսցիս զնովաւ, զիարդ այժմ
մղիս ի հետաքրքրութիւն, գիտել զինչ գոր
ծի, և զինչ զրոյցք են իցէ։ Օ՛ի փոյթ է
քեզ գիտել՝ որ ինչ ոչ է քեզ անկ. և ոչ օ-
գուտ գործէ հոգւոյ քոյ, այլ վնաս։ Որ
ինքնին զաւրէ առեալ գիտես, զինորանոր զը
րոյցք են զորս լուաք, քո առաւելն նախարին
յաղօթս, ի պատարագի, և յայլ հոգևոր
կրթութիւնս։ Այլ, ո՛վ լաւ և գործեալն ըս
անուսուցուորք, որք վա՛ր չիմանալոյ և չլսե
լոյ ինչ իցէ, առանձինանալին յանապատս,
և թաքչէին յայրս։

Ջար է հետաքրքրութիւնն ոչ գոլով ըս ու-
ղիղ բանի, վա՛ ինեղբօս փակելոյ նր ըզ
տարապայման բերումն ի գիտել. բայց
չար և արմատն՝ ուստի բղխեալ նա։ Այ
եր կրօնաւորն ըղձակալեալ առ երկնայինս և
հոգևորս, ոչ խնդրէր գիտել զմարդկան
իրս, որ չէն նմա անկ։ Այ չոմնելոյն իւղ առ
գործս առաքինութե, յառաջ գայ հետաքր-
քրութիւն. վա՛յ սիրոյ և կրօնաւորի միւս
պատաղիլ յօգտակարս։ Այ ոչ այս չատ

է նման՝ ի փարատ կացուցանել յիւրմէ ըզ հետաքրքրութիւնն . զի այնպիսի ձգողական զօրութիւն է նը , մինչև բազում անգամ կա սեցուցանել ի պիտանի պարապմանց ։ Ո՛չ պա հարկ է կրօնաւորին ո՛չ միայն պատուիրել յօգտակարս և ի վայելչականս իւրում վի ճակի , այլ և ըղձմամբ պարապիլ յայնս . և այսպէս փակէ զդուռնն , որ այլ ո՛չ կարասցէ նայ մտանել հետաքրքրութիւն . և երբ ո՛չ մնաս նէ , ո՛չինչ նեղէ ։ Այլ ի գտանել զկրօնաւորն պարապմունդ՝ կիմ վեր ի վերոյ պատաղեալ , ոտն կատարել ցնծութեամբ . զի կարօղ է մտանել , ուր և կամի . վասն զի պարապմունդն միշտ բաց ունի զդրունսն և զպատուհանս . և ի մտանել իւրում՝ անդէն լուծանէ զդպայարանսն , որ են իւր որսական շունք . և վարէ և խթէ զնա ի խնդիր լինել նորանոր իրաց , զորովք ապա յածեցուցանէ զնեղբքն զօրութիս , ժամանակաւոր լեալ ի բեմ կարծիս , և ի կատարեալս ամրոցաց յօրս ։ Այսմանէ երևի , քանի՞ անվայել է հետաքրքրութիւն՝ կրօնաւորական վիճակի . յորում պարտ է զդայութեանց լինել տանձատար . զի մի վաղեսցեն՝ ուր ո՛չ վայելէ . և մի աւելի քան զարժանն ։ Վասնոյ պարտ է առաջնորդել զդայութեանց . և ո՛չ թէ հետաքրքրութիւն ։

Ուր սրդեակ զևորամանկուի տատանայի , թէ զիսրդ տայ կրօնաւորի բանալ ըզդուռն առ հետաքրքրութի ։ Ասէ՝ առաջադրեալ ունիմ , թէ բարւոք է վետել զմերկա-

լեր

լեր ծխանա՞ծի. զի՝ ի գտանել խրատ՝ ի
կրծին՝ իբր յանքոյթ նաւահանգստի, շը-
նորհակալ լինիցի այ։ Այս ևս՝ զի՝ ի լսել
զձախող և զԹշուառալիը անցս մարդկան,
լաւ ևս ծանիցէ զիւր բարեբաստ վիճակ.
և Թէ՝ ի քանի զգաստանայ և՝ ի վշտաց վը-
տանգի զերծ է նա։ Այս զի ախտակեալ՝
յորդորեսցի աղօթս առնել վա՞ծ Տականաց՝
չարաչար տառապելոց՝ ի միշտ կենցաղոյս.
զնորոգնակ առնեն ամ բարեպաշտ կրօնա-
տուրք։ Այլ այս է խաբէութեի ըստ պատրօճա
կաւ բարեաց։ Ողութե և մեղաց՝ անհնար
է միջնորդ լինել դործոց բարեաց. և զի հե
տաքրքրութենէն է մեղք, չէ արժան ձեռ-
նարկել յայն՝ ի բարեգործել. և առաք-
եալն իմ մեկն ասաց, Թէ չէ արժան առ-
նել զչարն՝ զի եկեսցէ բարին։ Այլ ջանդի-
մէն է ընդ եղացուցանել զկրօնաւորն ի հե
տաքրքրութե. զի քանզ գիտէ խորամանկ
Թշնամին, Թէ իբրև լինի նա հետաքրքիր,
այնուհետև ոչինչ միտ դնէ այլոց՝ կիմ այլոց
գործոց բարուաե, ոչ արժանն է։ Այս այս
է խաբէութի։ Յուցանէ առնել քեզ օգուտ,
զի յաղթական լեցի՝ ի միաս քո։ Համառօտն՝
պարզեալ և երախտիք Թշնամւոյն՝ են կեղա
կարծելի։ Ո՞ւ ընորհակալ լինելոց այ՝ ըստ
բն բանաս վիճակ կրօնաւորուե, և առ աղօթս
առնելոյ զի՞ս Տականաց, չէ հարկ կրօնաւո-
րի ընդվայրաբանին՝ ի խնդիր լինել գիտե-
լոյ զնորանոր անցս Տի. զի Թշուառալիք
նի՞ առանց այսր՝ լիով Հանապին. իբր զի ա-

լեկուծուիք Տի , և տառապանք Տայնոց ո՛չ այժմ լինչ սկսանին , այլ միշտ եղեն և եղի-ցին ։ Լ՚ես և՝ այնպէ Ձոխ է կրօնն պարզևօք և Հնարքօք , որ ինքնին յայտնի երևի ։ Վնաս ի՚ ձանաչել զնա , ոչինչ պէտք են ընվայրաքն նուէք ի խնդիր լինել իրազեկ լինելոյ նորա-նոր անցից և չարեաց Տի ։

Լուր արդ , ո՛րդեակ , միւս և նենգ , զոր հնարդործէ սատանայ ի ձեռն հետաքր-քրութեէ ։ Ո՛ առաջինն շատ համարի նենգ-դաւոր Թշնամին՝ Թէ հետաքրքրութիւն ժա-մանակաւոր միայն արասցէ զհետաքրքիրն՝ յլն Թերցուածն կամ յոյնկնդրուէ հետաքրքիր և ունայն գրոց ։ առ իմանալ՝ զինչ յայլ եկեղեր գործիցի , որ չի՛ նմանէ ։ ի տեսանել զնորա նոր իրս , և յայլ այսպիսիս ։ Լ՚սպա յորդորէ զնա Թողուլ զպիտանի և զկարևոր իրս , և անոգ հետաքրքրականաց ։ Լ՚ես ո՛չ յայս վայր զկայ առնուս ։ այլ Քանայ , զի հետամուտ լիցի նա՝ և հայեսցի յայն՝ որ չի՛ օրինաւոր , այլ վտան գաւոր , վ՚ը դյուգեալոյ նորա ի մէջ աստեղուէ՝ վնեժինդրուէ , և ի մէջ՝ որ ընդդէմ մնք րուէ ։ Նուակ յետոյ Քանայ յայսմնի աշակեր տել զնա ։ և այս լինի յորժամ հետաքր-քիրն ի գիտել զգաղտնիս՝ հարցանէ սատա նայէ , կամ որոց դաշնաւոր են ընդ նմա ։ Լ՚րդ՝ զինչ ուսումն բարի Տնար իցէ ուսանիլ ի Տօրէ ստուԹեց , կամ զինչ Տնար իցէ պատա-ճառել յայսպիսի ժամս իրողուԹէ ։

ՀետաքրքրուԹինն է սխտ , որ ո՛չ դիւրաւ փարատի ։ Լրչափ առաւել ծերանայ հե-

հետաքրքիրն, այնչափ առաւելու ՚ինձմէ հետաքրքրուելն. մի այնորիկ ոչ խանգի եր բեզ, և ոչ յապեսայ ՚ի լսելոյ զնորալուրս։ Հետաքրքրուելն ցորչափ ստիպէ զհետաքրքիրն խօսիլ զօտարոտի իրաց, տայ նմա մոռանալ զինքն և զիւր իրողութիւն. և որ շրջի յօտար տունս՝ և թողու զիւրն, գտանէ զնա կողոպտեալ։ Հետաքրքրութիւն զբաղեցու ցեալ զդպայարանս ՚ի տարագէպս և ՚ի մտախս, զհետաքրքիրն ստիպ գթեցուցանէ, և կործանէ։ Ընդհին կործանականն ՚ի խըթիլն՝ գիւրագոյն ևս կործանի։ Ա՛ն զի որ կարէ յոյժ մերդկայինս քնուն ՚ի հարուածոյ մեզաց, ՚ի դոյգն առթէ (որպիսի է հետաքրքրութիւն խթել,) կործան անկանի։ Ա՛րդեակ, կամիս, զի հետաքրքրութիւն մի առթեսցէ քեզ կործանումն ՚ի ձեռն զգայարանաց, մի՛ տար դու նմա առիթ՝ նոքիմբք զեղծանելոյ։ Ահա դու ոչ առ հարկի կամ առ օգուտ՝ այլ միայն վասն հաճոյիցդ վարեա զնա ՚ի գործ, յայտ է թէ հրապուրեա զհետաքրքրութիւն, զի զեղծցի նոքօք ՚ի մտաւոս։ Ահա ունկն դնեա դու ամի, զոր լսես, և ակնարկեա յամ, որ լինի քեզ յանդիման. յայտ է թէ զերասանակ ըզգայուեցդ ՚ի ձեռն տաս հետաքրքրութիւն, շրջել և յածեցուցանել՝ ընդ որ կոյս և կամիցի։ Ընտամ կալ դու նոյ, եթէ կամիս, զի խնամ կալցին քեզ՝ պահել զսիրտ քո ՚ինձանից։

Գ Լ. Ժ Ե։

Թէ պարտ է խորհել կրօնաւորի յամ ալեզի վառա-
մոլութէ։

Ո՛րդեակ, խմաստուն կրօնաւորն ստէպ խոկայ զվախճանն, յորմ սակս յորդո-
րեցաւ Թողուլ զՅ, և մոռանել ՚ի կրօն. այս ինքն է, զի ինձ ՚ներ իւրում կատարե-
լագոյն ծառայեսցէ, քան զոր ծառայէր յՅի. և այնպէս ապահովեսցէ զիւրմէ Հոգւոյ իւրոյ։ Այս և խորհի զմիջոցս այնմ Հասանելոյ, որ են առաքինութիւնք, մեռու-
ցումն ախտից, ուրացումն անձին, և խոր-
հումն յԱմէ, զորով կոյր Ց սիրով փարի։ Խորհի և զխափանարարս վախճանին. որ-
պիսի են մոլութիւնք. յորոց միջի փառամո-
լութիւն, որ դժուարն է Հպարտութէ, ո՛չ միայն խափանէ զկրօնաւորն յիմմէ ծառայութէ. այլ և Հակառակ լինի կացուցանէ։

Փառամոլութիւն՝ վա՛ռ զի է անկարգ բաղձանք Ցային պատուոյ, պարտ է տարտղիր լինել ՚ի կրօնէ. որ է դպրոց Հակառակ Ցային դրդ-
ռոցի։ Այժ եղեալ է կրօնաւորն յՅէ, և վտարանդեալ ՚ինմանէ, չ՛ արժան Թէ ՚ի կրօնի ՚ի խնդիր լինիցի Ցակառակ պատուոյ։ Ընդմարթ է աշակերտիլ երկուց Հակառակ դպրոցաց։ Այս որդեակ, Թէ զինչ վա-
ռամոլութիւն ուսուցանէ յՑայնսմ դպրո-
ցի. ՚ի խնդիր լինել պատուոյ և անուան. Հետամուտ լինել մեծամեծ աւագութեց և

և գործակալեաց. խնդրել տեղիս քարձ-
րանալ և վերատուչիս շքեղս։ Այլ
՝ի կրճատաւորական գլորցն՝ ես որ վդնջեմ,
ուսուցանեմ տանել Թշնամանաց, և քա-
մնհանաց. համբերել վատահամբաւուեց,
և անարգուեցեալ, և խորչիլ յաւագուեց.
այս է իմ նշանագրեալ. այս է վարդապե-
տութիւն, զոր ես ինքնին գործով ցուցի։
Որժամ հրեայքն առ իս գային՝ Թագ և
գաւազան՝ ի ձեռին՝ զի արասցեն զիս Թա-
գաւոր, ոչ ընդունեալ նոցա՝ փախստեայ գնա-
ցի։ Այլ երբեմն եկին՝ ի պարտէզն՝ ունել
զիս, և նա զաւազակ կապել և տանել յա
տեան, ոչ փախեայ, այլ ընդառաջ եղի, և
զանձն՝ ի ձեռս ետուն նոցա։ Ընդ նշանագրեալսն
ձանաչի՝ Թէ այր է ոք ծառայ. և աշա-
կերտն ձանաչի՝ ի վարդապետութենէն զոր ու-
սանի։

Ընձն իմ, ընդ՞ գործիցես։ Պատքէն առեալ
նեա, զի փրկիչ մեր ամենի հակառակ է
ձեւ. և ձ հակառակ նմա. տեսանես, զի
գլորցք սոյ հակառակ են միմեանց. և ըզ-
գեստքն այլատարազ. և ձանապարհքն՝ ընդ որս
գնան՝ այլ և այլ։ Սպա կամ աշխարհ սխա-
լել՝ ի խնդրել զպատիճ. կամ փրկիչ մեր սխա
լել յընդգրկել զարհամարհանս։ Այսպէս է
Թէ փրկիչ մեր՝ խնասատուն գոլով հօրն յա-
ւիտենականի՝ ոչ սխալէ. ապա սխալէ փա
ռասէր ձ, և ամենեքեան նոքք, որք զծուխ
նանրութեանն ախորժեն։ Ընդ Թէ ոչ կա
միմք և մեք սխալել, արժան է, զի խաչիւ
անար-

անարգութեանէ կոխեալ զպատիւն և զնա-
րութեան պատրաստական ձիս , զհետ երթի-
ցուք քեզի , որ առաջնորդէ մեզ ի ճշմարիտ
փառս։

Այլ դու տէր , թէ ստեղծեր զիս վա-
նանց փառաց , ընդ որում լծորդ ես մեծա
շուք պատիւ . զնորդ կամս , թէ յաստի կենս
ոչ խնդրեցեմ զփառս և զպատիւ ։ Նաեւ թէ ա-
ռաքելոց քոց գրեալ է . որ ոք եպիսկոպոսու-
թանկայ , բարւոյ գործոյ թանկայ . զնորդ
արգելուս ինձ թանկալ աւագութենէ և պատ
ուական պաշտօնի ։ Արդեակ , յիշեա , զի
չես ստեղծեալ վա երկրաւոր փառաց , այլ
վանն երկնաւորին , և խնդրել զայդ ոչ ոք
արգելու ի քէն . Նա՝ անհաճոյ է ինձ , որ
վրէպ գտեալ ի տենչմանէ երկնային փա-
ռաց , բերի ի խնդիր մարդկային փառա-
ւորութեց ։ Լոկ զասացեալն իմոյ առա-
քելոյն՝ այսպէս իմն . Թէ թանկալ եպիս-
կոպոսութենէ՝ առ աշխատիլ յօգուտ հոգ-
ւոց , բարի իմն է , և գործ մեծի սիրոյ .
բայց թանկալ եղեւութենէ վա պատուոյ , և
դիւրութենէ անձին , չէ բարի , և ոչ օգուտ ։
Ի սկզբան եկեղեցւոյ իմոյ՝ եղեւութենն էր
անշուք , և աղքատին , ի չարաչարութենէ ,
և աշխատութենէ . ուստի որ յայնժամ թան
կայր եղեւութենէ , թանկայր աշխատ լինել վա
եկեղեցւոյ , թանկայր նահատակութենէ կրել
վա սիրոյ իմոյ . վայ և թանկալն յայնժամ
եպիսկոպոսութենէ՝ էր թանկալ բարւոյ և ա-
ռաքինասէր գործոյ ։ Այլ քանզի արդ
եղե-

եղծումն ունի զերակայութիւն, պատիւ, և ձոխութիւն, ցանկալին այնմ չէ ինչ անվըտանգ։ Ո՞ որոյ նոյն ինքն առաքեալն առխմացուցանել, թէ ոչ միշտ և ոչ ամ ուրեք արժան էր ցանկալ այնմ գահերիցութիւն, անդէն՝ ի վէր բերել, թէ պարտ է եպիսկոպոսին անարատ լինել. մի կռուօղ, այլ ցած, պարկեշտ, հիւրասէր։ Ո՞ինչ զի՝ որդեակ իմ, այսց աւագութեց առաւել է բեռն՝ քան զպերճանի. և քեզ չէ ինչ փոքր, եթէ ուղիղ առաջնորդեացես հօտւոյ քումմ։ Այլ թէ չկայր ինչ այլ, խորհիլն միայն, թէ՝ ի վճարել զպարտ եղծումն՝ պիտոյ է եղծին լինել անարատ, պարտ էր ահաբեկել զմեզ մտացի։ Այսաւելուն իսկ եղծի՝ ի վէր կրճնաւորի՝ զնոյն ցուցանեն. վա՛ զի որ մտանէ՝ ի կրճն՝ մտանէ առ՝ ի ուսանիլ զառաքինութիւնս և՝ ի լինել կատարեալ. բայց եղծն մտանէ յեղծութի՝ առ՝ ի գործ դնել զկատարելութի, և առ ուսուցանել այլոց զառաքինութիւնս առաւել օրինակաւ վարուց, քան բանիւ. վ՛ոյ պիտոյ է նմա լինել կատարեալ, և ունել զառաքինութիւնս իրօք, և ոչ յաւսով։ Այրդեակ, մի խաբիր՝ ի սատանայէ, կարծիս՝ ի մտի եդեալ, զի թէ ունիցիր ինչ աւագութի, կիսառաջնորդութի, կիսթէ լինիցիր մեծաւոր, լաւ ևս ծառայիցիր ինձ, և բարեգործիցիր բազում։ Այաւագութիս մեծ ևս են պարտաւորութիքն, և առիւծք անկման։ Այն չվճարես զպարտաւորութիս մնասցես, զիարդ վճարեսցես

բեսցես զմեծամեծս . եթէ ՚ի փոքր առիթս
սակս անկանիս , զի գործիցես ՚ի մեծա-
մեծս ։ Այդ փոքր ինչս է՝ անկանիլ ՚ի գա-
ծէ . և մի ձեռնկերից լինի քառնալ բեռն
մեծ , որ անկանի ըստ փոքրումքը ։ Այդ՝ թէ
ոչ կամիս յայսմ մոլորիլ , պահեա զոր ա-
սեմս ։ Նախ առաջին՝ պարտ է զդիշ կալ՝
չլինելոյ անճնամատոյց , կիմ իրօք ինչ միջա-
մուխ յառաջադրեալիս կիմ յառաջնորդուիս ։
Երկրորդ՝ ոչ միայն չէ պարտ ցանկալ այնց ,
այլ և ՚ի մատուցելոցն պարտ է խորշիլ ։ Այ՚ի
թէ՝ որ իշխանութեի ունի հրամայել քեզ՝
պարտաւորեսցէ զքեզ , կամ այնպիսի հարկ
՚ի վէր կայցէ , որ ըստ կարծեաց հոգւոյ հարց
քոց՝ պարտաւոր իցես ՚ի փրոյ ըստնել զայն
առ Հասարակաց օգուտ , և՚ի ծառայուն իմ ։
Ով՝ քանի անվայել իցէ փառամոլութիւն՝
կրօնաւորական վիճակի , ՚ի յատկութենէ
նր դիւրաւ ճանաչի ։ Զինք ինչ մոլուն կեղ
ծաւպատիր՝ երբեմն զփառամոլութիւն ։ Զոկ
իրաւամբք կոչի մայր կեղծաւորութե և մար
դեղութե ։ Փառամոլն առ ստանալոյ ըզ-
գործակալութի ինչ կիմ զաւազութի՝ քա-
նի առաքինութիս կեղծաւորի ։ զինորդ գու-
նագոյն նկարէ զիւր առս , զի արժանաւոր
համարեսցին այնմ , որոյ է ՚ի խնդիր ։ Այրմա
չնչին ծառայի ոչ խոնարհի , զի մեստ ունի
ցի՝ աղերս արկանել նպաստաւորի նր ։ Օ ա
մենեսին պատուէ . ամենեցուն խոստանայ .
և առ ամենեսին ակն ցուցանէ ։ Այդ՝ զի
կայ այսպիսի անտաի սեթևեթելոյ և կեղծ-
եալ

եայ՝ ընդ կրօնաւորական վիճակի, որ պահան
ջէ խոնարհութեի, անկեղծութի և սէր, որք
ընդհամիքն են փառամոլութե : Օ՛ր կայ
կրօնաւորի, (որ մեռանցեալն է՝ ի վարել ըստ
կեանս խաղաղականս և անբոյթս,) ընդ փա
ռամոլութե, որ խոտվի և վտանգէ զիրկու
թի հոգւոյ : Ո՛վ, ոնդ բարւոք ծանեան զայս
ոմանք յիմոյ ծառայից, որք առ չառնլոյ
յանձն զաւագութիս և զառաջնորդութիս,
յանծանօթս լեալ՝ գնացին փախստեայ՝ ի
քաղաքն, ոմանք յանապատս, և ոմանք
յանտառս, և այլք թաքչէին՝ ի գերեզ
մանս, զի մի գտցին : Եւ իբրև գտանէին
զնոս, և հարկէին ընդունել զաւագութիին,
բազում արտասուօք հեղմամբ ցուցանէին,
թե քանի՛ օտար էին՝ ի պատուասիրութե :
Բազում անգամ փառամոլութիւն արկա
նէ զնոսրեալ պատրուակ սիրոյ, ՚ի խոս
քել զորս ենն խնամատուն յաչս անձանց իւր
եանց. ասելով, փոյթ ե ինձ հաստանել յայդ
աւագութի կամ առաջնորդութի առ օգուտ
բազմաց : Ո՛չ ե այս սէր ճշմարիտ, այլ
կեղծ : Ո՛ւաքեաէն իմ ասէ, թէ սէրն ոչ
ամբարհաւաճէ. և անհնար ե լինել սիրոյ
ուր փառամոլութի թիշտորե. ճշմարիտ սէրն
ոչ վտանկէ զիրկուն անձին և ոչ այլոց օգտի.
և ոչ պիտի նմ կարասկատուն փառամոլութե :
Այլ ոչ համարի ինչ զիւր օգուտ, ոչ համա
րի ինչ և զայլոց օգուտ : Այդ փառամոլն
ընդ ամբարհաւաճն յոյժ ճկտեր, ոնչ ևս տեսա
նէ՝ զորս ինանն ՚ի ստոր. և հեշտեաւ մուտ

նայ

նայ զբարիսը առաջադրութիւն։

Ա՛ չատանայ փառասիրն ի ստանալ զա-
ւագութիւն ինչ. այլ անդէն ձկտի առ այլ
մեծագոյն՝ մինչև հասանել նմա ի գերա-
գոյնն. յորմէ սակս կշտամբելոյ զփարիսե-
ցիսն, որք վա՛ճային մատիաուէ՝ սիրելին
զնախաթոռս ի ժողովուրդս, և զգահա-
գլուխս յընթերիս, և զնախաղջոյնս ի հրապա
րակս։ Ա՛չ այսչափ ել յիջադիմութիւն ի կատա
րելութիւն կրօնաւորական. այլ ճաւաճ ծը
խոյ շաւղուէ՝ ի չտեսանել ոչ զձանապարհն
և ոչ զելս նը՛ ի բարին։ Ա՛՛ի՛ տ դիցեն կրօ-
նաւորք այնմ՝ որ ի մեծաւորէ իւրեանց հր
բամայի. և ի միտ առցեն, թէ ոչ ուսուցա
նեալն և քարոզելն ի բարձրագահ ամպիոնս,
այլ մեծագոյն սիրով և խոնարհութիւ՛ աշ-
խատիլ նմ՝ առնել զվաստակս նը՝ ինձ հա-
ճոյս, ունկնդրաց շահեկանս, և անձանց
արդիւնաւորս։ Ա՛ր վա՛ սիրոյ իմոյ աշխատ լի
նի, զիս հաճել խնդրել. բայց որ աշխատի
ի լինել մեծանուն ի վե՛ր երկրի, յինքնա-
սիրուէ խնդրէ զնախաթոռս և զգահագը-
լուխս. և յորժամ ոչ յաջողէ մ՛ պատիւն
և հռչակ, որում անձկալին, և զոր կար-
ծէին, ոչ ստէպ պատահէ, տառապին,
խռովին, և զմեղն ի վե՛ր արկանեն՝ որում
ոչ էր պարտ. և ոչ իմանան, թէ պատիժ
է այն, զոր առաքէմ նը՛ վա՛ փառամոլուէ
և ամբարտաւանուէ իւրեանց։ Ա՛՛եպէտ ոչ
ամենեքեան, որք զնախաթոռս ունին և ի գա
հագլուխս բազմին՝ են փառամոլք. ոչ և
զոր-

զսորին հակառակին՝ բազումք , ոչ զնախատ-
Թառա ունին և ոչ ի գահադրութիս բազմին ,
սակայն և այսպես են փառասիրք ։ Ա՛ւ զի
մեղք փառասիրութեանն ոչ է ունելն զգահ-
րիցուիս ։ այլ անկարգ ցանկալն այնոց , և
ոգորելն առ ստանալ զնոս ։ և յետ առացու-

Թէ փքանալն ի նոյնս ։

Ա՛խ ճան էրդրդ գրդ ։

ՆՈՐԻՆ
ՄՏԱԾՈՒԹԻՒՆՔ

Ըստ եօթանց աւուրց եօթնեակին .

Վերայ եօթն տասիւնեակաց ի մէջ ամի , որ կոչի Յոբելեան :

ԿԻՐԱԿԻ :

Յաղագս խոնարհութեան մեր :

ԶՄՏԻՒԸ Օ,ԽՍԼ-
նարհութիւն , զոր որդիս իւր եղոյց յիւրում մարգեղութե , յորում վէմ սիրոյ քոյ զանձն ունայնացոյց , զկերպարանս ծառայի առեալ . Տէրն փառաց եղև քո ծառայ , և ի ծառայել քեզ էջ յերկինից , որ սպասաւորեաւն էր ի հրեշտակաց . և զի ցուցցէ քեզ , թէ ե խոնարհ ծառայ , կամեցաւ ծնանիլ յայրի :

Օ մտաւ ած , ոնգ այս տէր երկնաւոր յետ սակաւ միոյ առաւել ևս խոնարհեցաւ , քան

քան ՚ի ծննդեան . զի ուրախ լիցի Թլփատութիւն ձեր զգալ ի մեզ , և կարօտ գիտասցի զի լինելոյ Թլփատութեան նշան և գեղ մեզ է . և երևիլն մեզ՝ անարգ է և արհամարհ քան զլինելն ծառայ , և քան զծննդիլ յայրի :

Է . Օ մեռա՛ւ ած զխոնարհութիւն մեծ , զոր փրկիչ մեր արար ՚ի յորդանան , յորժամ յանձն առ մկրտիլ ՚ի յովհաննէ . ուր ոչինչ հայեցեալ ՚ի յարդ անձին , խառնեցաւ ընդ անարդս և ընդ մեղաւորս . և իբր թե զմի յամենեսեան անտի՝ մկրտեցաւ յիւր մէ կարապետէ :

Է . Օ մեռա՛ւ ած . յորժամ յիւրմէնթիսն յե ամին ափածաւ ղենջակ . և ՚ի ծոնկր իջեալ առաջի միոյ միոյ յառաքելոց իւրոց՝ լուացա զոտս նոցա . ընդ որոյ խոնարհութի այնպէս զա հի հարան և խռովեցան աշակերտքն , մին չև սկսորսի՞ չխիք իրօք առնուլ յանձն , թե լուացցէ զոտս իւր . զարմացեալ ընդ ցայնվայր խոնարհութեն որդւոյն այ :

Է . Օ մեռա՛ւ ած զխոնարհութիւն , զոր Թաղաւորն փառաց եղոյց ՚ի մահուն իւրում , զի յանձն առ ՚ի խաչ ելանել յերեմ քաղաքի՝ ՚ի մէջ երկուց աւազակաց՝ և ՚ի զատ կի՛ յորժամ էր անգ խոտան բազմանի ժողովրդեան . նշաւակեալ սուաբ ամ ՚ի գնախատինս իւրոց անարգականն մահուան . որոյ զփառս իւր չէր ցուցեալ քայց ըստմանեայ , և յանապատի , և երից միայն աշակերտաց , արգելեալ նոյ

մի ուժեք առել , զօրքսի կենդանի լոկ ։
Յաւարտ մատուռնեն դարձ յանկոտ , և հաղիւ
պահպետին պայտուիչ շահեան իմասաց առ ի նա-
պարտն ։

ա . Ամուհետև ասեն իմ և Թագաւորն երկ
նաւոր՝ բազմօրինակ խոնարհեցաւ .
չի արժան ինձ ծառայիս՝ որ որդին եմ երկ
րի՝ բարձրացուցանել զանձն ։

բ . Չի արժան ինձ լաւ ևս երևիլ , քան
զոր եմն ։

գ . Չի արժան ի պահել զիմ մտաւ յարդ ,
անփոյթ լինել օգտի հպատոյ իմոյ ։

դ . Չի արժան ինձ խորշիլ ի ցածուն գոր-
ծոց ։

ե . Չի արժան ծածկել ինձ՝ զորս ենն ի նա
խաւինս իմ , և յայտնել , զորս ենն ի
պարծանս իմ ։

ԵՐԿՈՒՐՈՐԴ ՔԱՐՈԶՈՒԹԻՒՆ ։

Յաղագս հնազանդութեան ։

ւա . Ո մանաւ ած զաստուածային առաքելոյն
զքնեք . Ի եւ հնազանդ յամենայն ։
Ձեր մեր հնազանդեցիք ինձ յայն միջոց ի տա-
նա՝ ի հնազանդիլ հրամանի օրինացն՝ ո-
րոյ չէր ինչերքոյ , ոչ խորշեցաւ ի կրելոյ
վիշտս , ցաւս , և տանջ . ոյզ ի Թլփա-
տութենն , և յայն անցս իւրոյ ծա-
ղատարածս ։

բ . Ո մանաւ ած . ոյզ քո որդիդ ոյ , խնամա-
տութենն հօրն երկնաւորի , եղև հնա-
զանդ

զանդ և մօր իւրում, և յամենեսեան ամուս
չի . և Թէպետ անլսաւ առաւելութիւն որ
և իմաստուն էր նա քան զնոս . սակայն և
այնպէս ոչ ընդդէմ դարձաւ երբէք նոցա
հրամանի . ոչ քրթմնջեաց , և ոչ ըստ-
պիտ ի վէր հաճ՝ Թէ մարթ էր հրամա-
նի նոյ լաւ ևս լինել . այլ զամ կատարեաց
բազում խոնարհութիւբ , և յօժարամի-
տութիւբ :

Ղ . Օ մտաւ ած զմեծ եւանդն իղձ , զոր
ունէր փրկիչ մեր առ աւազնուն հնա-
զանդութիւն . յոյր սակս ի սկզբանէ ան-
տի վկայեաց , Թէ եկի չ՝ ոչ զի զհաւն
իմ արարից , այլ՝ զհամն հօր իմոյ : Եւ
այլուր զհնազանդութիւնն՝ իւր կերակուր
կոչեաց , յայտ արարեալ նոսիաս , Թէ քաղցր
էր նմա հնազանդիլ :

Ղ . Օ մտաւ ած . զի փրկիչ մեր այնպէս սի
րէր զհնազանդութիւն , մինչեւ չհայիլ նմա ,
Թէ ոմն է որ հրամայէ . կամ Թէ ի հրա-
մանէ անտի գայ նմա ինչ նեղուն : Այլ
հնազանդեալ և իւրոց Թշնամեացն՝ որք
ի չարչարանս տանջեցին զնա և անարգե
ցին . ոչ երկնի՝ յօժամ փշովք սրակե-
ցաւ : զի ի հրամայել նմա մերկանալ՝ ան
դէն մերկացաւ . և ի հրամայել նմա հոտիլ՝
նստաւ . ի դնել ի գլուխն զպսակ ի փր-
շոյ ընկալաւ . և ի տալ նմա եղեգն ի ձեռս՝
փոխանակ գաւազանի ը կատակս էառ-
զնոյն :

Ե . Օ մտաւ ած . ոնդ ամրն տիեզերաց ա-

ուանց պատասխանի տալոյ , առանց բո-
ղոքելոյ , և առանց ինչ ասելոյ՝ հնազանդ
եղև անխրատ վճռի մահապարտուաե , զոր
տարապարտուց հատին անօրէն դատա-
ւորք . և՝ ի հրամայել դահճաց առնուլ
զնաչն , բազում յօժարուբ գիրկս եարկ ,
և էառ զայն՝ ի ցաւագին ուս իւր , և սկ
էկն իսահակ հնազանդութբ քարձեալ
զփայտն՝ չոքաւ՝ ի լեառն դողգոթայ պա
տարագիլ՝ ինման :

Ա. Ամապ չաղեալ է մոծծուելիք ասուե , առ՝ ի չյան-
ցանելոյ ընդդէմ հնազանդութեան :

ա. Ա Հնազանդիլ ուղւոյն ոչ այսպէս յօ-
ժարամիտ՝ անապարտ գոլով , բնդ ինչ
զինչ լինիցի , թէ չհնազանդիմ՝ ուս
պարտապան եմ :

բ. Վրանց ծանր ուե զանչեմ , եթէ զբժ-
պհիմ կամ տրանջեմ բնդդէմ հրամանի
խնոց ուծծաւորաց :

գ. Օ ինչ ինչ արդարացուսցե զնս , եթէ
աո առնելոյ զկամս իմ , խոտորիցիմ՝ ի
կամաց նոն ոչ իմոյ :

դ. Ա՞ի յամօթ լինիցիմ , եթէ վճռ չկրելոյ
ինչ վիշտ՝ զհնազանդութեն ապաստ առ-
նիցեմ :

ե. Ա՞վ զերծուսցե զնս յամօթոյ և՝ ի յան-
ցանաց , եթէ հրամայողն ինձ տայ պա-
տասխանի , կամ բնդդէմ դարձայց . և
(որ չար ևս է , եթէ զհրամայեալն ինձ՝
անխրատ համարեցայց :

ՆԻՆՈՒԷԻ ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս համբերութեանն Յովնանու :

ա. Ով Տէր ամենակալ , ոյ՛ն որ մեր քո՛ի ծննդեանդ հետէ համբերուի յանձին կալար . զի չգտեալ ուրուք ի քեզ թերեմ , որ ժողովէր զմայր նո՛ր ի տուն , հարկ եղև նմա ծնանիլ յայրի , որով և մնուր եղև նմա օրով : Արդ , զինչ պիտ հնար եղև առնել ձեզ մանկանն , ի լինել մօր նո՛ր աղքատ , օտար , խնդալ ի ձանապարհ , ի ձմեռնամիջի , յայրի ուրեք , գիշերայն , և ի տար ձի :

բ. Ով մեծա՛ ած , ոյ՛ն քո՛ զեռածինն գողով այնպիսի հալածանս կրեաց , մինչև հարկ եղև փախչիլ նմա յեգիպտոս . զի ամպարիշտն Հերովդէս խնդրէր սպանանել զնա : Արդ , թէ քանի՛ վշտակիր եղև մանուկն մատաղ . եթէ յերկայն և ի տարժանաւոր ուղեգնացութե՛ , և եթէ յեգիպտոս՝ յերկիր օտար և խժական , ուր եկեաց առն ինչ չքաւորութե՛ եւ յովսեփայ՝ և եւ աղքատ մեր Իւրոյ :

գ. Ով մեծա՛ ած զհամբերութե՛ն , զոր փրկիչ մեր կալաւ առ հրեայս , որք բազում անգամ կոչեցին զնա մոլորեցուցիչ ամբոխին , խռովիչ աղգի , մոգ և սպրեցուցիչ ժողովրդեան , թշնամի ՚ոյ , հայհոյիչ , օրինազանց , կերօղ և արբեցօղ . և երբեմն այնպես զայրանային ի վե՛ր նո՛ր , մինչև երբեմն քարկոծել կամէին , և եր

բեմն գահավէժ առնել . այլ համբերօղն
յո՛չ միայն չեզև վրէժխնդիր այնչափ
Թշնամանաց նը , և ո՛չ բարկացաւ ՚ի վը՛ր
այնպիսի ապերախտ ազգի . այլ և խնդ-
րեր ամ իւրօք բարի առնել նմ՛ :

Ը . Օ մեռա՛ ած . քանի՞ համբերօղ եղև որ
դէմն ՚ի ցաւագին չարչարանս իւր . ՚ի
պարսիկն ոմ աւազակ ըմբռնեցաւ և
կապեցաւ . առաջի անկայի յանդգնա-
դատեցաւ . վէմ և յանապատ ծառայէ՝ նա-
խատանաց ապտակ ընկալաւ . ՚ի կայսերէն
հայհոյիչ համարեցաւ . ՚ի հերովդէ ոմ
յիմար արհամարհեցաւ . և նա ամէն ան-
խռով սրտիւ և համբերութ՛ամբ տարաւ :

Է . Օ մեռա՛ ած զմեծ համբերութ՛ենն , զոր
վրդիվիչ մեր եցոյց յանձին ՚ի տանն պիղա-
տոսի . սը կապեալ ՚ի սիւն ձաղկեցաւ
ոմ չար ծառայ . ՚ի պարկին փշով՛ ծա-
ռակեցաւ . և յիւր ածայնն երեսս ապ-
տակ և Թուք ընկալաւ . և յորժամ հա-
զիւ կարեր կալ յոտին , զխաչափայտն
նմա բարձուցին . յոր և բևեռեալ՝ եկաց
կախեալ մինչ ՚ի մահ : Ո՛վ ամ տանջա-
նաց այր մեր տարաւ այնպիսի համբեր-
Թ՛ , որ և ո՛չ բերան երբայ :

Պաուղ Տրածոյն եղէգն՝ ասէլէ , զի ասիա կ՛
ուզինչ չարչարանս յանձին առնուսդ վ՛ սիրոյ պն ,
որ բաղաս չարչարեցաս վ՛ ներ :

Ը . Պարզեն տեսանը , որչափ ինչ փրկիչ քո
կրեայ վ՛ քո . արդ դու զինչ կրե-
ցեր վ՛ նը , որ այդչափ դանգատես :

ը. Ա՛է սկսար չարչարիլ անդատին ի ծնե՛ :
գ. Եւ ո՛չ մահուչեան հալածեցար տարա-
պարտուց :
դ. Ա՛է տարար հարուճածոց , փշոց , և բևե-
ռաց , և ո՛չ հեղեր շինե մի արեան ի սեր
արարչի քո :
ե. Օ՛ինչ համբերուն իցե քոյ , որ ը դոյզն
դժնամիկուն և զրոյց՝ խոտովիս և տրանջես :

ՁՈՐՆԱՐՀ ԸՆԹԱՑԻ :

Յաղագս հեղուլեն ջան :

ա. Օ՛ մոա՛ւ ած , զոր ո՛ր գիրք ասեն զգ-
քեզ առ հրէաստան : Ո՛չհա թա-
գաւոր քո գայ քեզ հեզ : Յորժ՛ արժանի
եր ե՛ , զի եկեսցե փրկիչ մեր յերկնից առ
սերաա արդարութե՛ ի վերժխնդրուն ա-
նօրէնութեց նոց , եկն գթութե՛ ի դար
մանել հեզուե՛ . զի մի խոտի՛ պատժես-
ցի յածայեն արդարութե՛ :
բ. Օ՛ մոա՛ւ ած , ոնդ բարերարն յո՛ հեզ է-
զև ամենևեին առ իւր աշակերտս , ի հան
դուրժել թերուեց նոց . ոնդ յորժամ հա-
կառակեին ը միմեանս վ՛ոնսխագահուե .
յորժ՛ զբարեցեին վ՛ա օծանելոյ զնա մեզ-
դալենացւոյն ամենի՛ իւզով . յորժամ՛ ի
պարտիզին Թողին զնա միայն ի ձեռս հր
րէից : Ա՛ւ այսպիսի պակասուե՛ շատ հա
մարեցաւ քաղցրագութե՛ ամեն յանդիմա-
նել զնա հեզուե՛ , քան պատժել :
գ. Օ՛ մոա՛ւ ած զհեզութե՛ն քի առ դասիս

և փարիսեցիս Թէնատիս իւր , որք Թէնա
մանեաւ զդործս նէ՝ հալածէին զնա տա-
րատարտուց . որպէս յորժամ ասէին ,
թէեղբեր քուրաւ Հանէ դա զդևս . յորժամ
՚ի Թողուլ նէր զմեզ անդամալուծին՝ ա-
սացին , հայհոյէ . յորժամ յանդիմա-
նեալ ՚ի նմանէ՝ ասէին , դև դոյ ՚ինմա :
Ա. Յոսոյիկ և այլ այսպիսի զրպարտութեց
ուր մեր ՀեղուԹէ տուէալ պատասխանի
յամԹի արար զնոց չարաժպիրհ յանդդ-
նուԹի :

Ի. Օ մտաւ ած . ոյ ուր մեր ըէ սատանայի
ինկ վարեցաւ Հոգւով ՀեղուԹէ . զի ե-
րեցս Թողացոյց նմա՝ փորձել : Ա. Թէ-
պետ քաջ գիտեր զկամն չարարուէեաս
Թէնատիոյն , և կարող էր անգէն յա-
մԹի առնել զնա , և մերժել յիւրմէ . սա
կայն կամեցաւ Հեղիկ պատասխանեօք յաղ
Թել նմա . և այնպէս ընկէնաց զապարա
սանուն դժոխային գազանին :

Է . Օ մտաւ ած զաքանչելի ՀեղուԹինն ,
զոր ետոյց քո սուրմանիչ իւր յուդա . զի
Թէպետ և գիտեր , Թէ քան եդեալ էր նէր
վաճառել զնա . սակայն և այնոյ մարդա-
սիրուԹէ ընկալաւ ՚ի սեղան իւր . լուաց
զոտս նէր . և ՚ի մատչել նէր զի ՚ի ձեռս տա
ցէ զնա Թէնատեաց , գորովալիր գրկա-
խառնուԹէ ընկալաւ զՀամբոյր նէր . և ըն-
կերն կոչեալ զդացոյց նմա ՀեղուԹէ զա
նօրինուԹինն մեծ՝ զոր առնէր : Ա. ուսկ
յետոյ ոյզ Հեղիկ գառն՝ յանձն էառ՝ զի
կա-

կապեսցի և վարեսցի՝ ուր հակառակորդք իւր կամիցին ։

Պատուաղ նաճարեցեալ եղիցի , ճանապարհ ղպակասեալն հեղուսէ , որ՝ ի չեզ . և չքալեալքիւ՝ ի սպանալն ։

ա . Բանի՛ անմտանաս քումմէ հեղուկ վարդապետի , որ չկանգուրժես դոյզն պակասութեանց ընկերաց քոց ։

բ . Բանի՛ նուազ է քո հեղութի՛ն , որ ընդդոյզն դժկամակ զոյց զայրագնիս և սպառնաս ։

գ . Ընդ՝ որ՝ ոչ գործեիր , թէ զրպարտեին զքեզ , և հալածեին տարապարտուց ։

դ . Օ՛ի գործեիր , թէ վաճառեիր և մատնեալ լինեիր յումեմնէ՝ մեծապես՝ ի քէն երախտաւորելոյ , զոր օրինակ վաճառեցաւ և մատնեցաւ քո՛ տէր մեր՝ ի յուդայէ յիւրմէ աշակերտէ՝ բազմօք՝ ի նմանէ երախտաւորելոյ ։

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԱՒԱԹԻ ։

Յաղագս արհամարհուելոյ , զոր արար Տէր .

ա . Օ մտաւ ածՙ ։ ովք քո՛ տէր մեր արհամարհեաց զնա՛մ , որ Տայիսոց է ըզձալի և փարելի ։ Այլ նախ արհամարհեաց զՀոգեւո՛ր Տէր . ընտրեալ զայնպիսի սի աղքատին կեանս , մինչև չստանալ ինչ ստացուած երկրաւո՛ր , և շատանալ կարևորաւն առ իւր սակաւապետ կերակուր և հանդերձ , որ և զայն ուներ յողորմութէ ։

ք. Ո մտաւ ած. ոնդ փրկիչ մեր արհամար
հեաց զնա զզգայական հաճոյս և զկեղ-
տուքիս, մինչ զի հրեայք խակ, որք բա-
զում բամբասանս եդին ի վէր քո, ո՛չ
երբեք իշխեցին բամբասել զողջախոհու-
թիւն նր. զոր այնպէս յայտնի երևեցու-
ցաներ յիւր դէմս, մինչև զնա զակնկա-
ռոյցս ձգել ի համեստութիւն և ի մաք-
րութիւն:

ք. Ո մտաւ ած. ոնդ որ մեր ո՛չ միայն ար-
համարհեաց զնա պատիւ և զաւազուն
ձի. որով և ի կամիլ հրէից առնել զնա
թագաւոր, ո՛չ յանձն եաւ, այլ խոյս ետ ի
նոցանէ իբրև ի թշնամեաց. այլ և ուսոյց
այլոց մեծապէս խորհիլ ի մեծութեց ձի.
ուսոյ և առաքելոյ պատուիրէր եաս, թէ
մեծն ի ձէնջ եղիցի այլոց ծառայ, զորոյ ե-
ցոյց և զօրինակ յանձին. և որդւոցն զե-
բեդեայ՝ որք դահեկանութիւն խնդրեին,
ասաց. ո՛չ գիտէք զինչ խնդրէք:

ք. Ո մտաւ ած. ոնդ փրկիչ մեր մեծապէս
արհամարհեաց զզբօսանս և զհանդիստ,
որոյ ծայրինք անձկանօք ըզձանան: Ի՞նչ
և յոմանց հիւան կոչեցաւ. և երեսուն-
մեայ չորաւ յանապատ, ուր խաւտամբեր
ձգամբ ձնեցաւ զիւր անմեղ մարմինն.
իսկ զինացեալ ժամանակին կենաց միշտ
աշխատ եղև քանահնար լինել փրկուքիս
մարդկան:

է. Ո մտաւ ած. ոնդ որդին ոյ յօժարամիտ
ընդդրկեաց զնամ, յորմէ կոյր ե ամիւ
խոր-

խօրչի և փախչի, այլ ե զանարգանս, զնա խաւտնս, զվիշտս, զարհամարհանս, մինչ և յիմար իսկ համարիլ։ և ոչ խնդրեաց երբեք զվրէժ, ոմն խնդրե՞ ես։ Այս՝ կարօղ գալով լսելով ահնարկմամբ վրէժխնդիր լի նել իւրոց՝ ամ թշնամեաց, ոչ կամեցաւ. այլ անյիշաչար սրտիւ ներեաց ամենե-
ցուն, որք բարկացուցինն զնա։

(Փութաց մտածութիւնս ե ձանձրել զիրէն սրտի, առ ուղղելոյ որպէս արծանն ե։

ա. Յայտնեմ մարթիս ձանձրել, թէ զմեր դրօշակի զհետ երթաս. քանի, թէ ծի։ Լսե սրտիւ բերես առ աւելին քան զպիտոյն, կամ յարես ի զգայական հաճոյս, կամ յծայրն պատիւս, կի՛ ի կենցաղոյս ունայնութիս, նշան ե՝ թէ ներ քուստ ծի ես հետեւող. թէպէտ և արտաքուստ այլ նշանագեաստ յանձին ունիս։

բ. Ցայց թէ ջանաս հաճոյ լինել ճոն քումմ, և՛ի լինել նմին նմանող՝ կամակար յանձն առնուս զվիշտս, զնախատինս և զարհամարհանս անձին, նշան ե՝ թէ քաջ զօրական և աշակերտ ես քեզ։

ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ։

Յաղագս սիրոյն դէպ առ ընկերս։

ա. Ո՞մնաւ ասծ. ոնգ որդիկս ոյ, երկը-
պագեսջի՛ ի հրեշտակիդ յերկինս. որ ոչինչ խիղճ կարօտի՛ վ՚ ի լինելոյն յիւր մէ

մէ երանեալ , սակայն և այնպէս յանձն էառ լինել մարդ պիտանաւոր , վշտակիր և կարեկիր . ի լինել մեր ուսուցիչ և առաջնորդ յայսմ վտանգաւոր աշխարհիս այլ ոչ սահեցաց վնաս անձին ինչ շահասիրութի կամ օգուտ , այլ մտերիմ և ե-
ռանդագին սէր նոր առ մեզ :

Ք . Ո՛ մտաւ ած . ոմն փրկիչ մեր ոչ շատացաւ մարդանալ վ՚ս սիրոյ . այլ տեսեալ թէ չէաք ձեռնհաս վճարել ածային արդարութե զպարտիս յանցուածոց մերոց , եբարձ զնմա՛ ի վ՚ր ուսոց իւրոց . և լիով վճարեաց վ՚ս նմա ազգի մարդկան . նա թաւթաղուն վճարեաց . զի որ կարօղն էր վճարել կայլակաւ , վճարեաց կոհակաւ :

Ք . Ո՛ մտաւ ած . ոմն բարերարն յ՚ս թէպէտ և յառաջատես էր , թէ բազումք լինելոց էին ապերախտ առ այսչափ երախտիս , և անարժան առ այսչափ սէր , բայց և այնպէս ոչ նահանջեաց զբերն , և ոչ հոլացաւ ի՛նմանէ . և ոչ ի դերև ա-
րար զապերախտսն յիւրոյ սիրոյ պարգևաց . այլ՝ ոմն դերագոյն բարի առ ա-
մենեսեան առատաձեռնեաց :

Ք . Ո՛ մտաւ ած զվիշտս և զաշխատութիս , զորս յանձին կալաւ քո առ օգնել ընկերաց . և ծանիցես զառաւելուն սիրոյ նո՛ր : Երթայր հետի գեղջէ ի գեղ՝ և ըստ ժողովրդանոցս , ուսուցեալ ամենեցուն զղճանապարհ փրկութե . և չէր նմա վայթզվշտակրութե՝ ի քարոզել ամբոխին զար-
քայու-

քայուԹ՚ին երկնից . որ և երբեմն ԹԷ-
պետ և վաստակեալ ՚ի ճանապարհէն՝ ա՛չ
յիշեաց հաց ուտել , որ սիրտոյն էր նմ .
իբր զի օրն էր տարաժամեալ , և ինքն
անսուաղ , ոչ զի զատմարացին յապաշ-
խարուԹի կոչեսցէ :

Ե . Օ մուա՛ւ ած զմեծ սէրն , զոր բարե-
բարն յո՛ եցոյց առ մեզ , ՚ի սիրել նո՛ր զմեզ խոպան , աւանդել զնաւն մեզ ՚ի ծո՛ր խորհրդեան : ՚Ի՛ծո՛ր չարչարանս իւր և ե՛ցոյց մեզ սա՛կաւ սէր , զի ՚ի փրկել զմեզ ՚ի դերուԹ՚ սատանայի , և ՚ի Թշնա՛ռուԹ՚ մեղաց , համբեր անսղոտիմ տան Ջանաց , որպիսիք չեղեն երբեք յա՛ռաջ : Ա՛չ մինչ էրն ՚ի խաչին՝ յաղօԹս եկաց վա՛ռ իւրոց խաչահանո՛ւաց , և անբասիրս արար զնո՛ա առաքի՛ն հօր իւրոյ երկնաւորի , ասե լով . Հայր Թո՛ղ նոցա , զի ո՛չ գիտեն զինչ գործեն :

Ոսկի յանկն ոտ , և հայելեաւ յօրինակ մեր ՚ի ա՛ծ , ա՛ղաչեբեաց օգնել ընկերի ոտա՛ն և այս է պատա՛ղ ՏպածուԹիւն :

Զ . Ա՛մենից ի՛մանալ զմեծուԹի՛ սիրոյ քո առ ընկերս . զի՛ ՚ի կշիռ ը՛ առի՝ զոր առնես վա՛ռ նո՛ր . և գոցես զնա հանդիստա կշռո՛ աշխատուԹ՚ և տարժանուԹ՚ զորս յանձն առնուս առ օգնել նո՛ր :

Է . Ո՛վ ո՛չ օգտես ո՛չ հոգւոյ և ո՛չ մարմնոյ ընկերի քոյ . և չտառնուս յանձն նեղել փոքր ի՛ մ՚ե՛ օգտի նո՛ր . և Թէ օգտես և ա՛ս լինչ՝ ՚ի քո օգուտ . զինչ սէր էիցե այդ :

Է .

ե. Որ ունի զձիւնարիւնսն սեր, անձկայ հոգեւոր օգոյն ընկերի իւրոյ, ոչ անձին. յա զօթս կայ վէմ նը. ի թիկունս հասանի նմա ի կարիս. և յօժարամիտ ներբե՝ամ յանցուածոց նը։

ՇԱԲԱԹԻ։

Յաղագս ֆուլոյն ինչ ի հոգևորս։

ա. Ո մտաւ ած. ոչ ևր սէր եղև փութ Թաղանն ի պահել զօրէնս, ոչ թէ պարտաւոր էր այնմ. ի՝ւ ուԹօրեայ Թըլ փատեցաւ. և քառասնօրեայ ի տաճարն ընծայեցաւ. և ամի ամի յիւրում ժամն նակի երԹայր յեղմ, երկիւղածանել ըս տուորութեն։ Պատուհեաց միշտ պյտվեկի և զկոյս մայրը իւր՝ ըստ հրամանի օրենացն։

բ. Ո մտաւ ած. ոչ փութ Թաղանն յո յորժ՝ հանդերձեալ էր այլոց ապաշխարութե՝ քարոզել, նախ անձամբ զփորձ էառ, ի՝ւ յետ միրտուեն՝ չորքառ յանապատ, և անդ ամ չանիւ միտեղ ճնշման մնալոյ նոյ իւրոյ պահօք, խակմանն ածայնոյ, և այլ հոգևորականն գործոյ։

գ. Ո մտաւ ած. ոչ փրկիչ մեր իւրև զար ձաւ յանապատե, սկիզբն արար քարոզութե, և գործակցան փութ՝ով աշխատ լիներ առ ուղղելոյ զամենեսեան ի ճանապարհ փրկութե։ Ո՝ժ չկեր զՀիւանդս ըս մարմնոյ և ըս հոգւոյ. կշտամբեր զմեղ

լու-

լութիս . քաջալերեր յառաքինութեիս . շրջեր ըզ տեղիս տեղիս՝ առ օգնելոյ բազ մաց . և ի գործել զբարիս ոչ խնայեր յաշ խատութիւն կնչ ։

Ղ . Օ մուսա ած . ում կամք էին քէ , զի և իւր աշակերտք իցեն ժրաջան ի գործել զբարիս . մ'ակ ստէպ առաքեր զնա ի պատ զաբերել ի մծուսակայ գեօղս , ում ի քա րոզել , ի հալածել զդեւս , ի բժշկել զհի ւանդս ։ Եւ յայս սակս յորդորեր ստէպ զնա աշակերտս՝ մեծ սէր ունել . մ'ի քաջ գիտեր , թէ սէրն է մայր փութոյ , և սիրոյն ամ հոգևորական գործոց ։

Ե . Օ մուսա ած . ում բարերարն յ'ս եղև փութաջան ի յաճախել յաղօթս . և յոր ժամ ի տուէն ոչ կարեր աղօթել , մ'ս պա տաղելոյ իւրոյ ի քարոզել և ի խրատել զբնակեալս , ի գիշերի կայր յաղօթս . Ա՛յ ում սքէն զուկաս ասէ . Հաներ զգիշերն ի գլուխ յաղօթս ոյ ։ Ալ և յայտ անտի է . զի յառաջ քան զսկիզբն չարչարա նաց իւրոց , բազում փութով և խոնար հութ երկայս եկաց յաղօթս առ Հայրն երկնաւոր ։ Ի վախճան ամի կամեցաւ մա ռանիլ՝ աղօթս առնելով . զի սինչ էրն ի խաչին , յետ աղօթելոյն մ'ս իւրոց խա չահանուցաց , մեռաւ՝ ասելով . ի ձեռս քո ամ՝ աւանդեմ զհոգի իմ ։

Պատ՝ որ ջաղ է նոածնունէ ասոն ։

Ա՛յ . թէ որդին ոյ փութաջան եղև առ նել

օգուտ քո , զիարդ չամնչես դու լի

նել հեղգ ի հոգևորս , որք ուղղին յօ-
գուտ հոգւոյ քոյ :

ՔԼ. Օ ինչ օգուտ է քեզ լինել փութաջան
ի ժամանակեայս և յանցաւորս , եթէ
հեղգ իցես յաղօթս , ի մեռուցմունս , ի
ձգումս , և յայլ հոգևորական գործս :

ՔԼԱ. Խաբիս և , եթէ ի քո առանձնական
ջերմեռանդուն ես ժրաջան , և ի պահ
պանութիս հրամանաց ՝ այ և եկեղեցւոյ
հեղգ , կամ անհոգ :

ՔԼԲ. Լաւ իս լինել ժրաջան յերս ՝ այ . վասն
ի սեր նոյ . զի ըստ առաւելութեան սիրոյ քոյ
առ նա , առաւելցի և քո փոյթ :

ԽՐԱՏ.

Որ բարւոք առնել զայսոսիկ մտածուիս ,
գիտելի է . զի զառաքինութիս քո փքրկ
էին մերոյ մարթէ խոկալ երբակէ : Այ ի
ձանաչել զբնութիսն և զկիրեքեսն . զոր օրի
նակ նկատեն փիլիսոփայք զերկինս , առ
իմանալոյ զբնութիսն : Այրկրորդ՝ մարթ
է խորհիլ զնա , յօրինել և ի փառաւո-
րել զնոր , որ այսպիսի գերահրաշ առա-
քինութիս յանձին երևեցոյց . և եկաց
այս եղանակ զոլորմնակ կնորելագոյն է ք
զառաջինն , նոյնպէս հաճոյագոյն է այ , վա
ռնելոյ իւրոյ զաղնսմագոյն և զկատարե
լագոյն վախճան , որ է ածմային բարուքն
փառաբանութի : Այրդ՝ մարթ է խորհիլ
զնա՝ առ ստանալոյ , և հեռաւոր լինելոյ . և
երդս այս եղանակ է ընտրելագոյն և յոյժ

կատարելագոյն ՚ի զառաջինսն, և ՚ի ծածկա
ձոյ յոյժ . իբր զի ոչ միայն փակիչ լինի
քեան զկատարելսն երկուց առաջնոց ,
այլ և ունի վախճան գերազանց . զի առ
նէ զմարդ նման որդւոյն ՝ այ . և այն է
մեծագոյնն ՚ի կատարելուէս , զոր հնար
իցէ ստանալ առեղծուածոյ բանաւորի
յաստի կեանս :

Ա՛ և այ երրորդ յայս եղանակ ՚ի դործ
դնին երրեակ զօրուէիք Հոգւոյ : Ճիւ
շողականն ՚ի յիշել զվարս քո , և զդործս
առաքինութեանն՝ զոր արար նա ՚ի կեանս
իւր : Ա՛ իաքն ՚ի խորհիլ զառաքինութեց և
զհանդամանաց նոցա : Կամքն ՚ի բերկին ըղ
ձիւ յայն առաքինութենէն , որ օգտակ առ
ստանալ զնա . իբր զի որչափ առաւել սի
րեմք մեք զինչ , այնչափ առաւել ՚ի խնդիր լի
նիմք այնմ :

Զգառութիք երրորդ եղանակիս են քա
զումք :

ա . Ա՛ աքրել զՀոգին ՚ի մոլուէց . զի ՚ի տըն
կել ՚ինձմէ զառաքինութիս , խլին ՚ինձմէ
նէ մոլութիք :

բ . Ա՛ յրոգել , և կարգադրել . զի առաքի
նութիք տան կրկին՝ կալ ՚ի կարգի , և չառ
նել լինել՝ բայց եթէ ՚ի հրամայել բանին :

գ . Ա՛ ուասուրել . զի առաքինասէրդ Հոգւի ,
որ չիւ ամբոխեալ ՚ի կրկին՝ լաւ և տեսա
նէ և դատէ :

դ . Չհաճելի առնել խրատ արարչի , և այ
լոյ ամի . իբր զի ոչինչ այնպէս հաճելի և

սիրելի առնէ զմարդ , ոչ՝ առաքինութիւն , որ թէ չնամուսայ իսկ կացուցանէ զնա սիրելի ։

Է . Ո՛չհասցուցանէ արդեամբք . իբր զի նմա առաքինական գործք եղելոյն ՚ի չարէս՝ են արդիւնաւորք ։

Իսկ քաղի պտուղ ՚ի մնածուածոյ աստի , եթէ զբ սրտի մտոք ցանկասցի ստանալ զայն առաքինութիւն . զի ՚ի ցանկանէ անտի յառաջ գայ մարդումն ՚ինոյնս , որ է մի միայն մի ջոց ստացուածն նոյ ։ Այլ որ ՚ի կիրակէի առնէ մտածուածն ՚ի վէր խոնարհուածն քան , փոյթ կալցի մարդոյ ՚ի գործս խոնարհուածն . ոչինպէս և յայլս ։ Այլ ո՛չ է հարկ յայմհոգալի խորհիլ զկնդ մտոն ևս մտածուածն . այլ՝ շատ է խորհիլ զմի յայոց՝ կամ զերկուս . և առեպ ՚ի գործ դնել յաւուրն զայն առաքինութիւն՝ զորմէ եղև մտածուածն . խնդրելով չարէս ՚ի նոնէ առ ՚ի օգտիլ ։

ՎԵՐՋ ։

ՅԱՂԹՈՒԹԻՑ

Առաջին դրոց։

ՀԼ. ա. Յաղագս վախճանին՝ զոր պահանջէ
մարդ յայդմ, զոր կոչէ ի կրօն։ 5.

ՀԼ. բ. Իսկ ե՞ր լինիցի կատարեալ սէր և ծա-
ռայութիւն այ, որում պարտաւորի կրօ-
նատուն։ և զոր պահանջէ ի նմանէ։ 9.

ՀԼ. գ. Իսկ պարտ է կրօնատուրն ունել համան-
ման զիւր հոգւոյն։ 13.

ՀԼ. դ. Իսկ ունի՞ բարիգործութիւնէ զոք կրօ-
նատուրն, որ ո՛չ ունի համարէ զիւր հո-
գւոյն, և պէրծնի։ 19.

ՀԼ. ե. Յաղագս գործոցն և վարուցն կրօնա-
պետին հոգւոյն։ 24.

ՀԼ. զ. Իսկ չէ՞ բաւական կրօնատուրն կոչել
ընդ յայ ի կրօն. այլ պարտ է նմա յիւ-
րում հոգւոյն պահել ի կատարելութիւն։ 30.

ՀԼ. է. Իսկ պարտ է կրօնատուրն վիւ տնել
այնմ, որ անպիտանի է ետուց կրօնի,
և ո՛չ այլոց։ 34.

ՀԼ. ը. Իսկ չինչ հայանայ Աշխարհս և հայու-
թեան կրօնատուրացն։ 39.

ՀԼ. ի. Յաղագս պահատուցն ընդրկող, որ
կատարեալն պիտանութեամբ կրօնատու-
թեան։ 45.

ՀԼ. ժ. Յաղագս այլ անկատարացն, և որ-
գեղծանաց արարչին, որ կատարեալն
պիտանութեամբ։ 49.

ՀԼ. ժա. Յաղագս վիճաբանութեան պիտա-
նութեան։ 54.

ԳԼ. ԺՔ. Յաղագս խնդալոյ լինելոյ բարւոյ
կրօնաւորի, որ զհոյլեռանդն է՛ի կա-
տարելութենէ : 59.

ԳԼ. ԺԼ. Յաղագս պատուպանայ և պատուո-
ղի կրօնաւորի, որ ոչ գնայ ընդ ճանա-
պարհ հպատակելոյն : 63.

ԳԼ. ԺԽ. Իմն պարտ է կրօնաւորի մեծ վար-
հուի ունել՛է սպանող պիտակելոյն : 67.

ԳԼ. ԺԾ. Իմն չէայ ինչ յաշխարհի, յոյր սակ
պարտ իցէ կրօնաւորի կալ՛է յատա-
կարծմունէ հպատակելոյն : 72.

ԳԼ. ԺՀ. Իմն չէ պարտ կրօնաւորի շատ համա-
րել զրպտեալ և իցէ ապերճանի կպա-
կելոյն. այլ պարտի նկրտել միշտ զ՛է
յատակադիմն : 79.

ԳԼ. ԺԿ. Իմն պարտ է կրօնաւորի պահել պատ-
ուել հպատակելոյն. և յաղագս եղե-
նական պահպանութեանն . 84.

ՅԱՆԿ ԳԼԽՈՑ

Երկրորդ գրոց :

Յաղագս երից ոխից առ Հասարակ :

ԳԼ. Ա. Յաղագս գերապանծութենէ պիտա-
նութենէ երից ոխից, զոր առնեն
կրօնաւորք : 89.

ԳԼ. Բ. Յաղագս օգտի կրօնաւորական ոխ-
ից : 93.

ԳԼ. Գ. Իմն չանի հաճոյ և ընդունելի էն
այ ոխիցն երեքին, զոր առնեն կրօ-
նաւորք : 99.

գլ. ճ. Յմէ ոչխէն վայել է կրօնաւորաց՝ առնել զերեսին ուխտս : 104.

գլ. չ. Յմէ որովհետև հատարել լուծին չէ հաւատացեալն հայհոյել յայտնել ուխտիկ ուխտս : 109.

գլ. ձ. Յաղագս հատարել պսակումնոցն ուխտիդ : 115.

Յաղագս ուխտի աղքատութեանն :

գլ. ջ. Յմէ ոչխէն վայել է կրօնաւորաց՝ տալ զինչ իւրեանց աղքատաւորաց : 121.

գլ. ը. Յաղագս գովեստի եւ հնչմանէ կրօնաւորական աղքատութեանն : 126.

գլ. թ. Յաղագս օգտի կրօնաւորական աղքատութեանն : 132.

գլ. ժ. Ո՞վ փոխարինի, զոր պայ ասծ կրօնաւորացն յայտնապէս կենաց ձեռն ուխտի աղքատութեանն : 137.

գլ. ժա. Յաղագս հարկի պսակմանն ուխտի աղքատութեան : 143.

գլ. ժբ. Յաղագս պակասելոյ, որ գոլցին ընդդէմ աղքատութեանն : 148.

Յաղագս ուխտի ողջախոհութեանն :

գլ. ժգ. Յմէ պինդ էրն ողջախոհութիւն կրօնաւորական . եւ որ էրն գործք նը : 154.

գլ. ժդ. Յաղագս գերբնականացեալ կրօնաւորական ողջախոհութեանն : 159.

գլ. ժե. Յմէ հանի ճահճաւոր էրն կրօնաւորաց լինել ողջախոհ : 164.

գլ. ժզ. Յաղագս ինչ հարկ է կրօնաւորն լինել հատարեալ ողջախոհ : 169.

գլ. ժէ. Յաղագս օգտի կրօնաւորական ողջա-

խո-

խոհուածք : 174.
ԴԼ. ԺԸ. Յաղագս վտանգից հոգւոյ եւ մարմնոյ խոհուածք : 180.
ԴԼ. ԺԹ. Յաղագս ինչ ոգոյ, որ օգտին պահպանութեան հրամայուածոցն Աստուածայնոցն : 185.

Յաղագս ուխտի հնազանդութեան :

ԴԼ. Լ. Ոմն ընդ ինչ հայհոյանաց հնազանդութեանն հրամայուածոցն : 189.
ԴԼ. ԼԱ. Ոմն երթեալ հաձոյ եղեալ այ հնազանդութեան հրամայուածոցն : 194.
ԴԼ. ԼԲ. Յաղագս գեղջկականացն եւ պատուհասի հրամայուածոցն հնազանդութեան : 200.
ԴԼ. ԼԳ. Յաղագս օգտի հրամայուածոցն հնազանդութեան : 206.
ԴԼ. ԼԴ. Ոմն ընդ ինչ վայելուչ եղեալ հրամայուածն հնազանդել : 211.
ԴԼ. ԼԵ. Յաղագս առաջնոյ ասպետութեան հնազանդութեան, որ ի նոտարութեան հրամանի : 217.
ԴԼ. ԼԶ. Յաղագս երկրորդ ասպետութեան հնազանդութեան, որ հայրն ի հրամանի : 223.
ԴԼ. ԼԷ. Յաղագս երրորդ ասպետութեան հնազանդութեան, որ հայրն ի մեռանի : 230.
ԴԼ. ԼԸ. Հնազանդութեան կանգնամանաց հրամայուածոցն հնազանդութեանն : 235.

ՅԱՂԱԳՍ ԽՐՈՒՆԴ ԳՐՈՑ :

ԴԼ. Ա. Յաղագս հրամայուածոցն խոհուածք : 237.

ԳԼ. Ճ. Յաղագս սէրոյ իրօնաւորին առ Աճ։ 247.
ԳԼ. Ձ. Յաղագս սէրոյ իրօնաւորին առ ընկերն։ 256.
ԳԼ. Ղ. Յաղագս ընտրեակալութեանն իրօնաւորի առ Աճ, վասն առ ինամանէ ընկալեալ երախտեաց։ 262.
ԳԼ. Ե. Յաղագս համբերութեանն, որ հարկաւոր է իրօնաւորի։ 268.
ԳԼ. Չ. Յաղագս հեզութեանն, զոր պարտ է ունել իրօնաւորի։ 276.
ԳԼ. Է. Յաղագս ողջմտութեան, որ հարկաւոր է իրօնաւորի։ 282.
ԳԼ. Ը. Յաղագս ընդարձակութեան, որ վայել է իրօնաւորի։ 289.
ԳԼ. Թ. Յաղագս անդադրելութեան, որ հարկաւոր է իրօնաւորի։ 296.
ԳԼ. Ժ. Յաղագս պարկեշտութեան, որ հարկաւոր է իրօնաւորի։ 302.
ԳԼ. ԺԱ. Յաղագս առաքինութեան աղօթից։ 306.
ԳԼ. ԺԲ. Յաղագս առաքինութեան չարչարանաց։ 314.

Ց Ա Ն Կ Ա Ց

Ընդհանուր գլուխ։

ԳԼ. ԺԳ. Թէ ընդէ պարտ իրօնաւորի խոժոռել, յորժամ աբեղաներին չայլայ։ 321.
ԳԼ. ԺԴ. Թէ ընդէ պարտ իրօնաւորի հեռի ելանել ի ննդրէզ վիճեալ դիւրութեանց մարմնոյ։ 327.
ԳԼ. ԺԵ. Թէ ընդէ բառնային իրօնաւորի կանոնաւորել զմարմինն. այլ հարկ է կանոնաւորել ևս զհոգին։ 334.

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПУБЛИЧНАЯ БИБЛИОТЕКА ZSUSR—Арм.ССР им. А. Мясникяна

ԳԼ. Ը. Յ(ն)Ե պարտ է երծանաւորն մեքենայա-
հարկ անուրջներէն առաւելեալ եւթ : 340.

ԳԼ. Թ. Յ(ն)Ե պարտ է երծանաւորն պճասա լինել
ի կենդանակերպութեան ընդ այլոց : 345.

ԳԼ. Ժ. Յ(ն)Ե պարտ է երծանաւորն փոխել ի
դատարկութենէ : 351.

ԳԼ. ԺԱ. Յ(ն)Ե պարտ է երծանաւորն յօժարակո-
րեալ ի խօսել պչոյ , և պչոփեալոյ : 356.

ԳԼ. ԺԲ. Յ(ն)Ե պարտ է երծանաւորն լինել ծրա-
ձան յամ առաւ եւթ : 361.

ԳԼ. ԺԳ. Յ(ն)Ե չէ պարտ երծանաւորն կոփել ընդ-
առէջ , այլ ընդ ամենեսին պնաւաղաղա-
ռանել : 365.

ԳԼ. ԺԴ. Յ(ն)Ե մրպէս պարտ է լինել երծան-
աւորն ի նեղութենէ : 371.

ԳԼ. ԺԵ. Յ(ն)Ե պարտ է երծանաւորն պահել պնե-
պոս եւթ : 380.

ԳԼ. ԺԶ. Յ(ն)Ե պարտ է երծանաւորն օգտել ի
յանդիմանութենէ եղելոյ առ նա : 388.

ԳԼ. ԺԷ. Յ(ն)Ե պնդրդ պարտ եղեալ լինել երծան-
աւորն ի խղճահարութենէ : 395.

ԳԼ. ԺԸ. Յ(ն)Ե պարտ է երծանաւորն խորհել ի
հեռատրութենէ : 403.

ԳԼ. ԺԹ. Յ(ն)Ե պարտ է խորհել երծանաւորն յամ
ապագէ փառաւորութենէ : 408.

Ա պաճառէ ըստ եօթանից առաջին եօթնեկին .
ի վր եօթն առաքինութեացն ասի պն մե-
ծոյ , պն պնեւ երկիցդառ նոցա : 416.

